Relațiile comerciale

ale

Țerii-Românești cu Ardealul

până în veacul al XVIII-lea.

De

Ștefan Meteș.

Membru corespondent al Academiei Române.

Sighișoara.
Tipografia lui W. Krafft.
1920.

www.dacoromanica.ro

De acelaş autor:

Episcopia de Vad şi legăturile ei cu Moldova în *Revista ortodoxă*, I, Bucureşti, 1912—13 nro. 1—8.

Cronica popii Vasilie din Şcheiul Braşovului c. 1650 în revista *Drum drept* I, Vălenii de Munte, 1913 nro. 3.

Gheorghe Duca Vodă şi Guvernul Ardealului în ziarul *Românul*, III, Arad, 1913 nro. 95—6.

Bibliografia scrierilor lui N. Iorga. *Viaţa şi activitatea sa*, Bucureşti, 1913, p. LXXVII + 160.

Contribuţii nouă privitoare la Gheorghe Bariţ în *Gazeta Transilvaniei*, Braşov, 1915 Octomvrie.

Şerban-Vodă Cantacuzino şi Biserica românească din Ardeal, Vălenii de Munte, 1915 p. 54.

Contribuţii nouă privitoare la Constantin Negruzi în *Drum drept*, 1915 Decemvrie.

Istoria, bisericii şi a vieţii religioase a Românilor din Ardeal şi Ungaria, I, (Până la 1700), Arad 1918, p. XII + 414 (operă premiată de Academia Română cu 2500 Lei).

Moşiile Domnilor din Ţara Românească în judeţul Hunedoara în secolul al XVI-lea în ziarul *Curierul Hunedoarei*, Deva, 1919 nro. 3—4.

Impreunarea bisericilor ortodoxe române din regatul român în ziarul *Patria*, Sibiiu, 1919 Martie.

O nouă istorie a literaturii româneşti moderne în ziarul *Patria*, Cluj, 1920, Iulie, nri. 148, 150, 153, 155.

Contribuţii nouă privitoare la familia boierească Bulniş din Moldova în *Analele Ac. Române*, XXXIX.

Câteva contribuţii nouă privitoare la Voievozii români din „părţile ungureşti" în *Analele Academiei Române*, secţia istorică, vol. XXXIX.

www.dacoromanica.ro

Domnului

Teodor Doboiu

închină această carte

Autorul.

www.dacoromanica.ro

Prefață.

Cartea aceasta scrisă în împrejurări nespus de grele, înainte de asta cu ani de zile, abia astăzi poate să apară. Înfățișează vieața comercială activă a Țerii-Românești în legătură cu Ardealul și Ungaria din cele mai vechi timpuri până la moartea silnică a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu (1714); bazată pe toate izvoarele istorice tipărite de proveniență românească, săsească, unguresc ă, etc., întrebuințând ici-colea și acte inedite pentru a lumină cât mai intensiv vieața de afaceri negustorești între cele două țeri vecine.[1])

Pentru a se înțelege mai deplin aceste relații de negoț am căutat să înfățișez întâiu împrejurările naturale și politice care le favorizeau: drumurile de negoț, producțiunea naturală a Țerii-Românești, colonizarea Sașilor în această țară, rostul pretendenților și pribegilor români în Ardeal în relațiile de comerț; apoi am urmărit unitar, — nu dela oraș la oraș, — în decursul veacurilor creșterea sau scăderea legăturilor de comerț, atrăgând totdeauna atențiunea asupra cauzelor cari determinau aceste schimbări comerciale, în deosebi am semnalat politica Domnilor români față de Ardeal, pentrucă ea contribuià în cea mai mare măsură la mărirea sau micșorarea relațiilor de negoț. Vedem cum apar târgurile muntene, negustorii români și străini, cari străbat țerile noastre pentru câștig, apoi diferite mărfuri indigene, apusene și orientale, cari dovedesc de atâtea ori un progres în cultură. La sfârșit am crezut necesar, ca într'o reprivire generală să arăt, într'un capitol deosebit, ca urmare a acestor relații vioaie de comerț între cele două țeri, și foloasele cele mari și trainice în domeniul bogăției materiale și culturale pentru Țara-Românească.

„Asociația" ardeleană și apoi *„Academia Română"* au primit ca cartea de față să fie tipărită între publicațiile lor, aceasta din urmă pe baza unui raport al d-lui Iorga, care găseà între altele astfel

[1]) Doc. din 1242 al lui Cattau, ducele Tatarilor și Convenția Sultanului cu Radu Vodă cel Frumos sunt suspecte, poate chiar false, dar cred că lucrurile spuse în ele privitor la negoț, pot fi adevărate, și pentru acel timp. Vezi aici pp. 39 nota 4, 81—2.

www.dacoromanica.ro

de cuvinte de apreciere pentru cartea mea: „e perfect informată și în izvoarele cunoscute chiar relevează lucruri de cea mai mare importanță". Scumpetea enormă a tiparului a împedecat aceste institute de cultură s'o tipărească în condițiile grele de astăzi. Dacă cartea totuși apare acum, în împrejurări așa de împovărătoare pentru tipărirea unei cărți științifice, aceasta se datorește unui om de bine.

Simți o mare satisfacție sufletească, că în mediul nostru de materialism stupid, se mai găsesc oameni, cari cu avutul lor greu muncit, — de speciile inferioare ale îmbogățiților de războiu nu poți vorbi, fiind incapabili de a aprecia un lucru de ordin mai înalt — sprijinesc o operă de cultură, care în cazul de față e o operă de știință. *Omul de bine* cu cheltuiala căruia se tipărește această carte e unul dintre vrednicii urmași ai acelor vechi negustori harnici, cinstiți, iubitori de cultură și sprijinitori bucuroși cu fapta, care rodește cu folos, al căror trecut de muncă se povestește în paginele ce urmează aici. Acest om de bine e d-l *Teodor Doboiu*, comerciant în Sibiiu, — care a primit toate calitățile bune de omenie, de muncă și jertfă ale vechilor negustori români, fără a adăuga nimic din cele rele ale celor de astăzi, — căruia îi exprim și în acest loc cele mai sincere mulțumiri recunoscătoare, pentrucă a binevoit să ia asupra sa spesele mari de tipar ale acestei cărți.

Boholț, 28 Octomvrie 1920.

Ștefan Meteș.

www.dacoromanica.ro

Note bibliografice.

O expunere amănunțită și sistematică asupra relațiilor comerciale ale Țerii-Românești cu Ardealul nu s'a dat până acum deși izvoarele istorice privitoare la aceste relații au fost publicate, dacă nu în întregime, în cea mai mare parte. Studiul de față caută pe baza acestui material publicat, vast și important, să satisfacă această lipsă esențială în istoriografia românească.

A scrie despre negoțul unei țeri cu vecinătatea sau alte țeri mai depărtate e ceva nou. Abia în veacul trecut și-au dat seama învățații despre importanța cea mare a comerțului, ca factor de căpetenie în răspândirea culturii și în îmbogățirea materială a popoarelor. Negreșit, dacă popoarele apusene mai înaintate în civilizație, și au dat seama abia în veacul al XIX-lea despre însemnătatea negoțului, când învățații lor încep a se ocupa mai intensiv cu studiul comerțului poporului lor, — noi Românii din cauza împrejurărilor vitrege, în care am trăit totdeauna, numai mai recent am putut da atențiune muncitoare cercetărilor privitoare la negoțul românesc prin publicarea de documente, socoteli, privilegii de negoț etc.

Se știe, că negoțul Țerii-Românești cu Ardealul a fost aproape în totalitatea lui cu orașele săsești de aici, singurele centre însemnate de negoț și industrie. Aceste orașe au fost organizate numai în parte după modelul orașelor germane de unde plecaseră Sașii „Flandri" întemeietori ai orașelor ardelene pela sfârșitul veacul al XII-lea și în deosebi în cel al XIII-lea.

Partea cea mai mare a materialului istoric, pe care se bazează cercetarea de față, se află în arhivele săsești din Sibiiu și în deosebi în cele din Brașov, cu care relațiile Țerii-Românești au fost cu mult mai întinse. Sașii, acestor două emporii însemnate de negoț păstrau privilegiile comerciale date lor de Domnii Ardealului, ca și de cei din Țara-Românească, apoi scrisorile acestora, ca și ale boierilor de comandă ale mărfurilor; purtau zi de zi registre despre cheltuieli și venite, așa numitele socoteli ale *Stadthannului, Stadthannenrechnungen.* Netăgăduit, că Sașii din Brașov și Sibiiu scrieau zilnic scrisori în slavonește și românește prin Logofeții

www.dacoromanica.ro

orașelor: popa românesc din Șcheiul Brașovului și din Rășinari,[1]) către Voievozii și boierii Țerii-Românești în chestii de negoț, din mulțimea cărora, abia s'a păstrat câteva. Cauza e, că Sașii țineau *Kopialbücher,* în care se reproducă scrisorile trimise către străini din partea orașului, iar Domnii și boierii cărora erau adresate nu aveau arhive și erau expuși la necontenitele încursiuni turcești, astfel s'au nimicit aproape toate scrisorile Sașilor brașoveni și sibieni, cari ne-ar putea da o sumedenie de lămuriri prețioase și interesante. În aceasta privință descoperiri nouă nu sunt de așteptat oricât le-am dori.

Redactarea protocoalele săsești, cari cuprind judecățile orașelor și actele, cari le motivează s'a început foarte târziu, pentru timpul care ne ocupăm aici, ne lipsesc cu totul, începându-se cele cari privesc relațiile de negoț cu Ardealul numai în veacul al XVIII-lea (brașovene).

Dacă s'ar fi păstrat toate aceste izvoare istorice: privilegiile, scrisorile, socotelile etc., informația noastră privitoare la schimbul vieții economice între Țara-Românească și orașele săsești ar fi foarte bogată, sigură și folositoare. Urgia turcească n'a cruțat nici aceste orașe înfloritoare săsești. Astfel a fost prădat și ars de Turci la 1421, 1432 Brașovul, când s'au distrus o mare parte din mărturiile istorice scrise de aici. Alte năvăliri turcești și războaie în Ardeal, în diferite timpuri, au nimicit arhivele altor orașe săsești împreună cu atâtea și atâtea documente, cari privesc trecutul nostru. Abia ni s'au păstrat câteva acte latine, mai multe slavone, despre întinsele legături de negoț în veacul al XIV—XV-lea; socotelile, cari au fost de sigur și în acest timp, ne lipsesc cu totul.

* * *

Cei dintâi însă, cari și-au dat seama despre marea valoare și informația bogată a izvoarelor istorice privitoare la negoț etc., din arhivele orașelor săsești au fost tot Sașii. Dela interesul și stăruința de muncă a învățaților sași avem publicate în parte socotelile Sibiiului și Brașovului în patru volume: *Quellen zur*

[1]) În socotelile Sibiiului *(Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven.* I, Sibiiu, 1880, p. 195) la data 30 Noemvrie 1495 e aceasta însemnare prețioasă: Sacerdoti Wallachicali pro diversis litteris *in eodem linguagio* [românesc] scriptis dedit dominus magister civium flor. 1. Dovadă că limba românească se întrebuința în scris încă în veacul al XV-lea. Popa din Rășinari e de sigur și traducătorul *Catehismului* dela Sibiiu din 1544.

www.dacoromanica.ro

Geschichte Siebenbürgens (citată mai sus) cuprinde *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation,* I. Band von c. 1380—1516;[1]) vol. II era plănuit să cuprindă socotelile sibiene până la 1526 sau 1538, dar n'a apărut nici până astăzi.. Braşovenii mai stăruitori au publicat trei volume de socoteli şi două de cronici: *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen,* I: *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt* aus 1503—1526; [2]) II: *Rechnungen* aus 1526—1540; [3]) III: *Rechnungen* aus (1475) 1541—1550 (1571);[4]) IV: *Kroniken und Tagebücher,* I, 1143—1867; V: *Kroniken und Tagebücher* II, 1392—1851 [5]) apărute toate în Braşov pe spesele oraşului.

Nu se poate spune în deajuns câtă muncă anevoioasă au depus editorii saşi pentru tipărirea acestor socoteli. Reproducerea textului e foarte îngrijită şi corectă. Fiecare volum se termină cu un deosebit de migălos şi amănunţit indice de nume şi de explicări ale cuvintelor vechi latineşti şi săseşti (germane). Toate aceste avantage fac ca publicaţia întreagă să fie folosită cu deplină încredere.

O altă publicaţie săsească, tot aşa de îngrijită, care priveşte şi negoţul românesc cu Ardealul şi cuprinde diferite privilegii ale Saşilor e cea a lui Franz Zimmermann, Karl Werner, Georg Müller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen,* Sibiiu 1897, 8°, II: 1342—1390 pag. 759 + 7 planşe cu peceţi; III: 1391 până 1415, 1902 pag. 764 + 5 planşe cu peceţi. [6])

Aici se opreşte activitatea Saşilor în publicaţiuni istorice mai însemnate, cari privesc şi relaţiile comerciale cu Ţara-Românească. Negreşit, că prin diferite studii şi reviste de ale Saşilor întâlnim ici colea câte un document sau informaţiune referitoare la negoţul Ţerii-Româneşti cu Ardealul respective cu oraşele săseşti.

* * *

[1]) Format 8°, pag. XX + 679 + 9 planşe cu filigrane şi numeri romani şi arabi.

[2]) Apărut 1886, 8°, pag. XI + 770 + 3 planşe cu filigrane şi probe de scris.

[3]) 1889, 8°, pag. VIII + 885.

[4]) 1896, 8°, pag. IX + 1123 + 6 planşe cu filigrane.

[5]) 1903, 1909, 8°, pag. 647, 832; volumul VI de cronici a apărut în 1915.

[6]) Vol. IV va apare în curând şi cuprinde şi unele documente nepublicate în Hurmuzaki XV. Volumul I apărat la 1892 în Sibiiu indirect priveşte şi negoţul românesc.

www.dacoromanica.ro

Acum se vedem ce au făcut Românii în privința aceasta.

Socotelile sibiene și brașovene din publicațiile săsești amintite au fost retipărite de aici de Academia Română prin Nicolae Densușianu în *Documente privitoare la istoria Românilor* în așa numită colecție a lui *Eudoxiu Hurmuzaki* vol. II partea II și IV, apărute la 1892 și 1894, și cuprind socotelile numai până la 1545, adecă din cele dintâi două volume brașovene și din cel sibian, rămânând nepublicate de pe 5 ani până la 1550 în aceasta colecție, ca și în oricare altă *colecție românească* ulterioară, deaceea cred, că o editare românească e necesară și folositoare pentru istoriografia noastră.

Continuarea publicării socotelilor celor două orașe săsești a făcut-o d-l Nicolae Jorga, începând cu anul, la care a fost întreruptă de Sași, și cari, se vede că au părăsit, dacă nu pentru totdeauna, cel puțin pe lung timp editarea mai departe a socotelilor în publicația lor de mai sus, ceea ce e mare pierdere pentru istoria tuturor popoarelor, cari au avut legături de orice natură în decursul atâtor veacuri cu Sașii. D-l Jorga a publicat în vol. XI din colecția *Hurmazaki* la 1901 *Socotelile Brașovului* dela 1551—1601 pag. 783—842, iar cele din *Sibiiu* dela 1521 până 1598 pag. 843—883. Cele din veacul al XVII-lea le-a tipărit în *Analele Academiei Române,* seria II, tom. XXI. Memoriile secțiunii istorice, București, 1899 pp. 109—270: *Socotelile Brașovului și scrisori românești către sfat în secolul al XVII-lea;* pp. 271—288: *Socotelile Sibiului* și socotelile brașovene din 1639—1641, in *Studii și documente privitoare la istoria Românilor,* Bucuresti 1902, IV, pp. 212—217.

Însemnătatea acestor socoteli pentru negoțul cu Țara-Românească variază mult. Cele până la 1550 sunt deosebit de prețioase, dându-ne foarte multe lămuriri folositoare și interesante; continuarea lor până la 1600 au o valoare scăzută, dar totuși destul de pretioasă și pe alocurea nouă, iar socotelile din veacul al XVII-lea aproape n'au nici o însemnătate pentru negoț, contribuții nouă abia aflăm câteva. Dar pentru acest secol avem scrisorile românești ale Domnilor: Mateiu Basarab, Constantin Brâncoveanu, etc., apoi ale diferiților boieri, cari suplinesc minunat socotelile acestui veac. Din aceste scrisori se reogliindează viu mișcarea de negoț între ambele țeri vecine. Scrisorile, toate din arhiva Brașovului, au fost publicate de d-l Iorga, în *Analele*

www.dacoromanica.ro

Academiei Române, vol. XXI citat și în *Brașovul și Românii. Scrisori și lămuriri (-Studii și documente* vol. X), București, 1905 pag. 455.

* * *

Venim acum la o altă categorie de izvoare istorice privitoare la negoțul nostru, cunoscute nu de mult, carî sunt însă de cea mai mare valoare, fiindcă se refer aproape toate la epoca cea mai lipsită de mărturiî istorice precise, neavând din acest timp decât câteva scrisori latine vagi, iar socotelile lipsesc cu desăvârșire. Acestea sunt: privilegiile și scrisorile slavone ale Domnilor și boierilor Țerii-Românești adresate Sașilor din Brașov și Sibiiu în chestiuni de negoț.

Documentele slavone, cari se păstrează aproape toate în arhivul municipal al Brașovului, au fost aflate pela 1886 de însuși arhivarul de atunci al arhivului Fr. Stenner. El a semnalat întâiu aceste documente lui Fr. G. Tocilescu la 1894, care dându-și seama de importanța lor capitală în numele și pe spesele Academiei Române a fotografiat toate documentele în câte trei exemplare, și a anunțat apoi pela 1896—7, că el va publica „o ediție monumentală în faximile, transcripțiune și traducere" a documentelor slavone din Brașov. Lipsindu-i cunoștiința profundă a limbii slavone n'a putut să publice nimic.

Cel care a avut singur la noi pregătirea necesară pentru a edita aceste documente a fost Ioan Bogdan, învățatul slavist așa de bine aprețiat și recunoscut în lumea științifică apuseană. El cunoscuse documentele la 1895, și după un studiu minuțios al acestora le publică sub titlul: *Documente și regeste privitioare la relațiile Țerii-Românești cu Brașovul și Ungaria în secolul al XV—XVI.* Traduse și resumate din slavonește, însoțite de adnotațiuni istorice și precedate de o întroducere asupra diplomaticei vechi rumânești. București, 1902 8° pag. 12 + LXXXVI + 347. Peste câțiva ani dă o nouă ediție: *Documente privitoare la relațiile Țerii-Românești cu Brașovul și cu Țara-Ungurească în sec. XV—XVI.* Texte slave cu traduceri și adnotațiuni istorice și o întroducere asupra diplomaticei vechi românești, I: 1413—1508, București, 1905, pag. CVII + 400.

Nu insist asupra acestor publicațiuni din punct de vedere științific, căci prin soliditatea cunoștiințelor, a criticei și a tipăririi exacte a textelor slavone Bogdan și-a câștigat încrederea deplină

www.dacoromanica.ro

a tuturor învățatilor onești și vrednici de acest nume. Despre bogăția contribuțiilor nouă din documentele slavone privitoare la vieața comercială românească, va puteà judeca cetitorul competent mai departe la tratare.

Dacă norocul ni-a păstrat o mare parte din documentele slavone din Brașov, nu e acesta cazul cu cele din Sibiiu, din care avem numai 23 de documente, toate celelalte au pierit sau au fost înstrăinate, după cum s'au întâmplat cu unele din Brașov, pe care Dimitrie A. Sturdza le-a aflat în Germania la Wiesbaden (vezi, *Darea de seamă despre colecțiunea de documente istorice române aflate la Wiesbaden* in Analele Academiei Române, seria II, tom. VIII, secțiunea II, București, 1888, 8° p. 24+4 stampe faximile de documente și peceți). Documentele slavone din arhivul municipal al Sibiiului, dintre cari unele privesc negoțul au fost publicate de d-l Stoica Nicolaescu, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țerii-Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV—XVI.* București, 1905, 8° pag. VII + 367 (filigrane și peceți reproduse la pp. 333—335. Pentru a puteà fi folosită această publicațiune încurcată, trebuie la tot pasul să se consulte recensia aspră, dar judicioasă asupra ei, a d-lui Alex. Lăpădatu din *Convorbiri literare,* București, XL (1906) pp. 1063 și urm., 1147 și urm.; XLI (1907), pp. 325—333 (și extras aparte 8° pag. 45).

* * *

Documentele latine, cari privesc intinsele legături comerciale ale Țerii-Românești cu Ardealul au fost publicate în volumele mai vechi din Hurmuzaki, iar mai nou Bogdan, *Documente etc.,* ed. 1905 și d-l Jorga in colecțiunea Hurmuzaki vol. XV partea I: 1358—1600; partea II: 1601—1825, București, 1911, 1913, pp. LXXVII + 1943 + CIII, a dat tot ce s'a mai aflat în timpul mai nou în arhivele săsești din Ardeal: documente latine, germane și ungurești dintre cari multe aduc contribuții prețioase pentru negoț.

Indicele de nume, locuri, lucruri etc. dat de d-l Jorga la sfârșitul vol. XV din Hurmuzaki e foarte complet, precis și folositor, încât înlesnește nespus de mult întrebuințarea volumelor.

Aceasta-i bibliografia publicațiilor privitoare la negoțul Țerii-Românești cu Ardealul. Alte studii întrebuințate vor fi semnalate mai departe în notele acestui studiu.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL I.

Imprejurări favorabile: naturale și politice.

Mișcarea comercială a unei țeri sau între două țeri vecine atârnă totdeauna dela anumite împrejurări hotărîtoare și necesare, cari fac ca vieața economică să fie mai intensivă sau mai scăzută. Pentru a cunoaște vieața comercială bogată între Țara-Românească și Ardeal trebuie neapărat dela început să se arate aceste împrejurări favorabile, cari înlesneau și ajutau schimbul de mărfuri într'o țară și cealaltă.

Împrejurările acestea favorabile erau: naturale și politice, și amândouă sunt indispensabile pentruca o vieața comercială mai înaintată, să se producă între două țeri vecine, în cazul de față: între Țara-Românească și Ardeal.

Mult timp împrejurările politice n'au favorizat mișcarea vioaie a unui negoț între cele două țeri, deaceia se poate vorbi foarte puțin despre el înainte de consolidarea în state a Ardealului și a Țerii-Românești.

Împrejurările politice venind mai târziu numai în sprijinul negoțului românesc cu Ardealul, trebuie să vedem întâiu, care erau împrejurările naturale nespus de vechi și statornice, ocrotitoare pentru vieața comercială foarte primitivă. Când ne gândim, că pe amândouă laturi ale Carpaților, din vremuri vechi locuià neamul nostru de țerani grupați în sate — și își făceau singuri toate cele trebuincioase — înțelegem, că schimbul de bunuri era foarte redus între strămoșii noștri. Dar un schimb oarecare se faceà nu prin mijlocul lesnicios al banului, — necunoscut sau foarte puțin cunoscut pe atunci — ci se dădeau bunuri pentru bunuri, cum se poate vedeà în parte până aztăzi în unele sate din fundul munților.

Între împrejurările naturale locul întâiu îl ocupă drumurile și producțiunea mânoasă de bunuri materiale ale Țerii-Românești, cari ce-i drept numai prin intervenția condițiilor politice au căpătat o deosebită însemnătate.

www.dacoromanica.ro

Să urmărim întâiu în Ţara-Românească, apoi în Ardeal cursul drumurilor de negoţ, cari plecau din marile centre comerciale săseşti sau târguri mai mici din Ardeal sau din Bănat.

* * *

Dela Braşov plecau spre Ţara-Românească patru drumuri prin cele patru pasuri ale Carpaţilor: al Buzăului cu aceeaş numire, al Teleajenului prin pasul Bratocea sau pasul Tatarului, al Prahovei prin pasul Timişului numit aztăzi şi Predeal, şi cel care trece prin pasul Branului. Acesta din urmă, dintre toate drumurile de negoţ, cari plecau din Ardeal şi străbăteau Ţara-Românească ajungând la vadurile Dunării, — a fost cel mai viu cercetat de negustorii ardeleni, munteni şi levantini şi cel mai împortant pentru desvoltarea negoţului Ţerii-Româneşti cu Ardealul.

Mergând din Braşov pe şesul întins ce ne apare, ajungem în fundul lui la pasul Buzău.[1]) Pe acest drum înaintau vechile care de negoţ ale braşovenilor şi muntenilor, urmând cursul rîului Buzău, ajungeau la cel dintâiu popas mai însemnat în această cele la Buzău, care ne apare *încă dela 1431 ca târg*[2]) unde Saşii îşi desfăceau mărfurile lor. Locuitorii români — se parè, că erau aici şi Secui trecuţi din Ardeal — ai acestui târg erau cunoscuţi ca negustori şi cărăuşi, cari aduceau dela Brăila peşte la Braşov cum se vede din socotelile Braşovului pe anul 1503. Tot de aici putem să ne dăm seama despre importul mărfurilor ce-l făceau negustorii din Buzău între cari după nume sunt şi străini.[3]) Saşii cercetau Buzăul nu numai întreacât spre Brăila, ci veniau anume aici pentru a cumpăra mărfuri brute: viţe, piei, oi, ceară, lână etc. necesare industriei braşovene. Mulţumită acestui drum de negoţ Buzăul câştigă o deosebită importanţă ca piaţă comercială ceace se vede din numărul mare al negustorilor pe cari îi întâlnim la Braşov în 1503 aducând aici producte ale ţerii şi mărfuri levantine, şi ducând în schimb fabricate braşovene în

[1]) D. Gh. M. Zagoritz, *Trecătorile Teleajenului* în *Anuar de geografie şi antropogeografie,* Bucureşti, III (1911—12) p. 79 afirmă nu fără oarecare temeiu, că privilegiile de negoţ ale regilor Ungariei şi Vlaicu Vodă date Braşovenilor în 1358—95 pentru Buzău şi Prahova dela Gura Jalomiţei până la Gura Şiretului se refer nu la drumul ce treceà prin pasul Buzăului ci la drumul Teleajenului prin pasul Tatarului.

[2]) J. Bogdan, *Documente şi regeste etc.,* 1902 p. 23 no. XVII; La 1470 Buzăul e numit oraş. Hurmuzaki, XV pp. 75 6 No. 131.

[3]) Vezi şi Bogdan, *Documente şi regeste,* 1902 p. 293 no. 158.

www.dacoromanica.ro

ţară. Numele lor sunt: Stoian, Draghia, Oprea, Dragotă, „Mosch", Dumitra, Simion, Nicola, Manea, Copaciu, Neagu, Juon, Stan, Tudoran, Ivan, Solomon, Tabus, Dătul, Vancea, Ganosdan, Costafan, Radul, „Geporeu", „Loyss", Sârbul, Constantin, Dragomir şi alţii.[1])

Dela Buzău drumul se continua în direcţia cursului riului până la Siret, care se varsă în Dunăre. Astfel se ajungeà dela Braşov venind dela un loc anumit pe apă cu luntri şi puţin pe Dunăre în sus, sau întrerupând drumul înainte de vărsarea rîului Buzău în Siret pentru a merge pe uscat: la Brăila, care s'a ridicat încă înainte de 1350 la cel mai însemnat port comercial al Ţerii-Româneşti dintr'un umil sat de pescari a cărui întemeietor a fost un ţeran român: Brae, Brăilă.

Călătorul german Schiltberger, care a trecut la sfârşitul veacului al XIV sau la începutul celui următor prin Brăila, zice ca „acolo negustorimea are corăbii şi galioane pe cari transpoartă mărfuri în ţeri păgâne".[2]) Vestitul istoric bizantin Chalkokondyles din veacul al XV-lea, a doua jumătate, ne spună, că Brăila „e cea mai bună piaţă din Ţara-Românească."

Că de fapt negustorimea română din porturile mari ale Dunării îşi transporta marfa în ţeri păgâne cu corăbii încă din veacul al XIV—XV-lea, ne arată şi un raport veneţian din Candia la 1462, care spune că *„o corabie românească"* — la naue del Vlacho — cu multe altele a fost reţinută la Constantinopol şi acum iarăşi a fost eliberată".[3])

La 27 Februarie 1470 Brăila în luptele lui Ştefan cel Mare cu Radu cel Frumos, protejatul Turcilor, e cuerită şi arsă de Moldoveni.[4]) Sub domnia fricoasă a lui Radu-Vodă Paisie pela 1540 devine „râia" turcească. La 30 Octomvrie 1540 scrie din Halici Nicolae Sieniawski către Ducele Prusiei: „În Ţara-Românească, de această parte a Dunării, Turcul ocupând cetetea mare şi bogată a Brăilei a supus-o stăpânirii sale şi a început a face cetate de zid".[5])

---

[1]) *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, I, pp. 1—36, 66—7, 71. *Paul de Alep*, ed. E. Cioran p. 77 zice pela 1653—9, că Buzăul e un mare târg.

[2]) *Reisen des Joh. Schiltberger aus München in Europa, Asien und Afrika von 1394—1427*, ed. Neuman, München, 1859 p. 92.

[3]) *Columna lui Traian*, 1883 p. 39, cf. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau*, 1911 p. 199 n. 2.

[4]) N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1904 pp. 127—8 (ediţia cu note).

[5]) Iorga, *Chilia şi Cetatea Albă*, 323 no. XXXII.

www.dacoromanica.ro

Această răpire turcească fără îndoială e o mare pierdere pentru vistieria ţerii adecă a lui Vodă, care aduna multe pungi de bani din vama Brăilei. Cu toate, că aici era stăpânire turcească şi vama o lua ghiumrucgiul şi nazirul turcesc pentru Sultanul, Brăila n'a scăzut ca însemnatate comercială, aşezându-se în ea o mulţime de negustori greci şi italieni din Raguza,[1]) cari făcură să crească importanţă comercială a portului Brăila, dacă deocamdată nu în folosul Ţerii-Româneşti, cel puţin pentru negoţul cu Orientul. Brăila se îmbogăţi în decursul veacului al XVI-lea aşa de mult, încât Mihai-Viteazul când prădă acest „oraş foarte mare, populat şi comercial" putu găsi în el o mare sumă de bani în aur: un milion la 1595.[2]) La Brăila erau pescării vestite şi multe, cari aprovizionau cu peşte nu numai Ardealul, ci şi Galiţia, unde-l duceau negustorii din oraşul Lemberg (Liov).[3]) Relaţiile Brăilei cu Braşovul pela 1503 se pot constată prin negustorii şi cărăuşii de peşte, care cercetau emporiul săsesc: Nicula, Roma, Bucur, Filip, Domocuş, Stoica, Aldea, Petru, Buco şi Ivancu.[4])

Însemnătatea cea mare pentru negoţul Ţerii-Româneşti şi pentru cel cu Orientul a Brăilei cade în epoca de după pierderea munteană a portului dunărean — nu de parte de Marea-Neagră — Chilia („Lykostorno") la care ajungeau corăbiile negustorilor brăileni mergând în josul Dunării, unde le aşteptau alte corăbii levantine. Episcopul Baudinus la 1646, ne spune, că oraşul Brăila este portul tuturor mărfurilor, cari ancorează „biremes" venind din Marea-Neagra.[5])

Chilia ajunsese în stăpânire munteană după 1403 în timpul Domniei lui Mircea cel Bătrân, într'o frumoasă epocă de înflorire a negoţului Ţerii-Româneşti, a cărei însemnătate scăzu mult în

---

[1]) Bogdan, *Documente şi regeste,* 1902 pp. 236—7 no. 226.

[2]) Hurmuzaki, IV[2] p. 196; În 1569 încă i se zice Brăilei „schelea Muntenei şi Moldovei" *Ibid.,* II p. 589 no. 570.

[3]) Hurmuzaki, II[2], pp. 680—3 no. 517, pp. 689—92.

[4]) *Quellen zur Geschichte der Kronstadt,* I. pp. 1—36.

[5]) *Codex Baudinus,* în *Analele Academiei Române,* XVI (1894) p. 43 editat de V. A. Ureche. La Chilia erau saline vestite. „Sare de Licostorno" dăruieşte ţarul sârbesc Ştefan Duşan mănăstirii Licusada din Tesalia 300 măji, iar ţarul Simion la 1359, anual dă mânăstirii tesalice Zablaniţa 100 de „modii" câble din aceeaş sare de Chilia, cf. C. Iirecek, *Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien,* II, Viena, 1912 p. 43 şi notele 6—7 şi p. 59 n. 6.

www.dacoromanica.ro

favorul Brăilei, după anexarea ei la Moldova pela 1465, sau, ce-i mai probabil, Moldovenii întemeiază o nouă Chilie pe malul stâng al Dunării față, în față cu Chilia munteană, care se coborî din ce în ce mai mult spre începutul fără însemnătate.[1])

Dela Chilia pe Dunăre apoi pe Marea-Neagră se ajungea la Cetatea-Albă („Akerman") genoveză întâiu — ca și Chilia — apoi moldoveană, unde cronicarul turc Tursunbeg amintește pela 1491/2 și negustori Unguri (-Sași?) veniți aici cu și după mărfuri.[2])

Un alt drum de negoț, care ducea dela Brașov în Țara-Românească, era cel al Teleajenului, studiat cu multă cunoștință și pătrundeze de d-l Zagoriț în studiul citat. Pela pasul Bratocea trecea numai o potecă, drumul cel mare era pela pasul Tatarului peste tabla și plaiul Buților pe valea Drajnei spre Văleni. Teutonii zidiră o cetate de apă, care la pasul Tătarului pe partea românească, pentru a împedeca năvălirile Cumanilor în Ardeal. Ruinele se văd și astăzi pe muntele Bocârnea din Tablă lângă Tabla Buților. Însemnătatea acestui drum pentru negoț se vede limpede din studiul d-lui Zagoriț.[3]) Deși târguri mai mari nu s'a putut ridica în preajma acestui drum, totuși se pare, că ar fi fost un târg vechiu chiar cu numele Teleajen, în apropierea, dacă nu chiar în locul Vălenilor de Munte de astazi — cetate atacată de Ștefan cel Mare — de unde întâlnim la 1503 niște negustori la Brașov, cari aduceau pește, piei și porci: Vancea, „Seu" și Dobronia.[4]) Întâia dată e amintit acest drum pela 1431—3.[5]) Dela vărsarea Teleajenului în rîul Prahova înainte de Ghergița, drumul de negoț înainta pe lângă rîul Jalomița spre Brăila.

Din Brașov la dreapta prin pasul Timișului se puteà merge în Țara-Românească pe drumul numit Prahova, care însoțeà valea repede și zgomotoasă cu aceeaș numire, trecând, când pe o parte când pe cealaltă a rîului veșnic dușman drumului, pe

---

[1]) Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, pp. 190—1 și nota 3; 60 și urm.

[2]) Thúry, *Török történetirók*, ediția Academiei Maghiare, Budapești, I, 1893, p. 491 nota 2.

[3]) Pentru toate amănuntele privitoare la acest drum vezi *Anuar de geografie*, III, pp. 62—100.

[4]) *Quellen*, I, pp. 1—36.

[5]) Bogdan, *Doc. și regeste*, 1902, pp. 66 nota 69, 136 nota 138, 201—2 nota 197, 215 nota 206—7.

www.dacoromanica.ro

poduri cum erau cele dela Orații, peste o prăpastie și o vale între Comarnic și Câmpina — negustorii din Câmpina la Brașov la 1503: Maușul, Șercan și Costea [1]) — amintite într'un document al lui Radu Vodă cel Mare (1496—1508) cătră Brașoveni, cari au prins pe nedrept niște supuși ai lui Vodă bănuiți pe nedrept, că ar fi stricat și răsturnat acéste poduri.[2]) Drumul urma rîul până la vărsarea lui în Jalomița, de unde apoi apuca pe malul acestui rîu cătră portul Brăila.

În preajma acestui drum de negoț însemnat s'a întemeiat încă pe vremea lui Mircea cel Bătrân un târg nou mai mic numit Târgșor (actele latinești îi zic: *Forum novum),* unde era cel dintâiu popas mai de seamă pentru negustorii brașoveni, cari umblau pe drumul Prahovei mai bine zis pe drumul Jalomiței ce venia pela Bran. Aici era și cunoscutul loc de vamă pentru pește adus dela Brăila în Ardeal, amintit întâi în privilegiul Sașilor dela Voivodul ardelean, Stibor la 1412.[3])

La ce însemnătate comercială se ridică Târgșorul în veacul al XV-lea ne-o arată numărul negustorilor ce vin la 1503 la Brașov și a căror nume ni s'au păstrat în socotelile acestui oraș: Basso, Dimitrie, Albu, Stanilă, Stanislav, Radu fiul lui Manea (poate Radu Negru cel cu „barba mare"), Radu „Crewcz", Stan fratele lui Dimitran, Albaș, Cernat, Manea Serb, Dimitran, Cârstea, Manea, Simion, Oprea, Mihail, Nicoară, Tatul, Fratilă, Nicu, Costea, Vancea, Stoian, Tudor, Tabuș etc.[4])

Un alt târg făcut de Mihai Viteazul din satul întemeiat de un țeran Ploe e Ploiești în apropierea drumului de Prahova, care în veacul al XVII-lea iea un avânt oarecare comercial. „Vama târgului" de aici e amintită numai la 1671.[5])

Mai înjos tot în vecinătatea acestui drum era Gherghița, care adăposteà prin Ianuarie-Februarie 1476 pe Basarab Vodă cel Bătrân. Gherghița se ridică repede la un târg însemnat cu

---

[1]) *Quellen,* I, pp. 1—36.

[2]) Bogdan, *Doc. și regeste,* 1902 p. 253 no. 36; ed. 1905 p. 228 no. 189.

[3]) Zimmermann, Werner, Müller, *Urkundenbuch etc.* III pp. 545—7 no. 1692; Pentru Târgșor în general vezi Gh. Zagoriț, *Târguri și orașe între Buzău, Târgoviște și București,* București, 1915, p. 1 și urm.

[4]) *Quellen,* I pp. 1—36, 46—76.

[5]) Zagoriț, *Târguri și orașe;* Xenopol, *Istoria Românilor,* III. p. 412 și nota 17; I. Moruzi, *Spicuiri istorice și fondarea orașului Ploiești.*

www.dacoromanica.ro

numeroşi comercianţi, cari cercetau des piaţa Braşovului, între cari aflăm la 1503 pe: Drăgan, Sămbotin, Vasilie şi Tudoran, Roşca, Stanilă, Marusca, Turcul, „Venzul", Albul, Stanciul, Haneş, Stopan, Bratul, Costea şi Triful.[1]) Ghergleiţa la 1534 e numit „oraş".[2])

Drumul Prahovei, începând cu veacul al XVII e tot mai mult cercetat de carele cu negoţ ale muntenilor, cari duceau mărfurile lor la Braşov, ceea ce ne spune şi un document din 12 Martie 1674 al lui Duca-Vodă din Ţara-Românească.[3])

Vama dela Prahova de regulă, ca toate vămile din ţară erau proprietatea Domnului, în vistieria căruia curgeau banii, când nu era arendată de Vodă vrunui boier negustor etc. La 28 Octomvrie 1464 Radu cel Frumos dăruieşte vama dela Prahova mănăstirii Snagov din judeţul Ilfov.[4]) Iar la 9 Ianuarie 1593 Alexandru Vodă cel Rău o dăruieşte numai jumătate mănăstirii Snagov, dând cealaltă jumătate mănăstirii Glavacioc din judeţul Vlaşca.[5])

Al patrulea drum de negoţ e cel care pleca din Braşov prin Braşovul-vechiu la stânga pe şesul îngustat de dealuri şi munţi pe sub cetatea Râjnovului, păzită pela 1565 „cu câţiva Români",[6]) — care şi ajunse un târguşor, fiindcă era în acest drum de negoţ[7]) — treceà prin pasul Branulni în Ţara-Românească. La Bran se ridicase o cetate de pază a drumului, unde se luà şi vamă dela mărfurile importate sau exportate din Braşov. Cetatea Branului, fiind proprietatea regilor Ungariei, apoi a principilor Ardealului, ei o arendau când unuia când altuia dintre nobilii unguri sau şi Braşovenilor, care, cum vom vedea, aveau adeseori neînţelegeri cu Domnii munteni, fiindcă supuşilor

---

[1]) *Quellen*, I. pp. 1—36, 67—8, 71.

[2]) Zagoriţ, *Târguri şi oraşe etc.* cf. *Revista istorică*, I, no. 4.

[3]) Z. Furnică, *Din istoria comerţului la Români*. Bucureşti 1908 pp. 3—5 no. II.

[4]) Bibl. Ac. Rom. *Condica Snagov* p. 3 cf. N. Dobrescu, *Din ist. bisericii române în sec. XV-lea*, p. 50. I. Bogdan, *Documente etc.*, 1905 p. 381 scrie, că vama dela Prahova probabil e aceeaş cu cea dela Târgşor.

[5]) Z. Furnică, *Din ist. comerţului la Români*, pp. 1—3 no. I.

[6]) *Revista istorică*, Văleni, 1915 (l) nota 4; Mihai-Viteazul îi zice Râjnovului *„oraşul* domniei mele". Hurmuzaki, XV la dată 5 Februarie 1600.

[7]) Xenopol în *Vieaţa românească*, Jaşi, 1911—12.

www.dacoromanica.ro

acestora, le lua prea mare vamă sau îi jăfuiau de bani şi marfă oamenii castelanului de Bran.[1])

Braşovul numai datorită acestui drum bun, viu cercetat în preajma căruia se aciuase şi capitala Ţerii-Româneşti: Târgovişte, unde resida Vodă cu curtea sa de boieri, — putù să se ridice la acea mare înflorire comercială şi indusrială, şi la acea mare bogăţie materială, dându-i de multe ori un rol hotărîtor în afacerile Ardealului şi ale Ţerii-Româneşti, cu care aveă cele mai întinse şi mai puternice legături zilnice, prin cari s'au câştigat puterea şi strălucirea de odinioară Braşovul săsesc.

Trecând muntele prin pasul Branului drumul mai departe întovărăşà apa Dâmboviţei, pe al căreim al drept se ridicaseră cele dintâi popasuri, unde odihniau negustorii şi vitele lor obosite, pentru reîmprospetarea puterilor la calea cea grea şi lungă. În aceste popasuri: la Rucăr, de unde veniau la Braşov în 1503 negustorii şi cărăuşii: Vlad, Bota şi Mihail,[2]) — şi cea mai jos la Dragoslavele — foarte probabil aceasta e Cetatea Dâmboviţei, ridicată de Teutoni şi aşa de adesiori amintită şi în privilegiile de negoţ[3]) — stăteau vameşii lui Vodă, cari luau vama pentru mărfurile trecătoare prin aceste localităţi. Dela Dragoslavele calea atinge şi târguşorul întemeiat de Cavalerii Teutoni la începutul veacului al XIII-lea: Câmpulungul, localitate unde fiul lui Mircea cel Bătrân, Mihail Vodă sau Dan-Vodă al II-lea pune o nouă vamă, pe care însă Radu Praznaglava pela 1422 la rugarea Braşovenilor o desfiinţează.[4]) La 4 Aprilie 1427 însuş, Împăratul Sigismund se află în acest oraş pentru a restabili pe Dan-Vodă în scaun, dându-i privilegiu de scutire pentru proviziile trebuitoare minerilor săi.[5])

---

[1]) Vezi despre cetatea Branului şi satele aparţinătoare *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae,* XI pp. 113—6 (29 Oct. 1650), 123—4, 159.

[2]) *Quellen,* I, pp. 1—36.

[3]) Jorga, *Îndreptări şi întregiri* în An. Ac. Rom. XXVII (1905) pp. 106—8; Alex. Lăpădatu, *Două cetăţii româneşti: Poienari şi Dâmboviţa* în *Buletinul comisiunii monumentelor istorice,* Bucureşti III (1910) pp. 177—189; I. Puşcariu, *Cetatea Neamţului dela podul Dâmboviţei în Muscel* în An. Ac. Rom. XXX (1907—8); Tocilescu, *Cetatea Bucureşti sau Cetatea Dâmboviţei* în *Revista Tinerimei române,* I, Bucureşti, 1898 p. 8 şi urm.; J. Bogdan, *Documente etc.,* 1905 p. 378 zice, că Cetatea Dâmboviţei e aceeaş cu Rucărul.

[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste,* 1902 pp. 10—11, nota VI.

[5]) Hurmuzaki, XV p. 14, nota XVII.

www.dacoromanica.ro

Un document al lui Gheorghe Duca Vodă din 12 Martie 1674 ne spune, că drumul pela Rucăr era rezervat mai mult pentru solii, cari mergeau sau veniau dela Vodă din Târgoviște apoi București și pentru călătorii cari străbăteau Țara-Românească.[1]) E drept că, pe aceasta cale dela Rucăr mergeau soliile și călătorii străini,[2]) dar totuș ea are însemnătate înainte de toate pentru circulația vie și zilnică comercială ce se face între cele două țeri vecine din timpurile cele mai îndepărtate, cum se va arăta mai departe.

La Câmpulung era o răscruce, care îndrepta drumul de negoț venit dela Brașov în două direcțiuni. Un drum apucà spre Jalomița la Târgoviște unde era scaunul domnesc încă dela începutul veacului al XV-lea. Deaici urmà cursul Jalomiței până la vărsarea acestui rîu în Dunăre, de unde apoi cu luntrile și corăbiile mărfurile puteau să ajungă pe Dunăre la portul Brăila. Înainte de a ajunge acest drum la Dunăre treceà pela Pina Pietrei, pela cetatea Floci care până în veacul al XV—XVII-lea, era un târg, de unde veniau cărăuși cu pește și negustori pentru diferite mărfuri la Brașov între cari se amintesc la 1503: Bran, Constantin, Mansul, Ștefan, Dobra, Vlad și Dobromir.[3]) Relațiile Brașovenilor cu târgul de Floci[4]) — numirea vine dela un târg însemnat de lână, care fusese aici odată[5]) — erau așa de dese și prietinești încât vedem, că pentru Românii din Șcheiul Brașovului se aduce de aici un preot cu numele Neagoslav la sfârșitul veacului al XVI-lea.[6])

Dela Târgșor drumul ce venià din Moldova pela Râmnicul-Sărat și prin Buzău mergeà la București, — în veacul al XV-lea era numai o cetate „Castrum Novum“ — care numai în veacul

---

[1]) Furnică, *Din ist. comerțului la Români,* pp. 3—5, nota II.

[2]) De drumurile dela Rucăr și Prahova ne vorbesc și călătorii germani Spamann și von Tennstädt, când se întorc din Jerusalim la 1385. Jorga, *Acte și fragmente,* III, pp. 1—2.

[3]) *Quellen,* I pp. 1—36.

[4]) Un studiu cam romantic despre târgul Floci de A. T. Dumitrescu, în *Revista pentru istorie etc.,* XI p. II pp. 409—420, București, 1911; Contemporanul istoric Szamosközy (în *Monumenta Hungariae Historica,* XXX, *Scriptores,* p. 113) ne spune, că Mihai-Viteazul s'a născut în târgul Floci.

[5]) Iorga, *Istoria comerțului românesc I, (până la 1700)* Văleni 1915 p. 40.

[6]) Șt. Meteș, *Cronica popii Vasilie din Șcheiul Brașovului* în revista *Drum drept,* Văleni, 1913 (I) p. 181—3.

www.dacoromanica.ro

XVI şi XVII s'a ridicat la un târg însemnat, devenind în veacul al XVII-lea şi capitala Ţerii-Româneşti.

Al doilea drum dela răscrucea Câmpulungului lua cursul Dâmboviţei şi ajungea mai întâiu la un popas însemnat la Bucureşti, al cărui întemeietor a fost ţăranul român Bucur.

Am zis, că Bucureştii capătă o însemnătate comercială mai pronunţată numai în veacul al XVI şi XVII-lea. Aceasta se datoreşte unor împrejuri favorabile: 1. Bucureştii erau situaţi în drumul de negoţ ce venia din Moldova prin Râmnicul-Sărat etc. la vadul Dunării la Giurgiu, şi în calea care pleca din Braşov prin Câmpulung etc. la Giurgiu. 2. Ajungând Turcii în secolul XV-lea tot mai mult stăpânitorii asupra Ţerii-Româneşti prin nenorocitele certe de succesiune la Scaunul domnesc, ei voiau ca ocrotitul lor să fie mai aproape de ei, şi astfel în acest veac „cetatea" Bucureşti adăposteşte câţiva Domni cu reşedinţa silită ori bucuroasă aici: Radu cel Frumos şi alţii. 3. În veacul al XVI-lea familia domnească a Mirceştilor (Ciobanul şi urmaşii săi), cei mai umiliţi Domni români ai Turcilor, avea reşedinţa, aproape stabilă, în Bucureşti. Prin împrejurile înşirate târgul Bucureşti din largul seş al Ţerii-Româneşti capătă o însemnătate deosebită comercială, venind atât în acest veac cât şi în cel următor o mulţime de negustori greci, cari se aşează aici cu mărfurile lor levantine şi Bucureştii devin un împortant centru comercial, de unde Saşii ardeleni îşi aduceau acum mărfurile lor levantine, cu cari se deprinseseră încă demult şi pe cari adeseori ei înşişi le importau din ţările străine,[1]) cu multe greutăţi şi risicuri, cari acum se micşoraseră prin faptul, că Bucureştii erau aproape, şi aici rezida de obiceu un Domn prietin al Saşilor braşoveni ori sibieni.

Dintre negustorii din Bucureşti întâlnim la 1503 pe piaţa Braşovului: Dragoie, „Yursa", Mihnea fiul lui Constantin, Drăgan, Radul, Stoica, Mihail şi Jova.[2]) La Sibiiu vin tot în acest timp negustorii bucureşteni: Gheorghiu, Stanomir şi Helias, aceştia din urmă de sigur străini veniţi din sudul Dunării.[3]) Dealtcum în veacul al XV-lea Bucureştii devin tot mai mult o piaţă inter-

[1]) Bulgaria, Sârbia, Constantinopol şi Turcia cf. Zimmermann etc. *Urkundenbuch*, II p. 307 no. 908 şi N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, I Gotha, 1905, p. 192.

[2]) *Quellen*, I pp. 1—36, 46—76.

[3]) *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt*, I p. 270—301.

www.dacoromanica.ro

națională, unde se schimbau mărfuri apusene și levantine prin negustorii din Ardeal și pământeni și între cei din Peninsula balcanică.

Datorită acestui drum de negoț se ridică și satul Florești, unde trecător la 15 Iulie și 9 August 1477 a rezidat Basarab. Vodă cel Bătrân sau Laiota[1]) și de unde veniau cu carele cu pești la Brașov la 1503: Radul și Popa din Florești.[2])

Dela București pe un drum ce străbate un șes întins acoperit cu păduri se treceà la Călugărenii lui Mihai-Viteazul rîul Argeș, pentru a se coborî negustorii la vadul însemnat al Dunării: la Giurgiu, unde Mircea cel Bătrun cheltuind „multe pietri de sare“ a ridicat în ostrovul Dunării o puternică cetate de piatră, care păzele trecerea peste marele fluviu. Turcii lui Mohamed I-iu înțelegând de timpuriu însemnătatea strategică a acestui vad, și pentru vistieria Sultanului, căci aici era au loc de vamă, au luat în stăpânire Giurgiul îndată după moartea Mircea la 1418 și l-au ținut aproape fără întrerupere până la 1829.

Episcopul catolic de Adrianopol: Baksich, care a trecut prin orașul Giurgiu prin 9—10 Septemvrie 1640 ne spune, că sunt aici 1000 de case turcești și 2000 românești și „aici la Dunăre se ia vamă, clericii catolici și ortodoxi plătesc de zece ori mai mult ca laicii. Vameșii aici sunt — ca și la celelalte vămi dunărene — în cea mai mare parte Evrei, cari sunt mai răi ca Turcii.“ [3])

Sibiiul, al doilea oraș comercial al Sașilor din Ardeal, aveà numai un singur drum, prin care puteà întreține legături zilnice de negoț cu Țara-Românească. Acesta e drumul cel mai natural, care se întrebuințează și astăzi, și trece prin pasul Turnu-Roșu, unde se ridicase încă din veacul al XIV-lea o cetate de pază a drumului și a pasului luându-se aici vamă dela mărfurile ce treceau dintr'o țară într'alta. La 29 Iunie 1473 Matiaș îngăduie Sibiienilor a lărgi calea de negoț dela Turnu-Roșu pe Olt,

---

[1]) Bogdan, *Documente etc.*, 1905 pp. 335—6 no. 282—3.

[2]) *Quellen,* I pp. 1—36. Din satele dunărene Cornățel, Dridih și Ruși de Vede (târg la 1574) încă vin negustori și cărăuși la Brașov în 1503. *Ibid.*

[3]) *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium,* XVIII, Agram 1887 p. 95 și urm.; vezi și studiul d-l N. A. Constantinescu, *Originea și trecutul cetății Giurgiu* în An. Ac. Rom. secția istorica, XXXVIII (1915—6). pp. 485—520.

www.dacoromanica.ro

— care adesea prin imundaţiunile apelor şi zăpezilor topite, devine impracticabilă — cu condiţia să păzească această întrare în Ardeal.[1])

De partea românească era „vama dela Vadul Oltului la Genune", pe care Mircea cel Bătrân o dăruieşte la 28 Martie 1415 mănăstirii Cozia întemeiată de el „ca să fie hrană sfinţilor monahi cei ce vor vrea a fi şi împreună a petrece întru acest sfânt lăcaş." [2]) Mănăstirea Cozia îşi avea la Genune (Căineni) vameşul său, care lua 3% din toate mărfurile turceşti; 3% din toate mărfurile ungureşti mici şi mari, 3% dela ceară, 3% dela dobitoace, peşte, grâu şi dela bucate, carl trec prin acest vad şi dela toate mărfurile. Dania acesta făcută de Mircea mănăstirii Cozia o întăreşte Vlad Călugărul şi fiul său, evlaviosul Domn, Radu cel Mare în 1505.[3])

Oltul se trecea la Căineni, care deşi nu era un târg, totuşi trimite cărăuşii ori negustorii săi pela 1500 la Sibiiu: Cristian, Buda, Stoica, Mihail, Corna, Buza, Nag, Baltazar, Stan, Stoian, Nicola şi Radu.[4]) Precum se vede unii erau străini, poate chiar Saşi din Ardeal aşezaţi aici.

Negustorul după trecerea Oltului la Căineni ajungea la cel dintâiu popas însemnat pe malul drept al rîului: la Râmnicul-Vâlcii, unde erau aşezaţi şi Saşi, şi rezida încă din veacul al XV un episcop, ceace contribui mult la ridicarea acestui Râmnic (= iaz) la importanţa unui târg, care a ispitit pe negustorii saşi din apropiatul oraş Sibiiu să se aşeze aici făcând câştig însemnat şi bogăţie. Piaţa Sibiiului era foarte des cercetată de negustorii din Râmnic pela 1500, cum ne arată socotelile acestui oraş, între care se pare a fi mai mulţi cărăuşi numai: Muşat, Tatul, Ioan,

---

[1]) *Hurmuzaki*, XV, p. 81, nota CXL.

[2]) *Bibl. Ac. Rom.*, doc. XI/241 cf. Dobrescu, *Istoria bis. rom. din sec. XV-lea*, Bucureşti, 1910 p. 45, Mănăstirea Cozia pe baza privilegiilor regilor Ungariei: Matiaş, Vladislav şi Ludovic II-lea era scutită de toate taxele, vamele şi tricezimă, nu numai la Turnu-Roşu, partea ungurească, ci şi în Ardeal, cu care această mănăstire, cu proprietăţi întinse, faceà negoţ, cf. N. Dobrescu, *Istoria bisericii române din Oltenia* (1716—1739), Bucureşti, 1906, ediţia Academiei Române, p. 244.

[3]) St. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, pp. 235—6; Vama dela Căineni aducea anual mănăstirii Cozia c. 2000 taleri, cf. N. Dobrescu, *Istoria bisericii din Oltenia*, Bucureşti, 1906, p. 243.

[4]) *Rechnungen*, I, pp. 274—301.

www.dacoromanica.ro

Badea, Dragomir, Bogdan, Iacob, Nicolae, Alb, Nichifor, Sarkiz, Iuga Laţco, „Wunsch", Bolovan, Stanciul, Steffino, Tria, Oprea, Colţea, Laal, Iornis, Nedoco, Miclea, Ştefan, Stresa, Tôma, Stoica, Radul, Dobrota, Vittan, Vlad, Benedic, Stan, Nicula, Tabuş, Manuil, Caira, Lipsa, Branţa, Petru „Brasche", Carabet, Topa, Dobra, Andrei şi Dimitrie.[1]) Socotelile Braşovului încă ne-au păstrat numele câtorva negustori din R.-Vâlcii din acest timp, cari cercetau piaţa Braşovului cu marfa lor: Buda, Stan, Oprea, Muşat şi Dragomir.[2])

Dela Râmnicul-Vâlcii drumul urmă cursul Oltului până la Slatina, unde se treceà pe podul de luntri pe malul stâng al rîului. Aici se plăteà din nou vamă, de care însă Vlaicu Vodă la 1368 scuteşte pe Saşii braşoveni.[3]) Radu cel Mare dăruieşte vama dela valul Slatina mănăstirii Govora din judeţul Vâlcea.[4]) Bălciul ce se ţineà Dumineca în Slatina era foarte cercetat.[5]) Din acest târg întâlnim câţiva negustori şi cărăuşi la Braşov: Badea, Petru Goiţa, Tudor, Datul, Ion şi Gerg.[6]) La Sibiiu veniau tot în acest timp pela 1500: Bolea, Marin, Radu, Albul, Stanciul, Ivan, Belţ, „Tyrija" şi „Wergo".[7]) Unii erau străini.

Pe malul stâng al Oltului dela Slatina drumul ajunge la vadul Dunării, la Turnu-Măgurele sau „Nicopoia" cea mică în faţa cărei sta cetatea puternică şi dominătoare a ţermului stâng până de parte: a Nicopolei celei Mari, pe cari le stăpâneà pela 1370 Vlaicu-Vodă, rămânând apoi acest vad însemnat pe lângă toate sforţările Domnilor munteni în mânile Turcilor până la 1829.

Negustorii saşi din Sibiiu, cari veniau pe acest drum al Oltului la vadul Nicopolei puteau trece în Bulgaria (apoi în Turcia), unde se amintesc conaţionali de ai lor cari se ocupau cu negoţul, sau încărcau mărfurile lor pe corăbiile Dunării ajungând astfel la Brăila şi prin acestea în legătura cu marele negoţ levantin dela Marea-Neagră.

Se pare că drumul ce venia dela Sibiiu pe lângă Olt, înainte

---

[1]) *Rechnungen*, I, pp. 274—301.
[2]) *Quellen*, I pp. 1—36.
[3]) Hurmuzaki, XV pp. 1—2 nota II.
[4]) Dobrescu, *Din ist. bis. rom. în sec. XV-lea*, p. 54 şi nota 5.
[5]) Iorga, *Călători, ambasadori şi misionari*, p. 62.
[6]) *Quellen*, I pp. 1—36.
[7]) *Rechnungen*, I, p. 274 şi urm.

www.dacoromanica.ro

de a trece pe ţermurele stâng la Slatina, se ramifica la dreapta, ajungând prin Craiova peste rîul Jiului la vadul Vidinului, cetate, puternică şi veche, şi punct strategic-militar însemnat devenit în scurt timp în stăpânirea turcească. Despre Craiova, târg în veacul al XVI-lea, Logofătul lui Mihai-Viteazul Teodosie zice pela 1596 în Cronica sa prelucrată de silezianul Walter, care a petrecut câtva timpîn Ţara-Românească: „Craiova rezidenţa Banului, oraş mare, împoporat şi plin de tot belşugul, dar fără ziduri şi cetăţuie".[1]).

În faţa Vidinului era Calafatul, unde se lua vamă dela mărfurile ce treceau prin acest vad al Dunării. Cel dintâiu document, care ne amiteşte „vama dela Calafat e dela 1424 al lui Dan-Vodă al II-lea.[2]) Radu cel Mare, ctitorul şi sprijinitorul de mănăstiri, dăruieşte la 30 Aprilie 1502 mănăstirii Tismana vama dela Calafat, Balta Bistreţ, Balta Albă şi Plateţ[3]) Din acest act de danie se poate vedeà lămurit ce vamă se plateà pentru diferitele articole de export din Ţara-Românească în Turcia, sau chiar şi în Ardeal.

Vamă la locurile numite se plăteà „de un cal aspri 6 şi de un bou as. 3 şi de o vacă as. 2 şi de două oi as. 1 şi de un sac de grâu as. 2 şi dintr'o sută de bolovani de sare 3 bolovani şi de o cărătoare (= bute) de vin as. 10 . . . din 10 peşti un peşte . . . şi pe acea baltă ce va sărà(?) cu luntrea, de o luntre as. 30 şi de o maje as. 15 şi de car as. 4 şi de o povară de cal as. 2. Şi balta dela Comani din 10 peşti, unu, şi din Blatniţă până la Severin, măcar boltă mică, măcar boltă mare, din 10 peşti, unu."

Această danie făcută mănăstirii Tismana o confirmă şi urmaşul lui Radu Mihnea cel Rău la 26 Iunie 1508 adaugând la cele de mai sus vama pentru 1 berbece 2 bani, pentru 1 cal 6 bani, o iapă 4 bani şi 1 cârlan 3 bani.[4]) La 12 Maiu 1529 Moise Vodă încă întăreşte dania de sus mănăstirii Tismana.[5])

---

[1]) *Tezaur de monumente istorice,* I, Bucureşti, 1862 p. 25. În Craiova se ţineà Vinerea mare bălciu, la care veniau în veacul al XVII-lea şi negustori de vite din Constantinopol. Iorga, *Călători, ambasadori şi misionari,* p. 62. Dela începutul sec. al XVI-lea Craiova devine reşedinţa Banului din Oltenia.

[2]) *Arhiva istorică a României,* I, Bucureşti 1865 pp. 19—21.

[3]) Alex. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana,* Bucureşti, 1909 pp. 206-7.

[4]) *Ibid.,* ed. 3-a 1909 pp. 209—10.

[5]) *Ibid.,* pp. 206—7; şi *Arhiva istorică,* I pp. 30—1 no. 31.

www.dacoromanica.ro

Pescăriile acestea dunărene deosebit de bogate şi vechi (amintite încă pela 1247), ca cea dela Celei lângă Corabia de astăzi, provedeau cu peşte oraşul săsesc Sibiiul, unde-l aduceau ţeranii români din Oltenia din diferite sate cu carele lor pe drumul anevois şi lung al Oltului în sus, — iar din Sibiiu se desfăceà apoi şi în alte oraşe ardelene.

Un alt drum, care în vremurile mai vechi a trebuit să aibă o importanţă mai mare pentru negoţ e cel care plecà din Ţara-Haţegului, din Haţeg rezidenţa Voievodului Litovoiu dela 1247, în sec. al XIII, dar mai ales în al XIV—XV-lea a devenit un târg cercetat cu organizaţie, scaun de judecată şi stăpânire românească [1]) — ţinând direcţia rîului Jiu prin pasul Vâlcanului ajungea la Târgu-Jiu. La pasul Vâlcanului se plăteà vamă pentru mărfurile ce treceau pe aici.[2])

Radu Vodă dela Afunaţi la 2 Februarie 1528 dăruieşte toată partea sa din vama Vâlcanului mănăstirii Tismana.[3]) Intăriri avem dela Moise Vodă 12 Maiu 1529, dela Alexandru cel Rău 28 Maiu 1593 şi dela Radu Mihnea la 18 Aprilie 1623 pe jumătate.[4])

În preajma acestui drum ce venia din Ardeal se ridică din satul Jiu un târg, care s'a numit Târgu-Jiu de pela 1420—31 sub Dan Vodă devenind o piaţă de negoţ, fără a se putea ridica la un târg mai mare şi des cercetat de negustori.[5]) Într'un document din 1480 se vorbeşte de vama ce se plătea în acest târg.[6])

Dela Târgu-Jiu drumul de negoţ se îndreptà în două direcţiuni. Un drum apucà spre Turnu-Severin, celalalt urmà înainte cursul rîului Jiu spre Craiova, de aici spre Calafat.

Din Bănat venià un alt drum, prin care se putea întreţine legături comerciale între cele două ţeri vecine. Acesta însă era foarte puţin cercetat la început, fiindcă prin apropiere pela

---

[1]) *Hunyad megyei Történeti Évkönyv*, 1882, pp. 60—62 şi *Revista teologică*, V, Sibiiu, 1911 nota 19—20.

[2]) La 12 Iulie 1717 Sibienii scriu către magistratul Orăştiei despre un pas tăinuit ce ar fi în părţile Jiului (I. Sebeshely), prin care se merge cu carele în Muntenia. Hurmuzaki, XV pp. 1563—4 no. MMCMLI. Magistratul răspunde că pasul e bine păzit acum. *Ibid.*, no. 2952.

[3]) Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, pp. 217—8.

[4]) *Ibid.*, pp. 221, 286, 299—300.

[5]) Ştefulescu, *Istoria Târgu-Jiului*, Târgu-Jiu, 1906 pp. 3, 16.

[6]) Haşdeu, *Istoria critică a Românei*, Bucureşti, 1872, I p. 255 nota 3 după Venelin.

www.dacoromanica.ro

Belgradul sârbesc treceà marele drum de negoţ, care legà Apusul cu Constantinopolul şi astfel numai puţini se abăteau spre Ţara-Românească. Un schimb oarecare de bunuri materiale se faceà încă din vremuri vechi între Bănat şi Oltenia stăpânită şi ea un timp de Unguri. Schimbul acesta a fost tot mai viu începând cu veacul al XV-lea, când se înfiinţează în Bănat cele 7 districte româneşti pentru apărarea Unguriei de Turci cu sediul principal Caransebeş, care devenì, cum vom vedeà, un târg cerctat de negustorii greci şi români tot mai mult.[1])

Drumul, care servià acest negoţ, venia dela Timişoara, — unde erau negustori din Raguza aşezaţi în sec. al XVI, dacă nu chiar în XIV-lea[2]) — Lugoş, Caransebeş şi treceà pela Orşova în Ţara-Românească. Despre vama dela Orşova ne vorbeşte un document al regelui Ungariei Ludovic cel Mare dat înainte de anul 1373.[3])

Acestea sunt drumurile, pe cari se purtà negoţul românesc cu Ardealul şi negoţul de transit prin Ţara-Românească între Apus şi Răsărit.[4]) Şi astfel se poate afirmà, şi mari necesităţi de vieaţă comercială universală cereau, ca un nou stat puternic: Ţara-Românească între Carpaţi şi Dunăre să existe pentru a garanta circulaţiune liberă a bunurilor materiale: naturale şi industriale pe numitele drumuri de negoţ, bine păzite în deosebi împotriva Tatarilor şi a Turcilor.

Toate drumurile plecau din preajma marilor centre comerciale săseşti sau a unor târguri mai mici ardelene, trecând Carpaţii urmau cursul firesc al văilor şi rîurilor,[5]) care toate duceau la Dunăre şi de aici apoi la Mare, înlesnind comunicaţiunea prin popasuri apropiate, — oraşele şi târgurile toate se înfiinţează

---

[1]) Italianul G. Gromo numeşte pela 1565 Bănatul: România de dincolo („Valachia Citeriore") având de capitală Caransebeşul, *Revista istorică*, Văleni, 1915 nota 4.

[2]) Iorga, *Contribuţiuni la istoria Munteniei* în An. Ac. Rom. XVII (1896) pag. 37.

[3]) Hurmuzaki, I partea II p. 275 no. 214 cf. Iorga în *Convorbiri literare*, XXXIV p. 997 nota 2.

[4]) Despre drumurile de negoţ din Ardeal şi Ungaria, cari erau o continuare a celor venite din Ţara-Românească, vezi studiul lui Borcsiczky Béla, *A politikai változások befolyása Magyarország kereskedelmi útjaira a XIV.—XV. században*, Budapeşta, 1914, pp. 23—7 şi harta adausă.

[5]) Vezi Gr. Crăiniceanu, *Frontiera Carpaţilor*, Bucureşti, 1894, pp. 1—110.

www.dacoromanica.ro

pe lângă aceste căi de negoț, — unde puteau odihni la conace și negustorii și cărăușii cu carele și vitele lor obosite, pentru reînoirea puterilor la drumul lung sau pentru vinderea ori cumpărarea mărfurilor.[1])

* * *

Altă împrejurare naturală, care favorizà negoțul între cele două țeri vecine, — una agricolă și cealaltă comercială, industrială mai mult — era fertilitatea deosebită a pământului Țerii-Românești și bogăția extraordinară în animale crescute în câmpiile întinse și grase ale țerii.

Pământul Țerii-Românești din cele mai îndepărtāte vremuri a fost cultivat; s'a făcut pe el agricultură, care a fost și este ocupațiunea principală a poporului român, și nu economia de vite, cum au crezut și cred și astăzi atâția învățați, care ne ascund în munți ori ne aduc din Balcani, mânați de nevoile turmelor de vite sau oi în căutarea de pășuni bogate.

Incă cu mult înainte de Christos ni se spune, că Alexandru cel Mare venind să strivească pe Geți în țara lor, viitoarea Țara-Românească, a trecut Dunărea pela vadul Silistra și a găsit în stânga fluviului lanuri bogate de grâu. Pela 1360 întâlnim la gurile Dunării corăbiile celor două orașe italiene: Genova și Veneția — cele mai mari și mai bogate centre de negoț în evul mediu — cari duceau grâu din Țara-Românească și Moldova.[2])

Am văzut mai sus, când a fost vorba despre vămile dela Căineni (Turnu-Roșu) și Calafat, că grâul era din timpuri vechi un articol însemnat de export al Țerii-Românești în Ardeal și Turcia.

Călătorii străini trecuți prin Țara-Românească unanim constată în descrierile lor producțiunea bogată a pământului și a

---

[1]) D-l Gh. Zagoriț în studiul citat din *Anuarul de geografie*, III, p. 63 zice: „Prin nici una din văile, ce slujesc azi de trecere peste munte, străbătute de largi șosele, nu s'a pomenit roată de căruță, în timpii fericiți ai acestei epoce (în epoca românească propriu zisă). Vorbim de regiunea muntelui celui mare. Nau fost aici decât cel mult poteci." — Această afirmare e fundamentul greșită, documentele aduse în sprijunul ei dovedesc, că drumul numai în acel timp din doc. a fost stricat de ploi etc., ceea ce se întâmplă și astăzi cu drumurile cele mai bune, fără se putem afirma, că nu s'a pomenit roată de căruță pe ele. Studiul de față dovedește în deajuns zădarnica afirmare a d-lui Zagoriț, ale cărui studii solide le aprețiez.

[2]) Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă*, București, 1899 p. 49.

www.dacoromanica.ro

altor bunuri materiale, cari întreceau cu mult consumaţi internă. Amintesc câţiva mai caracteristici şi mai concişi din veacul al XVI- şi XVII-lea.

Raguzanul Michail Bocignoli descrie într'o scrisoare din 29 Iunie 1524 Ţara-Românească către secretarul lui Carol Quintul, Gerard Plania şi între altele zice: pământul şes e gras şi larg cultivat".[1]) Italianul Francisco della Valle din Padua, omul lui Alois Gritti, care a petrecut în Aprilie 1532 în Târgovişte ne spune că pământul Ţerii-Româneşti e foarte productiv şi se face mult vin aici, din care şi el a băut.[2]) Antoniu Verancics la 1538 scrie că Muntenia are pământ fecund, vin, bucate (grâu etc.), vite şi cai mulţi.[3])

Invăţatul francez J. Bongar mergând în Iunie 1585 la Constantinopol prin Ţara-Românească scrie despre ea aşa: E o ţară extraordinar de bogată, bucate (grâu etc.), vin, vite, cai, cu un cuvânt toate se întâlnesc aici în mare abundenţă, afară de acestea se află aici multe mine de aur(?) argint(?), sare, pucioase etc.[4])

Paul Strassburg, solul svedez la Constantinopol a trecut prin Muntenia, în Martie 1632 şi scrie aceste cuvinte adevărate: În toată lumea creştină nu există o ţară mai productivă ca Ţara-Românească. Păşunile hrănesc nenumărate turme de vite şi oi. În păduri trăiesc o mulţime de sălbătăciuni şi pasări. Locuitorii nu duc nici odată lipsă de lână, in şi piei. Ocnele de sare nu se pot exploata. Caii sunt dintre cei mai vestiţi. Metal de asemenea se află cu prisos; aurul îl spală din rîuri. Viile le cultivă în măsură mare şi uşor.[5])

Episcopul Baksich mai adaugă, la 1640 pe lângă cele spuse de Paul Strassburg, că „ţinuturile ce să întind la poalele munţilor produc foarte multe pere şi prune, cu adevărat aici sunt păduri de poame."[6])

---

[1]) Latineşte la Veress, *Fontes rerum Transylvaniarum*, IV, p. 129 şi urm. no. 96; italieneşte după Del Chiaro în Iorga, *Pretendenţi domneşti* în An. Ac. Rom., XIX (1898) pp. 79–82.

[2]) *Magyar Történelmi Tár*, Budapest, III (1857) p. 23.

[3]) *Tezaur pentru monumente istorice*, III p. 177, Italianul G. Gromo, fost in Ardeal, scrie la 1535 că Ţara-Românească e „foarte bogată în mijloace de hrană şi călărime." *Revista istorică*, 1915 no. 4.

[4]) Hurmuzaki, XI pp. 190–2.

[5]) *Arhivu pentru istorie, filologie*, Blaj, 1873, p. 14 şi urm.

[6]) Iorga, *Ambasadori, călători şi misionari*, p. 61.

www.dacoromanica.ro

Să se mai adaugă la cele de sus și descrierea Țerii-Românești pela 1653—9 de Paul din Allep,[1]) de o extremă bogație și unică în felul ei privitoare la trecutul românesc, și vom vedeà că toți străinii, cari au trecut prin Țara-Românească și au scris ceva despre ea au rămas uimiți de bogăția ei naturală.

Netăgăduit, drumurile de negoț și producțiunea naturală deosebit de bogată a Țerii-Românești, la început nu erau cunoscute de străini și numai prin intervenția unor împrejurări politice favorabile au căpătat acea mare însemnătate de pe urmă când negustorii străini din Apus și Răsărit străbat cu mărfurile lor drumurile țerii, vânzând din ele populațiunii și cumpărând dela aceasta materiile brute pentru a le duce în diferite țeri depărtate, unde erau consumate în stare naturală sau prefăcute pe cale industrială. Astfel cunoscându-se de străini bogăția țerii și siguranța călătoriei prin ea, comerțul întern și extern — valorizându-se tot mai bine producțiunea internă a țerii — ia din ce în ce un avânt sprijinit de împrejurările politice asupra cărora ne oprim acum pentru a le arăta însemnătatea cu privire la negoțul Țerii-Românești cu Ardealul.

* * *

Schimbări politice de cea mai mare împortanță pentru vieața economică românească petrecute în mijlocul Românilor, fac ca contactul cu popoarele vecine să fie mai intensiv, dând astfel un avânt și negoțului pe care țeranii români îl făceau într'o măsură foarte redusă înainte de ivirea acestor schimbări, cari revoluționează pașnica vieața țerănească a Românilor de pe ambele laturi ale bătrânilor Carpați.

Regii Ungariei, după ce se convinseseră, că răsboaiele continue sunt inutile, ba chiar periculoase pentru îndepedența țerii, își îndreptară privirea mai mult asupra organizațiunii trainice interne a regatului și asupra asigurării granițelor acestuia de dușmanii externi. Așa aduse regele Andreiu al II-lea Cavalerii Teutoni la începutul sec. al XIII-lea (1211) în Ardeal, ca să păzească de Cumani și Tatari granița răsăriteană a țerii. Teutonii întemeiază mai multe cetăți: Brașovul, Teliu (Nyen), Feldioara și trecând munții: Câmpulungul și Cetatea Dâmboviței unde se lua vamă în Țara-

[1]) E. Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Țerile române*, București 1899.

www.dacoromanica.ro

Românească (Dragoslavele) şi la pasul Tatarului, de care a fost vorba mai înainte. Stăpânirea lor a fost de scurtă durată, trebuind să părăsească acestea ţinuturi romanticedin porunca regelui care-i colonizase.

Locul Cavalerilor teutoni îl luară Saşii (amintiţi cu această numire în Ardeal, întâiu la 1206)[1]) aduşi din părţile de jos ale Rinului german. Oameni deprinşi de acasă şi cu industria şi cu negoţul ei puseră adevărată bază Braşovului şi Sibiiului, cari prin hărnicia lor deveniră puternicile centre comerciale la graniţele Ţerii-Româneşti, asupra căreia revărsară mult bine: bogăţie şi cultură. Saşii fără îndoeală au fost cel dintâiu element de cultură mai înaintată în Ardeal, înfiinţând toate oraşele comerciale, cari au avut un rost mai însemnat în istoria Ardealului şi au stat în legături de negoţ cu Muntenia, în decursul veacurilor.

Braşovul şi Sibiiul se ridicaseră în preajma pasurilor, prin cari uşor se puteà ajunge în Ţara-Românească, mergând Saşii negustori pe drumurile ei pentru desfacerea mărfurilor apusene sau pentru cumpărarea materiilor brute în diferite târguri muntene, sau peste Dunăre si Mare în ţerile răsăritene. Dar ceeace contribuì mai mult la stringerea relaţiilor de negoţ între oraşele săseşti ardelene şi Ţara-Românească, nu e numai faptul, că Saşii puteau desface cu preţ ridicat mărfurile lor în Muntenia, cumpărând apoi materii prime cu preţ mic, sau făcând numai negoţ de transit prin această ţară spre Orient, ci revărsarea unui număr însemnat de Saşi negustori şi industriaşi în Ţara-Românească, cari se aşează în târgurile ţerii păstrând cu cei de acasă din Braşov, Sibiiu ori alte oraşe ardelene cele mai întinse legături: familiare, bisericeşte, culturale, economice etc.[2]) Prin aceşti Saşi aşezaţi în Ţara-Românească s'a pus baze solide celor dintâi legături de negoţ între ambele ţeri vecine, cari legături cu timpul s'au tot întărit, spre cel mai mare folos al Ţerii-Româneşti şi al

---

[1]) Kis Bálint, *Az erdélyi szászság multja*, Bălgrad, 1900 p. 3; Nemţii emigraţi din Nordul Ungariei în Sârbia în veacul al XIII-lea, încă erau numiţi Saşi de populaţia sârbească. cf. Jirecek, *Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien*, I, Viena, 1912, p. 65 şi urm. Saşi aşezaţi în Bulgaria, în oraşele Chiprovaţ şi Târnova; cf. după Safarik în C. Jirecek, *A bolgárok története*, Becicherecul mare, 1889 p. 380 şi nota 1.

[2]) La 22 Decemvrie 1528 Câmpulungenii scriu chiar şi către Bistriţenii din nordostul Ardealului despre un argintar din oraşul acestora, care fusese la ei în Muntenia şi le făcuse unele lucruri. Hurmuzaki, XV p. 309 nota 568.

www.dacoromanica.ro

Saşilor. Saşii vor fi atras prin exemplul lor atenţiunea multor Români asupra unui isvor de câştig şi îmbogăţire, asupra negoţului, luând în urma stăruinţiilor negoţul românesc un frumos avânt.[1]) După exemplul acestor Saşi şi negustorii români îşi vor fi avut registrele lor în scris despre diferite afaceri de negoţ, cari toate s'au pierdut din cauza prea multor primejdii ce-au bântuit asupra ţerii. Păstrarea unor astfel de socoteli ar fi pentru noi de o deosebită importanţă.[2])

Influinţa Saşilor asupra Românilor din Principatul dunărean însă, nu trebuie exagerată, oricât de recunoscători le-am fi unor îndemnuri culturale evidente, venite dela ei. Organizaţia oraşelor din Ţara-Românească nu-i cum se crede săsească, ci în fond românească veche cu numire săsească, pe care Saşii ardeleni au primit-o cu totul în fond, schimbând-o uneori în formă.

Cea mai veche aşezare săsească în Ţara-Românească e cea dela Câmpulung. În fruntea Saşilor de aici era pela 1300 un „comes Laurenţiu".[3]) Din 1373 avem inscripţia de pe mormântul lui Ioan P... „custos" al bisericii săseşti din Câmpulung.[4]) Câmpulungul a fost favorizat de multe împrejurări: 1. Colonizat cu Saşi din Ardeal negustori şi meseriaşi harnici. 2. Situat în drumul de negoţ. 3. Privilegii însemnate dela cei mai vechi Domni pentru a nu plăti vamă, pentru ce ar vinde sau ar cumpăra „măcar cal, bou, oaie, măcar pături, măcar peşte, măcar orice, tot să n'aibă a lua dela dânşii vamă, cum au fost obiceiul lor, cum au fost iertaţi şi din zilele acelor blagosloviţi bătrâni domni" începând cu legendarul Negru-Vodă (= Radu I).[5]) Prin aceste împrejurări Câmpulungul a devenit un oraş comercial, ai cărui negustori foarte numeroşi, la început străini, — muncipalitatea săsească la 1521 era în floare, când scrie către Braşoveni o scrisoare în

---

[1]) Vezi numele negustorilor români, cari vin în sec. XV—XVI la Braşov şi Sibiiu cf. *Quellen* I—III şi *Rechnungen*, I.

[2]) În Moldova negustorii purtau registre despre afacerile lor de negoţ, ca Nicolae Hecht din Baia, cf. Nistor, *Handel und Wandel in der Moldau*, p. 94 şi n. 1, 2.

[3]) Iorga, *Studii şi documente*, I—II, p. 273.

[4]) Del Chiaro, *Istoria della revoluzione*, Veneţia, 1718 p. 17, şi ediţia d-lui Iorga, din 1914.

[5]) *Magazinul istoric*, V p. 336 cf. Xenopol, *Istoria Românilor*, II p. 255 şi nota 25; vezi şi N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României*, I pag. 129.

www.dacoromanica.ro

limba germană în afacerea unui negustor Voico cu un Sas din Râjnov [1]) — apoi tot mai mult Români, așa că la începutul sec. al XVI-lea erau aproape toți Români pe cei ce îi întâlnim la Brașov: David, Radila, Bonțila, Stoica, Gonțea, Voica, Stan Cocoț, Golta, ca companiști: Neacșul Lupa și Bonțila, apoi Golta Voica și Stoica — după exemplul Sașilor din Brașov din acest timp — se asociază pentru a întreprinde un negoț mai mare, și Mihail, Radul, Neacșu, Roșca, Badea, Oprea, Șerban, Dimitrie, Vlad, „Lepsi", Dragoș, Coman Cucurig, Cristian, „Sawod". Vor fi fost dintre aceștia unii și numai cărăuși, cari aduceau marfă pe piața Brașovului. [2]) Cu toate că Sibiiul era mai departe, totuși întâlnim și aici numeroși negustori și cărăuși din Câmpulung pela 1500: Bran, Gheorghina, Manea, Janoș, Orsa, Vuscha, Mathia, Flora, Vittan, Dragomir, Voicu, Iacob, Ioan, Nag, Bratul, Stanislav, Martin, Andreiu, Cristea, Hans, Sava Tudor, Tatul, Marin și Gaspar ai cărui înaintași se bucuraseră și de protecția împărătească a lui Sigismund și a lui Ioan Hunyadi. [3])

Pela 1600 erau încă în târgul Câmpulung 40 de familii săsești. [4]) Cu timpul s'au românizat, căci episcopul Baksich, care i-a cercetat în 29 August 1640 ne spune despre ei: Aici din timpuri vechi locuiesc catolici, cari sunt de orgine Sași, acum însă nu mai vorbesc nemțește; numărul lor e peste 500; aceștia, timp îndelungat au trăit în erezia lui Luther, preoții le veniau din Ardeal și se puteau căsători, și azi mai trăiește unul din acești preoți. Misionari, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sprijinul Voievodului au alungat pe preotul eretic și după aceia i-au convertit pe bieții rătăciți." [5])

La Râmnicul-Vâlcii se amintesc pela 1600 vre-o 20 de familii săsești, [6]) îi va fi atras câștigul în acest târg — preotul lor era la 1574 Marcus — unde erau după cum am văzut mai sus, după

---

[1]) Hurmuzaki, XV la dată; la 11 Februarie 1524 o scrisoare toț nemțește către Brașoveni, *Ibid.*, p. 277—8 no. 503.

[2]) *Quellen*, I, pp. 1—36, 46—76.

[3]) *Rechnungen*, I, pp. 274—301.

[4]) G. Botero, *Relazioni universali*, Veneția, 1600, p. 95. Preotul săsesc din Câmpulung era la 1587 Cristian Roth. *Quellen zur Geschichte Kronstadt*, IV, p. 101. Toți preoții sași din Țara-Românească atârnau de episcopul săsesc din Ardeal.

[5]) Iorga, *Călători, ambasadori și misionari*, p. 64.

[6]) G. Botero, *Relazioni universali*, p. 95.

www.dacoromanica.ro

nume, mulţi negustori străini: saşi, raguzani şi alţii veniţi din sudul Dunării, cari cercetau des piaţa oraşului vecin din Ardeal: Sibiiul.

Tot în acest timp erau în capitala Ţerii-Româneşti: Târgovişte 22 de familii catolice săseşti şi ungureşti, cari aveau 2 biserici, una a Sf. Francisc, alta a Sf. Maria, preotul însă lipsia — la 1575 avuseră de preot pe Martin Leo, la 1577 pe Benedict Belaham, la 1579 pe Cristian din satul Vulcan de lângă Braşov — venind cel din Câmpulung pentru diferitele trebuinţe sufleteşti ale credincioşilor.[1]) Erau aici şi meseriaşi saşi, ca Hans Kirscher (Cojocarul), care scrie la 1534 nemţeşte fratelui său Iacob din Braşov în afaceri private.[2])

In Sotânga (judeţul Dâmboviţa) se amintesc tot pela 1600 şase familii catolice.[3])

Vor fi fost aşezaţi Saşi şi in alte târguri înfiinţate în apropierea drumurilor de negoţ, dar ştiri sigure despre ei n'avem. Saşii aşezaţi în Ţara-Românească erau dealtcum toţi privilegiaţi de Domnii ţerii, ceeace a contribuit foarte mult la întărirea relaţiilor reciproce de negoţ.

* * *

O altă cauză, care a contribuit nespus de mult la închegarea, trăinicia şi schimbarea relaţiilor de negoţ între Ardeal şi Ţara-Românească a fost — lucru foarte curios! — modul de succesiune la tronul ţerii al pretendenţilor domneşti luat prin Bulgari dela Bizantini. Dacă pentru tăria ţerii şi în general pentru poporul românesc acest fel de a ajunge Domn în Ţara-Românească a fost un mare rău şi o nenorocire, pentru chestia ce ne preocupă aici a fost favorabil în multe privinţe. După dreptul bizantin, care a trecut în ambele principate române, toţi membrii bărbăteşti ai familiei domneşti erau îndreptăţiţi la tronul ţerii. Fiecare pretendent la scaunul domnesc îşi căuta partizani întâiu printre boierii mari ai ţerii — vorbim numai de Ţara-Românească — cu ajutorul cărora ajungeà Domn prin alegere. Înmulţindu-se pretendenţii şi neputând ajunge Domni numai prin sprijinul boierilor,

[1]) *Ibid.*, şi Iorga, *Călători etc.* p. 65 şi Fischer, *o. c.* p. 70.

[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 368—9 no. 690. Trimite lui Iacob 1 „Seytel" şi 1 „stuck Schlosser". Călugării catolici din Târgovişte la Braşov în 12 Iulie 1521. *Quellen*, I, p. 346.

[3]) Botero, *o. c.*, şi Iorga, *Călători, ambasadori şi misionari.*

www.dacoromanica.ro

recurgeau şi la ajutorul străin: al Ungurilor şi Turcilor.[1]) Când favoritul Turcilor ajunge Domn, atunci pretendentul sau pretendenţii ajutaţi de Ungaria erau siliţi să pribegească în Ardeal împreună cu familiile lor şi cu boierii partizani. Aici se adăposteau cu averile lor mobile prin oraşele săseşti de regulă Braşovul şi Sibiiul şi în satele vecine unde trăiau luni, ba ani întregi visând numai tronul ţerii. In pribegia ardeleană se închegau relaţiile vechi şi nouă ale viitorilor Domni şi boieri cu negustorii saşi, cari îi provedeau pe pribegi în adăpostul lor cu cele trebuincioase, bine înţeles pe bani grei sau în schimbul altor bunuri, cari le stăteau la îndemână. Saşii negreşit, că să purtau mai totdeauna foarte bine cu aceşti pribegi, mai ales când erau convinşi, că în curând pretendentul va fi Domn şi boierii vor hotărî în sfatul domnesc al Ţerii-Româneşti. Îi ajutau în tot felul. Cine răsfoieşte socotelile oraşelor Braşov şi Sibiiu şi cronicile săseşti uşor se poate convinge, că aceşti pribegi n'o duceau rău. Căpătau daruri dela oraş, luau parte la petrecerile, nunţile[2]) şi vânătorile Saşilor. Toată această bună primire avea un scop, căci Sasul negustor ori meseriaş din firea lui nu-i darnic cu alţii, dacă în schimb nu câştigă ceva mai preţios dela acel pe care bunătatea lui sgârcită l-a ajutat sau l-a dăruit cu ceva.

Înainte ca pretendentul şi boierii săi, să ajungă stăpânii ţerii vecine, Saşii se îngrijau ca Vodă cu sfetnicii săi să le dea un larg privilegiu de comerţ pentru Ţara-Românească, care se face în oraşul săsesc sau în Târgovişte. Tot aici între pribegi şi Saşi se încheiau o mulţime de transacţiuni comerciale foarte avantagioase şi împreunate cu bun câştig pentru jupânul negustor sas, care ştia să se folosească de toate ocasiunile să câştige mult şi sigur. Pretendentul Domn ca şi boierii în schimbul bunei

---

[1]) N. Iorga, *Pretendenti domneşti în sec. al XVI-lea* în An. Ac. Rom. XIX (1897).

[2]) Amintesc din multele cazuri unul. La nunta lui Laurenţiu Schopfels din Braşov Domnul Ţerii-Româneşti Radu Mihnea trimite pe un boier ca reprezentant al său (11 Ianuarie 1615). Saşii după cronicarul sas contimporan Andreiu Hegyes toastau astfel: *Ze chy Woda zenatosz sche Boyerul Amin! Quellen zur Geschichte der Kronstadt,* V, p. 513. Şerban Logofătul (viitorul Domn Şerban Contacuzino) scrie în 22 Noemvrie 1664 către judele braşovean Luca Hircher: „Jupânesei dumnitale, mă închin de sănătate şi mă rog să nu te mai lase să joci, că iar te'i betejă la picioare." Iorga, *Braşovul şi Românii,* p. 296 no. 13.

www.dacoromanica.ro

primiri, ajutorului de bani sau al puştilor — necesare totdeauna, când un pretendent venià cu alaiul său pentru a-şi ocupa tronul părăsit de frică sau de silă de cel care-l stăpânise — sau al altor ajutoare şi binefaceri săseşti, dădeau o parte sau toată producţiunea naturală de pe o moşie sau de pe mai multe moşii Saşilor, astfel: cereale, vite, oi, cai, porci, peşte, miere, ceară, piei, lână sau alte producte dela cari braşovenii ori sibienii aveau un deosebit câştig. Tot în acest timp de traiu împreună se exoperau diferite alte favoruri pentru negoţul Saşilor în Ţara-Românească ca scutirea mărfurilor de orice vamă în tară importate de judele din Braşov, Sibiiu, sau de alţi fruntaşi saşi prietini ai Domnilor şi ai boierilor munteni.[1]) Când vămile erau arendate vre-unui boier, sau mai târziu străinilor, atunci vama, pe care trebuia s'o plătească prietenul sas al lui Vodă, se punea în socoteala lui Vodă. Cea ce se vede din un privilegiu al lui Mircea cel Bătrân dat negustorilor poloni şi litvani, pe care-i scuteşte de vamă, afară de vama din Târgovişte, îngăduindu-le liberă comunicaţiune prin toate oraşele, schelele de pe Dunăre, dela Porţile de fier (Orşova) până la Brăila fără nici o vamă, iar unde vămile sunt arendate să nu li să ia vamă, ci să pună acesta în socoteala Domnului.[2]) Acest sistem se aplica şi faţa de negustorii saşi prietinii Domnului muntean.

Toate acestea reies foarte lămurit din o cercetare atentă a documentelor latine şi slavone păstrate şi publicate de dl. I. Bogdan şi dl. N. Iorga.

* * *

Domnul erà nu numai cel mai mare propietar de pământ al ţerii peste care aveà stăpânire supremă, ci şi cel mai mare negustor şi astfel vieaţa economică sau schimbul de bunuri între Ţara-Românească şi staturile vecine erà în strânsă legătură cu vieaţa politică a ţerii. Politica ce-o faceà Vodă, aceea determina şi mişcarea comercială a ţerii. Deaceia nu se poate vorbi despre relaţiile de comerţ ale Ţerii-Româneşti cu Ardealul să nu se amintească cel puţin în linii generale politica Domnilor români faţă de Ardeal, fiindcă acestă politică hotăreşte intensitatea sau slăbirea relaţiilor de negoţ între cele două ţeri vecine. Când Domnul erà prietin sau aliat al Craiului din Ardeal sau al regelui

[1]) Nicolaescu, *Documente slavo-române,* pp. 235—6.

[2]) *Arhiva istorică a României,* 1865 (I) pp. 3—4 no. I.

www.dacoromanica.ro

Ungariei, atunci relaţi' de negoţ prosperau, când însă era duşman atunci negoţul Saşilor suferea nespus de mult, drumurile se închideau şi mărfurile zăceau în magazinele săseşti neavând cumpărători. Relaţiile acestea se întăreau, având anumite norme şi siguranţă, când Domnul român era nu om paşnic şi cu domnie îndelungată şi netulburată sau nu viteaz răsboinic, dar independent şi stăpân pe o ţară liberă românească. În acest timp Saşii cu tot felul de daruri cinsteau pe Domni, ca negoţul lor în ţara vecină să nu stagneze, închizându-le drumurile.

Pentru ca să se înţeleagă mai deplin relaţiile de negoţ ce au existat în decursul veacurilor trecute până la începutul veacului al XVIII-lea între Ţara-Românească şi Ardeal în capitolele următoare, cum am zis, în linii generale să va vorbi şi despre politică Domnilor noştri faţa de Ardeal.[1])

* * *

Astfel s'au arătat împrejurările favorabile: naturale şi politice, cari au ajutat întreţinerea legăturilor comerciale între cele două ţeri vecine. Acestea împrejurări recapitulând cele spuse sunt: uşoara comunicaţiune pe drumurile Ţerii-Româneşti, cari urmând cursul rîurilor duceau la Dunăre şi Mare. Călătoria Saşilor pe acestea drumuri şi prin târguri cu mărfuri era asigurată prin buna orânduială socială în ţară, — nu se atingeà nimeni pe nedrept de persoana negustorului sau de marfa lui — cum se vede aceasta foarte limpede din documentele slavone ce privesc acest negoţ. Apoi bogăţia pământului, belşugul în producte naturale: vite, peşte etc., aciuarea marilor oraşe de comerţ şi industrie ale Saşilor Braşovul şi Sibiiul la graniţa Ţerii-Româneşti, având ambele ţeri interese economice deosebite, cari se satisfaceau reciproc prin schimbul de bunuri, vânzând unii fabricate şi ceilalţi materii brute şi cumpărând amândoi întors: cei dintâi materii prime şi cei de al doilea fabricate. Ţara-Românească fiind situată între două teritorii cu vieaţă economică diferită, între Apus şi ţerile orientale, se faceà prin ea un foarte întins şi puternic negoţ de transit, schimbându-se astfel fabricatele Europei centrale aduse de Saşi

[1]) Vezi despre schimbările politice faţa de Ardeal studiile: Gr. Conduratu, *Relaţiile Ţerii-Româneşti şi Moldovei cu Ungaria până la 1526;* şi Iorga, *Studii şi documente,* III, IV; Hurmuzaki, XI; *Pretendenţi domneşti* în An. Ac. Rom. toate acestea până la 1700.

www.dacoromanica.ro

sau făcute de industriașii lor, cu mirodeniile, mătăsăriile fine și foarte scumpe ale Răsăritului aduse de negustorii greci, turci, evrei etc.

Un rol deosebit de însemnat pentru legăturile de negoț între Țara-Românească și Ardealul au avut coloniștii sași așezați prin diferite târguri ale țerii cari întrețineau legături zilnice și intime cu frații lor din Ardeal scriindu-le în limba latină sau germană.[1])

Petrecerea pretendenților sau a boierilor pribegi în orașele săsești și peste tot în Ardeal, politica Domnului român față de această țară a contrîbuit în modul cel mai eficace la întreținerea deasă a legăturilor de negoț între ambele țeri vecine.

O altă cauză pe care o amintesc aici și care a contribuit la prosperarea acestor relații a fost și aceia a stăpânirii de moșii în Ardeal date ca feude de regii Ungariei Voievozilor români. Începând cu Vlaicu-Vodă până la Constantin Brâncoveanu, o mare parte din Domnii români au avut moșii în Ardeal, ba chiar și boierii.[2]) Aceasta stăpânire de moșii a Domnilor și boierilor români în Ardeal negreșit a fost favorabilă negoțul românesc cu țara unde Domnii avea moșii întinse la început.

După ce s'a arătat cauzele naturale și politice, cari au determinat relațiile de negoț între cele două țeri vecine, să venim acum la însaș expunerea unitară a acestui negoț până la începutul veacului al XVIII-lea.

---

[1]) Vezi scrisorile citate mai sus.

[2]) Șt. Meteș, *Moșiile Domnilor și boierilor români în Ardeal* (în curând va apare).

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL II.

Negoțul Țerii-Românești cu Ardealul până la mortea lui Mircea cel Bătrân (1418).

Epoca cea mai veche, care privește negoțul între cele două țeri, e foarte săracă în informațiuni, fiindcă de o parte pe atunci se scriá foarte puțin, dealtă parte cum s'a arătat în notele bibliografice, documentele timpului s'a pierdut aproape cu totul. Cu toată această lipsă de izvoare, legăturile de negoț se pot reconstrui, cel puțin în linii mai generale, căci un negoț a existat între ținutul ardelean și cel muntean prin trecătorile lesne de străbătut încă din vremea Romanilor, cum a documentat-o într'un studiu judicios I. Jung.[1])

Pământul dunărean și carpatin — Ardealul și Țara-Românească — fiind locuit din vremuri îndepărtate de Români — Ungurii numai în veacul al XII-lea pătrund mai statornic în Ardeal[2]) — un schimb patriarhal se faceà între ei deatunci, dar nu prin mijlocul ușor al banului, ci se dădeau bunuri naturale primind pentru ele altele necesare, sau prin schimbul articolelor industriei de casă făcute de mâna harnică și isteață a țeranului și a femeiei române. Vechimea schimbului de bunuri naturale și articole al industriei de casă la Români ne-o arată mai ales păstrarea în limba românească din tezaurul latin al cuvintelor: *negoț, negustor, a vinde,* și *a cumpăra* (comerț deși e cuvânt latin s'a întrodus abia în veacul al XVIII ori al XIX-lea).[3])

Dar schimbul sau negoțul acesta patriarhal nu se opreà numai între Românii nostri, ci ei căutau să-l facă și cu alte neamuri din vecinătatea lor, cari aduceau bunuri nouă în negoț, de cari ai nostri începeau să aibă tot mai multă trebuință. Ca

---

[1]) I. Jung, *Zur Geschichte der Pässe Siebenbürgens* in *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichte,* IV, Ergänzungsband, p. 1 și urm.; în traducere românească în *Convorbiri literare* XXVIII, 1899 pp. 338, 404, 529, 702.

[2]) I. Karácsonyi, *A székelyek eredete,* cuvântare la Academia Maghiară, Budapesta 1905.

[3]) Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes,* I., pp. 220—1.

www.dacoromanica.ro

popor agricol şi de păstori, Românii aveau o mare bogăţie în vite şi în productele acestora pe cari un le puteau consuma şi astfel erau de vândut străinilor, cari îi căutau până aici în munţii Carpaţilor, pentru ca să cumpere prisosul lor cu bani puţini. Avem câteva ştiri preţioase privitoare la acest negoţ în timpurile anterioare întemeierii principatului Ţerii-Româneşti din veacul al XII şi începutul al XIII-lea. Anumite articole de negoţ ajungeau dela Românii de sub poalele Carpaţilor până la Constantinopol duse de negustorii greci prin Chilia şi Cetatea-Albă, cari erau în veacul al XIII—XIV-lea în stăpânirea bizantinilor.

Poetul proletar bizantin din veacul al XII-lea Teodor Prodrom menţionează cu lăcomie în poemele sale „brânza românească.“ [1]) Din alt vers al poemelor acestui poet se vede, că în Constantinopol se importau mantale făcute de ţesătoare „*vlahe*“. Prodrom făcând elogiul mantalei sale zice: O mantaua mea, când *Vlaha* te-a pus la război să te ţese, te-a umplut cu lacrimi şi mari suspinuri.“ [2]) Negustorii bizantini cumpărau mărfuri şi dela Saşii din Ardeal, unde Românii de aici, proprietari vechi de pământ şi gospodari cu bună stare materială, încă făceau negoţ cu neamurile străine. [3]) Documentul ce urmează, de-o mare însemnătate pentru negoţul nostru din timpul când avem cele mai puţine ştiri, ne dă mai multe lămuriri folositoare. Anume: Ducele Tatarilor Cătţan, după ce ocupă Ungaria şi bate oastea ungurească a regelui Bela al IV-lea la rîul Sajó din nordul Ungariei, dă de aici din Sajó la 1242 o poruncă prin care ordonă ca Secuii şi Românii să primească banii lor tătăreşti numiţi „Keser Chunnich Tatar Pensa“, precum făcuseră mai înainte Saşii („Flandry“, în preţul celor de lipsă, ca şi banii bizantini. [4])

---

[1]) *Poèmes prodromiques en grec vulgaire,* editès par Hesseling et Permot, Amsterdam, 1910, p. 56 vers 182, p. 75 vers 52, cf. D. Russo, *Elenizmul în România. Epoca bizantină şi farnariota,* Bucureşti, 1912 pp. 44 5 nota 3.

[2]) *Poèmes prodromiques,* p. 83 vers 259—60 cf. Russo *l. c.*

[3]) Vezi şi privilegiile de comerţ al Raguzanilor dela ţarul bulgar Asan c. 1190 în *Monumenta Hungariae Historica,* VI, Pesta, 1860, 350 83.

[4]) Reproduc documentul pentru importanţa lui: Nos. Cattan ex stirpe Iedzan in regno Hungariae Kaymakam solis et terrae maximo Khano Syngu Babilonici.... hortamur.... et committimus vobis Pengas, Bylany, Korni, Kastellani in castris Clusu, Dees, Busdach, quod cum a nobis data potestate ordinare debeatis ut quem admodum Flandry in initio regni nostri acceptabant nummos nostros vulgo Keser Chunnich Tatar Pensa, et dicti Zychy et

www.dacoromanica.ro

Acest document ne arată precis, că încă prin partea întâi a sec. al XIII-lea Românii din Ardeal făceau negoţ cu bizantinii şi Tatarii, însă nu în formă patriarchală, dând bunuri pentru bunuri, ci prin mijlocul sigur şi lesnicios al banului care începeà a fi tot mai bine cunoscut.

Dar şi înainte de aceasta dată avem documente, cari ne arată, că între cele două ţinuturi se facea negoţ. Regele Ungariei Andreiu al II-lea la 1211 colonizează în Ţara-Bârsei pe Cavalerii Teutoni,[1]) cari trec şi regiunea de peste „munţii de zăpadă". În diploma lor se vorbeşte de *târguri nouă* „fora nova" înfiinţate de Unguri în Ţara-Bârsei pentru locuitorii de pe ambele coborîşuri ale Carpaţilor, cari se adunau aici ca să vândă şi cumpere anumite mărfuri. Coroana încassa anumite venituri, *„tributa"* dela târgurile acestea plătite în banii numiţi: denari.[2]) O nouă poruncă regală întinde dreptul Cavalerilor „până la Dunăre", unde aceştia duceau sare pe şase „corăbii" pe Olt prin ţinutul Ţerii-Româneşti de mai târziu şi pe Murăs.[3]) Documentar deci se constată un negoţ oarecare între cele două ţinuturi la 1211. Cu câţiva ani mai târziu acelaş rege îl recunoaşte la 1224 şi Sibiienilor când zice: „Negustorii lor să poată merge şi veni liber fără tribut în regatul nostru ... şi poruncim că toate târgurile lor să se ţină fără tribut."[4])

Acest „regatul nostru" de sigur se întindea şi peste munţi, în viitoarea Ţara-Românească, unde la 1233 i se dăruieşte comiteluri „graf" Conrad, un sas, Loviştea, ţinutul românesc de pe apa Lotrului în judeţul Vâlcea, de regele Andreiu.[5])

Regele Bela al IV-lea colonizează la 1247 pe Ospitalierii din ordinul Sf. Ioan din Ierusalim în ţara Severinului.[6]) Cavalerii

---

Blachy per omnia necessaria, quia ad nostram utilitatem pertinent, acceptarent, tanquam nummos byzantinos. „Datum în Zuyo anno regni nostri II." Din colecţia comitelui J. Kemény în revista *Transilvania* Sibiiu, IV (1871) p. 55 cf. Xenopol, *Istoria Românilor*, I, Iaşi, 1888 p. 534 nota 15.

[1]) Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, p. 11—12 no. 19.

[2]) La 1224 se zice într'o diplomă a Saşilor: denar din Colonia *Magazinul istoric*, III, Bucureşti, 1846, p. 114.

[3]) Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch etc.*, I, p. 18 no. 31.

[4]) *Ibid.*, I, p. 32 no. 43; *Magazinul istoric*, III, p. 118.

[5]) Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, I, p. 58; confirmarea stăpânirii din 1265, 1311 *Ibid.*, I, pp. 95, 305. Hurmuzaki, I, pp. 127, 325.

[6]) *Urkundenbuch*, I, pp. 73—6n o. 82 Cavalerii aveau la Marea Adriatică şi un port Scardona.

www.dacoromanica.ro

evident aveau menirea, ca să convertească la catolicism poporaţiunea de aici, dar din diploma lor se vede, că aveau şi un rost economic, făceau comerţ, cu peşti din Dunăre şi din pescăriile dela Celei, apoi cu sare scoasă din ocnele din Ardeal şi duse de ei „spre Bulgaria, Grecia şi Cumania“ şi de sigur şi cu alte producte naturale pe cari le aduceau din ţerile unde exportau sarea etc.

Astfel pe baza câtorva documente contemporane se poate vorbi de relaţiile de negoţ între cele două ţinuturi încă în partea întâiu a veacului al XIII-lea.

* * *

Perioada ce se tratează în capitolul de faţă până la 1418 cuprinde cele mai însemnate evenimente politice în istoria Românilor, cari au avut o deosebită influenţă asupra negoţului românesc cu Ardealul.

Până pela 1272 Voievozii românii din „Transalpina“, amintiţi doi: unul de partea stânga a Oltului (Seneslav), celalalt de partea dreaptă (Litovoiu), erau vasali ai regelui Ungariei plătindu-i un oarecare tribut anual. Litovoiu, care avea în stăpânire şi ţara Haţegului — cu resedinţa în Haţeg — şi era mai puternic, caută să se elibereze de jugul unguresc, dar în luptă (c. 1272) cu Ungurii a căzut luptând cel dintâiu pentru îndepedenţa ţerii sale, iar fratele său Bărbat a ajuns în prinsoare la duşmani, eliberându-se mai târziu.[1]) Voievodatul lui Litovoiu n'a ajuns însă în mânile Ungurilor cum ar fi dorit ei, ci în stăpânirea Voievodului din Argeş — cu reşedinţa în cetatea Argeşului în munte, nu în Curtea de Argeş — Seneslav şi urmaşii săi din stânga Oltului, cari unind aceste două Voievodate a întemeiat principatul Ţerii-Româneşti.

Dela mortea lui Litovoiu până la Radu Vodă I-in (c. 1377—80) e o continuă sforţare a Voievozilor români pentru a se emancipa de sub suzeranitatea Ungariei. În acest timp se dau lupte straşnice cu Ungurii, din cari Românii ies totdeauna biruitori.

În epoca independenţei dela c. 1377—80 — Basarab[2]) şi Vlaicu Vodă încă au fost în-cea mai mare parte din Domnia lor în-

[1]) Vezi observaţiile nouă şi preţioase ale d-lui Iorga, *Carpaţii în luptele dintre Români şi Unguri* în *An. Ac. Rom.* XXXVIII (1915) sect. ist. pp. 79—81; Iorga, *Originea şi sensul direcţiilor politice în trecutul ţerilor noastre*, în *An. Ac. Rom.* secţ. ist. XXXVIII (1916) pp. 925—928.

[2]) După un document *inedit* Basarab încă din 1325 e numit „necredincios“ faţă de Robert Carol regele Ungariei.

www.dacoromanica.ro

dependenți — până la 1418, *Mircea cel Bătrân face alianță cu* Impăratul și regele Sigismund în contra Turcilor, ca prietin nu ca vazal. În epoca acesta, începând cu Vlaicu Vodă, Domnii românii a căror putere era temută primesc dela regii Ungariei întinse feude-moșii în Ardeal.

* * *

Orașele săsești din Ardeal: Sibiiul și Brașovul în veacul al XIII-lea, dar mai ales în cel următor, când primesc mari privilegii dela regii Ungariei, și se înființează Țara-Românească, — iau un avânt comercial neașteptat și relațiile lor de negoț cu noul principat român devin tot mai dese, și mai trainice și mai folositoare pentru ambele părți: românească și săsească.

Un lucru trebuie să se lămurească și anume: De ce Brașovul a ajuns cel dintâiu și cel mai mare oraș comercial la granița Țerii-Românești, și nu Sibiiul, care avea aceeaș situație geografică favorabilă? Și de ce a monopolizat Brașovul partea cea mai mare din negoțul extern al Țerii-Românești și nu celelalt oraș săsesc ceva mai vechiu: Sibiiul?

Biruința Brașovului asupra Sibiiului în ce privește puterea de extensiune a negoțului său în Țara-Românească să dătorește unei schimbări politice petrecute peste munți.[1])

E sigur că Sibiiul în cel dintâiu veac al dezvoltării sale, în veacul al XIII-lea, a avut aceleași legături de negoț cu ținutul de peste munți ca și Brașovul, dacă n'au fost chiar mai intenzive, dat fiindcă Voevodatul din dreapta Oltului, în „Transalpina", unde răspundea mai firesc raza de activitate comercială a negustorilor sibiieni, era mai bogat și mai puternic. Dacă Voievodul oltean Litovoiu n'ar fi căzut în luptă cu Ungurii pela 1272, și ar fi putut uni Voievodatul de Argeș al lui Seneslav din stânga Oltului cu al său, — Sibiiul ar fi luat locul Brașovului, devenind întâiul oraș comercial și de schimb între mărfurile fabricate ale Apusului și ale Ardealului chiar și între productele prime, foarte bogate ale „Transalpinei" și mărfurile scumpe ale Orientului.[2])

---

[1]) N. Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 5—7.

[2]) Comitele Sibiiului „Iwachimus" e trimis la 1207—10 — trece de sigur prin Oltenia — de regele Andreiu II-lea ca ajutor lui Ascenus Burul țarul Bulgarilor în contra răsculaților din Vidin. Armata comitelui era alcătuită din Sași, Români, Săcui și Biseni. Vezi revista *Századok*, Budapeșta, 1912 no. 4 pp. 292—4.

www.dacoromanica.ro

Dar soartea a voit altcum şi împrejurările au favorizat Braşovul. Voievodul din ştânga Oltului a ajuns să unească ambele Voievodate de pe malurile rîului, împunând ca capitală a ţerii sale la început Argeşul apoi Târgovişteа situată în preajma marelui drum de negoţ, care duceà dela Braşov la Brăila sau la Giurgiul Dunării punând în legătura Braşovul cu viaţa economică internaţională cu Bizanţul şi Bulgaria până la peirea lor, cu Turcii apoi, cari deveniră stăpâni peste toate. Braşovul fiind în apropierea residenţei Domnului român îşi asigura mai uşor negoţul în Ţara-Românească, garantându-li-se negustorilor saşi siguranţă în călătoria lor cu diferite mărfuri, a căror desfacere prin târgurile ţerii era înlesnită prin scutirea de vamă sau prin luarea unei foarte mici vame, care însă îngăduià şi în deosebi îndemnà necontenit pe negustorii saşi la o nouă aducere şi desfacere a fabricatelor lor în ţară, împreunate cu câştiguri mari şi sigure.

Astfel şi-a luat începutul mărirea trainică pe mai multe secole a Braşovului lăsând în urmă Sibiiul.

În tot timpul acesta legăturile de negoţ ale ţinutului „Transalpina“ cu Ardealul au fost după împrejurări, când mai intensive, când mai scăzute, dar întrerupte niciodată, căci chiar şi atunci când trecătorile sau drumurile au fost închise de o parte ori de alta, negoţul s'a făcut pe potecile ascunse şi nepăzite ce treceau peste munţi, şi pe aceste căi s'a trecut poate mai multe mărfuri şi lucruri de-oparte şi de alta a munţilor, decât pe drumul unde vameşul aştepta să iea vama obişnuită, şi de atâtea ori neobişnuită.[1]) Această constatare e adevărată pentru întreaga dezvoltare a negoţului între cele două ţeri vecine, căci de fapt căile şi potecile ascunse ale munţilor Carpaţi au servit totdeauna ca mijlocul cel mai ieftin pentru schimbul de bunuri între o ţară şi alta. Trecerea pe poteci, deosebită de cea pe drumuri se constată la 1542 „potecile Teleajenului şi Prahovei“,[2]) la 1554[3]) apoi la 1583 într'un document al lui Ştefan Báthory Principele Ardealului, care zice că sunt

[1]) Vezi în privinţa aceasta îndrumarea dată la 15 August 1672 de Apafy I. tricesimatorului dela Bran, în care se arată precis diferitele moduri cum se trecea marfa dintr'o ţară în alta fără vamă pe poteci ascunse. *Mon. Com. Trans.* XV, pp. 283—93 no. 48.

[2]) *Quellen*, III, p. 65.

[3]) Hurmuzaki, XV, p. 505.

www.dacoromanica.ro

„multe căi piezişe şi ascunse, trecând prin ţara Secuilor, a Făgăraşului în Ţara-Românească, în afară de vechile drumuri publice: Turnu-Roşu, Bran, Teleajen şi Prahova".[1]) Deaceia pentru a avea o icoană fidelă despre aceste relaţii de negoţ, trebuie sa ne gândim înainte de toate la acele multiple schimburi ce nu se însemnau în catastihul vameşului, ci se făceau pe potecile lăturalnice ale munţilor.

Ştirile documentare mai lămurite despre negoţul, de care ne ocupăm aici, încep foarte târziu. Am văzut mai sus câteva menţiuni contemporane despre negoţul între cele două ţeri în jumătatea întâiu a veacului al XIII-lea. Pela 1300 relaţiile erau prietineşti, căci vedem că Voievodul Ardealului Ladislau Apor prinzând pe regele Ungariei Otto de Bavaria îl trimite la 1307 spre pază la „domnul Valachilor de peste munţi.[2])

Cele dintâi ştiri mai amănunţite şi sigure despre negoţ le avem dela Ludovic cel Mare; sub acesta şi sub urmaşul său Sigismund, comerţul Saşilor ardeleni în deosebi al Braşovului şi Sibiiului, prin numeroasele privilegii primite dela aceşti regi, îşi ajunge în extensiune şi bogăţie, poate strălucirea cea mai mare în general şi în special ce priveşte relaţiile cu Ţara-Românească în domnia sigură şi lungă a lui Mircea cel Bătrân.

În domnia paşnică a lui Alexandru-Vodă, Ludovic cel Mare, care adeseori se amestecă cu îndrăzneală în afacerile altora, dă la 28 Iunie 1358 un privilegiu Braşovenilor, la cererea lor, ca să poată „trece liberi şi siguri" ..., „cu mărfurile şi orice alte lucruri ale voastre" pe un drum al Ţerii-Româneşti „între Buzău şi Prahova" — deci prin judeţul Secuienilor „sud-Saac", care a fost desfiinţat numai în veacul al XIX-lea,[3]) — care se continuă pe ţinutul „dela locul unde rîul numit Ialomiţa se varsă în Dunăre până la locul unde rîul numit Siretiu se varsă şi el tot în Dunăre." Acesta era drumul cel mare de negoţ, ce ducea la Brăila. Regele porunceşte ca „nimeni să nu vă impiedece în acestă trecere a voastră (a Braşovenilor)."[4])

---

[1]) Hurmuzaki, XV, p. 692.

[2]) D. Onciul, *Titlul lui Mircea cel Bătrân* în *Convorbiri literare*, 1902 pp. 744 şi nota 2, 750; 1903 p. 16.

[3]) Banul Mihai Cantacuzino, *Istoria Ţerii-Româneşti*, ediţia Tunusli cap. LIV—V.

[4]) Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch*, II, p. 153 no. 736; Hurmuzaki, I[2] p. 58 no. 41; XV, p. 1 no I.

www.dacoromanica.ro

Cu zece ani mai târziu avem un privilegiu românesc, care privește negoțul Țerii-Românești cu Ardealul, dat de Vlaicu-Vodă la 20 Ianuarie 1368 Brașovenilor[1]) prin intervenția lui Dumitru Lepeș trimisul lui Ludovic cel Mare, care prin aceasta recunoaște — deși Vlaicu se intitulă„ Domn muntean din mila lui Dumnezeu și a Maiestății Sale Regelui și Ban de Severin" — că n'are drept să dispună singur asupra negoțului în Țara-Românească, unde Domnul era stăpân sigur și știă să-și impună și în afară autoritatea, căpătând în schimbul bunei vecinătăți dela regele ducatul Făgărașului și Banatul Severinului.[2])

Privilegiul lui Vlaicu-Vodă numește pe Sași „vecini și prietini prea iubiți" și vorbește despre „libertățile avute de Brașoveni din vechime („ab antiquis") în Țara-Românească". Toți negustorii din Brașov și din ținutul acestui oraș, cari merg cu mărfuri pe drumurile Țerii-Românești — afară de drumul Brăilei — spre a trece în „țeri străine" (regna extera: Ținutul tătăresc,[3]) Bulgaria, Sârbia spre Raguza[4]) și Bizanț) plătesc vamă domnească a treizecea parte din valoarea mărfii lor de două ori: odată la întrarea în țară — la schele — la Câmpulung sau „în apropiere" (= Rucăr, *Ruffa arbor* și cu *Rodenbaum* din socotelile brașovene ori Dragoslavele) unde marfa vămuită era însemnată cu sigilul tricezimatorului (vameșului); a doua oară la întoarcere, aducând mărfuri levantine, la vadurile Dunării: Vidin, Nicopole, Giurgiu, Silistra și Brăila[5]), unde iarăși sigilul pus însemnă că marfa a

---

[1]) Zimmermann-Werner-Müller, *o. c.* II, pp: 306—7 no. 908; Hurmuzaki, I[2], pp. 144—5 no. 108; XV, pp. 1—2 no. II.

[2]) Palatinul Ungariei Ladislau, principe de Oppeln, avea de soție pe o fată alui Alexandru-Vodă, Elisabeta îngropată în Oradia-Mare.

[3]) Regele Ludovic îngăduie la 22 Iunie 1368 la stăruința Brașovenilor, ca negustorii lui Dimitrie principele Tatarilor să nu-i mai plătească lui tricesima obișnuită, „așa ca și voi (Brașoveni) în pământul aceluiași domn Dimitrie să puteți trece sigur și liber fără plata tricezimei, cu lucrurile și mărfurile voastre". *Urkundenbuch*, II, p. 315 no. 917.

[4]) Țarul sârbesc Ștefan Dușan la 1349 înterzice într'un tratat de negoț cu Raguza exportul de arme în *„Țara Basarabească"*, Bulgaria, Bosnia și Grecia, încolo raguzanii pot duce orice marfă în aceste țeri. *Columna lui Traian*, 1872 p. 18.

[5]) Încă Alexandru Vodă înainte de 1359 ajunsese stăpân și asupra Dunării de jos, căci la aceasta dată, se spune în actele patriarchiei din Constantinopol (ed. Miklosch și Müller, publicate și în Hurmuzaki XIV), că Mitropolitul din Vicina Iachint e „vecin" cu Alexandru Domnul muntean.

www.dacoromanica.ro

fost vămuită și puteă trece mai departe la destinațiune. Negustorii, cari merg cu mărfurile lor pe drumul Brăilei ţot în amintitele ţeri străine vor plăti vamă a treizecea parte din prețul mărfurilor lor răsăritene la Câmpulung și anume la întoarcere. Negustorii brașoveni cari își desfac marfa numai în ţară nu trebuie să plătească altă vamă, decât „vama-dajdea („tributum") cea adevărată și veche la Câmpulung sau în apropiere". Vama domnească dela Slatina, unde trecea Oltul spre vadurile Dunăriile se iartă.

Dușmănia iscată îndată între Domnul muntean Vlaicu și Ludovic cel Mare chinuit de ambiția cuceririi, care fu domolită prin biruința desăvârșită asupra oastei lui Ludovic, a lui Dragomir pârcălabul de Dâmbovița în Octomvrie 1368,[1]) — avu urmări și asupra negoțului între cele două ţeri vecine. Ludovic la 13(?) Decemvrie 1369 interzice Brașovenilor, ca să mai treacă cu postav de vânzare în Ţara-Românească.[2]) La 1373 oprește vinderea armelor din Ungaria pentru Muntenia;[3]) tot în acest an (16 Martie) poruncește Comitelui din Timișoara, să înterzică la Orșova importarea sării din Ţara-Românească,[4]) dela Râmnicu-Vâlcii, unde erau Ocnele cele mari de sare,[5]) cari provedeau și Turcia cu sare. La 19 Noemvrie 1377 Ludovic promite într'un act Sașilor din Brașov, dacă Ţara-Românească va ajunge în stăpânirea sa, cum nădăjduiește, le va ușura vama ce au să plătească regelui, mutând vama dela Rucăr la cetatea cea nouă dela Bran, pe care voiesc s'o ridice Sașii.[6]) Această speranță a lui Ludovic nu s'a îndeplinit niciodată. În anul din urmă al domniei și vieţii sale la 14 Martie 1382 Ludovic, care n'a putut uita toată vieața, că aripile lui întinse spre cucerire au fost frânte de puterea unui Domn român ca Vlaicu-Vodă, înterzice tuturor negustorilor străini, cari vor veni la Sibiiu, să treacă cu mărfurile lor în Ţara-Românească.[7])

---

[1]) Vezi *Convorbiri literare,* XLIV, (1910), pp. 1134—5.

[2]) *Transilvania,* Sibiiu, 1872 (V), p. 55.

[3]) Hurmuzaki, I[2], p. 207.

[4]) *Ibid.,* I[2], p. 213 no. 159 Ludovic poruncise încă la 1362 vameșilor din Ungaria, să îngăduie importarea sării din Austria până ce salinele din Ardeal vor da sare destulă. *Ibid.,* I[2], p. 71.

[5]) Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana,* 1909, pp. 205, 307.

[6]) *Urkundenbuch,* II, p. 480.

[7]) Zimmermann-Werner-Müller, *Urkundenbuch,* II, p. 555 no. 1157; Hurmuzaki, I[2], p. 274 no. 213. Vezi și Csánki Dezső, *Hazánk kereskedelmi viszonyai I. Lajos király korában,* Budapest, 1880.

www.dacoromanica.ro

Relaţiile încordate între Vlaicu Vodă şi Ludovic au împedecat întru câtva schimbul de mărfuri între cele două ţeri, pricinuind însemnate pierderi negustorilor din ambele părţi, în schimbul cărora Săşii primesc privilegii mari în altă direcţiune. Astfel la 10 Iunie 1364 Ludovic dă Braşovenilor dreptul de târg, după cel de Buda, — în fiecare an la 1 Noemvrie,[1]) apoi la 29 Iunie 1367 Sibienilor dă libertate să facă comerţ cu Buda, Viena, Praga, Zara şi Veneţia,[2]) iar la 20 Iunie 1378 hotăreşte — după plângerea Saşilor — ca negustorii din oraşele Ungariei nordice n'au voie să desfacă decât în mare postavul lor în anumite târguri şi oraşe ale Ardealului: Cluj, Bistriţa, Aiud, Turda şi Sibiiu, rămânând celelalte oraşe Saşilor, ca şi vânzarea cu mărunţişul a mărfurilor în toate târgurile Ardealului.[3]) Toate acestea măsuri aveau de scop întinderea şi întărirea negoţului săsesc.

Măsurile luate de Ludovic la 1382, de regina Maria la 3 Martie 1384,[4]) în contra negustorilor străini de a trece în în Ţara-Românească, pentru a'şi desface mărfurile lor în Sibiiu sau pe teritoriul acestui oraş, toate sunt ca să păstreze Sibienilor exportul şi vinderea mărfurilor lor în ţara vecină, de unde venia adevărata bogăţie a negustorilor saşi.

Cu suirea pe scaunul muntean a lui Mircea cel Bătrân negoţul cu Ardealul îşi ajunge poate epoca cea mai înfloritoare. Aceasta se datoreşte unor împrejurări politice favorabile, cari un s'au mai ivit după aceia niciodată. Domnia lui Mircea a însemnat în toată privinţa bogăţie şi putere. Hotarele Ţerii-Româneşti s'au lărgit ca niciodată înainte şi în urmă, numai în veacul al XIX-lea. Ambele maluri ale Dunării şi marele port dunărean Chilia, care concentră partea cea mai însemnată a negoţului ţerii, le-a stăpânit deplin. Cu regele Ungariei Sigismund a trăit în bune relaţii de prietinie şi nici decum ca vasal. Luându-se pe lângă acestea în seamă lunga lui stăpânire de peste 30 de ani, se poate înţelege uşor de ce relaţiile de negoţ între cele două ţeri au putut fi mai întinse ca oricând.

---

[1]) *Urkundenbuch*, II, p. 213 no. 809.

[2]) *Ibid.*, II, p. 297 no. 899.

[3]) *Ibid.*, II, p. 491 no. 1095; Alte privilegii dela Ludovic în *Transilvania*, V, (1872) pp. 55—6, 67.

[4]) *Urkundenbuch*, II, p 589 no. 1190; Întărirea privilegiului Mariei dat Sibienilor de Sigismund la 5 Iunie 1387 şi 23 Martie 1412 *Ibid.*, II, pp. 612—3 no. 1216; III, pp. 518 9 no. 1670; vezi şi Hurmuzaki, I[2], p. 284 no. 225,

www.dacoromanica.ro

Sigismund la 17 Ianuarie 1390 ia măsuri în contra celor ce ar călca privilegiul lui Ludovic dat Sibienilor la 14 Martie 1382 şi porunceşte Braşovenilor să oprească pe negustorii, cari vreau să treacă cu marfa lor în Ţara-Românească în paguba Sibienilor.[1]) Măsura a fost luată în favorul creşterii comerţului sibian în ţara de peste munţi, ceace se pare n'a prea folosit, deşi la 23 Martie 1412[2]) a fost înoită de Sigismund, statornicul protector al Saşilor ardeleni. Sigismund recunoscător Saşilor din Braşov pentru serviciile făcute şi cu prilejul expediţiei sale în Moldova în toamna anului 1394 în contra lui Ştefan Vodă le dă acestora la 18 Februarie 1395 un privilegiu, ca toţi negustorii străini veniţi cu marfă la Braşov, trebuie s'o depună şi s'o vândă aici, căci în Ţara-Românească nu le era îngăduit s'o transpoarte. Ceara adusă de aici tot în Braşov trebuia să se topească, cureţe şi toarne.[3])

Mircea cel Bătrân deşi biruitor asupra Turcilor la Rovine se retrage înainte lor la Braşov şi încheie aici cu Sigismund un tratat de alianţă şi ajutorare reciprocă la 7 Martie 1395. Din aceasta zi avem şi confirmarea privilegiului lui Ludovic din 1358 de Sigismund, ca Braşoveni să facă negoţ liber între Buzău şi Prahova, în ţinutul dintre Ialomiţa şi Siret pe drumul Brăilei[4]). Se vede, că această întărire s'a făcut prin învoirea lui Mircea, Domn îndepedent în ţara sa, în aceeaş zi cu încheierea tratatului, căci de sigur un Domn de puterea lui Mircea — deşi era pericolul turcesc în coastele sale — n'ar fi îngăduit astfel amestecul străin în ţara sa. Dealtcum privilegiul lui Ludovic ni s'a păstrat numai prin această întărire mai târzie a lui Sigismund. Cu cinci zile mai târziu Sigismund porunceşte comitelui Secuilor, ca să nu mai ia vamă, tricezimă, dela negustorii din Sibiiu şi Braşov pentru marfa importată sau exportată în Ţara-Românească.[5]) Sibiieni mergeau cu marfă şi la târgul Haţeg care până aztăzi şi-a păstrat împreună cu tot ţinutul său caracterul românesc, unde se în-

---

[1]) *Urkundenbuch*, II, pp. 641—2 no. 1244; Hurmuzaki, XV, pp. 3—4 no. IV.

[2]) *Urkundenbuch*, III, p. 520 no. 1671.

[3]) *Ibid.*, III, pp. 118—120 no. 1335; Hurmuzaki, XV, pp. 4—5 no. V; vezi şi *Ibid.*, I², p. 366 şi urm.

[4]) Hurmuzaki, I², p. 373 no. 314; *Urkundenbuch*, III, p. 125 no. 1340.

[5]) Hurmuzaki, I², pp. 370—1 no. 311; XV, pp. 5—6 no. VI; *Urkundenbuch*, III, p. 142 no. 1324.

www.dacoromanica.ro

tâlneau cu cumpărători din Ţara-Românească veniţi prin pasul Vâlcan. Negustorilor saşi se vede, că aici li se făceau uneori mizerii, pentru cari se plâng Voievodului Ardealului Ştibor, care la 31 Decemvrie 1399 porunceşte nobililor unguri şi români din districtul Haţeg şi Inidoara să lase pe Sibieni să facă în pace şi liber negoţ în ţinutul lor.[1])

Am zis, că vieaţa economică a Ţerii-Româneşti erá în strânsă legătură cu cea politică. Dela politica ce o făcea Domnul faţă de ţerile vecine atârnă negoţul cu acestea, şi fiindcă Mircea a făcut o politică de prietinie, şi alianţă, de sprijinire reciprocă cu regele Sigismund, negoţul în timpul său cu Ardealul a fost foarte viu şi plin de urmări bune şi folositoare pentru ţară. Dela Mircea ni s'a păstrat cele dintâi, şi cele mai vechi privilegii de negoţ amănunţite date Braşovenilor, cari sunt de o însemnătate deosebită, pentrucă ne arată amănunţit marfa şi vama ce se plăteà pentru fiecare marfă importată sau exportată din Ţara-Românească, după o datină foarte veche, care pentru ţară era plină de câştig, iar în privilegiul lui Vlaicu-Vodă din 1368 n'o întâlnim fiind acesta alcătuit mai mult după regulile simple şi fireşti ale Europei centrale. Mircea însă ca Domn „peste întreagă ţara Ungrovlahiei, şi peste părţile de dincolo de munţi (Făgăraş şi Amlaş), şi spre cele tătăreşti şi peste amândouă laturile Dunării întregi, până la marea cea mare şi din mila lui Dumnezeu şi stăpânitor al cetăţii Dârstor (Silistra)“ se ţine de datina cea veche.

Braşovenii înainte de a cere dela Mircea, căpătaseră la 7 Septemvrie 1412 dela Voievodul Ardealului Ştibor şi dela comitele Secuilor Mihail Solomon de Nadas cu învoirea regelui Sigismund un privilegiu general răzimat pe „anume scrisori privilegiile, vechi şi bătrâne, cari cuprindeau drepturi, libertăţi, vrednice de laudă, de mult obişnuite, ţinute şi întrebuinţate, cu aceste vechi şi bătrâne privilegii ale lor, scutind anume o seamă de lucruri de vamă“.[2]) Aceste sunt privilegiile dela Ludovic şi Sigismund arătate mai sus, cari toate privesc negoţul reciproc între Ardeal şi Ţara-Românească.

Privilegiile lui Mircea — făcute pe baza celui dat de Ştibor — sunt două: unul în slavoneşte din 6 August 1413,[3])

[1]) *Ibid.*, III, p. 229 no. 1424; Hurmuzaki, XV, pp. 6—7 no. VIII.
[2]) Zimmermann-Werner-Müller, *Urkundenbuch*, III, pp. 545—7 no. 1692.
[3]) Bogdan, *Documente şi regeste etc.* 1902, pp. 3—5 no. I.

www.dacoromanica.ro

celalalt în latineşte din 25 August acelaş an. Acesta din urmă ni s'a păstrat numai într'o copie întrodusă în documentul din 28 Ianuarie 1431 al lui Dan-Vodă înaintea textului privilegiului slavonesc din 30 Ianuarie 1431 al aceluiaş Domn dat Braşovenilor.[1]) Ambele privilegii ale lui Mircea au acelaş conţinut cu foarte mici deosebiri, cari studiate împreună se întregesc şi ne dau lămuriri admirabile.

Faptul că Mircea dă două privilegii de acelaş conţinut Braşovenilor: în slavoneşte şi latineşte — cum vom vedea, ni s'au păstrat şi dela alţi Domni privilegii latineşti în două exemplare — ne dovedeşte deplin un lucru, şi anume: În privilegiile comerciale se consemnau o mulţime de taxe vamale, şi ca aceste taxe să se poată controlă în caz de neînţelegeri de vameşii şi cancelaria domnească, Vodă se îngrija să aibă la îndemână un exemplar din acest privilegiu dat negustorilor străini. Şi fiindcă în vechime în Ţara-Românească nu erau arhive de stat, toate aceste duplicate, cari de fapt au fost, s'au pierdut. E foarte probabil că se făceau şi còpii după unele scrisori de negoţ etc. trimise în Ardeal, dar şi acestea s'au pierdut, căci până astăzi nu s'a găsit nici o urmă de condici de còpii din veacul al XIV—XVI-iea.[2])

Mircea dă din Câmpulung amândouă privilegiile Braşovenilor la rugarea lui Valentin judele Braşovului, Martin (din Râjnov) şi Crus pârgari şi zice — versiunea slavonă — că înoieşte şi întăreşte de bună voie privilegiul ce l-au avut dela strămoşii domniei sale pentru vamă, şi prin târgurile din ţară şi pe drumul Braşovului până la Brăila. În forma latină se spune că înoieşte „drepturile şi datinele cele vechi, în deosebi în ce priveşte vămile de amândouă părţile, adecă ţara noastră Valachia şi ţara Bârsei". Făcut acest privilegiu cu voia regelui Sigismund, cu Stibor Voievodul Ardealului şi cu comitele Secuilor Mihail Solomon — aceasta o spune şi Dan-Vodă la 1431 Ianuarie 30.[3]) — Mircea întru toate aproape primeşte tariful vamal din privilegiul dat de Ştibor la 1412.

Mărfurile ce se *importau* din Braşov în Ţara-Românească, şi cari plătesc vamă întreagă la Rucăr, jumătate numai la Dâm-

[1]) Bogdan, *Relaţiile etc.* ediţia din 1905, pp. 36—8 şi nota dela p. 35; Hurmuzaki, XV, pp. 8—10 no. X.

[2]) Bogdan, *Relaţiile etc.*, 1905, p. XXV din prefaţă.

[3]) Bogdan, *Documente şi regeste*, 1902 p. 23.

www.dacoromanica.ro

boviţa (= Dragoslavele) şi o vamă de vânzare, când se vinde marfa, — în privilegiul latin al lui Mircea se aminteşte mai întâiu această vamă de vânzare, pe care n'o aflăm în al lui Ludovic din 1358 — sunt următoarele, indicând şi vama ce se plătea pentru ele: Un vilar *(catifea)* de Ipriu (=Galliceli)[1]) 1 fertun (—24 ducaţi), dela cel de Luvia[2]) 1 perpera (= 18 ducaţi), dela cel de Colonia[3]) 12 ducaţi, dela cel din Cehia (—polonicalis, uneori bohemicalis)[4]) 6 ducaţi, dela un vilar tăiat şi săpci franceşti nimica.[5]) Tot la Rucăr se plăteşte vamă pentru un butoiu de mied-miere 12 ducaţi (= 12 denari), pentru un butoiu de vin 6 ducaţi (=6 denari). De sigur, că vinul şi mierea să şi exporta din ţară cum vom vedea mai departe.

Afară de acestea se aduceau în ţară din Braşov, alte mărunţişuri, făcute în cea mai mare parte de industriaşii saşi din Braşov, care însă erau scutite de vamă: fier,[6]) bobou, pânză de cânepă şi de in, săbii, traiste,[7]) cuţite, arcuri, funii, blăni şi cojoace. Numirile acestea sunt din privilegiul latin, fiindcă în cel slavon lipsesc.

Toate mărfurile ce se *exportau* din Ţara-Românească la Braşov plăteau vamă, dintre cari exportul peştelui era de o mare bogăţie. Astfel se plăteà vamă la Brăila pentru o majă de peşte 1 perperă (un car cu peşte sau încărcat cu orice 18 denari),[8]) la Târgşor şi la Târgovişte pentru un car de peşte câte 1 peşte;

---

[1]) Ypern, Ypres oraş în Belgia.

[2]) Louvain, Löwen oraş în Belgia.

[3]) Köln în Germania lângă Rin.

[4]) Bohemia, care avea şi atunci ca şi astăzi fabrici vestite de postav. Cf. Iirecek în *Archiv für slawische Philologie,* XIX, Berlin, p. 611.

[5]) În privilegiul latin corespunde acestora: de panno seisso, de caligisque et mitris. D. Iorga traduce aceste două din urmă cu ciorapi (Bogdan, *Relaţiile,* 1905 cu călţuni) şi pălării pentru boieri. Hurmuzaki, XV, p. 9 nota 3.

[6]) D. Iorga tipăreşte feno-fân în Hurmuzaki, XV, pp. 9 10 no. X şi *Braşovul şi Românii,* p. 10; cred, că fân nu era nevoie să se impoarte din Ardeal în Muntenia fiind aceasta mai bogată în păşune şi câmpii întinse.

[7]) Bicellis. D. Iorga traduce traiste. *Braşovul şi Românii,* p. 10; Hurmuzaki, XV tabla; D. Bogdan traduce sabie şi zice, că nu poate precisà deosebirea între gladiis şi bicellis, se poate că unele erau curbe, altele drepte. *Relaţiile,* ed. 1905, p. 34 nota 1. Bicellus înseamnă de fapt un fel de pumnal-cuţit.

[8]) In privilegiul lui Stibor din 1412 se zice: Oamenii noştri când aduc peşte de Brăila (aici plătesc vamă 2 perperi de car) dau vamă comitelui Secuilor 15 ducaţi, iar la vămare în târguri anuale nimica.

www.dacoromanica.ro

la Dâmbovița tot pentru un car de pește 1 pește și pentru fiecare cal legat de car 1 ducat (1 denar), de regulă se duceau mai mulți cai la car, cari se schimbau la tras și se ajutau la dealuri și locuri tinoase fiind drumul foarte lung și greu —; la Rucăr pentru un car de pește 1 pește, iar pentru ce va fi deasupra nimica (7 pești și 36 denari). Vama pentru pește cum se vede e foarte mare, poate și pentrucă acest articol de export se cereà mai mult în Ardeal și Ungaria. Regii Ungariei[1]) și principii Ardealului cum se va arăta mai departe, erau serviți la masa lor din peștele gustos adus din Țara-Românească.

La Dâmbovița se plătea pentru un cal încărcat cu orice 3 ducați (2 denari), un cal slobod 1 ducat (1 denar); un călăreț care trece pela Bran 3 bani (pela Dâmbovița 1 denar, iar la Rucăr 2 denari);[2]) pedestrul la Dâmbovița da 1 ban, la Rucăr tot un ban (1 denar). Vama pentru vite și productele acestora ce se exportau la Brașov se plăteà numai la Rucăr, unde era vama principală. Aici se plateà pentru o majă de ceară 12 ducați (= 12 denari), un bou sau vacă 3 ducați, un berbece 1 ducat (= 1 denar), un porc 3 ducați (2 denari), o piele de cerb 1 ducat, de vor fi și alte piei cu ea, să nu dea nimica; dela un burduf de brânză 1 ducat (1 denar); un cal încărcat cu orice 3 ducați (un cal slobod 2 denari); dela diferite piei de fiare sălbatece ce se expoartă se plătește dela 100, trei piei; dela un cal cumpărat în Țara-Românească 6 ducați (6 denari); dela alte mărfuri cari nu sunt înșirate în privilegiu nu se ia nici o vamă.

Brașovenii duceau și aduceau prin Țara-Românească din și în țeri străine mărfuri care treceau numai prin această țară, prin urmare erau numai mărfuri de *transit*. Și cu privire la acestea se hotărește vama în privilegiul lui Mircea. Vechile drepturi ale Brașovenilor date de Vlaicu-Vodă la 1368 de a plăti vamă pentru mărfurile ce le duc pe drumul Brăilei în țeri străine numai la

[1]) Brașovenii dăruiesc la 14 Februarie 1534 regelui Ferdinand și cancelarului de Buda 118 crapi („carpiones") mari de Brăila în preț de 50 fl. *Quellen*, II, p. 343.

[2]) Branul era în stăpânirea lui Mircea, se pare, că chiar înainte de 1412 (Stibor zice că îi „în mâni străine" *Urkundenbuch*, III, p. 554) și a rămas în mânile sale și fiului său până la 8 Iunie 1419, când Sigismund scrie comitelui Secuilor, să ia din stăpânirea lui Mihail, Domnul actual al Țerii-Românești, cetatea Bran (Terch), fiindcă Românii neîndreptățesc pe Sași. *Columna lui Traian*, București, 1875 no. 3, pp. 154 7.

www.dacoromanica.ro

întors, — Mirceapr in privilegiul de față le nimicește. Brașovenii, deci trebuiau să plătească trei la sută (3%) din valoarea marfii lor la vadul Dunării, dacă o duceau în țerile de peste Dunăre și fiind în Țara-Românească numai de transit, la întors nu dau nimica. Acei dintre negustorii brașovenii, cari la întoarcere aduc de peste Dunăre marfuri levantine sau turcești: piper, șofran, ghimber, cuișoare, bumbac, țesături de păr de cămilă (camelot) și de păr de capră și alte mărfuri transmarine,[1]) plătesc vamă 3%, adecă din 100 perpere 3 perpere — ceva mai puțin ca în privilegiul lui Vlaicu Vodă, unde era 1 la 30 — tot la vadul Dunării.

Pe baza acestui privilegiu — aici le-am întrebuințat amândouă privilegiile: slavonesc si latinesc, pentru a lamuri mai bine știrile privitoare la negoț, cum se vede din parentese — unde am dat cel latinesc — deosebirea e foarte mică la bani și la vama peștelui se pot face unele constatări, cari privesc în general negoțul Țerii-Românești cu Ardealul.

Vamă se ia numai dela mărfurile de import cele mai scumpe, ca: postavul, miedul-mierea și vinul, pecând mărunțișurile sau obiectele, în cea mai mare parte industrie săsească, care erau așa de mult cerute în țară și vânzarea lor era plină de câștig pentru Sași, sunt cu totul scutite.

Pentru toate mărfurile de export din ța-* se plătește vamă, deci era generală.

Pe lângă vama de hotar se mai dă una la vânzarea mărfii prin târguri.

Vama pentru mărfurile de transit prin Țara-Românească ale Brașovenilor se plătea numai odata la eșire și la întrare în țară: la vadul Dunării și anume 3 la 100 (3%) în locul vamii vechi ceva mai mare de 1 la 30.

Privilegiul acesta, pe care l-au întărit atâția Domni în urmă, ne mai arată un lucru foarte important: de ce anume o industrie națională, — care formează bogăția materială a neamurilor de astăzi — nu s'a putut desvolta în Țara-Românească până în veacul trecut al XIX-lea.

---

[1]) Privilegiul lui Stibor din 7 Septemvrie 1412 *Urkundenbuch*, III, pp. 545 7 no. 1672) zice că negustorii, cari transportau mărfurile levantine erau Saracenii. Vezi și Karácsonyi I., *Kik voltak s mikor jöttek hazánkba a böszörmények vagy izmaeliták?* ediția Acad. maghiare, XXIII, Budapesta, 1913.

www.dacoromanica.ro

Mărfurile industriei săsești din Ardeal fiind scutite de orice vamă, au copleșit, au inundat Țara-Românească, așa că locuitorii ei având aceste obiecte de o necesitate zilnică cu un preț relativ mic, nu s'au mai gândit la aceea, că și ei ar putea face astfel de obiecte. Dacă Domnul ar fi pus o vamă mare pentru mărunțișurile negoțului ardelean, atunci oferta fiind tot mai mică și trebuința zilnică tot mai mare; locuitorii Țerii-Românești ar fi început — cu toate greutățile, ce se întâmpină la un popor agricol, care trece pe treapta a doua a civilizațiunii, ocupându-se și cu industria — încă din veacul al XIV și XV-lea o industrie națională, care până astăzi ar fi ajuns la o frumoasă desvoltare, așa că în zilele noastre n'ar trebui să ne mai furnizeze industria străină și cele mai elementare și indispensabile lucruri.

* * *

La sfârșitul privilegiului lui Mircea cel Bătrân se află această clauzulă interesantă și însemnată, fiind întărită și de alți Domni la stăruința Sașilor, cari căutau totdeauna să-și asigure marfa lor, deși ei, cum vom vedea, nu făceau la fel: „Cine-și dă marfa pe datorie, să-și caute datornicul sau chezașii, dacă-i are, iar de oameni drepți să nu se atingă; și nimenea să nu bântuească pe vre-un om drept.“ Aceasta e așa numita *oprire*, care avea un mare rol în afacerile de negoț, și era mijlocul cel mai eficace pentru a-și face negustorul-păgubaș dreptate, care altcum l-ar fi ajuns foarte târziu și cine știe cum și în ce fel.

Sașii aveau o adevărată groază de acest fel de dreptate, de opririle sau represaliile românești, deaceea în toate tratatele de negoț cu Țara-Românească cereau, să cuprindă o poruncă domnească, că ei nu vor fi păgubiți în acest mod, deși ei practicau opririle în aceeași măsură ca și Muntenii, dacă nu mai întinsă.

Oprirea, care se practica de amândouă părțile, consta în următoarele: Dacă unui negustor din Țara-Românească în Ardeal, la Brașov, Sibiiu etc. nu i se plăteà datoria sau i se lua marfa, banii, caii, oile sau alte lucruri, atunci în schimbul acestora dela negustorii ardeleni saș ori și care, — totdeauna dela nevinovați — se lua în Muntenia tot atâta — de regulă mai multă — marfă, bani, cai, oi, ori ce se puteà, ca astfel să se despăgubească cel din Țara-Românească de pierderile avute în Ardeal și întors negustorul sas din Ardeal de pierderile îndurate în țara vecină. Dacă omului păgubaș din Muntenia i se făceà dreptate la Brașov

www.dacoromanica.ro

ori Sibiiu — Sasului la Târgoviște — oprirea încetă, nevinovatul își căpăta lucrurile oprite înapoi, la dincontră lucrurile se vindeau și astfel se despăgubiă. Facerea dreptății de o parte ori alta, în urma opririlor era împreunată cu multe greutăți și se trăgăna mult timp — de altcum așa e până în ziua de astăzi — și fiindcă totdeauna era un păgubaș, acesta recurgea la altă oprire și așa mai departe, încât se năștea un șir întreg de opriri, a căror dreptate finală se făcea numai foarte târziu și cu anevoie, de-aceea Sașii negustori, — a căror deviză a fost dela început, că „ce-i în mână nu-i minciună", neprețuind așteptarea nesigură — cereau expres dela Domnul român, să-i asigure în tratat în contra opririlor.[1])

Mircea, care primise ca feud și Amlașul cu satele din jur din preajma Sibiiului, a avut de sigur legături de negoț și cu acest oraș deși acte privitoare la aceasta nu ni s'au păstrat. Faptul, că el dăruiește mănăstirii Cozia (= „fortăreața") la 1415 vadul Oltului dela Genune, unde vameșul mănăstirii lua 3 % dela toate mărfurile turcești și ungurești ce treceau pe aici, dovedește clar că Mircea a întreținut legături de negoț întinse și cu orașul Sibiiu.

Domnul muntean, marele ctitor și întemeietor de mănăstiri în țară, din orașele săsești: Brașov și Sibiiu își va fi procurat multe obiecte necesare pentru aceste lăcașuri sfinte. Avem clopotul dela Cotmeana (județul Argeș) din 1413 Maiu, mănăstire fondată de Mircea, turnat de „Hanoș maistorul"[2]) un sas din Sibiiu ori Brașov de sigur; tot din aceste depozite își va fi adus și celelalte clopote cu care a provăzut mănăstirile sale bogate.

Dar comerțiul muntean cu Ardealul sub Mircea nu se mărgineà exclusiv la aceste două orașe, ci prin boierimea adusă din țară și colonizată în Țara-Făgărașului — proprietatea lui Mircea — întemeind cunoscuta și mândra boierime a Țerii-Făgărașului, relațiile de negoț se vor fi întins și la alte orașe săsești ardelene, dar în rândul întâiu la Făgăraș, care l-a stăpânit și Vlaicu-Vodă încă de pela 1366 (aici se făcuse un târg din satul românesc, numit românește la 1233: Fagoș).

---

[1]) Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 144 și urm. Oprirea o interzice de-altcum și Vlaicu-Vodă în privilegiul său din 1368 dat Brașovenilor.

[2]) Hașdeu, *Istoria critică a României*, București, 1872, p. 132.

www.dacoromanica.ro

Epoca cea mai strălucită a relațiilor de negoț între Țara-Românească, cu toată lipsa de izvoare cade în domnia lui Mircea cel Bătrân. Și aceasta se vede nu numai din o cercetare minuțioasă a documentelor contimporane păstrate, „cari privesc acest negoț, ci și din cunoașterea sigură și largă a împrejurărilor politice din Ungaria și din Țara-Românească din acest timp.

Sașii ardeleni, îndeosebi Brașovenii și Sibienii pentru diferite servicii bănești sau ostășești primesc dela marii lor protectori, dela regii Ungariei: Ludovic cel Mare și Sigismund cele mai întinse privilegii prin care puteau sta în legătură cu bogatele centre de negoț din Apus, de unde-și aduceau marfa lor variată, dar nu pentru a o cheltui pe piețele târgurilor ardelene sau în primul rând nu pentru aceasta, fiindcă desfacerea mărfurilor la populația ardeleană o aveau negustorii orașelor săsești mai mici, — la care ce-i drept luau parte în măsură redusă și Brașovul și Sibiiul — și negustorii din orașele nordice ale Ungariei: Cașovia Leutschau, (ung. Löcse), cari inundaseră cu mărfurile lor târgurile ardelene, — ci pentruca s'o treacă în Țara-Românească, și de-aici pe Dunăre și Mare spre Orientul îndepărtat. Faptul se vede și de acolo, că regele Sigismund, ca și Ludovic, la stăruința rugătoare a Sașilor din Brașov și Sibiiu interzice negustorilor nemți din nordul Ungariei, ca să treacă cu marfă în Țara-Românească, restrângându-le și dreptul de vânzare a mărfurilor la anumite orașe ardelene și numai la iarmaroace, nu și la târguri săptămânale și umblând cu marfa prin sate. Că în domnia lui Mircea relațiile de negoț între Țara-Românească și Ardeal în special, și între Apus și Orient în general iau un avânt neașteptat, o dovedește și aceea, că Impăratul și regele Sigismund însărcinează în Ianuarie 1418 pe frații Ioan și Conrad Fischer [1]) să caute un drum de negoț, care să lege Germania cu părțile ultramarine din Orient și să treacă prin Caffa, Chilia, Pera, prin unele orașe dela Dunăre peste Ungaria spre părțile germane.[2])

---

[1]) Altmann, *Reichstagsakten* no. 2857 cf. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau*, Gotha, 1911, p. 80 și nota 4; și p. 83 nota 2. Vezi și Domanovszky S., *Duna—Feketetengeri kereskedelmi hajozásunk multjáról* în revista ungurească *A Tenger*, Budapesta, 1918 no. 6—7.

[2]) În veacul al XIV-lea un negustor din Cluj aveà legături cu Genovezii din Crimeia, I. Thalloczy, *Alantovai követjárás Budán 1395*. Értekezés a Magyar Akademiánál, Budapesta 1905, p. 82.

www.dacoromanica.ro

Acest plan măreţ nu s'a îndeplinit din cauza morţii lui Mircea şi a pericolului turcesc mereu crescând.

Rămâneà ca negustorii celor două emporii dela graniţa Ţerii-Românești să aprovizioneze această „Transalpină" cu mărfurile lor diferite. Şi aceasta cu atât mai sigur să putea face deoparte, fiindcă Domnul muntean Mircea trăia în bune relaţii cu regele Sigismund, de altă parte mărfurile puteau trece şi în ţeri străine pe drumurile muntene peste vadurile Dunării, la care vameşii lui Mircea luau vamă, ceeace ispiteà pe Saşii fricoşi să aducă marfa lor până la acestea puncte extreme ale ţerii, unde apoi negustorii levantini cumpărând-o o duceau cu corăbiile la Mare şi de aici mai departe. O flotă mai mică de 40—50 de luntri — cum ne spune ceva mai târziu la 1445 Iehan Wavrin [1]) — numită „manocques" întreţine legăturile între aceste vaduri ale Dunării muntene, de unde plecau şi caravanele negustorilor balcanici, cari duceau şi aduceau mărfuri diferite din Raguza şi din alte oraşe sârbeşti şi bulgăreşti ajunse apoi sub stăpânirea turcească.

Mircea, care era înrudit prin mama sa cu Împăraţii din Bizanţ, unde merse un fiu al lui spre a servi ca ofiţer la curtea Împăratului Ioan al VIII-lea, — negreşit că a avut şi prin aplicarea sa spre fastul bizantin — chipul dela Cozia ni-l arată îmbrăcat în mantaua Împăraţilor bizantini cu coroană pe cap — negustori greci în ţara sa, ba chiar şi la curtea domnească întâlnim Greci, cari veniau să se îmbogăţească, cum a făcut cântăreţul Arghiropulos, urmat şi de alţii, pe cari bogăţia câştigată uşor îi ispiteà. [2]) Grecii aceştia, între cari au fost şi negustori de sigur, au dus cu corăbiile lor mărfurile apusene ale Saşilor dela vaduri la Constantinopol, aducând în schimb mărfuri levantine, cari ajungeau apoi prin Saşi şi Români în Ardeal.

În vremea lui Mircea puterea de expansiune a negoţului săsesc din Ardeal şi-a ajuns culmea, n'aş putea zice chiar şi în ce priveşte relaţiile de negoţ exclusiv cu Ţara-Românească, ci în ce priveşte relaţiile cu Orientul, fiind astfel negoţul săsesc în Muntenia mai mult de transit, decât un negoţ, care se face

---

[1]) Constantinescu, *Cetatea Giurgiu* în *l. c.*, pp. 512—520 = 28—36 şi Iorga, *Istoria armatei românești,* I, (până la 1599) Vălenii de Munte, 1910, p. 64.

[2]) Russo, *Elenismul în România,* Bucureşti 1912, p. 44 nota 2.

www.dacoromanica.ro

prin târgurile ţerii, — cari dealtcum în acest timp încep a se întemeiá, fără a lua însă pe urmă o desvoltare mai puternică — pentru populaţiunea indigenă.

Negoţul ardelean cu Muntenia şi în deosebi cu Orientul — fiind în mare parte de transit — a dat prin banii aduşi în ţară şi prin vămile numeroase dela mărfuri, puterea şi bogăţia necesară independenţei lui Mircea, care a făcut să se poticnească de mai multe ori puterea oţelită a Turcilor, până când în urmă au răpus resistenţa lui Mircea, luând în stăpânirea lor vadurile, prin cari apoi s'a scurs în vistieria turcească bogăţia întinsă a ţerii până în veacul al XIX-lea.[1])

[1]) Vameşii turci dela vadurile Dunării păstrau uneori bune relaţii cu boierii munteni, pe cari îi împrumutau din banii împărăteşti luaţi pentru vamă. La 29 Decemvrie 1532 Banul Barbu şi fratele său Drăghici împrumută dela Eminul din Vidin 40.000 aspri, dela Eminul din Rahova 50.000 aspri „şi aceşti aspri erau împărăteşti dela vaduri din sama Tefterdar başei împărăteşti Schinder Celebi.“ Aceşti 90.000 aspri îi replăteşte apoi Vlad-Vodă. St. Nicolaescu, *Documente slavo-române,* p. 238.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL III.

Negoțul muntean cu Ardealul până la moartea lui Radu cel Mare (1508).

După izvoarele ce ne stau la îndemână, — acte slavone și latine, — vedem că în acest veac relațiile de negoț între cele două țeri vecine sunt dintre cele mai interesante prin informațiunile bogate și variate ce ni le dau asupra acestui negoț, cari însă nu vreau să zică că sunt mai întinse în ce privește relațiile cu Transalpina și în deosebi cu Orientul, ci ne arată, că în împrejurări mai puțin prielnice ca în epoca precedentă, — negoțul acesta s'a continuat crescând în ochii noștri — relativ prin multele știri ce ni s'au păstrat despre el, deducând din acestea ce s'a petrecut mai înainte în condițiuni cu mult mai favorabile.

Veacul al XV-lea e timpul când vecinii dela Nord și Sud: Unguri și Turci să întrec, ca să câștige sub suveranitatea lor Țara-Românească. Certele pentru scaunul muntean, după moartea lui Mircea cel Bătrân, deschid calea spre supunere tributară a principatului dunărean, când Ungurilor, când Turcilor. Suzeranitatea ungurească e în mai mare preponderanță până pela 1462—70, când Ungaria încă eră puternică sub cârmuirea lui Sigismund, a lui Ioan Hunyady și a fiului său Matiaș. Dela această dată înainte Turcii devin suzeranii Țerii-Românești.

Pentru negoțul cu Ardealul politica Domnilor munteni aliați și supuși ai Ungariei e favorabilă, când vreun pretendent turcesc nu conturbă liniștea lui Vodă; când e atacat însă, el se retrage în Ardeal stagnând negoțul în acest timp. Domnul venit dela Turci, când are stăpânire scurtă, e totdeauna dăunător negoțului fiind nesigure drumurile, marfa și chiar însuși negustorul. Dacă domnia e mai lungă și sigură se înjgheabă legături de negoț la început mai sfioase, apoi prin câștigarea încrederii reciproce tot mai întinse și mai solide între Sașii din Ardeal și Românii din Muntenia. Această schimbare silnică și repentină a Domnilor în Țara-Românească, dă un curs forțat desvoltării negoțului între cele două țări vecine, făcând să crească sau să scadă la fiecare Domnie nouă, care urmă la intervale foarte scurte.

www.dacoromanica.ro

Politica care o fac Domnii nu-i fără interes pentru negoțul nostru, cum am văzut; de aceea în legătură cu viața economică între ambele țări se va arătă și politica Domnului care determină intensitatea schimbului de bunuri cu vecinătatea în Domnia sa.

Urmașul lui Mircea cel Bătrân e fiul său, care a fost și asociat Domniei sale: Mihail-Vodă. Deși se numește „mare voevod și domn" în cele două porunci ce ne privesc, el când le-a dat n'a fost singur stăpânitor, adecă nu le-a dat după moartea tatălui său, ci înainte, fiindcă vorbește de părintele său, ca fiind în viață. Ambele porunci sunt fără dată, dar înainte de 31 Ianuarie 1418 când moare Mircea.

Una e adresată către vameșii săi dela „cetatea Dâmboviței și dela Rucăr și Bran", poruncindu-le să nu se atingă și să prade pe Brașoveni, „ci să le luați vamă dreaptă, și mai mult încă să fiți chiar îngăduitori cu ei. Și pentru bucățile de postav, de vor fi călțuni tăiați; sau câte trei-patru coți să nu-i vămuiți. Domnia mea are să facă mare rău celui ce îi va fi supărat pe nedrept măcar cât un fir de păr."[1]) Mihail se adresează cum se vede și vameșilor dela Bran. Cetatea de aici a fost mult timp în mânile lui Mircea, dăruită lui de Sigismund. Mihail, fiul său, n'a putut-o păstră, decât până în vara anului 1419, când Sigismund o dă lui Mihail Solomon, comitele Săcuilor, poruncindu-i la 7 Iunie a acestui an, să nu mai supere ca stăpân acum a cetății Branului pe locuitorii din Crăstian și Codlea, cum făcusera mai înainte părcălabii lui Mircea și Mihail, Voevozi ai Țării-Românești.[2])

A doua poruncă a lui Mihail-Vodă e dată către *Brașoveni* și Râjnoveni: „orice om din țara parintelui domniei mele și a domniei mele, care are datorie la Brașoveni, să se ducă acolo și să-și scoată datoria dela datornic, și de nu-i va plăti de bună voe, să-l pârască înaintea pârgarilor, ca dacă vor avea de unde să ia aceștia îi vor plăti. Iar dacă datornicul nu va avea de unde să plătească, să-și bată ochii că nu și-a dat avutul unui om cinstit. Și nimenea să nu îndrăznească să ia aci zălog dela oameni drepți dintre Brașoveni, și nicăiri să nu se zălogească ei; căci oricine ar încercă să-i supere, măcar cât un fir de păr, va pieri de mâna părintelui domniei mele și domniei mele".[3])

[1]) Bogdan, *Doc. și regeste*, 1902, p. 6 no. II.
[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 10–11 no. XI.
[3]) Bogdan, *Doc. și regeste*, 1902, pp. 6—7 no. III.

www.dacoromanica.ro

De aici se vede că Braşovenii cerură o asigurare formală şi dela Mihail-Vodă în contra opririlor româneşti şi observarea dreaptă a obiceiurilor vechi de a luà vamă. Aceste porunci sunt de sigur din ultimile zile ale bătrânului Mircea, când fiul său conduceà mai mult afacerile ţerii şi astfel se puteà — cu toate că tatăl său erà în vieaţă — să se întituleze: „Mare Voevod şi Domn".

Din domnia lui Mihail-Vodă avem două privilegii, din 14 Iulie 1418 şi 28 Octomvrie 1419, date mănăstirilor: Vodiţa şi Tismana de Impăratul Sigismund, cari privesc negoţul Ţerii-Românesti cu Ardealul şi Ungaria. „Călugării dela *mănăstirea Vodiţa* să umble cu totul liberi în ţara mea şi pe apă şi pe uscat, în umblarea lor cinstită, şi dobitoacele (mărfurile) lor, şi cari vin cu dobitoace ... să nu fie bântuiţi .... ci să fie ajutaţi".[1])

Al doilea e dar ambelor mănăstiri „şi ca să le fie şi acum slobode şi satele şi hotarele şi viile, şi morile, nucii, livezile, cum au fost mai înainte .... vama de negoţ şi trecere să fie a popii Agaton (dela Vodiţa) şi a călugărilor .... şi în Severin (acum al Ungurilor) şi în Bistriţa .... ori unde umblă oamenii lor cu dobitoacele (mărfurile) lor în nici un loc vamă să nu plătească ... vârşiile şi vâltoarea de pescuit din Dunăre .... să rămână în credinţa lor".[2]) Şi ce cumpără şi ce vând şi pe uscat şi pe apă .... în nici un loc să nu dea vamă ci să meargă liberi.[3])

Mănăstirile muntene înzestrate cu moşii multe şi bogate de Domnii ţerii,[4]) făceau un negoţ întins cu produsul acestor averi: cereale, vite, lână, oi, ceară, miere, vin etc. şi de aici vin şi privilegiile lui Sigismund privitoare la negoţul celor două mănăstiri. Ne vom întâlni în decursul cercetării de faţă cu călugări, cari vând bucate Braşovenilor şi cumpără dela ei sau Sibieni mărfurile necesare lor.

Radu-Vodă cap deşert gol „Praznaglava", urmaşul lui Mihail, omorît de Dan-Vodă prin August 1420, deşi adus de Turci şi silit de aceştia să meargă cu ei în Ardeal în vara anului 1421, unde ard Braşovul şi pustiesc locuitorii, — cum se vede din nişte documente ale lui Sigismund din 5 Septemvrie

---

[1]) Alex. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, Bucureşti 1909, pp. 175—6.
[2]) Alex. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, pp. 176—7.
[3]) *Ibid.*, p. 84.
[4]) Despre moşiile întinse ale Tismanei vezi Ştefulescu *o. c.*, pp. 90 96.

www.dacoromanica.ro

1421, Iunie 1422 prin care scutește de cenzul regal pe Brașoveni și pe locuitorii din satele: Hărman, Sânpetru, Bod, Cristian, Ghimbav și Vălcan prădate de Turci în 1421 [1]) — ca fiu din flori al lui Mircea, el a căutat să trăească în bune relații de vecinătate cu Sașii brașoveni. Radu la 17 Maiu 1421 declară Brașovenilor, că vreà „să fie pace între noi și să fim o singură țară cu țara Domniei mele, și să trăească în pace și bună înțelegere tot Brașovul și toată țara Bârsei..... să fie slobozi și să nu se teamă de nici o răutate, nici de pradă, nici de tâlhărie, nici de opreli, nici de zăloage... și să târguiască oamenii Domniei mele în țara voastră, și să lăsați să vie orice marfă în țara d. mele...., să se judece săracii d. mele înaintea d. mele, iar săracii voștrii înaintea voastră, și să nu li se facă nedreptate. [2]) La rugarea Brașovenilor prin Revel Hanăș și Cârstea din Râjnov, Radu le înoiește și le întărește la 21 Noemvrie 1421, întocmai privilegiul tatălui său, adăugând numai boboul și fierul, cari nu plătesc vamă. [3]) Bunele relații ale lui Radu cu „prietenii" Brașoveni o arată și aceea, că el la rugarea lor desființează vama dela Câmpulung, pusă probabil de înaintașii săi: Mihai ori Dan-Vodă. [4]) Vama dela Rucăr o dă ca răsplată pentru ceva servicii pribeagului Țar bulgăresc: Alexandru, poruncindu-i ca vameșii săi să ia vamă dreaptă dela Brașoveni. [5])

Dan-Vodă, înaintașul și urmașul lui Radu, Domn nestâmpărat și războinic, dușmanul Turcilor și prietinul Creștinătății, a făcut politică de alipire la Ungaria fiind ajutat și susținut de regele Sigismund. Dela el, trăind în relații de prietenie cu Ardealul, avem mai multe documente, cari privesc negoțul. La 23 Octomvrie 1422 le întărește întru toate identic privilegiul lui Mircea dat Brașovenilor. [6]) În legătură cu acest privilegiu dă în luna Octomvrie sau Noemvrie acelaș an cu poruncă vameșilor dela Dâmbovița, Rucăr și Prahova, că ce vamă să ia dela Brașovenii, cari exportă și importă din Țara-Românească. Aceasta se deosebește întru câtva de cea din privilegiu și ne dă numirea unor mărfuri, cari se

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 11—12, 14—15 no. XII—XIV și XVIII.
[2]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 7—8 no. IV.
[3]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 9—10 no. V.
[4]) *Ibid.*, p. 10—11 no. VI.
[5]) *Ibid.*, p. 11 no. VII.
[6]) *Ibid.*, p. 12—13 no. VIII.

www.dacoromanica.ro

importau şi se exportau din Braşov, cari nu sunt amintite acolo. La Dâmboviţa să se ia vamă dela un ham 1 ducat, dela tara (= povară) 3 bani, şi dela porci, oi şi cai ce-i duc spre vânzare (această vamă lipseşte din privilegiul [slavon şi latin] al lui Mircea). La Rucăr vama erà pentru 1 majă de crap, fie mare ori mic) 7 peşti şi 2 perpere (= 36 denari sau ducaţi), pentru 1 majă de morun 9 perpere şi 2 „curele"(?), pentru un cal cumpărat ori vândut 12 ducaţi (în loc de 6 cum fusese), pentru un cal slobod 3 bani (în loc de 2 denari), pentru piei de fiară (se numesc): de veveriţă, jder, vulpe, pisică sălbatecă şi iepure, — dela 30 ducaţi 1 ducat (vamă ridicată faţă de a lui Mircea 3%), pentru mărfuri ce vin din spre mare: piper, şofran, bumbac, dela 30 ducaţi un ducat (mai mare faţă de 3%). Vama dela Prahova e aceeaşi ca şi dela Rucăr, numai lipseşte vama pentru vin, — dincolo se aduceà din jurul Piteştilor, unde erau de atunci vii bogate — şi cal, cumpărat ori vândut. Tot în această poruncă aflăm ce n'am întâlnit în celelalte privilegii şi acte de negoţ: „Şi ori unde, prin târguri, se va vinde postavul, acolo să-şi plătească vama; iar până ce nu vor vinde, să nu dea vamă, după porunca Domniei mele." [1])

În curând Braşovenii primesc după cererea reprezentanţilor lor, cari fuseseră şi la Mircea, un nou privilegiu la 1424 [2]) (forma latină e din 10 Noemvrie a acestui an) [3]) dela Dan-Vodă, acum stăpân şi peste Amlaş şi Făgăraş, care ar fi inutil să se mai reproducă — fiind reprodus mai sus — dacă vama în ducaţi n'ar fi în noii bani sau denari bătuţi ai lui Dan în hereghia sa şi cari având un curs forţat şi nestatornic, nu se pot nici decum echivala sigur cu monetele din privilegiile precedente.

Dan anunţă la începutul privilegiului cu emfază „căci s'a îndurat Domnul meu Craiul (Sigismund) asupra domniei mele şi ne-a luat drept adevărată slugă a sa şi mi-a dăruit haraghai de bani, ca să fie şi în ţara domniei mele precum este în ţara lui; tot aşa să se bată şi în ţara domniei mele". De fapt Dan a şi bătut bani, probabil la Braşov şi nu în ţară, şi a căutat să-i impuie Braşovenilor, dar aceştia se vede că n'au voit să-i primească, fiind mai mici, deoarece Sigismund la 4 Aprilie 1425 cere lui

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste,* p. 14—5 no. X.
[2]) *Ibid.,* p. 15—17 no. XI.
[3]) Bogdan, *Relaţiile,* 1905, pp. 24—7.

www.dacoromanica.ro

Dan să nu silească pe Braşoveni să-i primească banii lui, cari în româneşte se zic „ducaţi“.[1]) [Deosebirea între forma slavonă şi latină a privilegiului va fi semnată în paranteze, unde pun forma latină.]

Un vilar de Ipriu 36 bani, 1 de Luvia 24 b., 1 de Coluna 16 b., 1 de Cehia 8 b., un vig început nimica. Şi dela şăpcile de postav şi dela călţuni croiţi nimica; dela butoiul de miere (=80 de „ornas“-măsură) 20 b., 1 butoiu de vin 10 b., 1 vas de mied 10 b., un cal cumpărat (sau vândut) 8 b., 1 maja de ceară 16 b., dela piper, şofran, bumbac, lână de cămilă, piele de miel, dela alte piei (fie de bou, vacă ori alta), dela mărfurile ce vin din spre mare dela 100 b., 3 b., 1 cergă (straiu, ţol) 2 b., (=3 denari); 1 zeghe 1 b., dela pieile ce le aduc ei (Braşovenii) în ţară nimica, 1 porc 3 b., 1 bou 6 b., 1 vacă 4 b., un berbece 1 b., 1 piele de cerb 1 b., de vor fi şi alte piei împreună cu ea, nu dă nimica, 1 burduf de brânză 2 b., călăreţul care trece la cetatea Branului 2 b., pedestrul 1 b., dela piei de veveriţe, vulpi, jderi, dela 30 dă 1; la Brăila 1 maja de peşte 36 b., 1 car de peşte la Târgşor 1 peşte, la Târgovişte tot 1 peşte; un cal încărcat cu orice 4 b. La Dâmboviţa câţi cai legaţi la car atâţia bani, şi dela 1 car un peşte; 1 car încărcat cu peşte 3 b., dela alte mărfuri nimica; 1 cal slobod 1 b., pedestrul 1 ban. Braşoveanul care merge cu marfă la vadul Dunării să treacă cu marfa, să dea vamă numai la Rucăr şi la vad, într'alt loc în ţară nicăeri. Se opresc represaliile.

Îndată după acest privilegiu Dan dă ordin vameşilor dela Dâmboviţa şi Rucăr, să observe strict aceste taxe vamele şi să nu ia mai mult.[2])

Dan însă după ce dă aceste privilegii, e silit să părăsească tronul din cauza lui Radu Praznaglava; adus de Turci. Se va fi refugiat de sigur în Ardeal, unde legăturile devin tot mai strânse între el şi Sigismund, care la 1427 îl restitue în scaunul său, alungând pe Radu, protejatul Turcilor.

Prin Aprilie—Maiu 1427 Dan-Vodă anunţă Braşovenilor, ca unor „fraţi“, la cari a stat o jumătate de an ca pribeag refugiat dinaintea lui Radu, că i-a ajutat Dumnezeu şi prea curata şi a făcut pace. „Deaceea cine vrea să târguească, poate să meargă

[1]) Hurmuzaki XV, p. 14 no. XVI.

[2]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 18 no. XVI.

www.dacoromanica.ro

slobod măcar până la mare",[1]) dându-le la 19 Iunie 1427 şi un privilegiu de negoţ.[2])

Braşovenii instituiesc o vamă-nouă pentru negustorii munteni, chiar la eşirea din oraş, nu la Bran, unde erà. În contra acesteia se plânge Dan şi cere „ca vama ce este acolo la cetate, să nu mai fie, căci n'a fost niciodată."[3]) Altădată se tânguie către Saşii de aici, că părcălabii din Bran au ridicat vămi grele, şi prigonesc pe săracii lui fără vină, cere să ia măsuri faţă de ei, ca să ia „vamă dreaptă, cum a fost şi mai înainte." Dacă nu vor face dreptate, nu va lăsà oamenii lui în pagubă, ci îşi va răzbuna.[4])

Înainte de moartea sa Dan-Vodă al II-lea ultimul „mare voevod şi domn" la 28—30 Ianuarie 1431[5]) dă ultimul privilegiu de negoţ Saşilor din Braşov, „când a venit (la el) Hana Hopăndei (Ioan Hoppendy) cu hrisovul lui Mircea Voievod, făcut cu voia stăpânului meu Craiului şi cu Ştibor Voievodul şi cu Mihail Solomon Săcuiul, şi cu mare jurământ", — ca să umble cu marfa lor slobozi şi fără piedecă „dela porţile de fier şi până la marea cea mare; şi nicăiri să nu dea vamă, în nici un târg, la nici un vad", numai la Rucăr întreagă, conform vechiului privilegiu al lui Mircea, socotită acum numai în ducaţi, — banii săi cei noui n'au avut nici o trecere — vama jumătate pentru postav la Dâmboviţa, care apoi nu mai dă nici o vamă, decât acolo unde se va vinde. Pentru celelalte mărfuri se plăteşte vama obişnuită din timpul lui Mircea.... „Şi trecând Braşovenii peste Dunăre cu marfă, fie la Daistor (Silistra), fie la Giurgiu, fie la Nicopole, să deà dela o sută trei; întroducându-se la Rucăr iai 3 la 100.

Aceasta ne arată, că negoţul Saşilor cu Ţara-Românească şi cu Orientul şi în acest timp era destul de viu, mulţumită oricum puterii lui Sigismund, stăpânul Domnului muntean, şi prietinul Saşilor ardeleni sub care Dan-Vodă îşi putu păstra

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 19 no. XIII.

[2]) Szabó, *Székely Oklevéltár*, III, (1890) pp. 45—7.

[3]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 19—20 no. XIV.

[4]) *Ibid.*, p. 20, no. XV.

[5]) *Ibid.*, pp. 20—23, no. XVI, forma latină în ed. din 1905, pp. 36—8; Hurmuzaki, XV, p. 14 şi urm. Urmaşii lui Dan se intitulează numai „Voevod şi Domn.

www.dacoromanica.ro

unele vaduri Dunărene în ciuda păgânilor. Cum se vede din o scrisoare a lui Vlad Ţepeş din 11 Februarie 1462, pe malul drept al Dunării erau târguri, din care aminteşte pe cele pustiite de el: Şiştov şi încă două târguri ce se ţin de el, apoi Rahova.[1])

Pentru aplicarea privilegiului de mai sus Dan se adresează tuturor târgurilor şi vămilor din ţară. „Rucărenilor, Câmpulungenilor, Argeşenilor, Târgovişteni lor, Săcuienilor (târg, care a pierit răpede, păstrându-i-se numirea în titlul judeţului dintre Buzău şi Prahova până în veacul trecut: sud Saac),[2]) Gherghiţenilor, Brăilenilor, Buzăenilor, Flocenilor, cetăţii din Câmpulung, şi tuturor celorlalte târguri şi vămi şi altora mari şi mici. Să ştiţi că s'a întocmit Domnia mea cu Braşovenii, ca să târguiască oamenii Domniei mele şi să ducă în Braşov cine ce voieşte: fie ceară, său, argint, aur, mărgăritare sau orice vrea cineva, slobod fie să ducă la Braşov şi să târguiască fără teamă. Să aducă din Braşov în ţara domniei mele ce voeşte, şi să facă negoţ cu postav, argint, ori florini ca în zilele moşului domniei mele Mircea-Voievod.“ Vameşii să observe luarea vămii drepte, şi opririle sunt interzise, cine va bântui oamenii drepţi, pe acela Vodă îl va „arde cu foc.“ [3])

Aici se opresc ştirile dela Dan-Vodă privitoare la negoţul muntean cu Ardealul, care prin relaţiile lui de prietenie cu Saşii, la cari se adăpostise în pribegia sa, şi prin supunerea sa faţă de Sigismund, ocrotitorul său, se poate spune că au fost întinse şi zilnice.

Alexandru Vodă Aldea „luat drept fiu de suflet“ de Împăratul Sigismund, a cărui pâne şi sare a mâncat-o, dar silit să jure credinţă şi Turcilor, a fost un prietin al Saşilor Braşoveni şi Sibieni, cu toate că a luat parte şi la năvălirea turcească din Iunie—Iulie 1432 în Ardeal, care a devastat şi ars Braşovul şi ţara Bârsei, răscumpărându-le dela Turci oamenii robiţi de aceştia. Sigismund scuteşte de unele dări şi ajută pe cei prădaţi de Turci din ţara Bârsei si Braşov.[4]) Pela 1431 scrie Braşovenilor „să umble oamenii voştri aici şi ai noştri acolo, şi nimănui să nu i

[1]) Bogdan, *Vlad Ţepeş*, Bucureşti, 1896, p. 78 şi urm. şi Iorga, *Scrisori Domneşti*, p. 17.

[2]) Vezi despre acest judeţ, Banul Mihai Cantacuzino, *Istoria Ţării-Româneşti*, ediţia Tunusli, cap. LIV—V.

[3]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 23—4 no. XVII.

[4]) Hurmuzaki, XV, pp. 20—1 no. 29—31.

www.dacoromanica.ro

se facă nedreptate.“ [1]) Din o scrisoare mâhnită a lui către Sibieni c. 1432 se vede că Braşovenii îi dăduse şi ajutor în contra Turcilor „în nevoe. Căci dacă va pieri ţara aceasta, vor pieri şi ei, şi nici ţara domnului meu Craiul nu va avea pace.“ [2]) Pentru jurământul făcut Turcilor Sigismund îl părăseşte şi sprijină pe pretendentul Vlad oploşit în Ardeal între Saşi, poate chiar la Braşov, către care scrie Aldea, că „hrăniţi pe vrăjmaşii mei, cari îmi mănâncă visteria părintească şi a ţării româneşti.“ [3]) Lui Vlad, numit apoi şi Dracul, i-a succes să atragă pe mulţi dintre boieri pe partea sa, cari fug la Braşov, iar Alexandru Vodă îi reclamă înzadar.

La 1431 Voicu Vornicul de mai târziu al lui Vlad I Dracul cere dela Braşoveni să-l ajute cu o şubă de postav „şi dacă Dumnezeu va ajuta stăpânului meu Vlad Voievod, pentru una voiu plăti două sau trei.“ [4])

Jupân Albul, vornicul lui Alexandru Aldea, pela 1432—3 scrie către Braşoveni, când relaţiile cu Domnul muntean erau duşmănoase, în urma năvălirii şi pustiirii Braşovului şi ţinutului său de Turci, „să lăsaţi drumurile să fie slobode, să aducă cine ce vrea: fier, aramă şi orice marfă; şi cine are vreo datorie să şi-o scoată în bună voe. Dar oamenilor săraci, care să gătesc să vie, fiecare cu ce poate, pe Prahova ori pe Teleajen, voi le prădaţi casele şi-i bântuiţi ca să nu vie.“ Să-i scrie dacă şi-au schimbat gândul, ca să ştie, ce are de făcut. [5])

De sigur că în împrejurări de acestea negoţul între cele două ţeri numai vegetă.

Vlad I Dracul, deşi a fost silit să se închine Turcilor însoţindu-i în năvălirea lor la 1438 în ţara Bârsei, totuşi a ştiut să trăească în bună vecinătate cu stăpânii Ungariei: Sigismund, Albert şi Ioan Hunyadi, — care din motive politice îl ucide împreună cu fiul său Mircea la 1446 Ianuarie — şi cu Saşii ardeleni în mijlocul cărora a trăit, cum s'a arătat mai sus, şi pe cari îi numeşte „prietini.“ Din Ardeal a năvălit în ultimele luni ale anului 1431 în Ţara-Românească cu ajutorul Saşilor din

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, 1902, p. 28 no. XXIII.
[2]) *Ibid.*, p. 27 no. XXII.
[3]) *Ibid.*, p. 29 no. XXV.
[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 200 no. 194.
[5]) *Ibid.*, pp. 201—2 no. 197.

www.dacoromanica.ro

Sighișoara și din Brașov,[1]) ocupând chiar scaunul Domnesc din Târgoviște (20 Ianuarie 1432), dar refugiat iarăși în Ardeal dinaintea lui Alexandru-Aldea ajutat de Turci, cari veniră și în Ardeal să pustiească. Înainte de a trece în țară (sfârșitul anului 1431) scrie din Sighișoara Brașovenilor, că Sibienii au lăpădat ducații cei vechi munteni (ai lui Dan-Vodă?), deci nici ei să nu mai umble cu ei că le va face rău. „Am niște cara acolo, pe care am zis să mi le facă; dați-le zor pentru ele și osteniți-vă pentru mine și mi le aduceți până la Cohalm. Cheltuiala o va plăti Cămărașul Antonie.“[2]) Brașovenii nu sunt mulțumiți cu această oprire și cer dela Vlad să-i îngăduie să târguească tot cu ducații cei vechi în Țara-Românească, dar la ei nime să nu poată târgui cu ducații cei vechi. Deaceea Vlad le scrie că i s'a făcut „milă“ de ei și le-a îngăduit să târguească cu ducații cei vechi în țara ungurească (= Țara Făgărașului feudă a lui Vlad) și țara românească, fără nici o piedecă din partea slugilor sale „numai în Bârsa, care se ține de Brașov să n'aibă voie nimeni a târgui cu banii cei vechi, nici cumpără nici a vinde. Și Brașovenii să nu trimită aramă în țara românească (lui Aldea).[3]) Vlad cere dela Brașoveni, ca să îngăduie slugii sale Vlad, să jupuească pe Moldovenii ce vin la Brașov și țara Bârsei, luându-le tot ce poartă cu ei, fiindcă aceștia i-au prins un om al său în Moldova, și marfa ce a avut-o Vlad acolo, toată i-a luat-o. Pe omul său l-a dat în mânile lui Aldea (Voievodul), care cere pentru el o mie de florini.[4]) Vlad, precum se vede, erà în Ardeal și de aici trimite pe omul său în Moldova cu marfă, făceà deci negoț și fiind păgubit recurge la opriri rugând pe Brașoveni să-l ajute. Brașovenii duceau pe „ascuns“ aramă lui Alexandru-Vodă, iar Vlad le scrie, că arama toată s'o trimită la cămara Chezarului Sigismund — unde se băteau bani și pentru Țara-Românească — nu lui Aldea, care — se pare — că-și bateà banii în Moldova fiind prietin cu Alexandru cel Bun.[5]) Din Sighișoara (probabil c. 1432) poruncește Brașovenilor, să nu meargă nimeni în Țara-

[1]) *Ibid.*, pp. 36—7 no. XXXI.

[2]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 36 no. XXX.

[3]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 41 no. XXXVI (1431—33); vezi p. 47—8 no. 46 interzice aducerea în Ardeal — se pare — de bani răi și aramă.

[4]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 37—8 no. XXXII; tot pt. pentru oprirea Moldovenilor pp. 41—2 no. XXXVIII.

[5]) *Ibid.*, pp. 38—9 no. XXXIII.

www.dacoromanica.ro

Românească „nici cu marfă, nici cu solie, nici cu altă treabă.“ [1]) În ajunul năvălirii lui Vlad în Ţara-Românească (Nov.— Dec. 1431 până Ian. 1432) cere dela Braşoveni „să gătească 100 de puşti, cu toate cele de trebuinţă şi arcuri cu săgeţi [2]) şi scuturi, cât puteţi mai multe, şi oameni în ajutor“. [3]) Vlad Dracul după o scurtă domnie trăi în mijlocul Saşilor mai bine de trei ani, [4]) când la 1435 îşi ocupă pe timp mai îndelungat Domnia.

Saşilor le îngădue îndată negoţul în ţară zicând către ei: „m'am lipit de voi, ca să aibă săracii mei bine dela voi şi să se hrănească slobozi şi ai voştri şi ai noştri şi acolo şi aici“. [5]) La rugarea Braşovenilor prin decanul şi pârgarul Mechel, şi Andreiu judeţul din Râjnov, Vlad le întăreşte la 8 Aprilie 1437 întru toate privilegiul lui Mircea cel Bătrân. [6]) Singura deosebire e că pentru o maţă de peşte să plătească vamă la Brăila o jumătate de florin, nu o perperă ca la Mircea.

Vlad Dracul, ca aliat al lui Sigismund, primeşte dela acesta dreptul de a-şi face o haraghie — ca şi Dan-Vodă de mai înainte — pela 1437—40, de aceea cere dela Braşoveni fierul şi arama necesară pentru baterea banilor săi. [7]) Monetăria lui Vlad erà la Sighişoara, şi Braşovenii, cari înţelegeau ce câştig însemnat le-ar aduce dacă ar fi la ei, caută prin Cămăraşul lui Vodă s'o aducă aici. Antonie Cămăraşul, prietinul Braşovenilor, cărora le făcuse mult bine la Vlad-Vodă, le scrie că el vrea ca hereghia „să fie mai curând la voi aceasta, decât în alt loc. Au priceput părcălabii din Sighişoara, că vreau să aşez hereghia la voi şi au venit la mine şi mi-au zis: „Cum să muţi hereghia la Braşov şi să iai cinstea aceasta dela noi şi s'o dai Braşovenilor? Când Voievodul aveà nevoe, Braşovenii nu l-au îngăduit, iar noi am luat aceasta asupra capetelor noastre, şi acum să te duci acolo? Această ruşine n'o vom suferi noi, măcar să murim. Iar ce-ţi va fi voia

[1]) *Ibid.*, p. 40 no. XXXV.

[2]) Hanaş meşterul de arcuri erà furnizorul lui Vlad. *Ibid.*, p. 40 no. 35.

[3]) *Ibid.*, p. 42 no. 39.

[4]) La 7 Octomvrie 1434 scrie Braşovenilor din satul Merghindeal (în Ţara-Făgăraşului). *Ibid.*, pp. 43—4 no. 41.

[5]) *Ibid.*, p. 43 no. 40; la 16 Iulie 1436 Vlad Dracul scrie din Făgăraş Braşovenilor, că va ţineà cu credinţă învoielile făcute între dânşii, rămânându-le totdeauna prietin. Bogdan, *Relaţiile*, 1905, p. 312 no. 252.

[6]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 49—50 no. 46.

[7]) *Ibid.*, pp. 46—7 no. 44.

www.dacoromanica.ro

să-ţi facem." Eu le-am spus aşa: „Ce mi-a zis voievodul, aceea voi face." Ei au zis: „Dar noi nu vom lăsà fierul din cămară." Eu le-am zis: „Voi nu sunteţi volnici să-mi opriţi nimica." Iar ei mi-au răspuns: „Aşteaptă-ne de Sâmbătă în cinci zile, să trimitem un om al nostru la voievod." Eu i-am lăsat..... mă voi osteni pentru cinstea voastră şi voi spune domnului meu, cât ajutor are să aibă dela voi, ca să fie cu bucuroasă inimă şi cu toată voia pentru voi"....[1])

Vlad însă nu mută monetăria sa la Braşov, în schimb Braşovenii capătă drept dela Ioan Hunyadi şi Nicolae Ujlaky, Voevozii Ardealului, să bată şi ei nişte bani noi dar mai mici „pentru apărarea regatului", dar mai ales să cumpere mărfuri din Ţara-Românească. Domnul muntean protestează în contra acestei volnicii, dar numiţii Voevozi ardeleni la 16 Octomvrie 1441 îngăduesc ca Braşovenii să bată moneda lor şi mai departe cu toate reclamaţiile lui Vlad.[2]) La 6 Iunie 1443 Hunyadi le anunţă Braşovenilor, că va deschide o monetărie la Sighişoara (a lui Vlad desigur încetase aici).[3]) Din un sinet al Italianului Cristofor bănarul lui Hunyadi, din 29 Septemvrie acelaş an[4]) se vede că Braşovenii dau următoarele unelte dela monetăria lor (deci se desfiinţase) celei din Sighişoara a lui Hunyadi: 82 de nicovale, 25 de maiuri lungi, 20 de foarfece de tăiat, 23 de foarfece de ţinut, 44 de maiuri mici, 26 maiuri mari." Asupra monetelor lui Hunyadi vom reveni.

În legătură cu baterea acestor bani noui Vlad-Vodă dă în 3 Iulie c. 1440 la „rugarea" Saşilor din Braşov, porunca ce urmează: Le-am dat voe să umble slobozi şi cu marfă în ţara românească, şi să aducă postav şi pânză de-a Săsoaicelor şi încălţăminte şi orice altă marfă, iar de aici să ducă orice marfă, numai ducaţi să nu ducă, decât în sîn de cheltuială. Iar de aici să nu scoată nici argint, nici aramă, nici florini. La cine vor afla slugile domniei mele, le vor luà şi capul şi marfa. Şi Românii să meargă la ei slobozi şi cu orice marfă, numai ducaţi să nu ducă decât în sîn. Şi acuma câţi ducaţi au Braşovenii,

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 202—3 no. 198.
[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 27—8 no. 43.
[3]) *Ibid.*, XV, p. 28 no. 45.
[4]) Hurmuzaki, XV, p. 29 no. 47.

www.dacoromanica.ro

sînt slobozi să-i scoată măcar cu carul, măcar cât de mulți ar avea, nimenea să nu-i bântuiască. Și când îmi vor ieși ducații cei noi, am să vă dau de știre cu 14 zile mai înainte, ca să vă cheltuiți ducații.“ [1])

Dela Vlad avem mai multe tânguiri în contra pârcălabilor dela Bran, cari iau prea multă vamă dela negustorii și oamenii din Țara-Românească și le fac nedreptate.[2]) La 26 Aprilie 1438 regele Ungariei Albert poruncește pârcălabilor dela Bran să nu ia vamă mai mare dela negustorii români, că apoi și Brașovenii sunt supuși la același regim în Țara-Românească.[3]) La 7 August 1444 Vlad făgăduește Brașovenilor, că deși dispozițiunile tratatului de negoț încheiat de ei cu tatăl său Mircea (1413) au fost călcate de pârcălabii dela Bran, în urma încheierii de pace a lui cu Ioan Hunyadi, el le confirmă din nou.[4])

Vlad-Vodă dă poruncă „lui Stoica Harsean și tuturor boierilor Olteni, că cei ce vin acolo, din țara ungurească cu marfă, să nu-i bântuiți, dar iarăși din acea marfă să nu lăsați să se întoarcă îndărăt nici un singur fir de păr.“ [5])

Aici e vorba de negustorii cari veneau dela Sibiiu pela Turnu-Roșu și treceau în Oltenia.

Prin Octomvrie—Decemvrie 1445 când cetatea Giurgiu ajunge în mânile lui Vlad, el cere pentru întărirea ei dela Brașoveni: arcuri, săgeți, puști și salitră ca să facem praf.“ [6])

Alte știri dela Vlad privitoare la negoț, mai avem reclamările dela Brașov pentru niște boieri, cari făceau negoț cu orașul: Sarandino grec, căruia Brașovenii îi datoreau 194 florini ungurești;[7]) Zanvel a fost jefuit de 250 florini, de 500 de perpere, de sabia și hainele de Sprin, și punga cu 300 aspri, și inelul de aur în preț de 10 florini și coarda și șapca;[8]) și pentru

[1]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 52 no. 49.

[2]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 53 no. 50.

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 25—6 no. 40.

[4]) Bogdan, *Relațiile*, 1905, pp. 313—4 no. 254. Hurmuzaki, XV, pp. 31—2 nota 52.

[5]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 58 no. 58.

[6]) *Ibid.*, p. 54 no. 51.

[7]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 45—6 nota 42—3; un negustor grec Femiano din țară la Brașov în 1431. Hurmuzaki, XV, p. 15 no. 19 și Bogdan, *Relațiile*, 1905.

[8]) *Ibid.*, pp. 55—6 no. 53.

www.dacoromanica.ro

Martin, care avea marfă la Braşov şi datorie la Patai Ianăş.[1]) Vodă cere să fie despăgubiţi, căci altcum va face opriri dela Braşoveni.

Sarandino, Martin şi Zanvel „om bun" al lui Vodă erau străini din Târgovişte, unde dealtcum întâlnim şi alţi străini veniţi din sudul Dunării: negustori din Raguza aşezaţi în capitala Domnului şi aceştia de sigur aveau schimburi cómerciale cu Saşii ardeleni. În Septemvrie şi Noemvrie 1438 întâlnim în Târgovişte pe negustorii din Raguza: Liubisa Ioanovici, care se judecă pentru nişte postav roşu cu Bogdan Vlasievici, Racaţ Boghişici, Maroe şi Marin fraţii Iurcovici, toţi din Târgovişte. Unul dintre aceştia: Marin vinde unui alt raguzan la 5 Noemvrie, un cal cu 12 ducaţi.[2]) În 7 Noemvrie acest an, trei companişti: Vucsici, Rosinovici şi Vectinovici în Valahia sunt păgubiţi de marfă în preţ de 50 perpere şi de calul care transportă această marfă.[3]) Erau raguzani şi în alte oraşe din Muntenia. Astfel erà la Brăila pela 1500 un Mihociu Latinetul, aşezat aici de vreo 4—5 ani din Dubrovnic (= Raguza) şi mergeà cu marfă la Braşov, unde i-s'a întâmplat o „năpaste". Judele şi cei 12 pârgari brăileni mărturisesc braşovenilor că Mihociu „e om drept".... s'a dat om domnului nostru voevodului, şi este orăşan şi plăteşte bir la un loc cu ceilalţi orăşeni."[4])

Dela un alt Cămăraş al lui Vlad Dracul: Gherghe Lascar (grec) avem două scrisori cătră Braşoveni, cari ne privesc aici. Braşovenii fac la Târgovişte o tocmeală pentru nişte mărfuri cu numitul Cămăraş, din cari unele erau chiar pentru Vlad-Vodă. Cămărasul trimite pe Martin cu 1000 floreni să plătească arvuna şi trimite numai 14 măji de aramă şi jumătate, 2 poveri de fier şi 1 de oţel şi ceva ovăs. Fiindcă mai este aramă, Cămărasul mai trimite 10.000 de florini şi 9 măji de ceară prin Hanăş, căruia îi mai dă nişte ducaţi ca să-i cumpere pânză, fier, oţel şi una altă. Sluga a

[1]) *Ibid.*, p. 58 no. 57.

[2]) Iorga, *Studii şi documente*, III, p. LXXX.

[3]) Iorga, *Studii şi documente*, III, p. LXXX—I no. XII; La 1442 Sultanul Murad I-iu îngăduie Raguzanilor să facă negoţ cu Ţara-Românească. Miklosich, *Monumenta Serbica*, Viena, 1858, p. 410.

[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, 1902, pp. 236—7 no. 226. Despre Raguzanii, cari aveau contuare comerciale în Târgovişte şi Bucureşti în veacul al XV-lea. Vezi după Matcovic, *Rad jugosl. Acad.*, VII în *Convorbiri literare*, 1900, p. 863 nota 2.

www.dacoromanica.ro

cumpărat, dar n'a trimis nimic la Târgoviște, Gherghe cere dela Brașoveni să-i trimită slugile: Martin și Hanăș și marfă, îngăduind să-i vândă ceara trimisă, ca să-i cumpere: postav și alte. La caz contrar va face opriri „căci marfa voevodului n'are să se piarză".[1]) Stanciul vistiernicul lui Vlad Dracul scrie aceste cuvinte energice Brașovenilor cari opriau dobitoacele fratelui său Constantin: „Iar dacă nu mi leți da, puteți voi vinde țara românească, dar lucrul meu n'are să se piarză."[2])

Urmașul lui Vlad a fost Vladislav II Dan, care cu ajutorul lui Hunyadi a ajuns pe tronul Țării-Românești, ucis fiind apoi în primăvara anului 1456 tot din îndemnul lui prin Vlad Țepeș.

Cu Sașii brașoveni păstră prietenia înaintașilor. La 17 Decemvrie 1452 le scrie că „am întocmit ca să umble oamenii voștri slobozi pe aici și să se hrănească.... Cât pentru drumul Prahovei să vă fie slobod pe unde poftiți și să ne ținem de așăzământul cel vechiu dela cei dintâi domni și voi și noi."[3]) Altă dată să tânguie că de ce au oprit scuturile lui Radu Neanciu supusul său și zice: Dacă vă e voia să nu cumpere oamenii mei arme (puști sau tunuri) și scuturi, atunci spuneți meșterilor voștri să nu vândă și oamenii mei nu vor cumpără. Dar după ce au cumpărat lăsați-i să le aducă.... Și vamă, vă rog să nu-i luați nici un fir de păr (dela Radu Neanciu)".[4]) La 11 Aprilie 1453 scrie din Târgoviște Brașovenilor, ca să trimită prin el, pe ascuns pe calea Brăilei armele de cari Chilia, cetatea lui Hunyadi, are nevoie,[5]) În tratatul de pace încheiat între Vladislav Vodă și Hunyadi in Noemvrie 1455 se stipulează și restatornicirea legăturilor de negoț între cele două țeri vecine.[6])

Hunyadi bătuse bani noi la Sighișoara, a căror valoare

---

[1]) Bogdan, *Doc. și regeste,* p. 2045 no. 199—200.

[2]) *Ibid.,* p. 289 no. 144.

[3]) *Ibid.,* p. 59—60 no. 59.

[4]) *Ibid.,* p. 61 no. 61.

[5]) Bogdan, *Relațiile,* 1905, p. 315 no. 256; Hurmuzaki, XV, p. 38 no. 66. În Chilia Ioan Hunyadi înființează înainte de 6 Martie 1453 o mănăstire în onoarea Sf. Bernat. Regele Ladislau la data aceasta roagă pe Ioan Capistrău, să trimită pe călugării minoriți Mihail Szekely — cunoscut propagandist între Românii din ținutul Hunedoarei — și Ladislau Tari, ca să organizeze mănăstirea cea nouă din Chilia. Petkó Béla, *Kapisztrán János levelezése a magyarokkal (1444—1456),* Bndapesta, 1901, p. 8 no. IV.

[6]) Hurmuzaki, XV la această dată. —

www.dacoromanica.ro

eră mai mică şi o impuse sub Vladislav, un Domn şters, şi în Ţara-Românească. La 7 Martie 1448 Hunyadi spune Braşovenilor că moneta ungurească are curs şi în Muntenia, deaceea ei să nu ceară florini şi aspri bizantini turceşti cum erau mai înainte dela negustorii români cari cumpără marfă la ei, ci să le vândă cu „banul cel mic" din Sighişoara.[1]) Tot aceşti bani îi priveşte o altă ordinaţiune a lui Hunyadi către Braşoveni la 1452 în care zice că Ungaria a ajuns la mare sărăcie din cauza deselor războaie şi a diferitelor specii de monetă, cari circulă în Ungaria, deaceea a dispus să se bată o nouă monetă care să fie valabilă pentru întreg regatul şi care să aibă acelaş curs în ţara Bârsei ca şi în celelalte ţinuturi ungureşti, astfel le porunceşte, că deaici înainte afară de moneta aceasta să nu mai lase să circule între dânşii, nici aspri nici moneta Voievodului muntean, sau altă monetă oarecare veche.[2])

Vlad Ţepeş, un aliat straşnic al regelui Ungariei, dela începutul domniei sale a avut legături de prietenie cu toţi Saşii ardeleni: Braşoveni, Sibieni şi ceilalţi şi dacă după câţiva ani i-a tras în ţapă şi i-a schingiuit fără milă, aceasta să datoreşte faptului că adăposteau la ei pe duşmanii săi neîmpăcaţi: Vlad Călugărul şi Dan, pretendenţi, dintre cari cel dintâi a ajuns Domn, iar al doilea a fost decapitat după ce şi-a văzut prohodul şi groapa săpată unde a căzut trupul său mutilat.

Istoricul I. M. Brutus încă zice, că cruzimea lui Vlad Ţepeş se datoreşte nu dorinţei lui barbare de a omorî fără milă oamenii, ci faptului că el voia să stârpească prea multele nedreptăţi şi hoţii din ţara sa.[3])

Braşovenilor le trimite ca cinste nişte boi şi vaci.[4]) La 6 Septemvrie 1456 Vlad Ţepeş urmând pilda înaintaşilor săi cari au păstrat credinţă coroanei ungureşti şi au adus servicii religiei

[1]) *Ibid.*, XV, p. 34—5 no. 59.

[2]) *Ibid.*, I[2], p. 15 no. 11.

[3]) *Monumenta Hungariae Historica, Scriptores*, XIV, p. 21. Despre păţania unui negustor florentin în Ţara-Românească a lui Ţepeş vezi *Ibid.* Se pare că Vlad Ţepeş a mai avut o domnie înainte la 1447—8 (*Revista istorică*, I (1915) p. 155 nota 1). De fapt la 20 Iulie 1447 I. Hunyadi scrie Braşovenilor să îngăduie rudei sale pribeagului Vladislav Vodă (=Vlad Ţepeş?) a se aşeză la ei dându-i o casă de locuinţă (Hurmuzaki, XV p. 34 no. 58). Poate de aici să fi plecat să-şi ocupe scaunul Ţerii-Româneşti.

[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 63 no. 64.

www.dacoromanica.ro

catolice, încheie cu reprezentanții Sașilor din Brașov și țara Bârsei: Gheorghe, fost jude, Gașpar argintarul, Gașpar „măcelarul" și Tej, jude din Râjnov o convenție, ca în caz când de frica Turcilor sau altor dușmani ar fi silit să-și părăsească țara, ei să-l primească și să-l ocrotească la dânșii, în schimb el le va da tot ajutorul în contra Turcilor, va observa tratatele încheiate cu antecesorii săi, va lăsà liber comerțul, va împiedecà orice represalii și va judecà cu dreptate procesele lor.[1]) Cu 4 zile mai târziu în 10 Septemvrie Țepeș asigură pe Brașoveni că va ținea pacea încheiată cu dânșii. Cere să-i trimită 50—200 oameni înarmați cu cari să-sperie pe Turci, fiind el slab. Îi sfătuiește să nu asculte de dușmanii săi, căci el să gândește mai mult la binele lor decât la al său; el singur și-ar puteà face oricând pace cu Turcii.[2])

Vlad Țepeș în acelaș timp, când a încheiat convenție cu Brașovenii a încheiat și cu Sibienii, căci le scrie acestora din Târgoviște la 14 Martie 1457, că el s'a ținut de condițiile păcei încheiate cu dânșii, ei însă ocrotesc pe Călugărul (Vlad), care a făgăduit concetățenilor: Petru Gereb și Peterman venitele vămilor dela Rucăr și Brăila; a mai auzit că tot cu ajutorul lor (Sibienilor) a întrat Călugărul în Amlaș și petrece acolo; cere să-i răspundă, dacă vor sau nu să se țină de pacea încheiată cu el.[3]) Scrisoarea aceasta e adresată de fapt Sibienilor (cum arată lămurit adresa ei, și originalul scrisorei se află în arhiva din Sibiiu) nu Brașovenilor, cum au tipărit din greșală d-nii I. Bogdan și N. Iorga, fiindcă Țepeș trece pela Turnu Roșu și-și răzbună asupra Sașilor de lângă Sibiiu pentru Vlad Călugărul.

La 1 Decemvrie 1457 scrie din Rucăr Brașovenilor, că va ținea bună pace cu ei „să fie slobode toate drumurile și să vie oamenii voștri la noi să cumpere și să vânză slobozi, fără nici o grijă și fără nici o pagubă, ca și cum umblă prin țara voastră. Așișderea și oamenii noștri să meargă slobozi la voi, fără nici o pagubă."[4])

---

[1]) Bogdan, *Relațiile*, 1905, pp. 316—7 no. 257; Hurmuzaki, XV la aceastà datà.

[2]) Bogdan, *Ibid.*, pp. 317—8 no. 258; Hurmuzaki XV la data aceasta.

[3]) Bogdan *Ibid.*, pp. 318—9 no. 259; Hurmuzaki, XV, pp. 47—8 no. 82.

[4]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 62 no. 62. D. Iorga, *Îndreptări și Întregiri* în Analele Academiei Române 1905—6, p. 114—16 zice că-i din 1456.

www.dacoromanica.ro

Din acest timp de pace avem o reclamă a lui Ţepeş către Braşoveni pentru nişte oţel cumpărat de Dumitru supusul său, şi oprit. Să-i deie oţelul sau ducaţii, căci nu-l lasă de pagubă.[1]) La 25 Maiu 1458 Ţepeş roagă pe Gaşpar, subjudele din Braşov, să garanteze meşterilor chemaţi de dânsul plata lucrului şi libera întoarcere.[2])

Comitele Secuilor iartă la 16 Ianuarie 1458 jumătate vama negustorilor din Târgovişte şi altora din Ţara-Românească, dacă aduc sau trimit la Braşov marfă în valoare de o mie sau două mii de florini.[3]) Înainte de 9 Aprilie 1460 întâlnim negustori saşi din Sibiiu la târgul din Buzău.[4])

În curând strașnicul Domn aveà să prade şi să chinuie pe Saşii din ambele centre de negoţ, deşi Matiaş la 3 Martie 1458 scrie către Sibieni să nu mai supere pe Vlad Ţepeş,[5]) tot asemenea scrie şi Mihail Szilágyi la 6 Martie.[6]) Pentrucă Saşii adăposteau la ei pe pretendenţii: Basarab cel Bătrân, care oferă din un sat de lângă Sighişoara la 21 Ianuarie c. 1459 Braşovenilor un ajutor de 5—600 oameni contra Munteniei,[7]) apoi pe Dan, aceştia la Braşov şi pe Vlad Călugărul pela Sibiiu, — Vlad întreprinde o năvălire în primăvara (înainte de 2 Aprilie) anului 1459 în ambele ţinuturi săseşti ale Braşovului şi Sibiiului (aici Vlad n'a fost în persoană). A pustiit satele şi oraşele şi a tras oamenii în ţeapă într'un mod îngrozitor, dar de sigur nu în forma fantastică cuprinsă de frica, care exagerează, cum povestesc însemnările săseşti şi ruseşti păstrate despre Vlad Ţepeş.[8]) În orice caz schingiuirile lui Ţepeş au fost teribile.

Cu ocaziunea aceasta au pierit mulţi negustori saşi pricinuindu-se mari pierderi pentru negoţul ambelor ţări, cum se vede

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 63 4 no. 65.

[2]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 319—20 no. 260.

[3]) Szabó, *Székely Oklevéltár*, Cluj, III (1890), p. 69 no. 460.

[4]) *Ibid.*, V (1896), p. 17 no. 908; Negustori din Caffa Crimei în Ardeal pela 1460 cf. Hurmuzaki, II², p. 171.

[5]) Hurmuzaki, XV, pp. 48—9 no. 84.

[6]) *Ibid.*, XV, p. 49 no. 85.

[7]) *Ibid.*, XV, p. 50 no. 88; Bogdan, *Relaţiile*, pp. 330 1 no. 274 o pune la 1460.

[8]) Hurmuzaki, XV, p. 52 no. 1; Bogdan, *Vlad Ţepeş*, Bucureşti 1896, pp. 14—17, 90 şi urm.; Conduratu, *Michael Behcims Gedicht über den Woiwoden Vlad II. Dracul*, Bucureşti 1902; Iorga, *Convorbiri Literare*, 1901, pp. 149—50 şi *Studii şi doc.*, III, prefaţa.

www.dacoromanica.ro

din două acte ale pretendentului Dan. La 2 Aprilie 1459 Dan-Vodă arată din Feldioara, că sosind cu permisiunea regelui Matiaș în Țara Bârsei, pârgarii din Brașov și reprezentanții țării Bârsei au venit la dânsul să se plângă de Vlad Țepeș, că s'a închinat Turcilor, a arestat pe negustorii și pe solii Brașoveni, le-a confiscat averile și i-a tras apoi în țeapă; a mai ars în foc peste 300 de bărbați și tineri ce se aflau cu afaceri în Țara-Românească, iar pe oamenii săi din Brașov i-a chemat pe ascuns în țară. Dan dă drept Brașovenilor să confiște, spre a se despăgubi, mărfurile ce le au negustorii români în orașul lor; aceste mărfuri apoi să nu fie restituite niciodată negustorilor români.[1]) Tot în acest sens ni s'au păstrat dela Dan, — care a îndrăznit a se numi Domn al întregei Ungrovlahiei și Domn al Țării Amlașului și Făgărașului — alte două documente din 2 Martie[2]) și 5 Aprilie 1460. Din acesta din urmă să vede că 41 de negustori au fost trași în țeapă, pe lângă cei 300 de „copii" din Brașov și țara Bârsei, ce erau la Târgoviște și prin toate târgurile din țara românească.[3])

Sfârșitul lui Dan îl știm, deși el sperà cerând bani,[4]) arme și haine — căci gloata îi erà goală — dela Brașoveni,[5]) că va ajunge cândva adevărat Domn al Țerii-Românești, făgăduind Sașilor că va fi și mai bun ca tatăl său Dan Voievod.

În urma pustiirilor făcute de Țepeș în Ardeal li se interzice negustorilor români să mai vină aici cu mărfurile lor, iar la 26 Maiu 1460 Nicolae pârcălab de Ocna-Sibiiului scrie către Brașoveni să nu oprească negoțul cu Țara-Românească, fiindcă ambele țeri sufăr pentru această oprire.[6])

Regele Matiaș la 1459 oprește exportul de „tolbe, scuturi și alte arme" în Țara-Românească[7]) iar la 21 Noemvrie 1462 fierul și armele în Moldova lui Ștefan cel Mare.[8])

Ultimul document din întâia Domnie a lui Vlad Țepeș e din 1462 în care sfătuiește pe Brașoveni să termine procesul

[1]) Bogdan, *Relațiile*, 1905, pp. 324—5 no. 238; Hurmuzaki, XV, la dată.
[2]) *Ibid.*, pp. 325—7 no. 269; Hurmuzaki, XV, la dată.
[3]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 68—9 no. 72.
[4]) *Ibid.*, p. 67 no. 70.
[5]) *Ibid.*, p. 68 no. 71.
[6]) Hurmuzaki, XV, p. 55 no. 94 și nota 1.
[7]) Iorga, *Îndreptări și întregiri*, p. 16.
[8]) Szabó, *Székely Oklevéltár*, V, p. 19 no 910.

www.dacoromanica.ro

unui supus al său pentru niște porci, prin jurământul a 12 oameni, și cere ca oamenii săi să fie judecați cu dreptate.[1])

Vlad Țepeș în urma supunerii în taină față de Turci prin 1462, e prins de Matiaș și dus la Buda, unde-și petrece viața vre-o 12 ani în închisoare, urmându-i Radu cel Frumos adus și sprijinit de Turci, ca Domn al Țerii-Românești.

Radu cel Frumos a fost un Domn inofenziv pentru regele Matiaș, — deci el l-a tolerat, nu l-a dușmănit, — cu Sașii însă a fost prietin și bun vecin, așa că dela începutul Domniei sale el va fi asigurat negoțul liber în Țara-Românească, a negustorilor ardeleni sași, deși știri sigure avem numai mai târziu.

Regele Matiaș la 22 Aprilie 1466 în urma tânguirilor Sașilor din Sibiiu prin Gereb etc. interzice exportul din Ardeal a pieilor brute, cu carul sau cu calul, în Țara-Românească și în Moldova de negustorii celor trei țeri vecine.[2]) La 30 Maiu anul următor Matiaș oprește abuzul de-a se lua dare regală nouă dela mărfurile pe cari Sașii nu le aduc sau nu le trimit în Principatele române.[3]) Tot acest an 11 Noemvrie, o poruncă regală către castelanii de Bran arată că pentru credință și ajutor Brașovenii cari fac negoț cu Țara-Românească n'au de plătit nici o vamă.[4]) Tot în acest an Matiaș hotărește ca vamă regală să nu se ia numai dela acele mărfuri cari se expoartă în Muntenia și Moldova, ci și dela cele ce se impoartă de acolo în Ardeal.[5]) La 3 Ianuarie 1468 Matiaș scutește pe Brașoveni de plata nouii vigezime pentru ajutorul ce i-au dat prin un contingent militar în expediția moldovenească în contra lui Ștefan cel Mare, unde trufașul rege al Ungariei a fost învins.[6]) La 31 Iulie acelaș an cere dela Radu-Vodă să nu mai judece pe Brașoveni în țara lui, ci să plătească cele 100 piei de sobol lui Mihail Ludevigh din Brașov.[7])

---

[1]) Bogdan, *Relațiile*, 1905, p. 322 no. 264; Hurmuzaki, XV, p. 57 no. 98. Aici se face cea dintâi mențiune a dovezii prin jurători. Se mai vede din acest act, că prada de războiu rămâneà nereclamabilă.

[2]) Hurmuzaki XV, pp. 60—1 no. 105.

[3]) *Ibid.*, XV, p. 63 no. 110.

[4]) *Ibid.*, XV, p. 65 no. 113.

[5]) I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV.—XV.—XVI. Jahrhundert*, Gotha, 1911, p. 167.

[6]) Hurmuzaki, XV, p. 65 no. 114. În acest an Matiaș dispune că negustorii din Țerile române și Turcia să-și desfacă marfa lor numai în Brașov. *Archiva istorică a României*, p. 55 no. 38.

[7]) Hurmuzaki, XV, pp. 68—9 no. 120.

www.dacoromanica.ro

Vechile şi desele nedreptăţi la vama dela Bran, continuau înainte cu toate protestele Domnilor munteni. La 6 Septemvrie 1468 Ioan Pongrácz Voievodul Ardealului porunceşte castelanilor de aici, ca să nu mai supere pe negustorii munteni, cari vin sau se duc cu marfă dela Braşov, luându-le şi arcele, cari sunt pentru apărarea lor.[1])

Radu-Vodă într'o scrisoare din toamna anului 1467 către Sibieni zice, că a interzis oamenilor săi să mai vină în ţara ungurească, fiindcă vameşul Giurcău i-a făcut multă pagubă. Sibienii pot veni liber oricând şi oricine să târguiască la Târgovişte ce-i place, pe oamenii săi îi va opri să meargă în Ardeal până nu se va întâlni cu Craiul Matiaş să vadă dacă cu ştirea lui se fac toate aceste pagube negustorilor munteni.[2]) Sibienii pentru faptul că-i îngăduie să târguiască în Târgovişte îi trimit un dar lui Radu cel Frumos la 4 Noemvrie 1467: 9 coţi de postav Pernis în preţ de 6 florini şi 3 bucăţi de postav Aachner à 8 1/2 fl. = 25 1/2 florini.[3])

Neagu Vornicul lui Radu-Vodă comunică la 8 Noemvrie 1469, Sibienilor rezultatul unei cercetări judecătoreşti făcute de el în procesul ce aveà Ştefan literatul din Braşov cu patru Greci negustori pentru nişte piper.[4])

Ce fel de prietenie erà a lui Matiaş faţă de vecinul său muntean o arată şi porunca din 18 Februarie 1470 către cele 7 scaune săseşti, ca să împiedece exportul de grâu, meiu, orz şi ovăs, pe care îl fac Românii din Ardeal în Ţara-Românească, aducând astfel nu numai scumpete, ci chiar şi foamete.[5]) Radu Vodă în acelaş an 28 Februarie se plânge Braşovenilor că deşi Matiaş e în duşmănie cu Ştefan Vodă a Moldovei, ei totuşi îi dau arme şi-i ţin spionii acestuia; îi ameninţă că îi va pârî regelui Matiaş.[6])

Dela Radu-Vodă avem un însemnat privilegiu de negoţ dat Braşovenilor la 6 Martie 1470 din Bucureşti la intervenţia unui om al lui Matiaş: Mihai Pesténi.[7]) Acest privilegiu să deosebeşte

---

[1]) *Ibid.*, XV, p. 69 no. 121.
[2]) Şt. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, pp. 68—9 no. XXVI.
[3]) *Quellen der Hermannstadt*, I, p. 9.
[4]) Bogdan, *Relaţiile*, 1905, pp. 356—7 no. 311; Hurmuzaki, XV. la dată.
[5]) Hurmuzaki XV, p. 75 no. 130.
[6]) Hurmuzaki XV, p. 75 no. 131; Bogdan, *Relaţiile*, 1905, p. 328 no. 272.
[7]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 72—3 no. 75.

www.dacoromanica.ro

întru câtva de cele de mai sus şi ne spune unele lucruri preţioase, pe cari documentele de până acum nu ni le evidenţiază. Privilegiul zice: Voiam să rămâie obiceiul cum a fost şi mai înainte: să umble săracii mei slobozi la voi, şi ai voştri tot slobozi pe oriunde în ţara mea. Şi vă dau această carte sub pecetea mea, ca să vă poată umblà oamenii în bunăvoie prin toată ţara domniei mele şi să cumpere orice alte mărfuri ar pofti, *numai vulpi, jderi şi rîşi să nu cumpere, căci acestea vin la visteria mea. Şi daţi-mi şi voi cartea voastră, sub pecetea oraşului,* ca să-mi umble şi oamenii mei slobozi, dacă le este îngăduit să târguiască la voi; iar dacă nu, să aibă voie să meargă cu marfa lor în ţara domnului Craiului, ori unde măcar până la Varadin.[1]) Şi dacă-şi lasă cineva marfa acolo, să steà măcar o lună, ori mai mult, iar la întoarcere să fie volnic să-şi ia marfa şi să-şi facă cu ea ce va şti, voi să nu-l bântuiţi. Această carte să mi-o trimiteţi de acum în 25 zile."

Din acest privilegiu să vede că: blănile de vulpi, jderi şi rîşi erau rezervate excluziv pentru Vodă şi el făceà negoţ cu ele; Saşii braşoveni încă dădeau privilegii negustorilor români din ţara vecină, cu pecetea oraşului, din care nu ni s'a păstrat un singur exemplar, care ar fi de o deosebită valoare pentru noi; negustorii români nu se opreau cu marfa lor în Ardeal numai, ci mergeau până în Ungaria la Oradia Mare. Ştirile noastre în această privinţă sunt foarte reduse, căci abia afli unde şi unde o mică însemnare despre negustorii din Ţara-Românească prin alte oraşe afară de cele săseşti din Ardeal, deşi ei au cutreerat şi altele; la Braşov erau depozite pentru mărfurile comercianţilor din Muntenia, cari însă foarte adeseori au fost jăfuite, deaceea Radu-Vodă cere asigurarea pentru ele pe o lună sau şi mai mult.

Mai avem câteva ştiri dela Radu-Vodă cari ne privesc. Odată trimite pe sluga sa Frâncu la Braşov să-i cumpere cele de trebuinţă, şi cere dela Braşoveni scutire de vamă.[2]) Altădată reclamă dela Braşoveni 15.500 florini a supuşilor săi din cari s'au plătit pe vremea lui Vlad Ţepeş numai 4000 florini.[3]) În primăvara anului 1474 se refugiază Radu cel Frumos în Ardeal, unde şi moare prin Septemvrie sau Octomvrie. Din adăpostul

[1]) Oraşul Oradia-Mare din Ungaria.
[2]) Bogdan, *Relaţiile,* 1905, pp. 109—10 no. 84.
[3]) Bogdan, *Doc. şi regeste,* pp. 72—3 no. 74.

www.dacoromanica.ro

său ardelean scrie Braşovenilor, cari i-au despoiat nişte oameni de ai lui, cari pribegiseră şi ei în Ardeal, la Braşov din aceleaşi motive ca şi Domnul lor.[1])

Pentru a întregi lista mărfurilor din comerţul veacului al XV-lea, dau o însemnare a pârgarilor din Braşov despre nişte lucruri ale lui Duca din (= dintre) Greci,[2]) un boier al lui Radu cel Frumos, care pribegise împreună cu stăpânul său în Ardeal: 1 atlaz de-jder, 2 haine de jupânească, 1 urşinic cu nasturi, 1 camhă, 40 fote, $6^1/_2$ coţi de ciocârlat, 1 spadă, 1 brâu de sabie, 1 brâu femeiesc ferecat, 1 brâu mic ferecat, 1 brâu cu pungă ferecat, 14 chiotori, 1 chindiseală, 1 bucată de argint, 2 paftale de argint, 1 spadă proastă, 2 mâneci de helgie, 2 perini, 2 nasturi, 2 covoare şi 1 plapomă de camha.[3])

Un fiu al lui Dan-Vodă al II-lea, care trăise mulţi ani ca pribeag prin Ardeal în mijlocul Saşilor: Basarab Laiotă sau cel Bătrân, sprijinit de Ştefan cel Mare, luă tronul lui Radu cel Frumos în Ţara-Românească. Ca bun vecin şi prietin al Saşilor, el a favorizat negoţul reciproc al celor două ţeri vecine. Spune într'o scrisoare către Braşoveni, dela începutul Domniei sale (primăvara anului 1474), că el se ţine de aşezământul ce l-au avut şi dela înaintaşii săi: „Orice neguţător sau orice om al vostru să umble slobod prin ţara domniei mele şi să târguiască pe unde-i va fi voia; dacă ar purta măcar coroană de aur pe cap tot slobod să umble.“[4])

Basarab Vodă Laiotă în curând se împacă şi cu regele Ungariei Matiaş, şi ca un rezultat al acestei împăcări apoi întăreşte Domnul muntean privilegiul de negoţ pentru Braşoveni la 11 Iulie 1475,[5]) aşişderea a făcut şi pentru Sibieni,[6]) cărora le impută la 22 Februarie 1476 că nu i-au trimis nişte rotari.[7]) Tot contra lor se plânge cu trei zile în urmă pentru nedreptăţile

[1]) *Ibid.*, pp. 74—5 no. 76; şi Hurmuzaki, XV, p. 79, nota 3. Vezi în general despre Radu cel Frumos studiul d-lui Alex. Lăpădatu, în revista *Transilvania*, Sibiiu, XXXIII (1902), pp. 12—39.

[2]) Iorga, *Istoria comerţului românesc*, I, p. 143.

[3]) Bogdan, *Relaţiile*, 1905, pp. 297—8 no. 242. Din Greci înseamnă dintre Greci, fiind Duca însuşi dintre Greci adecă Grec.

[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 75—6 no. 77.

[5]) *Ibid.*, p. 82 no. 83.

[6]) *Ibid.*, p. 85 no. 87.

[7]) Bogdan, *Relaţiile*, p. 331 no. 275.

www.dacoromanica.ro

ce fac oamenilor săi din Făgăraş şi pentru piedecile ce întâmpină aceştia la trecerea lor prin pasul Turnu-Roşu.[1]) La 15 Aprilie acelaş an roagă pe Braşoveni să alunge dela dânşii pe duşmanii săi, îndeosebi pe Horea, şi să permită exportul de arme pentru sine şi oamenii săi.[2]) În luna viitoare la 30 trimite la Braşov pe Proica şi Tudor, au să-i cumpere proviziuni şi arme şi cere scutire de vamă.[3]) Altădată trimite numai pe Proica la Braşov să-i cumpere scuturi şi arcuri şi alte de lipsă şi cere scutire de vamă.[4]) Braşovenii opriseră exportul de arme pentru Basaraba, fiindcă erà bănuit de prietenie cu Turcii. La 14 Iunie 1476 scrie Braşovenilor să le restituie unor supuşi ai săi: Dumitru şi soţii, lucrurile confişcate dela ei pe nedrept, căci altfel va închide drumurile şi va face represalii,[5]) nu va lăsà în pagubă — scrie altădată — pe săracii săi Neacşul şi Ilie carî duceau la Braşov 200 de bogasii şi au fost luate pe nedrept de părcălabii dela Bran.[6]) Branul erà dat în posesiunea Braşovenilor de Ioan Pongracz la 28 Maiu 1476.[7]) Basarab Vodă Laiotă (dela Laiul-Negrul) trimite un om al său la Braşoveni, ca să le spună că „a venit un neguţător turc cu marfă bună şi multă, şi e un bun prietin al domniei mele... astfel vă dau de ştire prieteniilor voastre că oricine ar aveà ceva de cumpărat, să-şi trimită omul şi să se tocmească şî să se învoiască cu Turcul,[8]) în cetatea Bucureşti, cum îi va

---

[1]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 331—2 no. 276.

[2]) *Ibid*, p. 332 no. 277; tot pentru duşmanii săi no. 278 şi 283 p. 336.

[3]) *Ibid*., p. 333 no. 279.

[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 84 no. 86.

[5]) Bogdan, *Relaţiile*, p. 334 no. 280.

[6]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 243 no. I; ed. 1905, p. 122 no. 95.

[7]) Hurmuzaki, XV, p. 90 no. 155.

[8]) În actul de închinare către Turci al lui Radu cel Frumos din 1467 (872) se vorbeşte şi despre dreptul negustorilor turci în Muntenia: „Neguţătorii turci, cari ar veni cu negoţ, să vie cu ştire Domnului şi cu arătare din ce loc sunt şi fără întârziere să vânză şi să cumpere cu rădicata marfa prin oraşe şi să iasă nemijlocit din ţară, nefiindu-le iertat a cutreera ţara spre a cumpăra şi vinde în deosebite locuri. — Aceşti negustori turci să nu aibă voie a lua cu sine servitori români, nici servitoare române, nici a avea loc deosebit pentru rugăciunile lor". D. A. Sturdza şi C. Colescu-Vartic, *Acte şi documente relative la istoria renaşterei României*, I, Bucureşti 1900, p. 3 (atribuit aici greşit lui Vlad Ţepeş). Publicat actul şi de Fotino, *Istoria generală a Daciei*, trad. Gh. Sion III, Bucureşti, 1859, pp. 217—8; Fraţii Tunusli, *Istoria Ţerii-Româneşti*, trad. Gh. Sion, Bucureşti, 1863 p. 68 (atribuit de amândoi greşit lui Basarab-Laiotă);

www.dacoromanica.ro

fi voia. Şi pentru asta, să vie slobod şi să se tocmească şi iarăşi slobod să se întoarcă... pe credinţa şi sufletul domniei mele".[1])

Astfel Bucureştii erau pela 1475 un târg unde veneau negustorii din sudul Dunării: Turci, Greci, etc. — aceştia n'aveau voie să vie în Ardeal din cauza duşmăniei regelui Matiaş cu Sultanul — şi-şi desfăceau marfa Saşilor din Ardeal, cari acum nu mai îndrăzneau să treacă vadurile Dunării, pe care le stăpâneà Turcul lacom, nu un Domn român bun şi sigur păstrător al învoielilor făcute cu negustorul străin. Iar boierii lui Basarab II cel Bătrân: Dragomir al lui Manea, Neagul al lui Radul, Stănilă vornicul şi Balea păharnicul scriu prin Februarie 1477 Braşovenilor: „Să vie negustorii voştri, pe credinţa şi pe sufletul nostru să târguiască până la Dunăre şi să nu se teamă de nimica; iar domnia voastră să trimiteţi carte de încredinţare la Voievodul nostru, ca să îndrăznească şi negustorii nostri să vie la voi."[2])

Am văzut mai sus că Laiotă erà bănuit — şi pe drept — ca prietin al Turcilor cărora se închinase, şi deaceea s'a interzis exportul de arme din Braşov, pentru care se şi plânge Domnul muntean, în cele două scrisori ce urmează: Trimite pe oamenii săi: Bucur şi Cernat la Braşov pentru nişte fier şi arme. „Deci vă dau ştire că este marfa mea, şi să nu-i asuprească cineva cu vama, căci ştiţi bine că până acum nu mi s'a luat vamă." Să plâng Muntenii că nu le dau în nici un chip arme şi fier. „Atunci ce fel de pace să fie între noi? Eu ţin pacea şi oricâtă marfă se află în ţara noastră, fie peşte, ceară, orice ar fi, precum şi marfă turcească, toată trece prin ţara noastră, şi nimic nu vi se opreşte, ci toată ajunge în mânile voastre. Deci socotiţi că se află fier destul şi la Turci, şi încă mai ieftin, şi vom cumpărá dela ei, iar marfa ce vă vine din ţara noastră o voi opri şi eu".[3]) Altădată scrie Braşovenilor referindu-se la privilegiul dat la 11 Iulie 1475, că el se ţine de ce a jurat, ca să fie o ţară ca şi cealaltă; şi orice marfă vine din ţara tur-

---

Mitilineu, *Colecţiune de tractatele şi convenţiunile Românei cu puterile străine*, Bucureşti, 1874, p. 18 (atribuit greşit lui Vlad Ţepeş). Cf. Alex. Lăpădatu, *Radu cel Frumos în Transilvania*, Sibiiu, 1902 p. 36 şi nota 1.

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 153—4 no. 155 (atribuită aici lui Neagoe Vodă); vezi ed. 1905 p. 124 no. 98.

[2]) Bogdan, *Relaţiile*, p. 268 no. 221 (arh. 568).

[3]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 153 no. 154 (atribuită lui Neagoe-Basarab); ed. 1905 p. 125 no. 99.

www.dacoromanica.ro

cească în ţara noastră, fie piper, fie mătase, fie orice altă marfă, noi nimic nu oprim şi nu împiedecăm ca să treacă la voi, ci toată întră în mânile voastre; şi apoi şi în ţara noastră, fie că e peşte, fie că e ceară, fie orice, nimic nu vă este oprit; . . . dar lucru vostru nu ştiu cum stă, de opriţi şi scuturile şi arcurile şi fierul şi orice arme şi orice mărfuri . . . Răsmiriţă vreţi oare să faceţi sau ce gândiţi, nu ştiu. Să lase să-şi aducă Dumitru dela cetate scuturile tocmite pentru care a şi dat arvună.[1])

Basarab încurând eră să-şi piardă rostul în Ţara-Românească, şi moare prin Decemvrie 1480. Locul său îl ocupă pe un timp foarte scurt: Vlad Ţepeş scăpat din închisoarea din Buda; a rudei sale: regele Matiaş. Şi din această Domnie efemeră a lui Ţepeş avem de însemnat ceva privitor la negoţul cu Ardealul.

În Domnia a doua Vlad Ţepeş a fost un bun vecin al Saşilor. Încă din drumul său dela Buda spre Ţara-Românească înştiinţează pe Sibieni la 4 August 1475. din satul Arghiş (comitatul Şimleului), că pârcălabul său Cristian va sosi la dânşii, ca să-i zidească o casă în oraşul lor.[2]) În luna următoare primeşte ca ajutor dela Sibieni la porunca lui Matiaş 200 de florini.[3]) Ajungând la Braşov, aici dă la 7 Octomvrie 1476 un privilegiu negustorilor de aici întârind cele vechi ca „să fie slobod şi volnic fie ce om să facă negoţ, şi să cumpere şi să vânză fără scală." E slobod să cumpere ceară în toate târgurile din ţară şi vamă se va plăti tot cea veche şi dreaptă.[4]) Ţepeş trece munţii şi ocupă scaunul domnesc, iar Laiotă „fuge la Turci." De aici Vlad anunţă satisfăcut Braşovenilor: Deci v'a slobozit Dumnezeu calea. Veniţi cu pâine şi cu marfă, şi vă hrăniţi, căci a făcut Dumnezeu să fim o ţară",[5]) şi v'a slobozit Dumnezeu pretutindeni drumurile pe la Rucăr, Prahova, Teleajen şi Buzău, veniţi şi vă hrăniţi slobod.[6]) Din acest an 17 Noemvrie avem o scrisoare a lui Cristian, pârcălabul de Târgovişte, către Braşoveni în care-i roagă să-i trimită 2 zidari cu câte 3 lucrători, pe cari Domnul

[1]) Bogdan, *Relaţiile*, 1905, p. 129 no. 102.
[2]) *Ibid.*, pp. 322—3 no. 265.
[3]) *Ibid.*, p. 323 no. 236; Hurmuzaki, XV, p. 86 no. 147—8.
[4]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 64—6 no. 67.
[5]) *Ibid.*, 1902, p. 66 no. 68.
[6]) *Ibid.* pp. 66—7 no. 69.

www.dacoromanica.ro

(Vlad Ţepeş) îi va duce la Târgovişte să-i zidească o casă.[1]) Stăpânirea i-a fost de scurtă durată fiind omorât. Locul său îl ocupă un Domn venit tot din Ardeal: Basarab cel Tânăr sau Ţepeluş sprijinit şi de Ştefan cel Mare, Domnul Moldovei.

Ţepeluş Vodă îndată ce-şi ocupă scaunul (Decemvrie 1477 sau Ianuarie 1478) scrie prietinilor Braşoveni „să vie oamenii voştrii în pace la ţara românească, cu marfă şi cu ce le place, iar de Turci nimenea să nu se teamă" şi să trimită un om al lor să se înţeleagă pentru umblarea cu marfă în ţară.[2]) Intr'o altă scrisoare către Braşoveni adauge pe lângă cele de sus ca „să ia milostivirea voastră pe sufletul şi pe credinţa voastră, ca negustorii din ţara domniei mele să poată veni la milostivirea voastră cu marfă mare şi să facă negoţ şi să se hrănească slobod şi în bună voie, şi nimănui nimic să nu i-se întâmple, de-ar fi chiar răzmiriţă."[3]) Saşii însă nu se mulţumesc cu astfel de scrisori simple, lor le trebuia un privilegiu în toată forma, iscălit şi întărit de Domn şi de boieri pentru asigurarea negoţului lor în Ţara-Românească. Privilegiile au fost temeiul existenţei de drept al oraşelor săseşti din Ardeal, deaceea Braşovenii cer un privilegiu de negoţ dela Basarab Vodă cel Tânăr, căci iată ce zice el într'o scrisoare adresată lor: „Mi-au spus neguţătorii noştri că mi-aţi trimis vorbă, ca să vă dea domnia mea carte de încredinţare pentru neguţătorii voştrii, ca să vie la noi în pace şi tot aşa ai noştri să meargă la voi în pace. Deaceea v'a dat domnia mea carte, pe credinţa şi sufletul domniei mele şi a boierilor domniei mele, ca ei să umble în pace prin ţara domniei mele, şi să facă negoţ în pace şi să se întoarcă îndărăt iarăşi în pace." Vodă însă, care trăise ani de-arândul printre Saşii ardeleni, ştia bine câte mizerii le fac ei negustorilor români, le cere în schimb alt privilegiu: „Şi acum să-mi daţi şi voi carte de încredinţare ca s'o avem la noi, ca să umble şi neguţătorii noştri în pace pela voi."[4]) Cu toate acestea oarecari neînţelegeri s'au ivit între Braşoveni şi Basarab cel Tânăr, care se pare că aî închis drumurile pentru Braşoveni, din cauza luí Basarab Laiotă şi Vlad Călugărul. La 27 Octomvrie 1479 roagă pe Braşoveni să

[1]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 357—8 no. 312.
[2]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 134—5 no. 107.
[3]) *Ibid.*, pp. 136—7 no. 109.
[4]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 137—8 no. 110.

www.dacoromanica.ro

trimită soli la dânsul, căci el vrea să facă pace cu bune intenţiuni, deşi Turcii îl asupresc; cele ce s'au făcut până acum s'au făcut din pricina lui Laiotă, dar de aici înainte Turcii nu vor mai trece prin ţara sa; îi roagă să intervină pe lângă Báthory să-i primească solii şi să se închee pace între cele două ţări.[1]) Din cauza Turcilor şi pretendenţilor domneşti din Ardeal relaţiile de negoţ între cele două ţări vecine au fost întrerupte pe scurt timp de mai multe ori sub Basarab cel Tânăr, de aici, asigurările şi protestările lui în contra şi pentru negoţ.[2])

Din cauza războaielor cu Turcii, Ştefan Báthory la 27 Aprilie 1481 interzice exportul de arme în Ţara-Românească: sagittas scutella nec non ferrea arma et alias res bellicas ac pillios.[3]) Din timpul acestor neînţelegeri e şi scrisoarea ce urmează a lui Ţepeluş către Braşoveni: „Mi s'au plâns săracii domniei mele — zice Vodă, — care sunt neguţători cu marfă, că după ce vă tocmiţi cu ei, voi nu le luaţi marfa cu soroc, ci îi ţineţi acolo şi nu le plătiţi; dar săracii noştri iau marfa dela Turci, şi aceştia le pun soroc, iar ei la soroc nu pot plăti, fiindcă nu le plătiţi, voi, ca să se plătească şi ei de Turci. Astfel aduc cărţi dela Împăratul, şi neavând ei de unde să plătească, îi dăm legaţi Turcilor. Aşa mi s'au sărăcit toţi negustorii, căci voi nu le plătiţi nici nu-i lăsaţi să vânză altor negustori din ţara ungurească. Şi iarăşi marfa, care nu vă place, voi nu-i lăsaţi să şi-o trimită îndărăt ca s'o dea dela cine au luat-o, ci le aprindeţi piperul şi vreţi să-i nimiciţi şi pe ei, cum aţi făcut cu Dragotă. Şi vămile nu mai sunt acum ca mai înainte, ci aţi mărit şi vămile. Deci să ştiţi domnia voastră că de-aci înainte aveţi să vă înţelegeţi cu negustorii noştri aşa: să veniţi să luaţi marfa dela ei la hotar; şi astfel negustorii noştri vor plăti vamă Turcilor şi-nouă, iar voi veţi plăti Ungurilor; căci altfel îmi fac ceartă şi cu Ungurii şi cu Turcii. Aşa vrem să fie de aici înainte. Şi mi-s'au plâns şi de alt lucru, anume că le faceţi pagubă şi cu sita la piper".[4])

Frica de Turci puse stăpânire pe Saşi, cari se temeau de tot ce veneà din ţara vecină, fiind spioni, deaceea Ştefan Báthory

---

[1]) *Ibid.*, 1905, p. 337 no. 286.

[2]) *Ibid.*, p. 146 no. 118; pp. 148—9 no. 120; p. 155 no. 124; p. 157 no. 126; p. 166 no. 134; p. 339 no. 289; p. 168 no. 135.

[3]) Hurmuzaki, XV, la această dată.

[4]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 176—7 no. 145.

www.dacoromanica.ro

la 25 Februarie dă o poruncă Sibienilor amenințați de năvălirea turcească — de altcum tot pe aici trecură Turcii cu Țepeluș în 13 Octomvrie 1479 mergând la înfrângerea dela Câmpul Pânei, prin Paul Chinezul — să fie cu multă pază despre partea trimisului muntean, Tudor Logofătul și a negustorilor munteni.[1])

Prin Decemvrie 1480, când Țepeluș se pregăteà să meargă la Constantinopol, trimite pe sluga sa la Brașov să-i „cumpere una alta din cele ce trebue să trimet la Poartă, tot pentru binele vostru și pentru lucrul păcii.“ Să-i trimită 40 de hamuri pentru care va plăti omului lor.[2]) Altădată cumpără „două leagăne, dar să fie mari și frumoase, și zece mese frumoase de lemn și să fie rotunde.“[3]) Cere dela Brașoveni 2 zidari buni, unul care să știe să învăluiască cu cărămidă scobită, iar altul să-mi facă o mănăstire din cărămidă și cu piatră.[4]) Întâlnim o reclamă pentru doi boieri ai lui Vodă: Vintilă logofătul și Caloean, cărora Domnul le dăduse 60.000 aspri, ca să-i cumpere camhe și hazdee (specii de mătasă scumpă), și cești de argint, și alte scule de argint. Aceștia nu voiră să se mai întoarcă în țară cu banii sau cu mărfurile lui Vodă, ci trecură la Vlad Călugărul, care în curând fu Domn.[5])

Avem încă câteva știri despre negoțul ce-l făceau unii dintre boierii de frunte ai lui Basarab cel Tânăr cu Sașii din cetatea Brașovului.

Un boier Dragomir al lui Manea, făceà negoț la Brașov cu piper și cumpărà berbeci.[6]) Pela 1480 Cazan mare vornic al lui Țepeluș scrie Brașovenilor cari închiseseră drumurile dela Prahova și Teleajen: „Am deschis toate drumurile; astfel noi le deschidem, iar voi le închideți. Dar țara noastră nu poate să rămâie numai cu două căi, ci deschideți și Prahova și Teleajenul, căci noi nu oprim pe oamenii voștri dela nici o cale, și ei duc din țara noastră și vin și tot ce le place. Așa și domniile voastre să lăsați pe oamenii noștri să umble slobod pe orice cale, pe unde le place.[7])

---

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 111—2 no. 200.
[2]) Bogdan, *Relațiile*, pp. 164—5 no. 133.
[3]) *Ibid.*, p. 170 no. 137.
[4]) *Ibid.*, p. 177 no. 146.
[5]) *Ibid.*, pp. 168—9 no. 135 și pp. 172—3 no. 139—40 pentru mărfurile oprite ale lui Petriță.
[6]) Bogan, *Relațiile*, p. 266 no. 219.
[7]) *Ibid.*, p. 287 no. 232; și p. 286 no. 231.

www.dacoromanica.ro

Sfârşitul lui Ţepeluş a fost omorîrea lui de Mehedinţeni la satul Glogova prin Aprilie sau Maiu 1482, când întâlnim în locul lui ca Domn pe Vlad Călugărul, venit tot din Ardeal, în mare parte cu sprijinul lui Ştefan Báthory, şi recunoscut prin plata tributului şi de Turci ca Domn. Până la moartea lui Matiaş 1490 Vlad Călugărul a trăit în bună pace cu Ardealul, când încep apoi iarăşi luptele dela graniţă şi teama Ardelenilor de Turci cari încurcă negoţul.

După ce scaunul domnesc i-e asigurat lui Vlad Călugărul, Saşii braşoveni se grăbesc să ceară dela el întărirea vechilor privilegii de negoţ în Ţara-Românească, pe care Vodă o şi face, dând în 15 Noemvrie 1482 această circulară: „Dau de ştire tuturor oamenilor din ţara noastră, şi părcălabilor de prin toate oraşele noastre şi pârgarilor şi vameşilor ce sunt prin oraşe, sau la Dunăre, pe unde se vânează peştele, şi oricărui altui om, că au venit soli dela bunii noştrii prietini, dela pârgarii din Braşov, şi ne-au cerut să întărim vechiul aşezământ ce a fost pe vremea altor domni şi pe vremea fratelui meu Radu (cel Frumos) voevod, ca să se poată hrăni slobozi, şi săracii lor şi ai noştri, cum s'au hrănit şi mai înainte. Deaceea poruncim tuturor oamenilor mai sus zişi, că oriunde vor veni Braşovenii cu marfă, la orice târg sau la Dunăre sau oriunde, fie ca să vânză, fie ca să cumpere, ei să aibă voie şi să vânză şi să cumpere şi prin târguri şi la bălţi, şi la Dunăre peşte sau orice altă marfă. Şi nimenea să nu-i bântue, numai să-şi plătească vama cea veche, cum este după aşezământul de mai înainte. Iar vămi nouă să nu se pue. Aşişderea şi săracii noştri să aibă dreptate la dânşii".[1]) În acelaş an şi lună în 20, cere dela Braşoveni un leagăn bun, preţul îl va trimite, să-l spue numai lui jupân Capotă.[2])

Pentru preţul mărfurilor, merită atenţiune o scrisoare a lui Ştefan Báthory, voievodul Ardealului, către Braşoveni la 8 Iunie 1483 pentru un om al său: Ioan Huszár, căruia la întorsul său din Ţara-Românească nişte oameni răi din Săcele i-au luat următoarele lucruri, al căror preţ se dă aici: 1 păhar 3 fl.; 2 lingure à 2 fl. = 4 fl.; 2 bucăţi camhe; 2 ştergare mici numite „salynka" 1 fl.;

[1]) Bogdan, *Relaţiile*, 184 no. 151; Saşii — se zice în alt loc — pot vinde în Ţara-Românească marfă lor fie cu ridicata, fie cu bucata, cu mărunţişul, şi pot importă şi vin. *Ibid.*, p. 186 no. 153; şi p. 189 no. 155.

[2]) *Ibid.*, p. 185 no. 152.

www.dacoromanica.ro

1 chepeneag etc.[1]) Acest păgubit e „Iancău husarul“ din documentele slavone, care s'a tânguit că și în Țara-Românească la Gherghița i-a furat cineva 50 florini.[2]) Dar Vodă l-a dovedit că e un mincinos și un șarlatan, care a furat și trei cai și niște scule dela boierul Mânzea și le reclamă prin Brașoveni.[3]) Odată scrie pentru Radilă din Câmpulung, care a fost jăfuit de doi hoți: Bărbat și Coman cari stau „scrișt pe poarta Sibiiului, unde vor să-i prindă și să-i omoare Sibiienii.“ Brașovenii însă judecă strâmb pe Rădilă. Cere judecată dreaptă.[4])

Vlad roagă pela sfârșitul anului 1483 pe Brașoveni, după ce din nou le asigură liberă trecere și desfacere a mărfurilor lor prin târgurile țerii, conform vechiului așezământ, să lase să se aducă de acolo în Muntenia fără piedecă, săgeți, arcuri, săbii, scuturi și fier pentru arme.[5]) La 20 Ianuarie 1484 Mathiaș într'o scrisoare către Brașoveni își retrage oprirea exportului de fier, oțel, cânepă în Țara-Românească făcută din cauza războaielor cu Turcii; arme însă să dea numai pentru un singur individ.[6])

Sibiienii cari aveau bune relații cu Domnul muntean, la 11 Iunie 1494 dăruiesc vornicului Pârvu pentru știrile ce le-au dat, niște mănuși și 1 scaun.[7])

La 1486 Ștefan Báthory scrie Brașovenilor că pentru un vas de vin adus din Țara-Românească trebuie să plătească vamă 8 aspri sau 4 „pintă“ adecă „eythel“; deasemenea le îngăduie să exporteze orice fel de lucruri în Muntenia, afară de cai, arme, oi ce au să fete; și oricine va trece pela pasul Branului în Țara-Românească nu poate duce cu sine mai mult de o sabie, un arc, un scut și 8—9 săgeți.[8])

Începând din nou războiul cu Turcii, Matiaș la 2 Octomvrie 1487 poruncește cămărașilor sării și venitelor regale din Ardeal să nu îngăduie exportul de fier și berbeci în Țara-Românească.[9])

---

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 121—2 no. 220.

[2]) Bogdan, *Relațiile*, 1905, pp. 199—200 no. 164.

[3]) *Ibid.*, p. 200 no. 165, deci ambele acte sunt din Maiu 1483.

[4]) *Ibid.*, pp. 187—8 no. 154.

[5]) *Ibid.*, p. 190 no. 156.

[6]) Hurmuzaki, XV, p. 123 no. 223.

[7]) *Rechnungen*, I, pp. 172, 175.

[8]) Hurmuzaki, I², pp. 293—4 no. 262; vezi Iorga, *Indreptări și întregiri*, p. 121 data de 1487.

[9]) *Ibid.*, XV, p. 127 no. 231.

www.dacoromanica.ro

Din o scrisoare a Sibiienilor din 3 Noemvrie anul următor se vede că Matiaş a poruncit să se deà arme lui Ştefan cel Mare din Moldova aliatul regelui Ungariei.[1]) Spre a nu se aduce pagube tăbăcarilor din oraşele săseşti, cari s'au plâns, Matiaş la 10 Februarie 1489, opreşte din nou exportul pieilor nelucrate în principatele române.[2])

Din o scrisoare a lui Vlad Călugărul către Braşoveni extragem cuvintele, cari arată felul cum se judecau străinii păgubiţi în ţară: „Şi cine va avea vre-o pagubă dintre oamenii voştri, noi să le facem dreptate, iar dacă vor avea oamenii noştri dela ai voştri, voi tot aşa să le faceţi dreptate".[3]) Deci negustorul sas păgubit în Ţara-Românească trebuia să meargă la Vodă să-i facă dreptate, iar negustorul român păgubit în Ardeal de un Sas braşovean şi din ţinut îşi căuta dreptatea la judele şi sfatul Braşovului; dacă era un negustor cu trecere mai mare de ex. un boier de frunte, atunci apelà pentru satisfacerea dreptăţii sale şi la Voievodul Ardealului.[4])

Relaţiile de negoţ se asprirà între Ardeal şi Ţara-Românească îndată după moartea lui Matiaş (6 Aprilie 1490). Negustorii români erau prădaţi, li se lua vamă tot mai mare, iar la provocările lui Vodă, Saşii braşoveni răspundeau că toate nedreptăţile le fac pârcălabii dela Bran şi Secuii, fără să căute să schimbe această situaţie grea, ci din contră începeau să fie tot mai agresivi faţă de Domnul muntean. În împrejurările acestea Vlad-Călugărul le adresează rândurile ce urmează: „Aţi zis, că sunteţi bucuroşi de răsmiriţă? Dar ce v'am stricat eu până acuma? Sau n'am trăit cu voi în pace? Sau n'am făcut pe voia voastră, cum n'au făcut nici un Domn din Ţara-Românească cum am făcut eu până acuma? Că nu se pot hrăni săracii domniei mele din pricina voastră. Căci v'am slobozit drumurile peste tot prin Ţara-Românească, ca să umble oamenii voştri şi să se hrănească şi să cumpere ce le place. Când au mai umblat oamenii voştri la Brăila şi la Floci[5]) şi peste tot locul la Dunăre, să-şi cumpere

[1]) *Ibid.*, XV, p. 130 no. 235.
[2]) *Ibid.*, XV, p. 130 no. 236.
[3]) Bogdan, *Relaţiile*, 1905, p. 191 no. 157.
[4]) Vezi multe amănunte preţioase în M. Paşcanu, *Instituţii de drept negustoresc în trecutul românesc, 1400—1650* în *Două încercări în studiul dreptului*, Bucureşti 1908 pp. 9—97.
[5]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 192—3 no. 158.

www.dacoromanica.ro

ei singuri peştele, cum umblă acum? Altădată oamenii voştri cumpărau doar peştele şi tot ce le trebuia dela oamenii noştri, şi n'au fost niciodată aşa volnici cum sunt acum; căci i-am slobozit domnia mea, ca să trăim în pace şi să fie o ţară ca şi cealaltă. Sau, căruia dintre oamenii voştri i-am făcut strâmbătate şi nu i-am făcut judecată dreaptă? Ba am judecat mai mult pe voia voastră decât a oamenilor noştri, când s'au dat îndărăt caii până şi dintr'a treia ţară, după ce fuseseră duşi în Moldova, iar din Moldova în Ţara-Românească, şi domnia mea i-am întors omului vostru, cum n'a fost niciodată. Şi voi vorbiţi de răsmiriţă! Nu ştiu de capul vostru este, ori cum este? Văd că oamenii noştri n'au nici o dreptate dela voi, ci le luaţi cu de-a sila avutul, cum le-aţi luat şi acum acestor săraci oile din Secuime." ...[1]) Scrisoarea aceasta dovedeşte că Vlad-Vodă Călugărul era foarte îndatoritor şi un păstrător drept şi sigur al privilegiilor săseşti în ţară, încât favorizează mai mult pe aceşti străini pretenţioşi decât pe supuşii săi, câştigându-le înapoi până şi oprirele făcute în a treia ţară în Moldova. De sigur că în Domnia lui Vlad până la 1490 negoţul între cele două ţeri vecine a trebuit să fie foarte viu în deosebi ce priveşte pe Saşi, cărora Domnul le erà nu prea bun şi îngăduitor prietin.

Pentru a pune capăt măcar în parte nedreptăţilor la cari sunt supuşi negustorii munteni, regele Vladislav la 4 Noemvrie 1491 porunceşte să nu se mai ia vamă dela negustorii din Ţara-Românească pentru piper şi peşti.[2])

Vlad era certat cu Braşovenii, dar nu şi cu Sibienii,[3]) cărora le mulţumeşte la 18 Ianuarie 1492 pentru meşterul trimis, să-i dreagă candelabrul dela mănăstirea Cozia.[4]) În 30 Decemvrie acelaş an le anunţă vestea tristă, că Turcii sub conducerea lui Alibeg şi Malcoci să pregătesc să năvălească în Ardeal şi ei să încunoştiinţeze pe Voievodul Ştefan Báthory să se pregătească în contra lor. Turcii în Ianuarie 1493 vin în Ardeal, conduşi de Capotă,[5]) pradă ţara Bârsei, dar la întoarcerea lor prin Turnu-

[1]) *Ibid.*, pp. 194—5 no. 159.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 132 no. 239.

[3]) Vezi şi actele din 1492—3—7, despre un mare negustor român din Muntenia „Girka şi fiul acestuia Socol", care avea casă în Sibiiu. Haşdeu, *Columna lui Traian*, Bucureşti, 1874 p. 127; şi *Rechnungen*, I, tabla.

[4]) Bogdan, *Relaţiile*, p. 339 no. 290.

[5]) *Ibid.*, p. 293 no. 237.

www.dacoromanica.ro

Roşu sunt bătuţi de oastea Vice-Voievodului Ştefan Thelekdy ajutat şi de oamenii lui Vlad Călugărul.[1])

Braşovenii îşi dau seama în urma pierderilor comerciale, că fără prietinia lui Vlad nu sunt asiguraţi nici contra Turcilor, nici nu pot face negoţ liber peste munţi. Vodă se plânge din nou la 29 Aprilie 1493 în contra hoţiilor săvârşite de castelanii dela Bran, cari i-au omorît nişte supuşi, ceeace l-a făcut să închidă drumurile; totodată ameninţă, că dacă nu se vor linişti, se va plânge regelui în contra Vice-Voievodului cel nou Ladislau Losonczy, care nu ţine oameni buni la Bran, precum ţinea Ştefan Báthory.[2]) Saşii fac pace cu Vlad prin Maiu—Iunie pe care o aprobă şi Voievodul Bartolomeiu Dragfy — „cuscrul" lui Ştefan cel Mare — la 11 Iunie acelaş an, asigurând pe Braşoveni, că nimeni nu va mai fi supărat de castelanii din Bran, exprimându-şi în acelaşi timp dorinţa sa de a face şi el pace cu Domnul vecin de peste munte.[3])

Înaintea Turcilor, cari trecură prin Ţara-Românească şi pela Bran în Ardeal mai mulţi boieri şi negustori din ţară se refugiaseră la Sibiiu. Regele Vladislav prin Ianuarie 1493 porunceşte Sibienilor să lase pe aceşti boieri şi negustori munteni să între în oraşul lor, căci vor afla multe lucruri nouă dela ei.[4]) Tot în acest an acelaşi rege retrage măsura ce se luase mai înainte de a nu se primi la Braşov depozite de ale boierilor munteni şi aceasta în urma plângerilor orăşenilor, că Muntenii, ne mai având nici un interes, nu dau ştirile adevărate şi răpezi de odinioară cu privire la mişcările Turcilor.[5])

După ce bunele relaţii se restabiliră între Vlad şi Braşoveni, vedem că Domnul muntean la 27 Iulie 1493 roagă pe aceştia să intervină pe lângă vameşi, să nu-i ia vigesimă pentru nişte piper ce aduce la ei spre vânzare, şi pentru nişte postavuri ce-a trimis să-i cumpere dela ei.[6]) Alte protestări pentru a le face

[1]) Boierul şi negustorul muntean Coriţ opreşte marfa unui negustor din Sibiiu, cu care avuse afaceri. Hurmuzaki, XV, p. 126 no. 230 (Şt. Báthory c. Braşoveni în 6 Aprilie 1487). Un boier negustor Coie face comerţ la Braşov şi Sibiiu sub Vlad Călugărul. Bogdan, *Relaţiile*, p. 290 no. 234.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 135 no. 246; Bogdan, *Relaţiile*, p. 340 no. 292.

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 136–7 no. 247—8.

[4]) *Transilvania*, Sibiiu, VII, p. 29.

[5]) Iorga, *Îndreptări şi întregiri*, în An. Ac. Rom. 1905 pp. 122—24.

[6]) Bogdan, *Relaţiile*, p. 341 no. 293. Vlad trimite prin omul său Anghel

www.dacoromanica.ro

dreptate şi a le plăti datoriile negustorilor şi oamenilor ce urmează: pentru Dumitru al lui Volata,[1]) pentru un „sărac“ care a cumpărat oi la Braşov şi vameşii i-au luat 150 din ele şi 6 florini,[2]) apoi pentru un meşter al lui Vodă pe care meşterii braşoveni n'au voit să-l lase să-şi cumpere cele de lipsă pentru meşteşugul său,[3]) pentru Stroie care a cumpărat la ei un cal şi cu toate că a plătit vamă pentru el, i l-au luat şi se află la Igi Oneş din Săcele;[4]) la 26 Noemvrie 1494 Vodă cere să dea drumul unor negustori din ţara sa arestaţi de Braşoveni pe nedrept, căci altcum va închide drumurile.[5]) Toate aceste nedreptăţi şi jăfuiri ale negustorilor munteni din partea Ardelenilor tulburau mersul adese liniştit al schimbului de mărfuri între cele 2 ţeri, recurgându-se la opriri.

Relaţiile bune între Vlad şi Sibieni se întrerupseră prin oprirea negoţului cu ţara vecină din partea Saşilor, pe care vicevoievodul Ardealului Nicolae Hagymásy o judecă ca pe o măsură nedreaptă într'o scrisoare din 11 Ianuarie 1494 către Sibieni.[6]) Drumurile se vede că se deschiseră, căci la 6 Februarie sluga lui Vlad: „Byls“ primeşte ca dar dela Sibieni o şea,[7]) iar vameşul dela vadul Nicopoliei un frâu cu căpăstru.[8]) La 5 Aprilie 1496 Ştefan Istvánfy, cămăraşul ocnelor ardelene, face atent pe Sibieni, ca oamenii lor să nu mai strecoare pe ascuns mărfuri pela Turnu-Roşu fără a plăti vama obişnuită.[9])

Vlad din nou ameninţă la 5 Ianuarie 1495 pe Braşoveni cu închiderea drumurilor, dacă nu eliberează pe negustorul său Vălcan, fratele lui Mihnea: „Nu ştiu ce vreau să fie aceste lucruri, că oamenii şi negustorii noştri să nu poată merge cu îngăduire în mijlocul vostru. Să ştiţi că închidem drumurile, ca oamenii noştri să nu mai treacă la voi şi ai voştri să nu mai

---

marfă spre vânzare la Braşov. Anghel dă marfa pe aşteptare Saşilor; Vodă reclamă plata „că sunt tot bani de-ai domniei mele“. *Ibid.*, p. 204 no. 169.

[1]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 197—8 no. 161—2.
[2]) *Ibid.*, p. 205 no. 170.
[3]) *Ibid.*, p. 209 no. 174.
[4]) *Ibid.*, p. 209 no. 175.
[5]) *Ibid.*, p. 342 no. 295.
[6]) Hurmuzaki, XV, p. 140 no. 154.
[7]) *Rechnungen*, I, p. 164.
[8]) *Ibid.*, I, p. 165.
[9]) Hurmuzaki, XV, p. 145 no. 264.

www.dacoromanica.ro

vie la noi. Ori credeți că postav ori fier nu putem găsi în alte locuri? În Moldova ori în Turcia vom găsi atâta cât va fi voia noastră.[1])"

Din socotelile Sibiiului să vede că regele Vladislav a dat o poruncă prin care anunță Sibienilor (28 Aprilie 1495), și Brașovenilor etc. că neguțătorii din Țara-Românească sunt liberi să vândă marfa lor ori unde voiesc în cuprinsul regatului.[2]) Această poruncă îi mâhni pe Sașii ardeleni, cari îndată intervenirâ la rege ca s'o reducă fiindcă le pricinuește pierderi mari negoțului lor în Ardeal. Cumcă de fapt Sașii au intervenit se vede tot din aceleași socoteli ale Sibiiului, la 6 Iulie 1495 când solul de aici e trimis la Brașov ca să comunice Sașilor din acest oraș că nicî un neguțător din Țara-Românească nu-și poate desface marfa în mijlocul Sașilor decât în târgurile designate.[3])

Dintre boierii lui Vlad Călugărul cari făceau negoț cu Brașovul întâlnim și pe Vornicul Dragomir Udriște, care scrie Sașilor din acest oraș să-i elibereze niște piper și niște bogazii confișcate; el ceruse să-l scutească de vama de vânzare cum îi făgăduiseră, ca unui vechiu prietin, care le-a făcut mult bine și de care vor „avea nevoie totdeauna"; dacă nu vor să-l mai scutească să lase piperul în saci până ce se va vinde, și apoi, de-i vor ierta vama bine, dacă nu, să și-o ia în piper.[4]) Din vremea relațiilor încordate între Vlad și Brașoveni, avem o scrisoare dela acest Udriște către acești orășeni, în care spune, ca ei să vorbească cu pârcălabii dela Bran să deschidă drumurile, căci astfel vor află vești mai multe și mai sigure despre Turci, când vor umbla oamenii pe toate drumurile, decât atunci când sunt închise.[5])

Negoțul Țerii-Românești nu se oprià numai la Brașov și Sibiiu, ci negustorii munteni cercetau și alte orașe și târguri ardelene. Așa se amintește la 20 Decemvrie 1494 un Vornic muntean pribeag, care adusese spre vânzare porci la târgul din Orăștie.[6]) Altădată întâlnim doi negustori munteni: Nicula și

[1]) Bogan, *Relațiile*, p. 343 no. 296; Hurmuzaki, XV, p. 143 no. 260.

[2]) *Rechnungen*, I, p. 186.

[3]) *Rechnungen*, I, p. 188; vezi privilegiul înedit din 1496 dat de regele Vladislav Brașovenilor în *Arhiva statului din Buda*, secția arhiva fiscală ardeleană, dulap XXIV (?) fasc. 3, litera X, pp. 41—2.

[4]) Bogdan, *Relațiile*, p. 295 no. 239.

[5]) *Ibid.*, p. 297 no. 241.

[6]) Hurmuzaki, XV, p. 142 no. 259.

www.dacoromanica.ro

Manglavit la târgul Brețcu [1]) din Secuime, aici „s'au întâlnit cu niște Moldoveni — zice Vlad Călugărul — și așa s'au tocmit cu ei să le aducă berbeci din țara Moldovei, ca să-i cumpere neguțătorii noștri. Și s'au dus Moldovenii la Moldova și le-au adus 450 de berbeci", după ce negustorii munteni au așteptat în satul Budila (în Secuime) patru săptămâni, dându-le Moldovenii berbecii, cu cari apoi au plecat în Muntenia pe drumul Teleajenului. Când au ajuns la Drajna (aici era vama) cu berbecii, 22 de oameni din Ardeal i-au tăiat și li-au luat dobitoacele. Vodă cere înapoi berbecii. [2])

Socotelile Sibiiului la 6 Iulie 1495 arată, că relațiile de negoț ale Țerii-Românești se întindeau și la orașul Sassebeș și la Orăștie cum am văzut. La data aceasta Sibienii prin un trimis al lor încunoștiințează pe negustorii din cele două orașe, că nimenea dintre ei să nu mai treacă în Țara-Românească pe drumurile oprite. [3])

Brașovenii, îndată ce Radu, numit cel Mare, — fiul lui Vlad Călugărul — ocupă la 1496 scaunul Țerii-Românești, se grăbesc, să le întărească „cartea de înerediințare" ca oamenii lor să meargă în pace și în pace să se întoarcă din Țara-Românească cu marfa lor. Radu-Vodă îi asigură că pot veni „să vă trimiteți oamenii pe credința noastră și pe credința boierilor noștri, să vie în pace și să se întoarcă în pace." [4])

Bunăvecinătatea se isprăvì în curând între Radu și Brașoveni, deoarece aceștia țineau la dânșii un pretendent domnesc, dușman Domnului muntean, pe Mihnea fiul lui Vlad Țepeș. Din cauza aceasta Radu închide drumurile și anunță Brașovenilor, că nu le va deschide până nu vor alunga din preajma lor pe vrăjmașul său. [5])

Cu Sibienii relațiile erau mai prietinoase, cu toate că și aici se făceau multe nedreptăți negustorilor munteni. La 20 Martie

[1]) Brețcu aveà relații de negoț mai mult cu Moldova, ceeace se spune și în privilegiul de negoț al orașului din 1595 dat de Sigismund Báthory. *Arhiva statului*; Liber regius IV, Buda, f. 179 inedit.

[2]) Bogdan, *Relațiile*, pp. 206—7 no. 171.

[3]) *Rechnungen*, I, p. 188; Județul Orăștiei intervine la boierul Barbu din Craiova, să dea înapoi prin Sibieni cei 40 fl. de aur luați dela iobagul Neagul din Romos, Hurmuzaki, II², p. 416 no. 361.

[4]) Bogdan, *Relațiile*, p. 214 no. 179.

[5]) *Ibid.*, pp. 215—6 no. 180.

www.dacoromanica.ro

Sibienii dăruiesc lui Radu-Vodă 7 şele pentru cai.[1]) În Sibiiu negustorii munteni de peşte aveau o cămară („Camera") a lor separată la 1501 unde-şi ţineau peştele.[2]) La 12 Aprilie 1500 Radu-Vodă cere dela Sibieni să facă dreptate negustorului său Mihnea în procesul ce are acesta cu văduva lui Nicolae Prol, care îi datora 31.000 de cuţite şi 3 măji de piper, pe când Mihnea avea să-i dea lui Prol numai 281 florini; arată totodată şi pierderile ce au avut să sufere până atunci negustorii români la Sibiiu, astfel: Chirca 5000 fl., Dragotă de Argeş 1300 fl., Nicula 3000 fl., Gherghina 600 fl., Drăguş 400 fl.[3]) Sibienii fixează ziua de 25 Aprilie pentru judecarea procesului între cei doi negustori de mai sus, pe care-l câştigă Mihnea.[4]) La 31 Maiu 1500 Radu-Vodă scrie din nou Sibienilor că odată ce Mihnea a câştigat procesul cu văduva lui Nicolae Prol înaintea sa şi a lor, ei să stărüiască a i se plăti datoria.[5]) Prietinia cu Sibienii ţinea şi în 18 Iulie 1504, când Radu-Vodă învită pe aceştia la nunta lui Pârvul fiul logofătului Staico cu fiica lui Dumitru Jacşici.[6]) Relaţiile bune cu Sibiiul le dovedeşte şi numărul cel mare de negustori munteni, pe cari îi aflăm pela 1500 cu mărfuri pe piaţa acestui oraş.

Vama dela vadul Oltului, la Genune, pe unde trecea drumul spre Sibiiu, era încă dela Mircea cel Bătrân a mănăstirii Cozia şi se lua 3 la 100 dela toate mărfurile ce treceau prin această vamă. Radu la 20 Iunie 1505 întăreşte dania făcută Coziei de Mircea şi adaugă: „Drept aceea nimeni să nu cuteze a stânjeni vama, nici boier, nici curtean al domniei mele, măcar şi marfa Domniei mele încă să plătească vamă. Şi oare ce om va fi având carte dela domnia mea sau dela părintele domniei mele, fie ori care boier al domniei mele; sau burgermeşterul din Sibiiu, sau judeţul crăiesc, sau fie orice nemeş ar fi, măcar să aibă cartea pecetluită cu marea pecetie, sau cu cea mică, sau cu inel dela mâna domniei mele, măcar să amintească cartea de vadul Genune, toţi să plătească vamă ce se cade domniei mele şi vama sfintei mă-

---

[1]) *Rechnungen*, I, p. 238.
[2]) *Ibid.*, I, pp. 340—1.
[3]) Bogdan, *Relaţiile*, pp. 345—7 no. 299—300.
[4]) Hurmuzaki, XV, p. 154 no. 281.
[5]) *Ibid.*, XV, p. 155, no. 282; şi Bogdan, *Relaţiile*, p. 348 no. 301.
[6]) *Ibid.*, p. 349 no. 303.

www.dacoromanica.ro

năstiri; şi să fie volnici paslușnicii sfintei mănăstiri ca să ia cărțile tuturora şi să-le ia vamă tuturora. Şi voi, Căinenilor, cari sunteți la vad, să ascultați de vameşii sfintei mănăstiri, pe cari îi va orîndui părintele nostru Kir Simion. Şi tu vameşule să nu ierți nici un aspru nimănuia, căci îți voi lua seamă după *catastihul dela vadul Dunării.* Şi Lotrenii cari voiesc să fie negustori şi a duce mărfuri din țara domniei mele sau din Ungaria, toți Lotrenii, să plătească vamă sfintei mănăstiri, pentrucă omul acela, care nu va vrea a plăti vama sfintei mănăstiri şi ce i se cuvine, unul ca acel om, așa să știe: că se va pune în țeapă la vad.“ [1])

În mijlocul Ardealului lângă Târnave era un târg, care a fost stăpânit mai bine de o jumătate de veac de Domnii Moldovei: Cetatea de baltă.[2]) Aici se întâlneau negustorii din cele două țeri române, în deosebi după ce Domnii moldoveni se înrudiră cu cei munteni. Dacă nu se poate vorbi de o piață însemnată de mărfuri, se poate zice, că aici a fost o viață românească aprinsă, mestecată cu multă bucurie, întristare, petrecere şi visare, când boierii şi pretendenții din cele două țeri surori se întâlneau în acest cuib. La 2 Septemvrie 1500 în ziua de târg, la care de sigur au fost şi negustori munteni, se întâmplă aici un foc mare, care mistue toate mărfurile negustorilor făcându-se o pagubă de 1785 florini. Sighişorenii la 18 Septemvrie acelaş an îşi reclamă paguba prin Sibieni dela Ştefan cel Mare, Domnul Cetății de baltă, a cărui pârcălabi ar fi fost de vină.[3]) Domnul Moldovei nu va fi dat prea mare atențiune acestei despăgubiri, fiindcă nu se putea controla cine e vinovatul adevărat. Românii din Şcheiul Braşovului vindeau la Cetatea de baltă peşte adus din Țara-Românească.[4])

Într'o scrisoare Radu Vodă reclamă pe o slugă a unchiului său Gherghina pârcălabul de Poienari, care a fost prins de Braşoveni, pentrucă cumpără la ei cu aspri falşi.[5]) De fapt la înce-

[1]) St. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, pp. 235 6 no. XCVI. Traducerea românească a acestui act de danie în *Bibl. Ac. Rom.*, doc. XI/260.

[2]) În 18 Februarie 1561 încă, să amintește Cetatea de baltă ca posesiunea lui Alexandru Lăpuşneanu Domnul Moldovei. Hurmuzaki, XV, p. 567 no. 1049 şi no. 1040.

[3]) Hurmuzaki, XV, p. 155 no. 283. Mărfurile Sibienilor oprite de pârcălabii moldoveni din Cetatea de baltă. *Ibid.*, pp. 155—6 no. 284.

[4]) *Quellen*, II, p. 686.

[5]) Bogdan, *Relațiile*, p. 233 no. 194.

www.dacoromanica.ro

putul veacului al XVI-lea banii se falsificau în măsură mare încât și regele Ungariei intervine în chestia aceasta de mai multe ori. La 28 Iulie 1505 Vladislav poruncește Comitelui Secuilor să prindă falsificatorii de bani cari s'au înmulțit foarte.[1]) Tot în acest an dă un alt ordin să se încasseze toți aspri străini fiind falsificați. Brașovenii ca și Sibienii protestează în contra acestei ordinațiuni, și roagă pe regele Vladislav, să-i scutească pe ei dela îndeplinirea ordinațiunii sale, fiindcă având un întins comerț cu cele două țeri române, unde aspri sunt monetă curentă, ei ar sărăci foarte mult din cauza încassărilor acestor aspri.[2])

Dintre cumpărăturile lui Radu-Vodă dela Brașov cunoaștem cele ce urmează. La 19 Iulie 1502 scrie jupânilor de aici să-i facă o oală de aramă în care să poată fierbe 2 boi, 1 pentru 1 bou, și 1 pentru $^1/_2$ de bou; apoi o oală de aramă în care să fiarbă 2 berbeci, 1 pentru 1 berbece și 1 pentru $^1/_2$ de berbece; și o oală de aramă pentru (conținut de) 3 farfurii, 1 pentru 2, și așa mai departe 5 oale, cu totul deci 11 oale de aramă. Prin omul său Todor să-i trimită 2 brâe și 2 apărătoare (flobella), pentru acestea din urmă trimite prețul de 6 florini.[3]) La 1496 cere „un cal mare și frumos și bine făcut, cum trebuie să fie pentru noi, și să fie buiestru; sau dacă nu veți putea găsi unul buiestru, domnia voastră îmi veți găsi poate unul care să fie iute de picioare; puteți da până la 100 florini, poate să fie armăsar sau jugan, cum veți găsi, numai să fie mare, frumos și bine făcut". Să-l trimită prin sluga sa Benedec, că le va trimite banii.[4]) La 1504 vara și 1505 (nu 1507)[5]) probabil, face comanda

[1]) Szabó, *Székely Oklevéltár*, V, p. 36 no. 919.

[2]) Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau*, p. 153 no. 4, 168 9. Din acești bani falsificați sunt și cei pe care la 24 Iulie 1509 Mihnea-Vodă îi dă sfatului Brașovului în cantitate de 127 de Mărci și 7 pisete, ca să-i facă niște cupe. *Quellen*, I, p. 190.

[3]) Bogdan, *Relațiile*, pp. 348—9 no. 302; Hurmuzaki, XV, p. 159 no. 291.

[4]) Bogdan, *Relațiile*, pp. 212—3 no. 178. Medicul, care-l grija pe patul de moarte pe Radu cel Mare era un Sas: Francisc. *Ibid.*, p. 355 no. 310 (29 Februarie 1508).

[5]) Bogdan, *Relațiile*, pp. 350—1 no. 305 nota 1 unde se dă data exactă de 1505 a scrisorii lui Radu către Brașoveni, în care se tânguie, că Împăratul (= Sultanul) i-a luat niște vaduri împreună cu vămile, și cere vre-o 4—5000 de Bulgari, cari s'au refugiat în Muntenia. Nici prin daruri mari, nici prin cererea prietinilor săi nu poate împăca Sultanul „trebuie ca acum să trecem noi înșine fără zăbavă la el."

www.dacoromanica.ro

de care, când merge la Constantinopol. Întâi cere două care „dar să fie mari și ferecate și cu coșuri, și cu toate ale lor, și să fie nouă și bune, cum știți că sunt de nevoie la drum". Să-i trimită și 6 blăni de pântece de vulpe și de jder.[1]) A doua oară cere cinci care,[2]) apoi un meșter sticlar să-i facă niște ferestri la biserică,[3]) prin sluga sa Alexi cumpără niște cojoace, ce-i trebuie pentru casa sa, și „niște postav, ce mi-a rămas să împart curții domniei mele." Pentru acestea din urmă cere scutire de vamă,[4]) ca și pentru cuiele de șindelă și de lațe ce le cumpără sluga sa Albu.[5]) Prin Oncea cumpără Vodă 5 bucăți de săpun de câte 4 florini, alte 5 bucăți de săpun mai proaste de câte 3 florini,[6]) și pela 1506 prin omul său Matéiu cere helgii bune, blăni de nevăstuică.[7])

Avem și câteva protestări ale lui Radu către Brașoveni pentru negustorii săi, cărora li se face multă nedreptate: Stanciul de Nămăiești,[8]) Rădilă din Câmpulung, căruia un Sas i-a rămas dator pentru 18.000 de cuțite. Să pârăsc; Rădilă câștigă; Sasul nu-i mulțumit cu judecata și apelează la cele „Șapte scaune". Radu-Vodă nu se învoiește la aceasta, fiindcă astfel de obiceiu n'a mai fost.[9]) Dealtcum Rădilă e un mare negustor, care într'un singur an a importat în țară 39.000 cuțite de Știria în preț de 468 fl., la Sibiiu faceà negoț cu șofran. Radu-Vodă cere dreptate pentru Hacicu (armean) dela Râmnic, care a dat marfă pe datorie lui Bliume Hanăș din Brașov, care dacă a murit să plătească nevasta lui, căci Hacicu și-a vândut „casele și viile și tot" și a plătit Evreului, dela care a luat marfa. „Căci la noi e obiceiul: nu plătește bogatul, ci datornicul.[10]) Un muntean cumpără un cal în districtul Brașovului, unde era oprită vinderea cailor; vameșii i-au luat calul; Vodă cere dreptate, fiind vinovat cel care a vândut calul.[11]) Costea din Târgoviște a cumpărat 20 de

[1]) *Ibid.*, p. 220 no. 183.
[2]) Bogdan, *Relațiile*, p. 221 no. 184.
[3]) *Ibid.*, p. 241 no. 201.
[4]) *Ibid.*, pp. 242—3 no. 203.
[5]) *Ibid.*, p. 243 no. 204.
[6]) *Ibid.*, p. 244 no. 205.
[7]) *Ibid.*, p. 305 no. 249.
[8]) *Ibid.*, pp. 217—8 no. 181.
[9]) *Ibid.*, p. 222 no. 181.
[10]) *Ibid.*, pp. 234—5 no. 195.
[11]) Bogdan, *Relațiile*, p. 239 no. 233.

www.dacoromanica.ro

obezi de fier, ca să-şi ferece carele, deşi a plătit vamă, părcălabii dela Bran, i le-au confiscat, cere ca să fie despăgubit.[1])

Radu cel Mare dă voie Românilor din Şcheiul Braşovului să facă negoţ liber „să umble şi să se hrănească în pace" în Ţara-Românească după intervenţia lui Semca sulgearul, prietinul lor.[2])

Prietinia cu Sibienii se păstră până la sfârşitul domniei lui Radu, care o cuprinde şi în tratatul de pace cu regele Vladislav din 3 Decemvrie 1507, promiţând că va ţinea, ca vasal credincios, pacea încheiată nu numai faţă de Vladislav, cum au fost şi predecesorii săi celorlalţi regi ai Ungariei, ci aceeaşi credinţă o va păstra Saşilor din Sibiiu, pe care îi va ajuta în cazul unei incursiuni turceşti; iar dacă aceasta va fi prea puternică, îi va înştiinţa; dacă s'ar întâmpla să fie alungat din ţară de vre-un rival, el să găsească adăpost la dânşii cu familia şi boierii săi, până ce-şi va redobândi Domnia şi atunci să aibă trecere liberă spre a se întoarce în ţară; nici unul din rivalii săi să nu fie găzduit la dânşii şi nici unuia din oamenii săi să nu i se permită a trece la rivalul său din Muntenia.[3]) Pe urmă sau înainte de încheierea acestui tratat de pace cu Vladislav, Radu-Vodă se duce la curtea acestuia din Buda, unde-i primit cu mare pompă, ducând daruri bogate regelui: cai spanioli de cel mai ales soiu, săbii persane împodobite bogat cu aur şi pietrii scumpe şi alte obiecte preţioase.

Pe baza acestui pact Radu-Vodă primeşte dela Vladislav moşia Geoagiul de jos (nu Stremţul) cu vre-o 20 de sate din comitatul Hunedoarei, dând ordin regele la 2 Februarie 1508 Capitlului din Bălgrad, să introduce pe Radu-Vodă şi familia sa: fiica sa Anca şi fratele său Vlad în stăpânirea Geoagiului de jos.[4])

Dela părcălabul cetăţii Poienari: Gherghina avem două cumpărături: un armăsar pentru iepe dela Sibiiu,[5]) şi dela Braşov nişte cuţite cerând scutire de vamă.[6])

---

[1]) *Ibid.*, p. 242 no. 202.

[2]) *Ibid.*, pp. 231—2 no. 193.

[3]) *Ibid.*, p. 352 no. 309; şi Hurmuzaki, II[3], pp. 553—5 no. 445.

[4]) Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum,* IV, pp. 92—3 no. 70; vezi şi studiul meu în *Curierul Hunedoarei,* Deva, 1919, no. 3.

[5]) Nicolaescu, *Doc. slavo-române,* pp. 8—9 no. III.

[6]) Bogdan, *Relaţiile,* p. 304 no. 248.

www.dacoromanica.ro

Din ultimile zile ale domniei și vieții lui Radu cel Mare avem o scrisoare, care ne arată relațiile încordate între el și Brașoveni, cari fără nici o sfială jăfuiau și neîndreptățiau pe muntenii veniți la ei: „Mi-ați trimis vestea bună că craiul v'a dat Branul.[1]) Ne-a părut bine de asta; dar ar fi fost și mai bine să-l fi avut Voievodul Ardealului decât voi. Căci, nu e multă vreme decând niște săraci și negustori ai noștri au venit acolo la Brașov, la târg, după ce au târguit și au plătit vamă", și până să ajungă în țară i-au bătut și jăfuit de trei ori: odată la poarta Brașovului, a doua oară când erau aproape de munte (la Râjnov), a treia oară la Bran. „Deci să știți, să nu vă pară rău, dacă voi închide toate drumurile, pe unde umblați, drumul Dâmboviței, Prahoveĭ și Teleajenului, ca să nu mai umble oamenii. Căci nu vreau să mi se jeluiască săracii și negustorii, cum s'au jeluit până acuma, că n'au dreptate, nici lege."[2])

Era obiceiul ca mărfurile vămuite să fie pecetluite, cum arată și o scrisoare a logofătului Staico din acest timp. Neagoe din Măgureni vine la Brașov și vinde marfa ce are, cumpărând alta de lipsă pe florinți „și și-a făcut pecete și pentru florinți și pentru marfă". Neagoe însă uită pecetea pe masă la gazda unde a fost, și căutând vameșii la el în pungă și neaflând pecetea, îi mai iau încă 3 fl. vamă.[3])

Pentru domnia lui Radu cel Mare avem la îndemână alte izvoare istorice — afară de aceste scrisori slavone sărăcăcioase în informațiuni — de-o nespusă bogăție de amănunte, din care mai ales putem cunoaște intensitatea relațiilor comerciale între cele două țeri vecine. Avem nu numai numirea mărfurilor ce se importau din Țara-Românească în Ardeal, și ce se exporta de aici acolo, ci și numele negustorilor din diferitele târguri ale Munteniei, pe lângă prețul mărfii dat uneori. Toate aceste informațiuni așa de îmbelșugate, folositoare și necesare pentru a ne face o icoană mai clară despre schimbul de mărfuri, sau vieața comercială între cele două țeri se află în socotelile Sibiiului și ale Brașovului.

[1]) Cedarea Branului, de care vorbește Radu, s'a întâmplat în 25 Ianuarie 1508 pentru 6500 fl. dați regelui Vladislav de Brașoveni. La 22 Maiu 1513 din nou le întărește regele Branul ca zălog. G. D. Teutsch, *Geschichte der Siebenb. Sachsen*, 1899, I, pp. 145—6 cf. Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 136.

[2]) Bogdan, *Relațiile*, pp. 266—7 no. 188.

[3]) *Ibid.*, p. 301 no. 245.

www.dacoromanica.ro

Începem cu Sibiiul, pentrucă privitor la acest oraș nu ni s'a păstrat nici un privilegiu de felul Brașovului, dat de vre-un Domn muntean, în care să se arate mărfurile de import sau de export împreună cu vama lor. Din Țara-Românească se exporta pela 1500 la Sibiiu mărfuri și producte de ale țerii, și mărfuri levantine, care prin țară erau de transit, sau se cumpărau în țară și apoi se duceau în orașul săsesc prin negustori sași și români sau de alții. În primul rând era exportul de pește: crap, morun, știucă, somn etc., care se aduce nu dela Brăila, ca la Brașov, ci dela Dunărea olteană sau din bălțile numeroase și bogate în pește de pe malul stâng al marelui fluviu. Peștele se aducea pe drumul Oltului, ca și toate celelalte mărfuri: blăni și piei de oaie, miel, capră, bou, vacă, viezure, vidră, vulpe, lup, jder și de castor. Producte: ceară, său, slănină, lână, oi, miei boi, porci. Producte ale industriei țerănești: chepenege, șatre-corturi ori rogojini (papillia), învelitoare de cap, ștergare, pânză, brâie-cingătoare, fețe de perină, măsărițe, dulame („dalman" un surtuc lung), bobou, cojoace de piele de lup, și oaie. Mărfuri levantine: piper, ghimber, cuișoare, șofran, stafide, orez, lămâi, tapete, bogasie (o pânză fină de bumbac sau in), bumbac, taftă (stofă de mătasă), camhă (stofă de mătasă), „pillios de auratos", halat (îmbrăcăminte turcească), damast, piei turcești, roșii (=cordovane), buzdugane, „mătasă" roșie, verde și neagră, mănuși de sarică, „sindonem" (o stofă fină de bumbac), teacă pentru cuțite, frâne turcești, „Kyrsin rockin" (o îmbrăcăminte de blană), camelot (învelitoare de păr de cămilă), catifea („veluta"), paturi, nucșoare.

Acestea sunt mărfurile de export la Sibiiu,[1]) a căror preț, pe baza acelorași socoteli orășene, se poate constata, cel puțin la unele pela 1503. O fixare a acestor prețuri nu poate fi fără interes pentru cine urmărește viața comercială a celor două țeri vecine în cele mai mici amănunțimi. 1 majă de piper 40—45 fl., 1 m. de ghimber 15—32 fl., 1 m. de cuișoare 80 fl., 1 m. bumbac 10—12 fl., 1 m. tămâie 22 fl., 1 m. orez 3 fl. 6 aspri,[2]) 1 m. de smochine 2 fl., 1 m. piatră acră 4 fl.. 1 m. stafide 2 fl., 1 bute de lămâi 4 fl., 1 bucată de bobou 1 fl., 1 caftan alb 60 aspri, 1 buc. de purpură roșie, 4 brâie 1 fl., 1 cingătoare 1 fl., 1 pat(?) roșu 45 aspri, 1 șea

[1]) *Rechnungen*, pp. 274—301.

[2]) La Sibiiu 1 majă de orez e 2 fl. 10 den. *Rechnungen*, I, p. 286. Pe 11 cai se aducea 25 măji de orez.

www.dacoromanica.ro

turcească 6 fl., 1 caftan 2 fl., 4 bucăți „ystar" 1 fl. 16 aspri, 4 buzdugane 1 fl. Prețurile acectea le-am statorit pe baza socotelilor brașovene din 1503, dar cred că nu e mare deosebire între acestea și cele dela Sibiiu, dacă nu sunt adesea chiar egale.[1])

Importul Țerii-Românești dela Sibiiu și peste tot din Ardeal consta în cea mai mare parte din fabricate ale industriei săsești pelângă postav etc. adus din Apus de negustorii sași. Astfel se importa: șele, brâie (să și exportau), căldări, cuțite, funii, săpun, pălării, sape, securi, seceri, („felces"), scuturi, coase, oțel, farfurii, coșărci, cizme, „pellicia" (o îmbrăcăminte de blană), mai multe feliuri de postav: Nürnberg, Görlitz, Trichtisch (= Mastrich), Langwerder, Mecheln, Pernisch, Breslau, Speier și Colonia.[2]) Prețurile pentru mărfurile de import dela Sibiiu: 1 bucată de postav Mecheln 17 fl., 1 buc. postav de Breslau 5 fl.;[3]) 1000 de cuțite erau cu 12 florini.[4])

Aceleași mărfuri de import și export le găsim și la Brașov cu mici deosebiri, pe care le vom releva mai departe. Se aducea de exemplu postav de Breaslau din Moldova prin Țara-Românească la Brașov, apoi alte articole ca icre, argint viu, care turcești, lămâi, aba adusă de sigur dela Sliven etc.

În acest timp, pela 1503 se întemeiază cea dintâia (?) societate de comerț a Sașilor din Brașov prin negustorii: Luca Rener, Luca Czeresch, Ioan Groman și Gheorghe Hirscher. Scopul acestei societății era să exporte în Țara-Românească diferite articole brașovenești. Din Ianuarie până în Octomvrie societarii au exportat în Țara-Românească 422.050 de cuțite în preț de 5063 florini și 80 aspri; postav de diferite soiuri în preț de 376 fl. 50 as. și alte.[5])

Alți negustori sași din Brașov, cari exportau în deosebi cuțite și postav în Țara-Românească, aducând de aici mărfuri levantine,

---

[1]) *Quellen*, I, pp. 1—36. Pe dosul unei scrisori a lui Radu cel Mare către Brașoveni e însemnat prețul unor mărfuri în modul următor: 60 littras (?) 90 fl.; 7 buc. taffeta 77 fl.; 5 buc. camelot 17 ½ fl.; 10 buc. camoca 40 fl.; 37 buc. pânză 26 ½ fl.; ½ de atlaz 2 fl.; 14 măji de piper 307 fl. Bogdan, *Relațiile*, pp. 230—1 no. 192.

[2]) *Rechnungen*, I, pp. 274—301.

[3]) *Ibid.*, p. 523 (14 August 1509).

[4]) *Ibid.*, p. 301 (6 Octomvrie 1500). Vezi pentru prețul mărfurilor și R. Fr. Kaindl, *Geschichte der Deutschen in Karpathenländern*, II, Gotha, 1907, p. 322.

[5]) *Quellen*, I, pp. 36—7.

www.dacoromanica.ro

sunt: Simion Grett,[1]) Ioan Kylhaw,[2]) Aylda,[3]) Matias Papir & Martin Crewcze iunior,[4]) Ioan Schirmer & Petru Schwarcz, apoi Ioan Benkner,[5]) Marcus Racz, Petru Schram, şi cei patru negustori de sus alcătuiţi în societate, a cărei durată se vede a fi fost scurtă.[6])

Am văzut, că în acelaşi timp şi negustorii din Ţara-Românească la Câmpulung să alcătuiau în societăţi pentru a putea face un negoţ mai întins cu un capital de bani mai mare. Ba întâlnim negustori aliaţi în societate şi din diferite târguri, nu numai din acelaşi târg ori oraş. Vasile Negru din Gherghiţa se asociază cu Manea Şerb din Târgşor.[7])

Mişcarea comercială a unor târguri şi oraşe din Ţara-Românească situate în preajma drumurilor de comerţ s'a arătat în capitolul întâiu pe baza unui număr însemnat de negustori şi cărăuşi, cari cercetau, — cumpărând şi vânzând, — pieţele marilor centre de negoţ din Ardeal: Braşovul şi Sibiiul. Ceeace nu s'a arătat acolo, trebuie să se arete aici pe baza acelorași socoteli săseşti, pentru a avea o icoană mai deplină a vieţii comerciale în trecutul românesc.

În capitala Ţerii-Româneşti, în Târgovişte, se acinaseră o mulţime de străini, cari se ocupau cu negoţul. Am văzut pe Raguzani. Negustorii de aici cercetau mai mult Braşovul cu marfa lor, fiind mai aproape. Mulţimea de negustori din acest oraş, dintre cari unii erau foarte bogaţi şi influenţi, ca de ex.

---

[1]) *Ibid.*, I, pp. 37—9.

[2]) Cu acest Kylhaw şi cu Lucaciu (Rener ori Czeresch?) au un proces Neacşul din Câmpulung şi Stoica din Târgovişte pentru nişte datorii, ce aveau la numiţii negustori saşi. Vlad, V Vodă (13 Martie 1530—2) intervine la Braşov, să li se plătească datoria, fiindcă au hogeate şi mărturii foarte bune. Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 182—3 no. 178.

[3]) *Quellen*, I, pp. 39—41.

[4]) *Ibid.*, pp. 41—2.

[5]) Acest Ioan Benkner, cum se vede din scrisoare alui Neacşu Lupa, marele negustor din Câmpulung, din 1521 adresată acestui Sas braşovean, purta un negoţ întins, umbla până şi pela „locul cela strîmtul ce ştii şi dumneata“ îi scrie Neacşu adecă pela Porţile de fier dela Dunăre. E probabil ca Benkner să fi trecut cu marfa sa şi în sudul Dunării, împreună cu alţi negustori saşi. Hurmuzaki, XI, p. 821 nota 1, şi Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 283—4 no. 1.

[6]) *Ibid.*, pp. 42—6.

[7]) *Ibid.*, pp. 46—76.

www.dacoromanica.ro

boierii, — se datorește faptului, că fiind în preajma Domnului, mulți puteau obține favoruri însemnate pentru negoțul lor, care le aduceà o îmbogățire repede și sigură.

Iată și numele negustorilor din Târgoviște, cari cercetează piața Brașovului: Gogoasă, Chirca Negru, Dimitrie fiul lui Dragotă, Mihalco, „popa Armeanul", Costa Urla, Sava fratele lui Marcuș, Stoica, Mateiu, Voica, Alexe, Frâncul, Gherghe fiul lui Anghel, Fratilă, Dan, Voicu, Radilă, Stoian, Tatul, Dimitra Nichifor, Radul „Griseus" (de sigur negustor de bobou), Ștefan, Tudor, „Syn" și „Schussman".[1]) În același timp întâlnim la Sibiiu pe: Șinca, Vlad, Ianoș, Radislav, Ieronim, Dragomir, Helias, Boița și Balaș.[2])

Marele număr al negustorilor din Târgoviște n'a scăzut în decursul veacului al XVI-lea, căci la 1613 un sol ungur Toma Borsoș, care a petrecut în Târgoviște în luna Maiu acel an ne spune că aici locuiesc mulți negustori bogați.[3])

Din Pitești veniau la Brașov negustorii: Nag, Oprea, Dragomir, Cândea, Dan, Mircea și Mihail.[4]) La Sibiiu, care era mai la îndemână, vin din Pitești pela 1500: Dancu, Gergel, Flora, Stan, Șerban, Manea, „Syn", Stoica, Vălsan, Vladislav, Stroia, Ierg, Vâlcan și Nan.[5])

Dela Argeș unde fusese reședința Voievodului român la început și unde se înjghebase un târg de munte, încă veniau negustori și cărăuși cu marfă la emporiile dela graniță. La Brașov în 1503 se amintesc Argeșenii: Tatul, Mihail; Petru, Maniul și Voicul.[6]) Sibiiul la 1500 e plin de oameni din acest târg de munte: Todoran, „Chalgyn", Bratu, Popa, Stanimir, „popa Schirke", Groza, Stanciul, Andrei, Badea, Radu, Gergel, Mihail, Rata, Cașiu, Pavel, Dragomir, Stan, Ioan, Cârstian, Șerban, Caloean, Voina, Dan, Manea, Macra, Cosan, Cristea, „Muschaly", Dia, Balint, Costea, Vâlcan, Fătoica, Ivan, Mușat, Dobrotă, Petru Dragotă, Stoian, Duca, Mihai, Rat, Gherghina, Anca, Cornea, Simion, Gheorghiu, Stoian etc.[7])

---

[1]) *Quellen*, I, pp. 1 36, 46 76 și Vlaicu, Mihail, Datalmir, Mansul, Mihnea frate cu Anghel.

[2]) *Rechnungen*, I, pp. 274 301.

[3]) Kemény & Kovács, *Erdélyország történetei tára*, Cluj, 1845, II, (1566—1613) p. 235.

[4]) *Quellen*, I, pp. 1 36.

[5]) *Rechnungen*, I, pp. 274 301.

[6]) *Quellen*, I, pp. 1 36.

[7]) *Rechnungen*, I, pp. 274—301.

www.dacoromanica.ro

Dintre negustorii din Râmnicul-Vâlcii pe cari i-am văzut, când a fost vorba de drumuri și târguri, mulți erau străini: sași, raguzani, și alții veniți din sudul Dunării făcând mișcarea comercială de aici mai vioaie prin legăturile lor cu Sibiiul și cu alte târguri din dreapta Dunării. Doi negustori de aici: Dumitru și Voicul încheie un contract de cumpărătură cu Iacov, Tămas și Mihai din Ardeal, ca cei dintâi să le aducă 40 de măji de lână, maja cu $8^1/_2$ florini „așa ca *jumătate* marfa să le-o plătească când vor aduce lâna, iar jumătate de marfă să le-o plătească peste 6 săptămâni; iar dacă vor avea bani, ei să plătească odată tot, dacă le vor aduce lâna. *Și iar de nu se vor ținea de cuvântu, să pue 40 florini*“ (cuvintele subtrase sunt în românește).[1]) Un alt contract încheiat de același Voicu și Iacov din Râmnic, și între Matei și Andrei amândoi Sași din Brașov, ca cei dintâi să le aducă 100 măji de lână, 18 fl. 12 as. maja.[2])

În socotelile săsești copioase până și din diferitele sate ale Țerii-Românești ni s'au păstrat numele unor oameni cari făceau negoț și cărăușie la Brașov și Sibiiu.[3])

Deci domnia pașnică a lui Radu cel Mare de 16 ani a fost nu numai pentru viața bisericească culturală, ci și pentru prosperarea negoțului între Țara-Românecscă și Ardeal cu care a trăit în pace, o epocă de înflorire și îmbogățire materială a țerii, ceeace ne arată și numărul mare al negustorilor de pela 1500, cari cercetează zilnic centrele vieții economice săsești din Ardeal: Sibiiul și Brașovul.

Veacul care se deschisese prin Radu, a adus mult zbucium vieții economice din cele două țeri vecine, cum vom vedea îndată.

---

[1]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 239 no. 228.

[2]) *Ibid.*, p. 330.

[3]) *Quellen*, I, pp. 1—36; *Rechnungen*, I, pp. 274—301.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL IV.

Negoțul muntean cu Ardealul în veacul al XVI-lea.

Situația Țerii-Românești în veacul al XVI-lea devine tot mai grea, și din punct de vedere economic în deosebi către sfârșitul acestui veac. Ardealul în acest timp ajunge și el tributar Turcilor, ceeace n'ar fi fost o piedecă mare pentru comerțul extern al acestei țeri, dacă lupte interne și externe îndelungate și nenorocite nu s'ar fi purtat pentru stăpânirea ei. Luptele acestea au îngustat mult negoțul Sașilor, reducându-l la un simplu negoț de provincie și de vecinătate, din însemnatul negoț, care mijloceà schimbul de mărfuri între Apus și Orient. Relațiile de comerț s'au păstrat și în acest veac între Țara-Românească și Ardeal, deși nu mai au puterea și importanța celor din trecut: deoparte fiind scădere comercială a Sașilor prin necontenitele lupte în Ardeal, de altă parte îndreptarea economică a Țerii-Românești tot mai mult spre Orient încă din veacul trecut.

Mihnea-Vodă numit cel Rău, fiul lui Vlad Țepeș, urmează lui Radu cel Mare în scaunul domnesc al Țerii-Românești cu ajutorul Turcilor. Domnește numai doi ani și apoi refugiindu-se la Sibiiu, e ucis aici la 12 Martie 1510 de pretendentul Danciul și Dimitrie Jaksich,[1]) și înmormântat în marea biserică a Sașilor din Sibiiu.

Deși Mihnea a venit cu ajutorul Turcilor la tronul țerii, el a căutat să trăiască dela început în bune relații de vecinătate cu Sașii ardeleni în mijlocul cărora petrecuse înainte de a ajunge Domn, ba încă, chiar în Ianuarie 1508 aflăm pe soția lui Mihnea la Sibiiu, unde primește în dar un vas de vin.[2]) La 8 Iunie acest an, când era deja Domn, scrie Sibienilor că le va fi prietin, căci „nu vreau să fiu nerecunoscător pentru binefacerile ce le-am primit în Țara-Ungurească“, și de Turci să nu se teamă.[3]) În

[1]) Vezi despre Mihnea și studiul lui Elie E. Anghelescu în *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iași*. București, 1904, pp. 363—374.

[2]) *Rechnungen*, I, pp. 494—5. Pentru daruri lui Mircea, fiul lui Mihnea. *Ibid.*, p. 496.

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 183—4 no. 334—5 și nota 1.

www.dacoromanica.ro

anul următor 14 August judele din Sibiiu Petru Wolff şi cu Petru Hoch în numele celor şapte scaune săseşti vizitează, felicită şi întăresc prietinia cu Mihnea-Vodă, ducându-i un dar frumos: 1 cupă de 4 Mărci şi $20^1/_2$ pisete greutate, în preţ de 44 fl. 27 den.[1]) Când peste două luni în 15 Octomvrie apare în Sibiiu Vistiernicul lui Mihnea, Albul, primeşte ca dar: 1 buc. de postav Perkammer 10 fl., 1 buc. Breslau 5 fl., 5 coţi „Lyndys" şi 7 coţi „Pernis" 11 fl. 10 den.[2])

Relaţiile de prietenie ale Sibienilor cu Domnul vecin le dovedeşte şi faptul, că ivindu-se mare scumpete de bucate la Sibiiu, judele de aici se duce în 27 Noemvrie 1509 la Mihnea-Vodă în Muntenia cu 7 cai şi aduce grâu delăturând astfel scumpetea din oraş.[3]) Prin Mihnea din Târgovişte şi Stoica trimite Domnul muntean porcii săi la târgul din Sibiiu.[4]) Saşii de aici în desele lor afaceri cu Mihnea-Vodă întrebuinţau ca sol şi pe popa Bratul din Răşinari adus din Şcheiul Braşovului.[5]) Logofătul Tudor la 14 Iunie 1509 se tânguie Sibienilor, că vigezimatorii au luat prea multă vamă dela negoţul său de soră: Oprea, pe care l-a trimis să vândă la ei un caftan şi o bucată de velută.[6])

Mihnea-Vodă îndată la începutul stăpânirii sale adresează şi către Braşoveni o scrisoare de bună vecinătate, amintindu-le „de vremea când m'au fost lăsat între Domnia voastră şi am lăcuit şi am trăit cu părinţii mei, precum ştiu cei ce sunt mai bătrâni dintre voi", până ce a ajuns Domn al Ţerii-Româneşti. Se plânge că dela toţi i-au venit vorbe de prietinie şi bună vecinătate, dar dela Braşoveni nimica. Deşi Vodă a dorit bună pace şi a deschis şi a slobozit drumurile, ca să umble săracii din amândouă ţerile să se hrănească în linişte şi pace „şi să fie o ţară ca alta," Braşovenii au închis drumurile poruncind, ca nici un om din ţara românească să nu mai vină la ei. Domnul muntean încă le-ar

[1]) *Rechnungen*, I, p. 523.

[2]) *Ibid.*, p. 536. Mărfuri levantine din Muntenia în Ardeal (*Ibid.*, pp. 329—31) ajunse şi la târgul din Aiud unde 60 bogasii (à 85 den.) se vând cu 51 fl. *Ibid.*, pp. 330, 337.

[3]) *Ibid.*, p. 545. Se cumpără o trimbiţă pentru Mircea, fiul lui Mihnea. *Ibid.*, p. 530.

[4]) Şt. Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, p. 12.

[5]) *Ibid.*, pp. 15—6; Pentru nişte zaberiri scrie Mihnea Sibienilor. Hurmuzaki, XV, pp. 188 9 no. 344.

[6]) Hurmuzaki, XV, pp. 193—4 no. 353.

www.dacoromanica.ro

puteà face multă pagubă fiindu-le dobitoacele lor pe plaiurile sale „dar ni li dator cu nici un rău. Deci lăsați-vă de ce a fost până acuma și uitați-vă d-voastră la ce are să fie pe urmă; căci *Ungurii și a cele oști o să plece, iar domnia voastră sunteți nevoiți să trăiți cu noi în vecinie și în megeșie.*“ [1])

Bunele relații se statorniciră între Mihnea și Brașoveni, cărora le anunță că orî de câtă ceară ar avea nevoie, pot veni să ducă în pace dela Câmpulung, unde e destulă gata.[2])

Din 1509 încă mai avem o scrisoare a lui Mihnea Vodă dată din Argeș, — reședința-i obișnuită era București — care privește negoțul nostru. Un Turc, Mehmed, care face negoț în Țara-Românească, împrumută pe ginerele așezat în Ardeal al medicului sas: Petru dela curtea lui Mihnea Vodă, pe care-l privià ca pe „un boier al țerii.“ Turcul constrânge pe medicul sas să-i plătească, fiindcă a stat chizeș pentru ginerele său. Părcălabul de Poienari: Danciul amenință cu „opriri“, dacă acel ginere nu-și va plăti datoria negustorului turc. Vodă găsește de bună procedura părcălabului său și zice: „Și ce, putem noi să dăm legați în mânile Turcilor pentru datoriile ginerelui său pe acest om drept cu copiii și soția sa.“ [3])

Mihnea-Vodă și soția sa Voica trimite judelui din Brașov niște argint și aur, ca să-i facă 24 de cești de argint aurite, să fie de zestre fiicei lor Ruxandra,[4]) care apoi devine soția lui Bogdan-Vodă al Moldovei. După moartea lui Mihnea se fac multe reclame pentru acestea cești de Voica, Mirhea (= Miloș), fiul lui Mihnea și de Bogdan Vodă, până ce la urmă capătă totuși 23 din ele.[5])

Familia lui Mihnea — după uciderea acestuia — trăiește prin Ardeal: Brașov[6]) și Sibiiu.

---

[1]) Bogdan, *Doc. și regește*, pp. 138—40 no. 191.

[2]) *Ibid.*, p. 140 no. 192. Pentru procesul negustorului Stroia din Făgăraș cu Radea din Câmpulung pentru 8 fl. pe care cel dintâiu îi plătise judelui Brașovului Ioan Benkner scrie la 20 Decemvrie 1509 Paul Thomory castelanul de Făgăraș către Brașoveni. Hurmuzaki, XV, pp. 196 no. 358.

[3]) Hurmuzaki XV, pp. 190—1 no. 347 (18 Ianuarie).

[4]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 143—4 no. 197, p. 259 no. 55. Voica le zice la acestea cești: „marha mea“.

[5]) *Ibid.*, și pp. 144—5 no. 198; și scrisoarea lui Vladislav din 1516 în Hurmuzaki, XV.

[6]) Vezi și Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 144—6 no. 148—9.

www.dacoromanica.ro

Mircea sau Miloș se oploșește prin 1514 la Cetatea de baltă, feudul cumnatului său din Moldova: Bogdan-Vodă, și de aici cere la 22 Ianuarie ajutor de arme dela Brașoveni ca să-și cucerească tronul Țerii-Românești,[1]) dar nu i-a reușit, deși a trecut la Turci, dela cari credea el că va căpăta sprijinul efectiv pentru scopul său. Moartea lui Miloș la Turci, Neagoe Vodă-Basarab o anunță cu deosebită bucurie la 20 Octomvrie 1519 Brașovenilor, fiindcă acesta v'a făcut multe mizerii în vieață.[2]) Dela Miloș ni s'a păstrat un catastih de scule, care cuprinde lucrurile împreună cu prețul lor cumpărate pentru acest pretendent dela 25 August 1508 până la 4 Maiu 1509. Amintesc aici numai acelea, pe cari nu le-am prea întâlnit până acum: Ace (2 as.), amnariu (1 as.), brăcinar (6 as.), bureți (2 as.), bute (2 as.), căpăstru (5—7 ½ as.), cheotori (1—2 as.), rogojină (c. 4 as.), scânduri (1 buc. 2—3 ½ as.), — deacestea făceau în acest timp și Românii din satul Boița lângă Turnu-Roșu[3]) — sfredel (3 as.), traiste (c. 4 as.), țesală, teslă, ținte, țițini (4 as.), țol, toporiște (de secure, etc. 1 buc. 1 as.), verigi (1 as.), zale (1 as.; 2 păr. 16 as.), -- apoi chefe, ciubăr, cizme (1 păr. 25—30 as.), cucimă (7 ½ as.), dulamă (4 as.), nadragi (30—35 as.), acestea 6 mărfuri din urmă sunt cu numirea lor ungurească — aproape toate mărfurile numite se cumpărau din Ardeal, și pentru Țara-Românească. Mărfuri turcești aduse în Ardeal: astariu (= căptușală 4 buc. 270 as.), atlaz (1 cot 285 as.), buzdugan (30 as.), ceatma (un fel de mătasă, 1000 as.), cefti (= o stofă de mătasă 1 cot 25 as.), cofterie (un fel de satin oriental 1 cot 6 as.), ciorapi (1 as.), manta (soldățească 2 as.), fotă (c. 10 as.), maramă pentru iconostas (12 as.) cizmulițe („meș", 3 as.), ghem-mosor („mutcal"), măciucă de cioban („nagec" 1 buc. 9 as.), cană („nastrap" 28 as.), funie de car („paivan" 2—6 as.), papuc (1 păr. 12 as.), curea („pasmagi"), „sandalos (un fel de mătasă subțire roșie), sîrmă (4 as.), taftă (20 as.), tapsie, apoi candilă (1 ½ as.), cărămidă (80 as.), chinovariu, hârtie (2 as.) — furculiță („piroae" 2—5 as.), plapomă (82 as.),

[1]) *Ibid.*, p. 148 no. 151; Hurmuzaki, XV, p. 201 nota. O scrisoare a lui I. Zapolya către Bistrițeni din 19 Iulie 1512 amintește pe Mircea-Vodă, pretendentul, la Ciceu un alt feud ardelean al lui Bogdan-Vodă. *Ibid.*, XV, p. 220 no. 399.

[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 240—1 no. 438.

[3]) *Rechnungen*, I, tabla.

www.dacoromanica.ro

tamian (1 litră 8 as.), zahar, lăcat și chingă (10 as.).[1]) Multele numiri turcești ale mărfurilor arată, că legăturile de negoț ale Țerii-Românești cu Turcia erau destul de dese; negustorii turci cercetează tot mai mult târgurile țerii pentru desfacerea mărfurilor lor levantine, cum s'a putut vedea și din cele câteva documente semnalate mai înainte în studiul de față."

Doamna Voica se pare c'a murit în Ardeal, dacă n'a trecut în Moldova la fiica sa Ruxanda. Paul Thomory, castelanul din Făgăraș, a făcut un Catastih despre lucrurile acestei Doamne, depuse la Ioan Benkner din Brașov (1 Ianuarie 1514).[2]) Sunt foarte interesante aceste lucruri pentru negoțul nostru, — amândouă catastihurile citate au și o valoare culturală — arătându-ne nu numai numirea diferitelor mărfuri câștigate prin mijlocirea comerțului, ci și greutatea și prețul lor de atunci. Lucrurile acestea erau: Cești de argint, aurite și împodobite cu diferite flori, făcute de acelaș meșter de 68 Mărci de Buda[3]) și 38 de pisete greutate (1 M. cu 10—11 fl.); 6 farfurii de argint de 32 M. 23 pis.; 1 cană sau ceașcă („cantarum") de argint, simplă de 2 M. 30 pis.; 4 brazlete („chezes") mici de argint de 2 M. 6 pis.; 6 „pictoria *sellyeg*" (dela *serleg* ungurește cupă) numite, simple, de acelaș meșter făcute de 8 M. 9 pis.; 3 „pictoria *sellyeg*" (cupe) mai mari, de acelaș meșter de 8 M. 12 pis.; 10 pahare de argint *românești* de 13 M. 6 pis.; 1 cingătoare („balteum") de argint, aurită de 9 M. 31 pis. (1 M. cu 10 fl.); 10 linguri de argint de 2 M. și 31 pis.; 1 oglindă cu 50 denari; 72 pietri mici de granat de coloare „ostendentes" în preț de 3 fl. după argintar; 1 șubă roșie aurită, turcească cu 36 chiotori de argint aurite, blănită cu blăni de sobol vechiu în preț de 86 fl.; 1 șubă roșie aurită turcească folosită cu 35 de chiotori de argint, blănită cu blăni de jder, 50. fl.; 1 șubă roșie blănită cu blană de vulpe cu 36 chiotori de argint, 32 fl.; 1 șubă roșie îndoită de Veneția, coloare galbenă cu 35 chiotori de argint, blănită cu blană de „*perghwélhath*" (din spinare de cacom), 40 fl.; 1 șubă de atlaz

[1]) Catastihul e publicat în Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 319—328. Numărul din pavanteză e prețul contemporan al mărfurilor.

[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 225—6 no. 407; despre alte lucruri ale Voicei rămase la Brașov vezi *Qellen*, I, p. 224.

[3]) 1 Marcă de Buda = 246·20485 grame; 1 piseta = $^1/_{50}$ din Marcă. Cf. I. Nistor, *Handel und Wandel der Moldau*, Cernăuți, 1911, p. 117 și nota 4.

www.dacoromanica.ro

aurită, florentină (din Florența) cu 37 chiotori de argint, blănita cu blană de *„perghwethath“*, 60 fl.; 4 haine femeiești, două din ele sunt roșii turcești aurite, a treilea de atlaz aurit, a patra galbenă de atlaz simplu, toate făcute după *moda românească*, 40 fl.; la un loc sigilate: 2 săbii (?) de argint aurite de 16 M. 43 pis.; 15 linguri de argint 3 M. 36 pis.; și 6 pietri *Kwach* („cvarț“) și altele diferite de 16 Mărci și 16 pisete.

Toate acestea „lucruri și argintării“ le reclamă Bogdan Vodă în 1516, fiindcă aparțin „Doamnei soției sale“.[1])

Cu ajutorul boierilor olteni: Pârvulești locul lui Mihnea îl ocupă Vlăduță-Vodă, fiul lui Vlad-Călugărul. El trăiește în pace cu Ardealul, încheie chiar un tratat la 17 August 1511 cu regele Ungariei Vladislav, făgăduindu-i prietinie și în deosebi Brașovenilor, cari vor putea face liber negoț în Țara-Românească fără să li se mai pună vămi nouă.[2]) Dealtcum îndată după suirea sa pe tron la 4 Iunie 1510 trimite cu „colac“ la Brașoveni pe boierii săi: Radici, mare portar, și Dragomir, vistiernicul, ca să facă cu ei „tocmire mai tare“ de cum fusese sub părintele său Vlad-Călugărul.[3]) În anul următor trimite la ei pe pitarul Ștvan cu 1000 aspri să-i cumpere arcuri, săgeți și tolbe.[4])

Cu Sibienii avea neînțelegeri din cauza deselor opriri făcute de aceștia. Deaceea le scrie în 26 Noemvrie 1510: „Că altfel ce prietinie poate fi între noi, dacă supărați cu așa de puțină dreptate pe ai noștri?“[5]) Peste cinci zile vorbind despre oprirea exportului de grâu din ținutul lor în Muntenia, zice: Cu regele avem pace, regatul nostru este unit cu al regelui. Așadară vă rugăm ca săracii noștri după obiceiul vechiu, atât ai noștri cât și ai voștri să aibă libertate a-și cumpăra cele de lipsă. Noi voim să păstrăm cu voi bună vecinătate și prietinie.“[6]) În acelaș timp

[1]) Hurmuzaki, XV, la acest an, cele două scrisori ale regelui ungar Vladislav.

[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 213—4 no. 385 dat în satul Dridih (județul Jalomița) de unde întâlnim cărăușii la Brașov în 1503. *Quellen*, I, p. 1—36. Despre un cal murg armăsar turcesc dăruit de Vlăduță Vodă lui Vladislav, regele Ungariei în preț de 3000 aspri vezi Greceanu, *Șirul Domnilor cu divane*, București 1907, p. 28.

[3]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 141 no. 143.

[4]) *Ibid.*, p. 141 2 no. 144. Românii din Muntenia cumpără fân în Ardeal și 4 roate din Brașov. *Quellen*, I, p. 151 (6 Sept., 1 Noem. 1511).

[5]) Hurmuzaki, XV, p. 207 no. 374.

[6]) *Ibid.*, XV, p. 207 no. 375.

www.dacoromanica.ro

cumpăra Vlăduță Vodă arcuri, săgeți și tolbe dela Brașoveni, Vladislav scrie la 4 August 1511 Sibienilor, să îngăduie cumpărarea de arme la ei de Vlad-Vodă, numai acesta să nu le ducă și în Turcia.[1]) La 24—27 Septemvrie trimite Vlăduță pe credinciosul său Ruhan la Sibiiu cu scrisorile regelui Vladislav, care îi îngădui „ca să putem cumpăra și aduce arme împotriva vicleniior, preacruzilor dușmani ai legii creștine.“[2]) Armele de sigur nu le ducea Turcilor, ci se pregăteà contra lor, cari numărându-i zilele îl omorîră la București „supt un păr“ în 25 Ianuarie 1512 prin Mehmed beg.

Neagoe-Vodă Basarab se poate spune, că a trăit în bune relații de vecinătate cu Ardealul, afară de câțiva ani la începutul Domniei sale, când Miloș-Vodă cu ajutorul unguresc căuta prilejul să năvălească în Țara-Românească pentru a alunga pe Neagoe și a ocupa el scaunul domnesc. Dar planul nu i-a succes, deși era sprijinit de Voievodul Ardealului Ioan Zápolya, care la 25 Octomvrie 1516 scria Sibienilor să-și recheme negustorii din Muntenia,[3]) în nădejdea înfăptuirii planului lui Miloș-Vodă. Sfârșitul lui Miloș l-am văzut și astfel Neagoe a avut liniște din partea Ardealului. Din timpul acestor atentate la tronul muntean avem această scrisoare către Brașoveni,[4]) cari adăposteau și sprijineau pe Miloș-Vodă (=Mircea) pretendentul: „De când m'a miluit Dumnezeu cu Țara-Românească eu de atunci v'am lăsat să umblați în bună voie și nimenea nu v'a oprit“. Dar de acum înainte nici un om al Brașovenilor să nu se mai afle pe locurile Domnului muntean păscând oile și porcii și vânând pește fără știrea Domnului și a vătafilor dela margine, căci de va afla vreunul îl va tăia și-i va lua dobitoacele. Cine vrea să pască și să vâneze să plătească „gorștină“ cum plătesc muntenii în Ardeal, altcum n'are ce căuta în țară.[5]) Relațiile încordate s'au mai îmbunătățit apoi, căci vedem, că Brașovenii trimit doi reprezen-

---

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 211—2 no. 382.

[2]) *Ibid.*, XV, la această dată.

[3]) *Ibid.*, p. 234 no. 427.

[4]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 149—50 no. 152. Craioveștii zidesc în 1496—7 mănăstirea olteană Bistrița, care păstrează un clopot cu data aceasta dela ctitori, adus de sigur din Sibiiu ori Brașov. Tocilescu, *Raport etc.*, p. 50.

[5]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 79—80 no. 81 (atribuită aici greșit lui Basarab cel Bătrân).

www.dacoromanica.ro

tanți ai lor: Hanaș și Giurgea[1]) la Neagoe în chestia negoțului, și fiindcă aceștia cereau prea multe favoruri Vodă le răspunde în scris în modul următor: „Numai cât n'am putut să juruim pentru lucrul neguțătorilor și a târgurilor fiindcă ați poftit să umble oamenii domniei voastre și să vânză marfa prin toate târgurile și prin toate orașele din țara noastră, și să cumpere pește prin gârle ca și negustorii noștri. Aceasta n'o putem face, căci vedeți bine d-voastră, dacă vom slobozi pe negustorii d-voastre să cumpere și să vânză prin orașele noastre, atunci săracii și negustorii noștri cum se vor hrăni și cui vor vinde peștele și cum se vor înlesni să se plătească de dajdea domniei mele? Astfel să știți că am jurat împreună cu boierii și cu sfatul domniei mele ca să fie volnici negustorii d-voastră să vânză în scaunul domniei mele la Târgoviște, la Târgșor și la Câmpulung, dar să vânză oamenilor noștri cu ridicata, iar prin alte târguri să nu umble. Dacă veți slobozi însă d-voastră pe negustorii noștri să cumpere și să vânză peste tot în țara înălțimii sale Craiului, și la Orade și la Cluj[2]) și la Timișvar și în Râjnov și în țara Bârsei, atunci vom slobozi și noi pe oamenii d-voastră peste tot în țara noastră, să fie volnici să vânză și să cumpere în țara noastră". Acestea cuvinte le-a spus Vodă și celor doi reprezentanți ai Brașovenilor, cari însă n'au jurat pentru ele, fiindcă sfatul cu cei de acasă n'a fost în acest fel. Neagoe îi trimite înapoi să se înțeleagă, și să-i comunice hotărîrea lor pentru a putea face obișnuita „carte de credință și jurământ". Cartea aceasta de jurământ s'a și făcut, dar cum a voit Domnul nu Sașii, cari cutropeau cu negoțul lor negustorii români în țara lor fără să-i lase, ca să-și desfacă și ei mărfurile lor în Ardeal și Ungaria chiar.

Din scrisoarea reprodusă mai sus se întrevede lămurit un lucru. Anume în Țara-Românească se formase un mare număr de negustori români, a căror nume le-am văzut, ca și orașele și

[1]) *Ibid.*, pp. 80—81 no. 82 (aceaaș observație).

[2]) Pela Cluj trecea marele drum de negoț între Ardeal și Ungaria, care era păzit de cele 20 familii românești din satul Feleac, pentru sarcina aceasta apoi sunt scutite de orice dare, afară de quinquagesima de oi plătită orașului Cluj din ordinul lui Ludovic cel Mare din 1377. Cf. Jakab Elek, *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez*, Budapest, I, pp. 94—5 no. 55; 151—2 no. 88 (1415); 229 (1486); și II (1888), pp. 55—8 (1560); vezi și Zimmermann etc., *Urkundenbuch*, II, p. 478 no. 1083.

www.dacoromanica.ro

târgurile de unde erau, din socotelile Sibiiului şi ale Braşovului. Între aceşti negustori erau mulţi oameni bogaţi şi cu influenţa la curtea Voievodului român, ca bunăoară boierii, sau negustorii înrudiţi cu boierii din sfatul ţerii, şi aşa aceştia puteau interveni, şi şi interveniau în folosul negustorilor din ţară. Hotărîrea lui Neagoe-Vodă de a restringe negoţul Saşilor la anumite târguri din ţară se datoreşte de sigur şi intervenţiei negustorilor români, dacă nu chiar iniţiativei Domnului de a răsplăti Saşilor restingerea negustorilor români, ca să-şi desfacă mărfurile lor numai în anumite târguri ardelene, deşi am arătat, că în Aprilie 1495 Vladislav, regele Ungariei, dăduse o poruncă, prin care le îngăduia negustorilor români cercetarea tuturor târgurilor din regatul său. Porunca aceasta îndată apoi a şi fost schimbată prin intervenţia Saşilor la rege în folosul lor. Hotărîrea lui Neagoe era deci bună, mai ales, că negoţul românesc se îndrepta tot mai mult spre Orient.

După ce Neagoe încheiase un tratat cu craiul „Laeş"-Ludovic, asigură din nou împreună cu boierii ţerii la 17 Martie 1517 privilegiile de negoţ ale Braşovenilor în ţară: „Negustorii ce vor veni cu marfă din Braşov sau din ţara Bârsei, domnia mea puiu *din nou* credinţă şi jurământ, că cine va fi om drept şi va umbla pe calea dreaptă, acela să târguiască dela oamenii domniei mele cu ridicata, şi să-şi plătească vamă dreaptă, cum s'a plătit şi pe vremea altor gospodari dinaintea noastră; iar domnia mea să nu le mai pue alte vămi nouă şi alt aşezământ să nu le ridice; ci să târguiască unde este scaunul domniei mele, la Târgovişte, şi la Câmpulung şi la Târgşor ... dar să preţuiască mărfurile cu ridicata împreună cu oamenii domniei mele; iar prin alte oraşe să nu fie slobozi a merge cu marfa nicăiri." [1]) Ingustarea aceasta a negoţului săsesc în Ţara-Românească a adus multă pagubă vieţii comerciale a Braşovului, care niciodată nu şi-a mai putut recuceri vechiul avânt din veacul al XV-lea.

Prietinia cu Sibiiul a fost mai statornică şi încă dela începutul domnei sale Neagoe-Vodă scrie la 4 Decemvrie 1512 jupânilor din acest oraş, că vrea să trăiască cu ei în pace precum au trăit şi „Craioveştii unchii săi." [2]) Domnul român dealtcum petrecuse în

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 151—2 no. 153.
[2]) Hurmuzaki, XV, p. 221 no. 401.

www.dacoromanica.ro

Sibiiu, cum ne spune însuși, când a venit să-și cerceteze moșia ardeleană: Geoagiul de jos.[1])

Regele Vladislav la plângerea Sibienilor la 9 August 1513 oprește exportul de piei crude în Țara-Românească și Moldova,[2]) încunoștiințând pe toți negustorii din Ungaria, că numai cojocarii din Sibiiu și din alte orașe ale Ardealului pot să cumpere și să exporteze în străinătate pieile crude, cari se vând în Ardeal sau cari se importează din Țara-Românească prin Turnul-Roșu.[3]) Porunca aceasta la 7 Noemvrie 1518 o întărește și regele Ludovic într'o scrisoare către Brașoveni oprind exportul de piei crude în Țerile-române, dela Paști până la 13 Iulie („festum Beate Margarethe Virginis"),[4]) iar în anul următor aceeaș lună în 4 oprește cu totul exportul pieilor în principatele române.[5])

La 14 Noemvrie 1517 Neagoe scrie Sibienilor despre argintarul Celestin, care i-a făcut 17 farfurii de argint și le aurește cu 15 fl.[6]) Cu acest meșter Celestin Domnul român și urmașii săi a avut mult de lucru. În 1517 i-a făcut niște cupe și alte lucrări „după placul nostru", zice Vodă. În anul următor îi dă argint ca să-i lucreze o cățuie după chipul turnului bisericii săsești din Sibiiu „că noi am străbătut Țara-Ungurească și mai frumos turn nicăiri n'am văzut", scrie Vodă Sibienilor în 18 Decemvrie. Celestin a adus argintul la Sibiiu și cățuia nu i-a făcut-o.[7]) Universitatea săsească în 10 Februarie 1521 mărturisește pentru un proces al acestui Celestin cu Ioan Flesser, care a primit 45 florini dela Neagoe-Vodă, și lui nu i-a plătit pentru muncă.[8]) La 1524 Celestin pentru o pretinsă datorie de 57 fl. ce ar fi avut la Neagoe-Vodă, îi oprește soției văduve a acestuia niște vase prețioase: 1 disc frumos de argint, 2 cuțite mijlocii de 6 1/2 Mărci greutate, care se aflau la argintarul Ludovic Rover din Sibiiu.[9]) Până târziu pela 1534—8 Doamna Milița Despina purta un proces

[1]) *Ibid.*, XV, la dată 18 Decemvrie 1518 din Pitești; vezi și studiul meu în *Curierul Hunedoarei*, I, Deva, 1919 no. 4.

[2]) *Ibid.*, XV, pp. 224—5 no. 406.

[3]) *Ibid.*, II[2], pp. 133—4 no. 124.

[4]) Hurmuzaki, XV, p. 237 no. 432.

[5]) *Ibid.*, acelaș lucru îl face și Isabela la 1558.

[6]) *Ibid.*, XV, p. 236 no. 431.

[7]) Hurmuzaki, XV, la data 18 Decemvrie 1518.

[8]) *Ibid.*, p. 249 no. 450.

[9]) Iorga, *Studii și documente*, III, p. LXXXV no. VIII.

www.dacoromanica.ro

pentru o cunună de aur în preț de 1000 fl. dată în mânile aurarului Petru din Sibiiu.[1])

Odată Neagoe scrie Sibienilor privitor la negustorul Dumitru din București, care „a avut la cineva acolo marfa sa pecetluită și zălogită; gazda i-a rupt pecetia și a cheltuit această marfă; acum nu vrea să i-o plătească; a fost venit de multe ori și a cheltuit destui bani pentru aceasta; una-i este plătită, iar cealaltă nu". Cere să-i facă dreptate negustorului său.[2])

Desele neînțelegeri cu Brașovenii se observă prin opririle nedrepte ce le făceau aceștia și prin reclamările lui Neagoe de a se face dreptate supușilor săi. Așa rcclamă pe niște meșteri brașoveni, cărora le dăduse mulți aspri ca să-i facă niște ceasornice și niște tipare, altuia, unui manganar, îi dăduse pe lângă aspri și mărgăritare ca să-i facă salbă. Toți s'au dus la Brașov, și nu i-au isprăvit nimic.[3]) Altă dată le scrie, că Brașovenii nu-și plătesc datoriile omenește negustorilor români din Muntenia, deși aceștia iau dobitoacele (adecă marfa) dela Turci, care încă-i pârăsc să le plătească.[4])

La 20 Iunie (?) 1520 aflăm la Brașov o slugă a lui Neagoe-Vodă trimisă din partea *negustorilor* și a Turcilor.[5]) În Decemvrie Sașii fac un mic dar Domnului: o bucată de postav Perkammer cu 7 fl.,[6]) și vase de cositor pentru pivnițile lui Vodă.[7])

Dintre comandele de mărfuri ale lui Neagoe la Brașov avem: sfoară de 200 aspri,[8]) cositor,[9]) un sfeșnic ce trebuia să-i facă de mai înainte un meșter brașovean,[10]) iarăși niște cositor adunat pentru dânsul în valoare de 300 fl.,[11]) și 10 roate de car, câteva hamuri, ștreanguri și tarnițe.[12])

---

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 367—8 no. 688, și pp. 377—8 no. 712.

[2]) Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, p. 18.

[3]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 156—7 no. 157.

[4]) *Ibid.*, p. 159 no. 160. Pentru Dobromir din Câmpulung, care avea datorii la Brașoveni și la negustori turci. *Ibid.*, p. 260 no. 55.

[5]) *Quellen*, I, p. 275.

[6]) *Ibid.*, I, p. 290.

[7]) *Ibid.*, pp. 282, 285.

[8]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 264 no. 69.

[9]) *Ibid.*, p. 264 no. 70.

[10]) *Ibid.*, p. 264 no. 71.

[11]) *Ibid.*, p. 265 no. 75.

[12]) *Ibid.*, p. 265 no. 76. Dimitru fiul lui Mălaiu vânduse la Brașov lui Stoica Lațatul și lui Voico Țerni 1100 de pești cu 6600 aspri. *Ibid.*, p. 265

www.dacoromanica.ro

După moartea lui Neagoe-Vodă Basarab urmează cu ajutor turcesc în scaunul domnesc fiul său Teodosie, ale cărui zile de stăpânire au fost scurte. În timpul acesta scurt, cât i-a permis norocul și dușmanii să fie Domnul Țerii-Românești, el vrea prietinie cu Ardealul vecin scriind Brașovenilor: „Domnia voastră știți de viața și de credința și de jurământul ce ați avut cu părintele domniei mele, tot așa să vă țineți și cu domnia mea... oamenii voștri să vie în țara domniei mele, pe unde vor voi, slobozi și în pace; tot așa oamenii domniei mele în țara domniei voastre.“ [1])

Cu moartea lui Neagoe se încep luptele dese și violente pentru tronul Munteniei, cari împedecă relațiile de negoț între cele două țeri. Domnii vin când cu ajutorul turcesc, când cu cel unguresc. Sașii, cari adăposteau pretendenții domnești împreună cu boierii partizani, înainte de plecare spre a ocupa scaunul domnesc se asigurau prin o „carte de credință și jurământ,“ că vor putea face liber negoț în Țara-Românească. Alt pretendent însă, venit dela Turci, alunga prietinul Sașilor, care se refugia iarăși la ei, sperând că ziua de mâne va aduce dreptatea pentru cauza sa. Și aceasta necontenită schimbare foarte păgubitoare pentru desvoltarea economică a țerii, a ținut până la 1535, când un Domn Radu Paisie putu stăpâni liniștit pe un timp mai îndelungat.

Le-a deschis drumurile Sașilor în țară și Vladislav-Vodă, care le solicita prin Iulie 1524 prietinia acestora, [2]) dar acela care le-a fost prietin adevărat, cauzându-le multe bucurii și neplăceri e Radu dela Afumați, neastâmpăratul pretendent și Domn viteaz. A trăit în Ardeal, — câștigându-și scaunul prin vitejia sa și sprijinul fricos al lui Ioan Zápolya — unde s'a însurat a doua oară la Sibiiu în 17 Ianuarie 1526 [3]) luând de soție pe Ruxandra fata cea mai frumoasă a Doamnei Despina-Milița, care trăia prin orașele săsești. Pentru nuntă Sibienii dăruiesc: 1 vas de vin, 20 boi de tăiat și 8 căruțe de lemne. [4])

---

no. 74; pentru Badiul din târgul Buzău, care-și lasă peștele la Urzică din Brașov. *Ibid.*, p. 295 no. 158. Pentru vin din Țara-Românească adus la Brașov vezi *Quellen*, I, pp. 208, 211, 214, 253.

[1]) Bogdan, *Doc și regeste*, pp. 160—2 no. 162.

[2]) *Ibid.*, pp. 163—7 no. 164—5.

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 286—7 no. 321 2. Vezi despre moartea primei soții a lui Radu dela Afumați prin apoplexie interesanta știre din 1525 în Veress, *Acta et epistolae etc.* (= *Fontes verum Trans.*, IV/I, pp. 136 - 8 no. 100.

[4]) Hurmuzaki, XI, pp. 849—50 (15 Ianuarie 1526).

www.dacoromanica.ro

Într'un timp, când încă nu se știa cine va stăpâni în Țara-Românească Zápolya la 4 Ianuarie 1522 într'o poruncă către Brașoveni oprește exportul de arme în Țara-Românească,[1]) iar în 28 aceeaș lună Sașii brașoveni încunoștiințează provincia lor, ca nime să nu vândă în piață mazere („pisa") și grâu Românilor munteni, din cauza veștilor sinistre despre Turci, cari erau în Muntenia și se luptau cu Radu dela Afumați.[2]) Radu respins de Turci se refugiază la Brașov, unde-l întâlnim la 25 Aprilie 1522.[3]) Aici primește ajutoare și daruri dela Sași: 20 de câble de făina,[4]) bere,[5]) 2 vase de vin, 12 câble de mazere și 10 câble de grâu,[6]) iar în Iunie, când se pregăteà de o nouă năvălire în Muntenia: postav și puști pentru ostașii săi.[7]) În Decemvrie Radu cumpăra scuturi și tolbe;[8]) ca Domn scrie la 11 a lunei Sibienilor „că oricine ar vrea să treacă din țara domniei voastre în țara domniei mele cu vitele sale sau cu marfă, acela să vie fără nici o teamă, pe credința și sufletul domniei mele și pe a boierilor domniei mele".[9]) În Aprilie 1523 Radu din nou se retrage în Ardeal. În 6 Martie cumpărase 1 mâjă de plumb, probabil pentru vre-o acoperire de biserică muntеană.[10])

La 29 Aprilie 1524 Ludovic regele Ungariei scria Brașovenilor, ca să nu supere negustorii străini,[11]) între cari erau de sigur și

[1]) *Ibid.*, XV, pp. 256 7 no. 468.
[2]) *Quellen*, I, p. 412.
[3]) *Quellen*, I, p. 424.
[4]) *Ibid.*, I, p. 437.
[5]) *Ibid.*, I, p. 425.
[6]) *Ibid.*, p. 429.
[7]) *Ibid.*, p. 439; pentru tunuri vezi pp. 487, 495, 512—3, 515.
[8]) *Ibid.*, p. 466.
[9]) St. Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, pp. 43—4 no. XVIII. Documentul nu-i din 1527—28, ci din 1522, vezi și Hurmuzaki, XV, p. 263 nota 5.
[10]) *Quellen*, I, p. 478; pentru alte cumpărături de plumb p. 637 și II, p. 30; Castelanul Făgărașului Nicolae Tomori scrie din Argeș în 10 Septemvrie 1524 Sibienilor, rugându-i, să lase trecere liberă negustorilor, ce aduc în cetatea Poénari proviziuni. Poénarii era în stăpânirea ungurească a regelui Ludovic al II-lea, care dăduse în schimb lui Radu dela Afumați moșiile ardelene: Vințul de jos și Vulperul, în stăpânirea cărora Domnul muntean e întrodus numai în 6 Iunie 1526. Vezi studiul lui Lăpădatu în *Buletinul comis. matumentelor istorice*, III, no. 1—2, 4 și Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum*, IV, p. 141—2 no. 103.
[11]) Hurmuzaki, XV, p. 279 no. 506.

www.dacoromanica.ro

cei ai Domnului muntean Vladislav supusul lui Ludovic,[1]) cu care vicevoievodul Ardealului Ştefan Thomory nu voiă să ţină, şi Braşovenii, cărora le scrie în această privinţă la 29 Iulie.[2])

Se pare, că Sibienii trimiteau lui Vladislav Vodă în Februarie 1524 praf de puşcă, plumb, 28 de puşti de tarabanţi,[3]) în schimbul cărora Vodă le oferă pace în 1 Maiu.[4])

Începând cu Februarie 1525 Radu dela Afumaţi e singurul Domn în Ţara-Românească.[5])

Sibienii, după ce domnia scurtă a lui Radu-Vodă deveni statornică, se grăbesc a-i duce darurile bogate: 1 cupă de argint aurită cu 71 fl. 75 den.; 1 cal cu frâu frumos 42 fl. 66 den.; 3 bucăţi de postav de Nürnberg 36 fl., şi 13 coţi de „stamet" (postav) 21 fl. 25 den.[6]) Radu încă le trimise un mic dar „în semn de bine".[7])

Radu-Vodă cumpără dela braşoveanul Hanăş cojocarul nişte jderi cu 3315 aspri, pe cari îi va trimite îndată ce se va curăţi de Turci, căci trebuie acum să-i cinstească pe ei cu aspri;[8]) altă dată cere scutire de vamă pentru lucrurile cumpărate prin sluga sa Hârşu.[9])

Vameşii Braşovenilor făceau multe nedreptăţi negustorilor români, deaceea Zápolya la 24 August 1527 le porunceşte să înceteze cu aceste pagube făcute Muntenilor.[10]) La 23 Februarie 1528 Radu face pace cu Saşii-braşoveni,[11]) dar ei nu se ţin de ea şi fiindcă adăpostesc pribegi şi duşmani de ai lui Vodă, acesta în 3 Aprilie acest au opreşte negoţul cu Braşovul.[12]) Bunele

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 152—7 no. 163—5.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 281 no. 509.

[3]) *Ibid.*, XI, p. 847, 849 (28 Ianuarie 1526).

[4]) *Ibid.*, XI, p. 847.

[5]) Pentru ajutorul cerut de Radu dela Braşoveni, vezi Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, p. 34 no. XII; şi Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 172—3 no. 169.

[6]) Hurmuzaki, XI, p. 849.

[7]) Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, p. 42 no. XVI. Ludovic la 1523—4 dă drept Sibienilor să bată monete, şi din venitul lor să întărească Severinul şi Sibiiul, poruncindu-le ca nime să nu mai facă negoţ cu schimbarea banilor sau asprilor celor vechi. Hurmuzaki, II[3], pp. 446 no. 312; şi no. 330—1.

[8]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 270 no. 90.

[9]) *Ibid.*, p. 272 no. 95. Spătarul Gheţa cumpără dela Braşov nişte blăni de viezure şi de hermelin pentru câte o haină. *Ibid.*, p. 273—4 no. 101.

[10]) Hurmuzaki, XV, p. 299 no. 547.

[11]) *Ibid.*, XV, p. 302 no. 554.

[12]) *Ibid.*, XV, pp. 303—4 no 555.

www.dacoromanica.ro

relații iarăși se restabilesc, căci în 2 August cere un meșter de căruțe care-i mai lucrase,[1]) iar în Octomvrie primește un dar dela orășeni: 5 coți de postav Lunden,[2]) și-i trimit 300 de puști având Vodă iarăși războiu în țară cu boierii dușmani,[3]) cari îl prinseră la Râmnicul-Vâlcii și-l decapitară în 2 Ianuarie 1529.

Moise-Vodă, omul Turcilor, deci și al lui Zápolya, n'a fost bine primit la început de Sașii ardeleni, cari erau cu toții aderenti ai lui Ferdinand,[4]) de aceea au și închis drumurile înaintea Muntenilor. Tezaurariul Nicolae Gerendy scrie la 3 Aprilie 1529 Brașovenilor despre relațiile bune de comerț cu Moise Vodă al Țerii-Românești, așă că oamenii lor pot merge liber cu marfă în țara vecină.[5]) Sașii însă nu se încredeau, ci țineau și mai departe drumurile păzite, căci vedem pe Moise-Vodă scriindu-le în 10 Septemvrie să se închine lui Zápolya „și de acum înainte să deschideți drumurile pentru săraci, voi de acolo, iar domnia mea de aici, ca să umble oamenii voștri și ai domniei mele să se hrănească și să cumpere slobozi și în pace fără piedecă și fără pagubă".[6]) Cu două luni mai înainte, la 15 Iulie, scrisese Brașovenilor în chestia dobitoacelor fiilor lui Costea al lui Manea pe care jupânul Begner le luase în schimbul unei datorii a lui Costea; „Și când a luat jupân Begner mai sus zisele dobitoace, el n'a putut scoate nici un singur hogeat (dovadă), ca să arăte atunci cum i-a rămas Costea dator, ci cu puterea și fără cale le-a luat toate dobitoacele și toată averea lor. Și când a luat aceste dobitoace, el a luat și toate hogeatele lui Costea, câte le avea pentru datorii, și de prin Budim (—Buda) și de prin alte târguri din țara ungurească și din țara domniei mele, și și-au trimes apoi pretutindeni oamenii săi cu acele hogeate ale lui Costea și au adunat toate datoriile lui.[7]) Costea se vede că era un mare negustor, care avea întinse legături de negoț cu diferite orașe din Ungaria, până chiar și cu Buda, un centru însemnat de comerț.

[1]) *Ibid.*, p. 306 no. 563.

[2]) *Quellen*, II, p. 110.

[3]) *Ibid.*, II, p. 122.

[4]) I. Ursu, *Din influențele politicei europene asupra istoriei noastre (Moise Vodă, 1529. Martie — 1530 August)* în An. Ac. Rom. secția istorică, XXXVI (1914), pp. 517—528,

[5]) Hurmuzaki, XV, p. 315 no. 582.

[6]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 173—4 no 170.

[7]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 174—6 no. 171.

www.dacoromanica.ro

La 20 Ianuarie 1530 scrie Braşovenilor în chestia negustorilor săi: Balea şi Oancea din Târgşor şi Mănăilă, cari au nişte datorii la Ana 44 fl. şi în mână lui Becneş săbii 100; Pătru li-e dator 19 fl. pentru un vig de bruches (postav de Brügge); la Iacob un covor, la Urs Hanăş un brâu cu 117 fl. La Becneş mai sunt o ţuhă de supruman cu 9 nasturi mari şi o cămaşă cu 25 fl.; un cavat de 40 fl., pe care le-a luat Becneş din mânile popii din Braşov. Cere să li se plătească oamenilor săi tot până la un fir de păr.[1])

Din vremea războiului e şi comanda lui Moise-Vodă la Braşov pentru scuturi şi lănci; se roagă să-i trimită şi tunarul făgăduit şi să-i ierte vama pentru aceste lucruri.[2])

Din domnia lui Moise-Vodă ni s'au păstrat în socotelile Braşovului numele celor ce exportau din ţară la Braşov şi importau din Braşov în ţară, dându-ne şi numirea mărfurilor (în deosebi peşti) duse la Braşov dela 2 Iulie 1529 până la 17 Iulie 1530.[3])

Saşii braşoveni, cum am spus, erau partizani ai regelui Ferdinand, deci duşmani ai lui Zápolya, care îndată ce-şi întărise situaţia se pregăteşte să-şi răzbune asupra Braşovenilor nesupuşi. Aceştia văzând situaţia critică, în care se află, cer intervenţia noului Domn muntean Vlad-Vodă, — omul Turcilor şi al lui Zápolya, — căruia îi dăduseră încă în 14—20 Aŭgust 1530 florini 820, să nu-i pustiască cu Mehmed beg,[4]) care se lupta atunci cu Moise-Vodă, omul Saşilor. Vlad-Vodă împreună cu boierii face jurământ înaintea Saşilor din Braşov, că dacă se vor supune lui Zápolya, ei garantează „cu capul şi credinţa lor", că nu li se va face nimic rău din partea lui Zápolya.[5]) După ce le luase cetatea Branului dându-o nobilului ungur Forro de Háporton,[6]) Saşii se supun la 1531 lui Zápolya, care apoi le întăreşte privilegiile avute dela regii: Ludovic I şi Vladislav II.[7]) Domnul muntean intervine din nou,

---

[1]) *Ibid.*, pp. 176—7 no. 172.

[2]) *Ibid.*, pp. 274 5 no. 103—4.

[3]) *Quellen*, II, pp. 172—4. Importul dela Braşov e de 2383 fl. din 2 Iulie 1529 până în 25 Ianuarie 1530 şi pp. 215—34.

[4]) *Ibid.*, II, p. 185. Dar lui Vodă: 1 vas cu vin vechiu, 2 cu vin nou şi 2 iaraşi de vin. *Ibid.*, p. 205 (24 Septemvrie 1530).

[5]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 177—8 no. 173 (16 Septemvrie 1530).

[6]) Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen*, I, Sibiiu, 1899, p. 198.

[7]) Fr. Teutsch, *o. c.* p. 206. Braşovenii dăruiesc lui Zápolya un covor cumpărat dela Ştefu1 din Târgovişte cu 28 fl. *Quellen*, II, p. 512. Dar, se pare Isabelei: 107 crapi de Brăila. Pentru cărăuşia acestor peşti la Bălgrad se plăteşte 6 fl. *Quellen*, III, p. 258.

www.dacoromanica.ro

dar înzădar la Craiul Ardealului, ca să le lase cetatea Branului şi mai departe Saşilor „fiindcă şi noi ne putem împăca bine cu ei, şi săracii noştri se hrănesc împreună.“ [1]) La 13 Octomvrie 1530 cere un şoim dela Braşoveni,[2]) şi-i anunţă, să vină un om al lor la Rucăr, să ducă butoiul de vin, ce l-a dăruit grafului Marcus Pemfflinger din Sibiiu.[3]) Odată porunceşte schilerilor din Dragoslavele să dea un covor, pe care ei îl luaseră dela un om, ce voiă să-l ducă cinste Braşovenilor.[4])

Vornicul lui Vlad-Vodă, Drăghici, care primise dela Braşoveni în 19 Septemvrie 1530 ca dar postav „Ackelay“,[5]) îi înştiinţează că trimite la ei spre vânzare prin Tudor şi Dralea 63 de boi şi 7 măji de ceară, şi-i roagă să nu-i ia vamă „căci sunt al vostru;“ [6]) altădată scrie pentru omul său Gonţea, un negustor, care aveà nişte zăloage acolo: la Blum Hanăş un baer de 15 aspri; la Brid Hanăş o toboliţă ferecată de 18 as.; la Hanăş o strujitoare (rândea) de 13 as.; popa Radul fiul lui Gonţea e însărcinat să le scoată.[7])

Noul Domn Vlad-Vintilă e un bun vecin al Saşilor braşoveni, dela cari primeşte ca dar la 29 Noemvrie 1532 prin cei doi boieri, cari-i anunţau ocuparea scaunului muntean: 10 coţi de postav de Brügge, 2 pălării civile şi 2 legături de cuţite bune.[8]) Relaţiile proprii de negoţ ale Domnului cu Braşovul sunt puţine: cere să-i trimită nu leagăn dacă au gata, dacă nu, să-l tocmească la „maistor“ [9]), şi ceară [10]). În chestia unui lanţ de aur merge la Vodă Antoniu aurariul [11]), iar în afaceri de negoţ fuseseră în 6 Septemvrie 1533 trimişii Braşovului: Petru Bauner şi Sigismund Gemarius [12]). Avem încă două reclame către Braşoveni dela Vlad pentru nişte oameni ai săi: Bârca care a venit în Ardeal să

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 178—80 no. 174.
[2]) Hurmuzaki, XV, p. 358 no. 668.
[3]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 275 no. 105.
[4]) *Ibid.*, p. 282 no. 177.
[5]) *Quellen*, II, p. 204.
[6]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 300 no. 167.
[7]) *Ibid.*, p. 300 no. 169.
[8]) *Quellen*, II, p. 278. Dar cuiva din Muntenia: 4 părechi de scări pentru tarniţe de cai, 12 părechi de pinteni de alamă curată. *Ibid.*, p. 378.
[9]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 275 no. 106.
[10]) *Ibid.*, p. 276 no. 108.
[11]) *Quellen*, II, p. 348 (11 Aprilie 1534).
[12]) *Ibid.*, II, p. 318.

www.dacoromanica.ro

cumpere iepe, dar n'a găsit, şi pârcălabii dela Bran i-au luat 3670 aspri [1]); Roman şi Danciul, cari au vândut doi cai în Râjnov, unul la Stroie pe 900 aspri, iar cellalt la Aldea pe opt iepe, dar nu le-au plătit nimic până acum [2]).

Zápolya în 29 Ianuarie 1533 la plângerea Braşovenilor, că Secuii nu-şi aduc cai, boi, cânepă etc. la târg pe drumurile obişnuite dela Bran, Prahova, Timiş, unde se plăteşte vama de $^1/_{20}$ (vigesima), ci pentru a evita vama trec prin pasul Buzău şi Oituz, — le porunceşte acestora să se ţină de obiceiul cel vechiu [3]).

În anul 1534 în Ardeal a fost o recoltă foarte slabă. Câbla de grâu era 18 denari, iar un vas mare de vin 6 florini, cum ne spune cronicarul sas contemporan Oestermayer. [4]) Braşovenii având lipsă de bucate trimit în 17 Ianuarie 1535 în Muntenia la Vodă pe Iacob Hyrser şi pe popa românesc din Şcheiul Braşovului să cumpere grâu pentru trebuinţele oraşului [5]).

Radu-Vodă Paisie, supus credincios al Turcilor, a trăit în toată domnia sa în cele mai bune relaţii cu Saşii ardeleni şi în deosebi cu Braşovenii. Darurile dese şi bogate făcute lui Radu Paisie mărturisesc în deajuns prietinia trainică: 6 coţi postav „stammet" [6]), postav de 97 fl. 15 as.; 16 legături de cuţite bune 8 fl., 6 legături de cuţite jumătate „Krymper" şi 2 întregi „Krymper" 9 fl.; 4 văluri şi pălării pentru ostaşi („hussarica") 7 fl. 4 as. [7]); 2 buc. postav de Bergamo 42 fl., 8 legături cuţite bune 4 fl.,

---

[1]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 184—5 no. 180.

[2]) *Ibid.*, pp. 185—6 no. 181. Despre cai cumpăraţi la Târgşor de un Giurgiu (*Ibid.*, p. 309 no. 185) şi la Buzău şi aduşi la Braşov. *Quellen*, II, p. 344 (17 Martie 1534).

[3]) Szabó, *Székely Oklevéltár*, V, pp. 51 2 no. 929. La 10 Martie 1537 Zápolya scrie Secuilor, că mărfurile importate din Muntenia şi Moldova să le desfacă în Braşov şi să nu mai umble pe căi ascunse fiindcă le confiscă marfa. *Ibid.*, V, pp. 52—3 no. 930. Într'o scrisoare către Braşoveni din 24 Februarie 1540 Zápolya vorbeşte despre lemnele tăiate în munţi pentru Turci, de sigur pentru facerea corăbiilor lor. Hurmuzaki, XV, p. 388 no. 734.

[4]) *Quellen*, IV, p. 501. Pentru preţul grâului vezi *Ibid.*, III, p. 35; IV, p. 502. La 11 Iunie 1541 se importă grâu în Muntenia din Prejmer, sat lângă Braşov. *Quellen*, III, pp. 101—2.

[5]) *Ibid.*, II, p. 396. Pentru scumpetea din acest an vezi şi *Erdélyi történeti adatok*, III, p. 15.

[6]) *Ibid.*, II, p. 426 (13 Noemvrie 1535).

[7]) *Ibid.*, II, p. 463 (15 Noemvrie 1536 şi fiului lui Vodă-Marco).

www.dacoromanica.ro

4 coți postav „gramot" 14 fl., 18 pălării ori șăpci bune ostășești 3 fl. 30 as.;[1]) postav de 29 fl. 22 as., 1 văl, pălărie, cuțite, 6 turte de 12 fl. 42 as.[2]); 1 cupă mică grea de 1 M. 16 pis. (1 M. cu 13 fl.) cu 30 fl. 16 as., cuțite și pălării de 4 fl.;[3]) 2 buc. postav Brügge 45 fl., 3 buc. postav Bergamo 72 fl., 2 cupe de 8 M. 15 pis. (1 M. 12 fl. 25 as.) cu 103 fl. 37 as. și 1 denar;[4]) 1 evantaiu mare de pene de păun 4 fl. și 1 evantaiu mic;[5]) 16 pălării de „Pojon".[6]) La 23 Ianuarie 1542 Gheorghe Pellio și Mihail Ruffus mergând la Radu Vodă în chestia negoțului Brașovului și țerii Bârsei duc următoarele daruri: 2 cupe aurite, 2 buc. de postav Bergamo, 144 fl. 37 as., 1 denar, cuțite 4 fl., 16 pălării ostășești 2 fl. 33 as., 45 „octave" de vin de Malvasia fl. 9, pâne albă, plăcinte etc.;[7]) 2 tone de jimble, 6 plăcinte dulci cu aromate și o bucătărească,[8]) probabil pentru un banchet la Curte sau pentru vre-o nuntă la care chema și pe prietinii săi brașoveni.[9])

Din o scrisoare a acestui Radu-Vodă către Brașoveni aflăm mai precis cine făcea judecata negustorilor sași cu Muntenii, din care cauză se iviau atâtea neînțelegeri: Oamenii voștri, ca să nu aibă pagubă și supărare și scandal, *îi judec domnia mea singur cu gura mea după așezământul cel vechiu,* și nu las nici pe marele vornic, nici pe marele logofăt să-i judece, ci însuși domnia mea îi judec. ... Cer dela domnia voastră să aibă cercetare și judecată (Muntenii) după dreptate și după *așezământul cel vechiu;* și să-i judecați domnia voastră, să nu-i judece alți oameni".[10]) Deci după această scrisoare era între cele două țeri vecine un așezământ vechiu de judecată scris pentru oamenii din amândouă țerile. Cu toate acestea din desele protestări ale Domnilor munteni și ale boierilor am văzut cum și de cine se făcea judecata dreaptă, care se trăgăna ani de zile.

---

[1]) *Quellen,* II, pp. 679—80 (18 Decemvrie 1540 și boierilor).

[2]) *Ibid.,* III, p. 88 (9 Februarie 1541).

[3]) *Ibid.,* III, p. 98 (22 Maiu 1541).

[4]) *Ibid.,* III, p. 110 (8 August 1541). La 25 August acest an Radu Paicie era în Șcheiul Brașovului. *Ibid.,* III, p. 113.

[5]) *Ibid.,* III, p. 114 (13 Septemvrie 1541).

[6]) *Ibid.,* III, p. 120 (20 Noemvrie 1541).

[7]) *Ibid.,* III, pp. 154—5. Castelanul de Bran pela 1550 cumpără vin din Bulgaria. *Ibid.,* III, p. 477.

[8]) *Ibid.,* III, p. 255.

[9]) Bogdan, *Doc. și regeste,* pp. 188 no. 183, 281 no. 123.

[10]) *Ibid.,* pp. 186—7 no. 182; vezi mai sus și Vlad Călugărul.

www.dacoromanica.ro

Altă dată îi asigură pe Braşoveni, că pot călători în linişte prin Ţara-Românească, fiindcă a dat poruncă vătafilor să-i păzească de oameni răi.[1]) Dintre cumpărăturile lui Radu dela Braşov: 4 venture;[2]) lucruri apothecare;[3]) să-i facă un car legat în fier — şi-i roagă să-i îngăduie a-l fereca în obezi mari de câte o mâjă,[4]) 12 bucăţi de svită;[5]) pâine, şi să-l scutească de vamă cum au mai făcut şi înainte;[6]) cere odată un maistor de hălăştae şi sulinare,[7]) apoi pe Gherghe vraciul cu ierburi de toate boalele, că fiul său Marco e greu bolnav,[8]) vraciul şi merge la Vodă în 13 Februarie 1541.[9])

În domnia lui Radu Paisie negustorii greci se înmulţiseră foarte nu numai în Ţara-Românească, ci şi în Ardeal, veniţi din ţara vecină. Grecii, negustori bogaţi, îndrăzneţi şi foarte isteţi, pretutindeni pătrundeau cu marfa lor, şi astfel făceau pagube mari Saşilor greoi şi închişi, cari pierdeau terenul de negoţ din ce în ce, neputând ţinea concurenţă cu aceşti orientali dibaci. Saşii braşoveni ca şi sibieni iau măsuri de apărare în contra invaziei Grecilor. Braşovenii se adresează lui Radu-Vodă, ca acesta să-i împedece de a mai trece în Ardeal. Vodă le răspunde, că în ce priveşte oprirea negustorilor greci din Ţara-Românească de a trece în Ardeal el nu poate face nimic, fiindcă „ţara noastră este a domnului nostru, cinstitului Împărat (Sultanul) cum e şi a voastră", dacă vreau, oprească-i ei.[10])

Sibienii încă se grăbesc să ia măsuri încontra negustorilor greci, dar şi contra Românilor, cari se întovărăşiau cu ei se pare, şi veniau în oraşul săsesc, fixând un regulament în 1545

---

[1]) Bogdan *Doc. şi regeste*, p. 285 no. 135.

[2]) *Quellen*, II, p. 453 (21 Maiu 1536).

[3]) *Ibid.*, p. 449 (24 Februarie 1535).

[4]) Bogdan, *o. c.*, p. 286 no. 138. Care şi căruţe cumpărate de Munteni. *Quellen*, II, pp. 325, 476. Vintilă marele vornic cere c. 1536 dela Braşoveni „teleaga" sa cu 4 cai, care se află de mai dinainte la dânşii. Bogdan. *o. c.*, p. 302 no. 171. Napi-sfecle aduşi din Muntenia. *Qellen*, II, p, 340 (12 Ianuarie 1534).

[5]) Bogdan, *o. c.*, p. 282 no. 124.

[6]) *Ibid.* p. 283 no. 136.

[7]) *Ibid.*, p. 283 no. 128.

[8]) *Ibid.*, p. 283 no. 127; şi Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, pp. 71—2 no. 28.

[9]) *Quellen*, III, p. 114.

[10]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 281 no. 122.

www.dacoromanica.ro

în înțelesul căruia: Toate mărfurile, pe carî le aduc Grecii și Românii la Sibiiu sunt datori să le depună în casa negustorilor, pe care o păzesc și o supraveghiază „Handgraf"-ul și hangiul. Nu e îngăduit fără voia contelui a se vinde zilnic în oraș, nici a desface marfa cu mărunțișul pe sate, ci numai în ziua târgului în Sibiiu. Toți negustorii străini la plecarea lor în Țara-Românească sunt datori a se înștiința la Magistrat. Heringile, vinul de Malvasia, piatra acră nu se pot vinde cu butea și unt-de-lemnul cu funtul decât în ziua târgului. Nu e voie să vândă orășenilor marfă supt preț de 3 florini, nici femeilor covoare și plapome, nici străinilor. Grecii și Românii nu pot cumpăra fier [1]) și oțel, numai după ce Sibienii își vor fi satisfăcut trebuințele. Le restringe numărul negustorilor Greci așezați în satul Avrig, cari nu pot fi mai mulți de 14 [2]).

Măsura aceasta a Sibienilor de sigur va fi împedecat întru câtva negoțul Grecilor și Românilor în Sibiiu și în general în Ardeal, dar totuși șiretenia grecească a biruit pe Sași nu peste mult, cauzându-le mari pierderi economice.

Altă măsură interesantă pentru negoțul nostru e și cea pe care o iau tăbăcarii sași la 1553 privitor la prețul opincilor, încălțămintea străbună a Românilor: Opinci de 4 genunchi cu 1 fl.; opinci de piele de oaie bătrână cu 28 denari; 1 „capelte-ost" 14 den.; opinci cu talpa întreagă 20 den.; pentru opinci de piei de țap ori capră cumpărătorul să se tocmească pentru preț cu măiestru [3]).

În Brașov în fiecare săptămână se ținea Vinerea și Sâmbăta [4]) mare târg săptămânal, la care veniau atâția Români (munteni) și Moldoveni încât era un adevărat iarmaroc. Cunoscutul ambasador la Petru Rareș din Moldova, Gheorghe Reichersdorfer, la 1541 zice: Târgul săptămânal din Brașov este prin revărsarea aici a țeranilor dela țară un adevărat iarmaroc, târg anual; mulțimea adunată cumpără mărfurile expuse, căci aici e locul de desfacere a mărfurilor vecinilor de graniță, sau cum am zice magazinul

[1]) Mine de fier erau în Ardeal în comitatul Ciuc în Secuime, de sigur, că de aici se va fi importat fierul și în Țara-Românească. Szabó, *Székely Oklevéltár*, V, p. 151 (din 1591).

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 439 no. 822.

[3]) *Ibid.*, VIII, p. 63—5 no. 84.

[4]) *Ibid.*, XI, pp. 190—2 (spusele călătorului Ioan Bongar din 1585).

www.dacoromanica.ro

general al tuturor lucrurilor. Vin acolo împreună Secui, Români, Armeni şi Greci cari aduc adeseori mărfuri turceşti atât din Moldova cât şi din Ţara-Românească.“ [1]) Iar Italianul G. Gromo scrie despre Braşov pela 1565: Aici se adună toate popoarele vecine, ca într'un depozit de mărfuri comun şi se află totdeauna Turci, Greci, Moldoveni, Valahi, Secui şi alte neamuri. [2])

Braşovul cu reşedinţa Domnului muntean avea dese afaceri de negoţ. Pela 1545 târgoveţii din Târgovişte scriu Braşovenilor că s'au sfătuit să nu mai meargă cu marfă la Sibiiu, ci să vie la Braşov şi să stea aici cu marfa două săptămâni; dacă în două săptămâni nu se vor înţelege la preţ, atunci să aibă voie a o vinde altor târgoveţi ce vor fi la Braşov, fie Moldoveni, fie Sibieni, sau s'o ducă ei înşişi la Sibiiu. Târgoveţii cer în acest sens o carte cu jurământ. La urmă ei adaugă: „noi Târgovişteni ne mulţumim cu aceasta“. Cu alţi târgoveţi din Ţara-românească să facă Braşovenii cum vor şti ei. [3]) Conform privilegiului Braşovenilor, mărfurile străine sosite în oraşul lor trebuiau vândute acestora cu preţul pe care voiau ei să-l dea. Aşa întâlnim la 23 Septemvrie 1571 în Braşov un negustor italian venit din Răsărit: Marco Giliatti cu piper şi mirodenii („spiciaria“), care voind să treacă la Bălgrad (Alba-Iulia) unde avea rude, Braşovenii îl opresc cu toată intervenţia rudelor sale din capitala Ardealului la principele Ştefan Báthory, care de fapt îi şi dadu drept să-şi ducă şi vândă marfa în oricare oraş al ţerii, totuşi Giliatti trebui să-şi desfacă întâiu marfa la Braşoveni. [4])

Din socotelile Braşovului din acest timp putem spicui unele mărfuri cu preţul lor, cari treceau din ţară şi prin alte oraşe ale Ardealului spre vânzare.

Cunoaştem vinul ce se aducea din Ţara-Românească în Ardeal în buţi, cari acum erau şi de o sută de vedre [5]). Un

[1]) Fischer, *Kulturarbeit des Deutschtums in Rumänien*, Sibiiu, 1911 p. 198 nota 1. Studiu desordonat şi lipsit în întregime de critică şi obiectivitate.

[2]) *Rivista istorică*, 1915 (I) no. 4.

[3]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, p. 311 no. 188. Mai târziu, la 1602, vedem că Braşovenii fixează şi locul unde au să-şi desfacă marfa în cele 14 zile: negustorii munteni în „Klostergasse“ şi în „die Herberg“, iar moldoveni în „Purzengasse“ din acest oraş. Kolozsvári-Óvári, *Corpus statutorum municipalium*, I, Budapesta, 1885, p. 550.

[4]) Iorga, *Studii şi doc.*, XII, p. IV nota 2.

[5]) *Quellen*, II, p. 468, III, pp. 53, 66, 69—70. Braşovenii trimit la 13 Iunie 1546 pe Mathia, ca să cumpere 3 buţi de vin „muscatello“ la Galaţi sau la

www.dacoromanica.ro

Cristian din Muntenia vinde la Braşov în 1540 cincizeci de berbeci cu 17 fl.[1]) Porcii aduşi din ţară (1538—40) la Braşov îi duceau şi la târgul vestit de porci al Turzii, unde un porc se vinde cu 45 aspri[2]). Ioan Diacul din Lugoj scrie din Orăştie Sibienilor între altele despre un cal cumpărat în Muntenia cu 10 fl., şi un bou cu 3 fl.[3]) Muntenii: Stanca şi Dan vând la Braşov 432 funţi de lână cu 12 fl. 48 as.[4]) Zahăr adus din Târgovişte şi cetatea Saşilor şi dus iarăşi înapoi, 3 funţi cu 2 fl.[5])

Cine vrea să-şi facă o icoană fidelă despre circulaţia mărfurilor între Braşov şi Ţara-Românească în timpul domniei paşnice a lui Radu Vodă Paisie, să caute numai socotelile acestui oraş pe anii 1543—5, şi va vedea şi numele negustorilor din ţară şi numirea mărfurilor importate şi exportate la şi din Braşov, între care sunt producte ale ţerii şi mărfuri levantine turceşti aduse de negustorii români şi greci[6]).

Mircea Ciobanul a păstrat prietinia înaintaşului său cu Ardelenii, mai ales cu Saşii braşoveni,[7]) cari nu-i sufereau duşmanii lui Vodă, ştiindu-l cât e de crunt la răzbunare. Dieta din Cluj la 8 Septemvrie 1548 încă ia măsuri aspre în contra tuturor celor ce sprijinesc şi ţin pe moşiile lor boieri pribegi din Ţara-Românească.[8])

Prietinia se vede îndeosebi din darurile bogate ale Braşovenilor către Vodă: 1 cupă aurită 87 fl. 23 1/2 as.[9]); jimble, 6 turte dulci cu aromate[10]); 2 cupe aurite 50 fl. 37 as.; 1 bucată şi 21 1/4 coţi de postav de Brügge 22 fl., 3 buc. postav „Karazya“ (1 buc. 12 fl. 25 den.) 36 fl. 37 1/2 as., 5 1/2 coţi Stamet 5 fl. 25 as., 2 legături cuţite bune 10 fl., 20 pălării de Pojon (1 pălarie 16 den.)

Chilia. *Ibid.*, III, p. 347. Vin cumpărat din Bulgaria şi adus la Braşov în 1548—55. *Ibid.*, III, p. 477.

[1]) *Ibid.*, III, p. 28. Pela 1532 o oaie-mioară era în Muntenia cu 12 aspri, Nicolaescu, *Doc. slavo-române*, p. 239.

[2]) *Ibid.*, III, p. 30.

[3]) Hurmuzaki, XV, p. 417 no. 775 (28 Iunie 1542).

[4]) *Quellen*, III, p. 27 (1538).

[5]) *Ibid.*, II, p. 587 (20 Noemvrie 1538).

[6]) *Ibid.*, III, pp. 141—8, 187—215, 233—45, 248—9, 293—306, 532.

[7]) Bogdan, *Doc. şi regeste*, pp. 191—2 no. 185.

[8]) *Mon. Com. Trans.*, I (1875), Budapesta, pp. 242 3 no. 16.

[9]) *Quellen*, III, p. 261 (18 Martie 1545).

[10]) *Ibid*, III, p. 262 (22 Martie).

www.dacoromanica.ro

3 fl. 10 as., 1 pălărie latâ brună 35 as., 6 farfurii mari de cositor, 24 farfurii mici și 3 „futralia“ 1 fl., 6 plăcinte, 4 turte mari etc. duse de popa românesc din Șcheiu;[1]) 2 cupe aurite 49 fl. 12 1/2 as. (boierilor: 2 leg. de cuțite bune, 2 ploști de lemn „scyfos“ 2 fl. 8 as.);[2]) jimble, turte, făină, aromate etc.;[3]) 1 pahar de argint, ca să țină pace;[4]) 1 cupă mică 3 fl., 1 teacă cu 10 farfurii și 1 coif („celaria“) 15 fl., 10 leg. de cuțite, 1 ladă („ladulau“), 6 plăcinte 7 fl. 11 as., 1 „bubonem“ de argint aurită 34 fl. 19 1/2 as., pâine albă 1 fl.;[5]) 1 sticlă cu apă de roze etc. 6 fl.,[6]) o masă Doamnei Chiajna 5 fl., 12 leg. de cuțite, 14 farfurii „sfaneas“, 8 părechi de mănuși 1 fl. 14 as., 22 pălării, plăcinte, turte, jimble, prune, 2 sticle de apă de roze și „lavendulae“;[7]) 1 vas de cositor, 1 ham roșu („rubeas rhedas“), 2 teci de farfurii, 1 vas de vin de Malvasia, rachiu („vinum sublimatum“) și pâne albă;[8]) un ceas cu 10 fl.[9])

Mircea Ciobanul în Martie 1547 cumpără dela Brașoveni un car pentru proviantura războiului „curus arcuatum“,[10]) apoi un leagăn, care să-i fie gata pe Pașți, căci are mare nevoie de el.[11]) Drăghici Tatarul, un boier al lui Vodă, propune pela 1547—8 județului Benkner să-i vânză un cal bun turcesc, cu care ar putea sta și înaintea craiului.[12]) Grâul din țară se putea exporta numai cu învoirea lui Vodă, de aceea vedem, că Sașii din Brașov îi duc daruri lui Mircea la 14 Februarie 1552, să le îngăduie cumpărarea de grâu în țară și aducerea lui la Brașov.[13])

Cu Sibienii Mircea a trăit în bună vecinătate, primind dela

---

[1]) *Ibid.*, p. 269 (30 Maiu).

[2]) *Ibid.*, p. 274 (27 Iulie), și niște sfeșnice „cu zugrăveala lui Gheorghe Pictorul“, p. 273 (21 Iulie).

[3]) *Ibid.*, p. 279 (20 Septemvrie).

[4]) *Ibid.*, p. 285 (20 Noemvrie).

[5]) *Ibid.*, pp. 495—6 (7 Ianuarie 1548).

[6]) *Ibid.*, p. 507 (26 Iulie 1549); dar unui Grec vameș dela un oarecare Vad al Dunării p. 514 (2 Noemvrie).

[7]) *Ibid.*, p. 543 (2 Martie 1550).

[8]) Hurmuzaki, XI, p. 783 (24 Iunie 1551).

[9]) *Ibid.*, XI, p. 784 (13 Septemvrie 1551).

[10]) *Quellen*, III, p. 390.

[11]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 286 no. 139. Despre medicul lui Vodă venit la Brașov. *Ibid.*, pp. 192—3 no. 188 și *Quellen*, III, p. 435 (8 Aprilie 1548).

[12]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 304 no. 175.

[13]) Hurmuzaki, XI, p. 784.

www.dacoromanica.ro

ei la 26 Maiu 1551 darurile: 1 cupă de argint aurită, 1 coif aurit și 2 scuturi („Paysis") aurite.[1])

Din vremea stăpânirii lui Mircea, dela 1552, avem un tarif vamal pentru vitele și mărfurile ce se importau din Muntenia în Ardeal pela vama Turnu-Roșu. Tariful acesta e foarte interesant și prețios, fiindcă până la acesta n'avem nici un altul, care să ne arate precis vama ce se lua la granița ardeleană dela articolele importate în Ardeal din Țara-Românească. Pentru comparație cu cele românești îl reproduc:

Pentru un cal se plătea vamă 12 denari; 1 iapă 12 den.; 1 cal turcesc 50 den.; 1 bou 10 den.; 1 bou neîngrășat 2 den.; dela 100 porci 1 porc; 1 „de singulis tribus," capre ori oi 2 den.; 1 cal cu pește morun 16 den.; 1 cal cu pește crap 12 den.; 1 cal cu pește știucă („luciorum") 8 den.; 1 cal cu pește somn „harcha" (ungurește harcsa) 8 den.; dela 100 buc. pânză mai lungă numită „golcs" (românește în Ardeal: giolgiu) 4 buc.; dela 100 buc. de aceeași pânză ceva mai scurtă 5 buc.; dela 100 litre de mătasă 3 litre; dela 100 coți de taffota (tafforae) 3 coți; dela 1 majă de piper, ghimber, cuișoare, orez (risii) și tămâie (thuris) pentru bisericile ortodoxe 6 libre; dela mărfuri nenumite să ia totdeauna vigesima ($^1/_{20}$); dela mărfurile din care vigesima nu se poate lua în marfă, acestea să plătească în bani unde marfa se va vinde.[2])

Un document al lui Mircea Ciobanul din 30 Iunie 1546 ne arată că Românii din Țara Hațegului „Hățeganii" prin pasul Vâlcanului mergeau la Târgu-Jiu și cumpărau slănină (se vorbește de 600 slănini) dela un Arca Olteanul, omul marelui Ban Dumitru.[3]) Se va fi dus dela Hațeg și marmură în Țara-Românească pentru împodobirea bisericilor, precum duceà la 1561 în Moldova Alexandru Vodă Lăpușneanu.[4])

Castaldo, locțiitorul și stăpânitorul în numele regelui Ferdinand, scrie Sibienilor la 17 Februarie 1553 să *trăiască în* înțelegere și prietinie cu Radu-Vodă,[5]) căruia încă în 11 Decemvrie 1552 Brașo-

[1]) *Ibid.*, XI, p. 863.

[2]) Hurmuzaki, II[5], pp. 3—4 no. III; și II[4], p. 733 despre vămile dela Bran și Turnu-Roșu.

[3]) August Pessiacov, *Acte și notițe istorice*, Craiova 1908 și Ștefulescu, *Doc. slavo-române din Gorj*, Târgu-Jiu, 1908, pp. 115 7.

[4]) Hurmuzaki, XV, p. 568 no. 1051 (7 Aprilie).

[5]) *Ibid.*, XV, no. 490 no. 911.

www.dacoromanica.ro

venii îi trîmiseseră daruri bogate: 100 de(?) praf de pușcă; două vase pentru praf de pușcă, 1 pumnal 1 „brachiale", 101 libre de olei, 1 leg. de hârtie numită „Reyss".[1]) Cine e acest Radu-Vodă care se bucura de simpatia lui Castaldo și a Sașilor? Acest Domn nou e un pretendent, care cu sprijinul stolnicului Socol ajunge de fapt stăpânul Țerii-Românești prin Ianuarie Maiu 1553 numit Radu-Vodă Iliaș.[2]) Acesta scrie lui Báthori la 23 Februarie 1553 din Târgoviște, rugându-se prin Vlădica Atanasie de Buzău și postelnicii: Ioan și Radul, ca la caz de nevoie să-i dea întrare liberă în Ardeal și să-i îngăduie să-și adune câțiva mercenari din Ardeal.[3]) Radu era susținut de oamenii lui Ferdinand din Ardeal, ca și Aron pentru Moldova, care muri apoi în mizerie într'un sat în nordul Ungariei —, între care e și Franisc Kendy ce scrie la 6 Martie 1553 Sibienilor ca să primească bine pe Socol stolnicul muntean cu ai lui, pentrucă-i gata a-și vărsa sângele pentru creștini.[4]) Mircea însă era destul de tare, — Sultanul în 1551 a voit să drobească pe Mircea, dar acesta s'a făcut bolnav și n'a mers la Poartă, ca Iliaș Vodă al Moldovei —, ca cu ajutorul Turcilor, în ciuda boierilor dușmani pe care-i tăiase, să delăture pentru totdeauna pe Radu Ilieș din domnie, rămânând singur stăpân în țară pe timp scurt.

Negustori munteni întâlnim prin Septemvrie 1536 în Mediaș,[5]) oraș privilegiat, care nu vedea bucuros negustorii străini, cari făceau concurența Sașilor încovoiați spre decădere. La 1552 regele Ferdinand confirmă privilegiul orașului Mediaș dat la 1534 de Ioan Zápolya, ca nici un negustor străin să nu poată desface mărfurile sale în orașul Mediaș, decât numai cu prilejul târgului anual.[6]) La Sighișoara încă veniau negustori din Țara-Românească, cari au o neînțelegere cu cei de aici, despre împăcarea cărora vorbește Emeric Balassa, Voevodul Ardealului la 25 Octomvrie 1539 într'o scrisoare către locuitorii din Sighișoara.[7])

[1]) *Ibid.*, XI, p. 786.

[2]) *Ibid.*, pp. 490—1 no. 910, 914, 923.

[3]) *Magyar Történelmi Tár*, 1892 p. 673 no. 417. În 1552 ori 53 înainte de Rusalii Mircea Ciobanul scrie din Târgoviște ungurește lui Francisc Kendy să trimită la Poartă tributul, pentru întârzierea căruia a stat el: Domnul muntean bun — „cheres", *Arhiva Statului*, Bpesta, *Literae Turcicae*, I, A. 13 no. 2.

[4]) Hurmuzaki, XV, p. 490 no. 912.

[5]) *Quellen*, II, p. 439.

[6]) Hurmuzaki, II[5], p. 39 no. 23.

[7]) *Ibid.*, XV, pp. 386 7 no. 730. 13 care cu „commeatu" și pâne trimise de Sașii din Sighișoara în Muntenia. *Ibid.*, XII, p. 27 (socotelile orașului).

www.dacoromanica.ro

Dieta Ardealului încă ia câteva măsuri în acest timp, cari privesc şi vieaţa economică-comercială a Ţerii-Româneşti în legăturile ei cu Ardealul. La 1549 hotăreşte să se trimită o solie în Ţerile-române ca moneta din Ardeal să se primească şi în principatele române vecine.[1]) Aceeaşi dietă ţinută la 31 Decemvrie 1551 în Murăş-Oşorheiu decide, ca regele Ungariei Ferdinand să numească Voievozi ai Ardealului numai pe Unguri; Românii din principatele române să facă negoţ liber în Ardeal ca şi mai înainte; Grecilor li se opreşte negoţul în Ardeal.[2])

Şi din vremea lui Mircea Ciobanul ni s'au păstrat, ca şi din a înaintaşului său Radu Paisie, însemnări preţioase privitoare la legăturile noastre comerciale cu Ardealul în socotelile Braşovului pe anii 1546—7.[3]) Dau pe baza acestor socoteli o tablă din care se vede cât era în bani exportul şi importul Ţerii-Româneşti dela Braşov. Importul e cu mult mai mic ca exportul, dovadă că pela jumătatea veacului al XVI-lea negoţul românesc se îndreptase mai mult spre Orient decât spre Ardeal.[4])

Exportul Ţerii-Româneşti la Braşov:

Pe anul 1545 s'au exportat producte = marfă de 1421 florini şi 37 aspri
„ „ 1546 „ „ „ „ „ 1252 „ „ 31½ „
„ „ 1549 (1 Ian.—3 Febr.) „ „ „ 241 „ „ 7 „
„ „ 1550 „ „ „ 1492 „ „ ½ „

Importul Ţerii-Româneşti dela Braşov:

Pe anul 1545 s'au importat mărfuri de 736 florini şi 28 aspri
„ „ 1546 „ „ „ „ 795 „ „ 44 „
„ „ 1549 (1 Ian. — 3 Febr.) „ „ 119 „ „ 44 „
„ „ 1550 „ „ 864 „ „ 4 „

Tot din socotelile acestui timp constatăm, că Braşovenii purtau un răvaş deosebit, în care însemnau datoriile Domnului, boierilor şi negustorilor pentru diferitele mărfuri luate la Braşov şi neplătite. Saşii făceau astfel de răvaşe încă mai de înainte;

[1]) Hurmuzaki, II[4], p. 457 no. 279. — Dieta 29 Dec. 1549 opreşte exportul de vite, cai, piei de tot feliul, afară de călţuni. *Mon. Com. Trans.*, I, p. 299. Exportul de vite, afară de cai se îngăduie de dieta 26—7 Aprilie 1556. *Ibid.*, pp. 578, 585.

[2]) Hurmuzaki, II[4], p. 660 no. 424; *Mon. Com. Trans.*, I, p. 389 no. 23.

[3]) *Quellen*, III, pp. 365—8, 425—8.

[4]) Vezi *Quellen*, II, pp. 172 4 şi 215—34.

www.dacoromanica.ro

dar ni s'au păstrat sau le cunoaștem numai începând cu anii 1543, 1545—7.[1])

Întâia domnie sângeroasă a lui Mircea Ciobanul se sfârși, ducându-l Turcii cu sila la Constantinopol. Bucuria Ferdinandiștilor din Ardeal va fi fost mare, sperând, că acum vor putea numi un om de al lor, ca Radu Hiaș. Regele Ferdinand scrie la 17 Aprilie 1554 Sașilor privitor la schimbarea de Domn în principatul vecin, ca să păzească bine trecătorile dinspre Muntenia.[2]) Scaunul muntean nu-l ocupă un aderent al lui Ferdinand venit din Ardeal, ci Petrașcu cel Bun, fiul lui Radu Paisie, Domn cucernic și pașnic, care a murit în scaun. Față de Ardeleni a avut aceleași sentimente de prietinie ca și tatăl său. Brașovenii îi trimit în 15 Iunie 1554 ca dar: 4 șoimi și 1 evantaliu.[3]) Vodă răspunde la 30 Septemvrie județului: Și-ți mulțumesc domniei tale și pentru darul ce mi-ai trimis. Și mi-ai vorbit domnia ta de vameșul care păzește la scală, că nu ia vamă dreaptă, cum a fost mai înainte după vechiul așezământ, ci asuprește săracii. Deci, în ceasul în care mi-a sosit cartea domniei tale, trimisam cărțile domniei mele la scală și peste tot pe unde se țin vameșii, zicându-le să ia vamă după vechiul așezământ. Și dacă se vor mai plânge și alți săraci la domnia ta, iute să-mi dai de știre, căci îmi voi da silința cât voi fi în vieață, ca să se hrănească săracii domniei voastre în pace și în bună voie în țara domniei mele. Tot așa te rog, să aibă săracii domniei mele în țara domniei voastre căutare și dreptate, și să fie o țară ca și cealaltă.[4])

Arhiducele Maximilian, fiul regelui Ferdinand, le scrie în acest an 24 Decemvrie Brașovenilor despre nevoia de a se restabili legăturile de negoț cu Muntenia,[5]) care se și restabiliră, căci la 23 Maiu 1555(?) Vodă le scrie din nou: „Și să știți d-voastră adevărul, că credința și frăția ce-am legat cu d-voastră nu vreau să o rup cu nici un chip, ci vreau s'o țin până la moartea d-mele.[6]) La 15 August Brașovenii trimit pe Costa Hitleu la

---

[1]) *Quellen*, III, pp. 230 2, 291—2, 364—5, 425.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 505 no. 934.

[3]) *Ibid.*, XI, p. 791. Brașovenii opresc lui Stoica Banul niște bani falși și lucrișoare. *Ibid.*, XI, p. 792; XV, p. 509 no. 940 (17 Octomvrie 1554).

[4]) Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 195—6 no. 191.

[5]) Hurmuzaki, XV, p. 510 no. 945.

[6]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 196 8 no. 192.

www.dacoromanica.ro

Petrașcu în chestia negustorilor,[1]) ducându-i darurile: postav „Schay" și „Stamet", 1 lanț, 2 năfrămi (pepla);[2]) alte daruri: postav de Lunden, 12 coți postav de Londra, 2 sticle cù apă de roze și maiorane, „canthis" „laminis",[3]) „mătasă", pălării, mănuși și trimbiță,[4]) la 24 Iulie 1556: 22 coți de postav „Scharloch" și „Stamet," 39 coți de postav Bergamo și „Schay", poame etc.,[5]) pahare-cești sau farfurii de sticlă („orbes vitreos)."[6])

În 23 August 1556 Petrașcu-Vodă și Alexandru Lăpușneanu erau în Ardeal pentru a așeză din nou pe tron pe Izabela, văduva lui Ioan Zápolya. Cu ocaziunea aceasta amândoi Domnii, mari ocrotitori ai negoțului săsesc, — în deosebi cel din Moldova, care era însuși un mare negustor cu legături în toate țerile — fură bine primiți și ospătați de Sașii din Brașov în preajma cărora se acinaseră o clipă la satul Prejmer.

Petrașcu Vodă obișnuia să facă și el daruri în Ardeal, așa trimite odată Izabelei: pești, văluri turcești (pepones), 2 buți de fructe „granorum" și portocale.[7])

Relațiile cu Sibienii deasemenea erau prietinești. Când boierii lui Petrașcu: Moga[8]) și Călugărul apar în 19 Aprilie 1554 în Sibiiu — probabil să anunțe noua domnie a lui Petrașcu — primesc dar 10 coți de postav Bergamo și 4 linguri de argint,[9]) trimițând de sigur daruri prețioase și Domnului, care se adresează lor ca la „buni vecini și prietini" la 14 Martie 1555 să intervină la Ioan Zwch din Sighișoara, să dea înapoi lucrurile Vistiernicului Tudor de „Orbaș".[10]) Daruri lui Petrașcu dela Sibieni: 1 cupă aurită 50 fl. 72 den., 5 vase cu praf de pușcă (?) și 4 scuturi;[11])

[1]) Hurmuzaki, XI, p. 792.

[2]) *Ibid.*, XI, p. 792.

[3]) *Ibid.*, p. 793 (1556).

[4]) *Ibid.*, p. 793 (5 Maiu 1556) și p. 794.

[5]) *Ibid.*, p. 795.

[6]) *Ibid.*, p. 796 (23 Iunie 1557) Petrașcu Vodă cumpără în Ianuarie 1557 cai din Ardeal, p. 796.

[7]) Hurmuzaki, XI, p. 796—7 (27 Iunie, 27 Decemvrie 1557).

[8]) Socol din Muntenia scrie pela 1554 către un boier pribeag în Ardeal — probabil acestui Moga —, să-i trimită 2 cupe de argint și niște șoimi dacă găsește, căci Petrașcu Vodă se duce la Poartă și vrea să le ducă în dar fiului Sultanului. Bogdan, *Doc. și regeste*, pp. 304—5 no. 176.

[9]) Hurmuzaki, XI, p. 865.

[10]) *Ibid.*, XV, pp. 511—2 no. 945.

[11]) *Ibid.*, XI, p. 868 (19 Maiu 1557).

www.dacoromanica.ro

apoi postav „Zwayling"; „libones mellaceos", ridichi și varză nouă,[1]) o cupă de argint 66 fl. 50 den.[2])

Avem și câteva hotărîri ale dietei ardelene relative la negoț. Dieta din Cluj la 1556 hotărește, fiindcă partea cea mai mare de piei se impoartă în Ardeal din Țerile-române și din Bănat, în privința fabricatelor din acestea materii nu se poate stabili un preț anumit pentru meseriașii ardeleni.[3]) În anul următor regina Izabela încunoștiințează locuitorii districtului Caransebeș, că Sașii din Ardeal, în conformitate cu vechile lor privilegii, au cerut ca nici un negustor străin să nu poată trece cu mărfurile sale în Ardeal mai încoace de Caransebeș.[4]) Ordinul acesta își află explicarea într'o scrisoare din 29 Aprilie 1555 a arhiducelui Maximilian, viitorul rege al Ungariei, către Voievozii Ardealului: Francisc Kendy și Ștefan Dobo, unde se spune că negustorii din Caransebeș înțeleși cu negustorii greci, români și turci fac negoțul lor încunjurând Brașovul și Sibiiul neplătind tricesima pentru marfa lor.[5]) Dieta din Bălgrad la 1559 din nou ia măsuri, încă foarte aspre, în contra negustorilor străini, și hotărește că acelora, cari n'au domiciliu stabil în Ardeal, nu li-i îngăduit să mai facă nici un fel de negoț în țara aceasta.[6])

După moartea lui Petrașcu, Mircea Ciobanul iarăși se întoarce în scaunul Țerii-Românești spre groaza boierilor, dar nu tocmai spre paguba negoțului cu Ardealul. Sibienii se grăbesc cu darurile la 15 Maiu 1558: 1 cupă de argint cu 53 fl. 90 den., 1 scut aurit și postav . . . 2 spade, 1 cutie cu 6 farfurii și 12 farfurii mici, iar pentru cei doi copii a lui Mircea 2 pălării fru-

---

[1]) *Ibid.*, XI, p. 868 (28 Iunie 1557).

[2]) *Ibid.*, XI, p. 857 (28 Octomvrie 1566).

[3]) *Ibid.*, II[5], pp. 394—5 no. 159; *Mon. Com. Trans.*, II, pp. 65 71 (25 Noemvrie — 7 Decemvrie). La 11 Martie 1570 Zápolya oprește Sibienilor exportul de piei lucrate în Polonia. Hurmuzaki, XV, p. 640 no. 1188.

[4]) Hurmuzaki, II[5], p. 443 no. 181.

[5]) *Ibid.*, XV, pp. 512 3 no. 946.

[6]) *Ibid.*, II[5], p. 458 no. 195. Dieta din Aiud la 1560 fixează prețurile, cu care iobagii ardeleni pot vinde pieile de vulpe și miel, lemnele, cărbunii etc. Constată din nou, că partea cea mai mare din pieile importate în Ardeal sunt din Țerile-române și din districtul Caransebeș. *Ibid.*, II[5], pp. 466—7 no. 201; *Mon. Com. Trans.*, II, pp. 178—83 (10—15 Martie). Sigismund Zápolya poruncește la 8 Decemvrie 1562 Secuilor să plătească vigezima, când trec cu marfa în Țara-Românească si în Moldova. Hurmuzaki, XV, p. 581 no. 1076.

www.dacoromanica.ro

moase;[1]) odată îi trimit pe medicul Ioan pentru vindecarea vreunei boale a lui Vodă sau a familiei sale.[2]) Dușmanii lui Mircea însă se adăpostiră în Ardeal și-i făceau mizerii; din care cauză Vodă închise drumurile în decursul verii. Dieta din Bălgrad la 1558 toamna „fiindcă Mircea Vodă a închis granițele spre paguba Ardealului pentru pribegii adăpostiți aici, hotărește scoaterea lor din țară sau predarea lor reginei Izabela.“ [3])

Soarta Ardealului era strâns legată de a Țerii-Românești, nenorocirile din una aveau resunet adânc și în cealaltă cum am văzut adeseori în decursul acestui studiu, chiar și asupra vieții comerciale, pe care o puteau împedecà ușor, pricinuind pagube însemnate negustorilor din cele două țeri. Stănilă, marele Vornic al lui Mircea Ciobanul din a doua domnie, scrie Brașovenilor prin Ianuarie—Februarie 1558 amintindu-le, ca atâția alții înaintea lui, această fatalitate a celor două țeri vecine: „Știți bine că fără noi, voi nu puteți fi, și țara voastră, țara Bârsei, fără țara noastră nu poate fi.“ [4]) Aceasta o știau foarte bine și Sașii brașoveni, cari încă în 26 Aprilie 1479 scriseseră lui Ștefan cel Mare al Moldovei între altele acestea cuvinte adevărate: Par'că ai fost ales și trimis de Dumnezeu pentru cârmuirea și *apărarea* Ardealului... cu mare dor și dragoste te rugăm pe Măria-Ta ca să faci bunătate să te apropii de această țară spre a o feri de acei Turci nepuși de cruzi. [5])

Petru-Vodă în cei dintâi ani ai domniei sale a trăit în bune relații cu Sașii ardeleni, cari luară chiar parte la nunta sa cu Elena Cherepovich crescută la curtea principelui Ioan Sigismund Zápolya.[6]) Brașovenii trimit la 15 Februarie 1560 pe Ioan Augustin pentru bunăvecinătate cu aceste daruri lui Vodă: 1 cupă de 2 Mărci, 1 cutie cu farfurii, 1 buc. postav Brügge, pălării, 3 buc. pânză

---

[1]) Hurmuzaki, XI, pp. 869—70; daruri Banului dela Sibieni p. 871. Brașovenii dăruiesc o căruță cu coperiș lui Nag Banul muntean. *Ibid.*, p. 803 (25 Septemvrie 1560). Vezi darurile Brașovenilor. *Ibid.*, p. 799: evantaie, oglindă, apă de roze, farfurii de cositor, mănuși etc.

[2]) *Ibid.*, XI, p. 868. În Martie 1502 îl cercetà pe Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, un medic din Bavaria Ioan Klingensporn „doctor in der Ertzney“.

[3]) *Mon. Com. Trans.*, II, pp. 45 (29 Sept.—4 Oct.); pp. 107—8.

[4]) Bogdan, *Doc. și regeste*, p. 234 no. 223.

[5]) Bogdan I., *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913, p. 354.

[6]) Hurmuzaki, XI, p. 581 no. 7. Petru-Vodă trimite pe omul său Boldor la Brașov pentru niște lucruri de argint, p. 801 (24 Septemvrie 1559).

www.dacoromanica.ro

Galler, 7 scuturi 7 lănci, turtă dulce, pâne albă.[1]) Din cauza pribegilor dușmani se ivesc neînțelegeri între Petru și Brașoveni, cari îi adăposteau. În 2 Decemvrie 1560 drumurile erau închise, și Sașii cer prin omul lor cu daruri dela Petru-Vodă, să le deschidă drumurile în țara sa.[2]) Petru-Vodă le scrie acestora în 22 Aprilie 1564 că, cât timp vor ținea la dânșii pe pribegi drumurile vor fi închise. N'are lipsă de nimic dela ei, nici de mazerea lor; în Țara-Românească vin și sunt de toate; datoriile negustorilor săi dela ai lor le va scoate prin zaberire. Nici o oaie nu se va mai exporta la ei; „o parte a negustorilor sunt Greci, nu sunt ai noștri ci ai Sultanului, faceți cu ei ce voiți.“ [3]) Mănia lui Vodă nu peste mult se domoli, căci la 17 Iunie acest an cere dela Brașoveni, să-i facă două care de lemn ușor și uscat; prețul lor îl va plăti.[4]) Drumurile închise cauzau mare sărăcie Brașovenilor, cari prin daruri cerșeau dela Vodă deschiderea lor. Petru le scrie în 5 Septemvrie, că darurile trimise: postavul și o pungă le-a primit, dar șoimii nu i-a putut primi fiind prea mici și proști, iar despre deschiderea drumurilor îi va încunoștiința în curând.[5]) În ziua următoare 1564 le scrie, că a redeschis drumurile de negoț, — închise un timp din cauza pribegilor adăpostiți în Brașov — fără a se îngădui însă, ca iobagii pribegilor boieri să le ducă acestora merinde; și-i amenință din nou cu închiderea drumurilor, dacă „pribegii vor umbla între D-voastră.“ [6]) Pribegi tot se țineau pela Brașov, de aceea Vodă le scrie iarăși în 8 Noemvrie, că va închide drumurile pentru pribegii ce-i oplosesc „să nu ziceți apoi, că-i vina noastră.“ [7])

---

[1]) *Ibid.*, p. 802. La 1563 fiind recoltă bogată în Ardeal 1 câblă veche de grâu frumos era cu 22 bani; 1 câblă de secară 12 bani; 1 câblă de ovăs 8 bani. *Erdélyi történeti adatok*, I, p. 20.

[2]) Hurmuzaki, XI, p. 804.

[3]) Hurmuzaki, XI, pp. 581 2 no. VIII.

[4]) *Ibid.*, XV, p. 601 no. 1120.

[5]) *Ibid.*, XI, p. 582 no. IX.

[6]) *Ibid.*, XI, p. 583 no. X.

[7]) *Ibid.*, XV., p. 609 no. 1137. Dieta din 1561 oprește exportul de arme și cai sub 5 ani în Muntenia. *(Mon. Com. Trans.*, II, p. 198), cea din 1562 îngăduie negustorilor ambulanți („házaló kalmárok“), să meargă cu marfa lor în Țara-Românească, dar acolo să nu se amestece în nici un complot. *(Ibid.*, II, p. 212.) Români din Croația sau din Peninsula balcanică — nu din Muntenia — trebuie să fie cei cari cumpără meiu la târgul din Dobolc din Croația. Cf. *Mon. Hung. Historica, Diplomatoria,* XXIX (1898), p. 610 no. 402 (3 Maiu 1562).

www.dacoromanica.ro

Sub urmaşul lui Petru: Alexandru Vodă, nepot de fiu (Mircea) al lui Mihnea cel Rău, bunele relaţii s'au păstrat un timp. Braşovenii se grăbesc cu darurile: „Kuchen", „Majoran", apă de roze, rachiu,[1]) tot astfel trimit şi Sibieni daruri bogate.[2]) Relaţiile de bună vecinătate spre sfârşitul domniei se înăspriră. Ardelenii opresc exportul de grâu şi pâine în Ţara-Românească,[3]) iar în socotelile Braşovului se înseamnă la 11 Decemvrie 1576: „S'a dat lui Alexandru Vodă ceară roşie, şi „pillule", dar cu toate acestea bunăvecinătatea n'a fost reluată."[4]) La 3 Aprilie 1577 Braşovenii păgubiţi căută cu daruri să câştige prietinia lui Vodă prin Vornicul Ivaşco, care se împărtăşeşte mai bine din aceste daruri.[5]) Se pare că Vodă a ascultat cererea Saşilor, cari îi trimit înainte de 22 Iunie pe medicul braşovean Paul, fără să-i mai poată ajuta, căci Alexandru Vodă moare în 25 Iunie 1577.[6])

Ioan Sigismund Zápolya la 11 Ianuarie 1570 arândează Braşovenilor vigezima pentru mărfurile venite din Ţara-Românească, Moldova şi Caransebeş şi vândute la târgurile ardelene: Aiud, Mediaş, Sighişoara, Cetatea de baltă, Ghiertan şi Cohalm.[7]) La 18 Noemvrie acelaş Craiu porunceşte Secuilor, ca negustorii din părţile lor, apoi Muntenii, Moldovenii şi Ardelenii cu oi şi marfă să plătească regulat vigezima arendată Braşovenilor.[8])

În Aiud, unde locuiau şi Români, 60 de familii, amintite încă sub Ladislau Cumanul (1272 90),[9]) era de mult o colonie

---

[1]) Hurmuzaki, XI, p. 806 (7 Septemvrie 1569). Vezi şi p. 805 (4 August 1568 pt. bunăvecinătate şi darurile). Ecaterina soţia lui Alexandru Vodă trimite daruri surorii sale Marioara din Veneţia: mărunţişuri şi postav leşesc, aduse din Braşov. Iorga, *Contribuţii la istoria Muntenei*, p. 27 şi urm.

[2]) *Ibid.*, XI, pp. 878 80.

[3]) *Ibid.*, XI, p. 813.

[4]) *Ibid.*, XI, p. 814. Darurile Sibienilor: ein Kopf, Mehr, Kopchen, ein Kewchin p. 881 (18 Maiu 1575). Vin din Muntenia la Braşov p. 808 (5 Febr. 1572). Alexandru Vodă vinde lui Plop Vătaful la 12 Ianuarie 1575 două ţigance-webe cu 100 aspri turceşti. Constantin Capitanul Filipescu, *Istoriile Domnilor Ţării-Româneşti*, ed. Iorga p. 74 no. 3. Braşovenii încă aveau ţigani-robi cumpăraţi din ţară.

[5]) Hurmuzaki, XI, p. 814.

[6]) *Ibid.*, p. 815.

[7]) *Ibid.*, XV, pp. 639—40 no. 1187. Acelaş ordin întărit de St. Báthory la 17 Noemvrie 1571. *Ibid.*, p. 646 no. 1198.

[8]) *Ibid.*, XV, p. 645 no. 1196.

[9]) *Magyar Történelmi Tár*, 1892, pp. 502, 613; *Ibid.*, 1895 p. 236 (din 1293).

www.dacoromanica.ro

săsească, care ridică însemnătatea târgului de aici fiind des cercetat mai ales de negustori saşi şi uneori şi români veniţi cu bobou din Moldova amintiţi pela 1500.[1])

Dela principele Cristofor Báthory ni s'au păstrat două documente care privesc şi negoţul nostru. La 20 Aprilie 1577 numitul principe la cererea Sibienilor, mută locul de depozit al mărfurilor din Ţara-Românească, aduse de negustorii greci, turci şi români, dela Tălmaciu[2]) la Şelimber — sat vecin cu Sibiiul —, de frica Româinlor, cari fac mari pagube negustorilor în mărfurile depuse la Tâlmaciu.[3])

Am văzut, că la 1545 negustorii greci şi români, cari veniau cu marfă la Sibiiu, erau siliţi, în condiţiuni grele, să-şi depună marfa în casa negustorilor din acest oraş. Poate aceasta i-au determinat să prefere mai bine un depozit într'un sat din apropierea Sibiiului pe unde trecea drumul de negoţ.

Cu toate piedecile puse de Saşi negustorilor români şi greci în Ardeal, totuşi la 1577 un influent negustor grec obţinu un privilegiu dela principele Ardealului prin care i se dă voie să facă liber negoţ în Ardeal cu peşte sărat, plapome, oi şi cu blănării.[4])

Fiind vorba de Greci, care veneau din şi prin Ţara-Românească în Ardeal şi ameninţau tot mai mult negoţul indigen din această ţară, distrugându-l în parte, înlocuindu-l pe urmă în bună parte, — să ne oprim asupra hotărîrilor dietelor ardelene privitoare la negustorii străini şi în deosebi greci veniţi cu marfă în Ardeal.

Atât dieta din 1577, cât şi cea din 1578, ţinută în Cluj hotăresc, ca nici Grecii, nici străinii, nici Caransebeşenii nu pot face negoţ cu vite liber în Ardeal, ci trebuie să se oprească la târgurile fixate; cei din Muntenia la Şelimbăr; Moldovenii la Braşov; cei din Caransebeş, Lugoş şi Lipova la Sassebeş. Cine nu se ţine de această hotărîre i se vor lua vitele. Exportul de

---

[1]) *Rechnungen der Stadt Hermannstadt*, I, p. 287.

[2]) În Tâlmaciu avuseră o casă şi moşie boierii munteni: Armaşul Danciu şi Postelnicul Eradoll (?) vezi Hurmuzaki, XI, p. 882 nota 1 (actul din 7 Martie 1588).

[3]) Hurmuzaki XV, pp. 666—7 no. 1234.

[4]) Jickeli, *Handel der siebenbürgischen Sachsen in geschichtlicher Entwickelung* în Archiv für siebenbürgische Landeskunde, Sibiiu, 1913 p. 88; vezi şi Iorga, *Studii şi documente*, XII, p. V.

www.dacoromanica.ro

oi, capre, berbeci și țapi e oprit.[1]) Dieta din toamnă, 1578 se tânguie, că „niciodată atâția negustori greci și evrei n'au întrat în țară ca acum la târgul din ziua St. Gal.“ Li se oprește din nou acestora desfacerea mărfurilor lor în afară de orașele fixate.[2]) Tânguirile continuă și în dieta din anul următor, ținută în acelaș timp la Turda: „În contra hotărîrii dietelor ardelene negustorii greci nu se mulțumesc cu târgurile fixate pentru desfacerea și cumpărarea mărfurilor lor, ci cu o îndrăzneală oarbă umblă prin țară în sus și în jos, luând cu ei și negustorii turci; cumpără și expoartă spre sărăcia țerii și a negustorilor pământeni oile și berbecii.“ Se poruncește să li se confiște aceste animale, și tricesimatorii să nu-i lase să iase din țară, refuzând orice „bacșișuri“.[3]) Sub inofensivul principe Cristofor Báthory dieta din Turda la 1585 dispune că numai acei negustori greci și italieni pot face negoț în Ardeal, cari au privilegiu dela principe, dar nici acestora nu li-e îngăduit să ducă afară din țară taleri și aur.[4]) Sub urmașul și fiul lui Cristofor Báthory, Sigismund, la început le-au succes negustorilor greci și străini — legați de anumite târguri fixate — ca dieta din Mediaș (8—23 Decemvrie 1588) să le îngăduie umblarea liberă prin toate târgurile ardelene, cu condiția ca mărfurile lor să nu le scumpească, ci să le dea cu prețul obișnuit; și să nu expoarte din țară taleri și aur.[5]) Negoțul necinstit

---

[1]) *Mon. Com. Transylvaniae*, III, pp. 117 (Turda 21 26 Aprilie 1577); 134 6 (24 Aprilie — 5 Maiu 1578). La 1571 se oprește exportul de piei, lână, cânepă și bobou („szür“) (*Ibid*, II, p. 378, Ianuarie 6 14), ceva mai târziu în Noemvrie să îngăduie exportul și importul de vite — afară de cai —, piei, și mărfuri în Țerile române. *Ibid.*, II, p. 505: Cluj 19 Noemvrie — 1 Decemvrie).

[2]) *Ibid.*, III, pp. 139 40 (21 Septemvrie 6 Octomvrie): „Fiindcă cei din ținutul Caransebeș Lugoș, trăiesc din Imperiul turcesc, și acum neavând grâu, li se îngăduie să expoarte și să vândă oile din ținutul lor liber, dar din Ardeal nu“. — Ștefan Báthory la 1583 dă un privilegiu negustorilor prin care au drept să-și desfacă mărfurile lor și în afară de orașele Caransebeș, Brașov și Sibiiu, inedit în *Arhiva statului în Buda*, secția arhiva fiscală ardeleană, dulap, XXIV (?) fasc. 3 lit. X. pp. 40—1.

[3]) *Mon. Com. Trans.* III, pp. 143—4. Doi negustori greci încheie un contract cu Brașovenii la 12 Februarie 1577 cf. Iorga *Socotelile Brașovului*, p. 155.

[4]) *Mon. Com. Trans.* III, p. 217 (19 24 Februarie).

[5]) *Ibid.*, III, p. 243. Vezi mărfurile cu prețul lor. *Ibid.*, II, pp. 65 71 (Decemvrie 1556); 178—83 (Martie 1560); 380 4 (Ianuarie 1571); V, pp. 575—7 (20 Noemvrie 1591); VI, pp. 132—57 (Iunie 1609.)

www.dacoromanica.ro

și îndrăzneala levantină ale Grecilor siliră dieta din Bălgrad (1—20 Noemvrie 1591) să ia măsuri aspre contra lor, și anume se hotărește: „Întrarea și umblarea liberă a Grecilor în țara aceasta totdeauna am văzut-o și judecat-o de periculoasă, dacă totuși i-am lăsat să facă negoț, am făcut-o ca marfa turcească să se lesnească, dar taleri și aur nu le-au fost îngăduit să exporte din țară, din care cauză au scumpit și scumpesc zilnic toate mărfurile lor. Aceasta nu-i destul, ci cumpără marfă pentru câștig dela „czismani". Deaceea tuturor Grecilor, cari n'au proprietate și case în țară li se interzice să umble mai departe decât orașele fixate pentru desfacerea mărfurilor lor. Acei Greci, cari au case și proprietate, nu pot trece peste târgurile hotărîte, și să facă negoț numai cu mărfuri turcești. Cari nu se țin de porunca aceasta, să părăsească cu totul țara până la Crăciun." [1]) Grecii își urmau înainte daraverile lor, știind unde trebuie dat „bacșișul", pentruca hotărîrea dietei să rămâie literă moartă și ei să facă bun câștig.

Știrile privitoare la relațiile de negoț ale Țerii-Românești cu Ardealul de pela mijlocul veacului al XVI-lea, ba chiar și de mai înainte, sunt tot mai puține și sărăcăcioase. Aceasta nu înseamnă că relațiile s'au întrerupt, ci se făcea numai un biet negoț de vecinătate, care scade necontenit, datorită îndreptării negoțului românesc tot mai mult spre Orient prin acei negustori greci, cari năpădiră ca omidele Țara-Românească în deosebi în partea a doua a veacului al XVI-lea, când se produce acea mare criză financiară-economică în țară, din care ne-a mântuit numai sabia ascuțită a lui Mihai-Viteazul, făcând să cadă capetele lacome ale negustorilor greci și turci, urzitorii adevărați ai istovirii economice ai Țerii-Românesti. [2])

La această stoarcere economică a Țerii-Românești a contribuit nespus de mult și negustorii evrei, căci iată ce ne spune o scrisoare din Octomvrie 1568 a Sultanului ori a Vizirului turcesc

---

[1]) *Mon. Com. Transylvaniae*, III, pp. 391—2. Dare pentru negustorii greci, italieni și nemți cari umblă prin Ardeal cu carul cu negoț e de 10—10 fl.; pentru cei cari poartă marfa pe cal e 5—5 fl. *Ibid.*, III, p. 423. (Dieta din Bălgrad 1—10 Septemvrie 1593).

[2]) Iorga, *Constatări istorice cu privire la viața agrară a Românilor și politica agrară a Țerilor-Românești (= Studii și documente*, XVIII), București, 1908, pp. 24—28.

www.dacoromanica.ro

către Domnul muntean: Evreii vin în țară de împrumută sătenilor cu dobânzi, ce nu pot plăti, — încă de pe vremea lui Petru Vodă. Contra datornicilor cer sprijinul cârmuirii. „Săracii" sunt siliți a împrumuta dela ei. Așa „s'a săvârșit ruina populației dela țară. Spui că Evreii se deosebesc esențial de ceilalți locuitori pentrucă iau prin camătă sângele raielelor și unde merg, fac mii de supărări supt cuvânt de bani." [1])

Din socotelile Brașovului putem extrage aceste știri: La 11 Aprilie 1579 merge Nicolae Varga cu un ceasornicar la Mihnea-Vodă în București; [2]) tot acest Varga merge pentru vin la vornicul Ivașco, ducând la 10 Februarie 1581 și daruri lui Vodă. [3]) Alte daruri: 1 mare „Kop" cu un „Deckel", 1 „Salzbis", pentru Doamna: o frumoasă „Pulverflasch mit Zugehör" și 1 „Kan" de argint. [4]) La 27 Octomvrie 1580 un brașovean la Buzău pentru vin; [5]) negustori munteni pentru oi la Sibiiu și Miercurea în 20 Octomvrie 1583; [6]) un om al lui Mihnea-Vodă cumpără la Brașov unele lucruri. [7])

Mihnea-Vodă Turcitul — la 1 Iunie 1595 era beg la Dunăre [8]) — își comandase dela Brașov o sabie, căci la 16 August 1590 Sigismund Báthory scrie Sașilor din acest oraș, că sabia cerută grabnic de Domnul muntean să i-o facă timp de-o lună, și apoi să o aducă la el să o vadă, dacă nu va cumpăra-o el vor putea s'o trimită Voievodului din Muntenia. [9]) La 11 Aprilie 1591 Ceaușul Huseiu scrie din București — reședința statornică a lui Mihnea Turcitul în apropierea sigură a protectorilor săi Turci din Giurgiu — Brașovenilor să-i trimită puțin rachiu (vinars) bun. [10])

Fostul principe al Ardealului, cumintele Ștefan Báthory,

[1]) Iorga, *Documente și cercetări asupra istoriei financiare și economice a principatelor române*, București, 1902 p. 180.

[2]) Hurmuzaki, XI, p. 819.

[3]) *Ibid.*, p. 821. Vin din Muntenia dăruit de Brașoveni lui Ștefan Báthory în 19 Decemvrie 1579. *Ibid.*, XI, p. 820. Mihnea-Vodă în Septemvrie 1580 cerea dela Ștefan Báthory un *„fegyverderék." Gróf Károlyi család oklevéltára*, III, Budapesta, 1885, pp. 423—4 no. 249.

[4]) *Ibid.*, XI, p. 840 (29 Noemvrie 1589).

[5]) *Ibid.*, XI, p. 821.

[6]) *Ibid.*, p. 832.

[7]) *Ibid.*, p. 833 (15 Februarie 1587): Erbesen und andere Nahrung kegen die Fast. Un negustor din Anglia la Brașov. *Ibid.*, p. 822 (30 Martie 1581).

[8]) Iorga, *Studii și documente*, III, p. L.

[9]) Hurmuzaki, XV, p. 704 no. 1297.

[10]) *Ibid.*, XV, p. 707 no. 1301.

www.dacoromanica.ro

acum rege al Poloniei, dă o poruncă în 18 Martie 1583 judelui Secuilor și castelanului de Făgăraș, să grijească să nu se strecoare negustorii cu marfa lor pe poteci în Muntenia, lăsând la o parte trecătorile cunoscute: Turnu-Roșu, Bran, Prahova și Teleajen.[1])

Între cele două domnii ale lui Mihnea Turcitul a stăpânit în Țara-Românească fiul lui Petrașcu cel Bun și fratele lui Mihaiu-Viteazul: Petru Cercel. Cu Sașii a trăit în prietinie. La nunta sa din 5 Septemvrie 1584 cu Stana, fata lui Mircea Ciobanul, iau parte și Brașovenii prin Conrad Elias, care aduce ca dar 1 cupă aurită de 45 fl.[2]) Sibieni încă-i trimiseseră daruri.[3])

Ne lipsesc știri relative la reațiile de comerț între cele două țeri din ultimul deceniu al veacului al XVI-lea, când focul războaielor se aprinde din nou prin ușuratecul principe ardelean Sigismund Báthory și prinatacurile îndrăznețe ale lui Mihaiu-Viteazul, cari de sigur n'au fost de loc priincioase comerțului românesc și săsesc.

Cucerirea Ardealului prin Mihaiu-Viteazul — înainte de a fi Domn, făceà negoț întins prin Moldova, Turcia și Țara-Românească, după cum ne spune contemporan cronicarul Szamosközy[4]) — produse o mare tulburare și în ce privește vieața economică-comercială a acestei țeri. Staturile ardelene în repetite rânduri cer dela Mihaiu respectarea vechilor obiceiuri economice. La dieta din Bălgrad în 20—28 Noemvrie 1599 staturile cer dela noul Domn al Ardealului și al celor două țeri-românești să limiteze prețul grâului, care și așa e prea scump; cei cari duc negoț în tabără să nu fie împedecați, ci să vândă marfa cum pot „că din astfel de negoț pașnic se face bielșugul". Sașii fiind expuși la o mulțime de mizerii în acest timp de nesiguranță zilnică, cer să li se asigure drumurile de negoț,[5]) se mai cere apoi o inspecție a tuturor vămilor, îndeosebi a acelor dela pasurile munților și oprirea exportului de vite din Ardeal.[6])

[1]) Hurmuzaki, XV, p. 692 no. 1276. Prețul cerealelor în Ardeal la 1582 3 și 85 în *Erdélyi történeti adatok*, I, Cluj, 1855, pp. 39—40. Dieta din Aiud 1586 îngăduie exportul grâului. *Mon. Com. Trans.*, III, p. 223.

[2]) Hurmuzaki, XI, p. 828.

[3]) *Ibid.*, p. 828: 1 kop ... Mehr; 1 Kaülin, 1 Salzbix.

[4]) *Mon. Hung. Historica, Scriptores*, XXX, p. 94.

[5]) *Mon. Com. Trans.*, IV, pp. 430 2, 435 5; grâul ardelean poate trece liber în Muntenia. *Ibid.*, V, p. 581 (Februarie — Martie 1600).

[6]) *Ibid.*, IV, pp. 526—8 (20 Iulie 1600); și p. 587 no. 26.

www.dacoromanica.ro

Dela Mihaiu-Viteazul, stăpân o clipă peste toţi Românii, avem o întărire din Bălgrad la 10 Ianuarie 1600, a privilegiului Braşovenilor, dat de Sigismund Zápolya, despre vigezima pe care au dreptul s'o ia la Aiud, Mediaş, Sighişoara, Ghiertan şi Cohalm [1]) dela mărfurile ce se aduc din Moldova şi Ţara-Românească. [2])

E interesant să ştim după cele câteva documente rămase, de unde-şi procura mărfurile de lipsă în Ardeal Mihaiu Viteazul în acele zile efemere de stăpânire asupra tuturor Românilor. Mărfurile mai fine şi mai preţioase le comanda dela Veneţia, aşa i se trimit odată, la 18 Martie 1600, de aici: colori pentru biserici, [3]) zahăr, masline, cofeturi, păhare, postavuri de toate colorile, catifea, atlaz, o piele de leopard, 6 săbii turceşti şi 4 piei pentru tecile săbiilor. [4])

Mihaiu Viteazul, ca nou stăpân al ţerii, primia dela cele patru vămi principale, unde se lua vigesima următoarele sume: Dela vama dela Braşov 2000 taleri, dela Bran 200 taleri, dela Sibiiu (Turnu-Roşu) 1000 taleri, dela Bistriţa 108 taleri. [5]) Ştiri despre cumpărăturile lui Vodă la Braşov şi Sibiiu n'avem, dar avem privitor la cela dela Bistriţa aduse pentru curtea sa. În Noemvrie 1599 cere dela Bistriţa să-i trimită 4 care de lemne pentru zidit, [6]) 4 fauri şi 4 rotari, [7]) 500 ferdele de ovăs pentru căii săi, [8]) 20 buţi de vin trimise la Cetatea de piatră, [9]) 4000 de luminări pentru curtea sa, preţul lor îl va da din dajdea de acum. [10]) În anul următor cere tot dela Bistriţa: 76 de viguri de postav (à 16 fl.), cu 1216 florini, pe cari îi vor plăti Sibienii

[1]) La Cohalm întâlnim la 25 Maiu 1585 ca prigebi ori ca negustori pe boierii din Buzău: iuzbaşa Voina, paharnicul Staicu şi Stan Voina, cari dau o chitanţă. Iorga, *Studii şi documente*, V, p. 126 no. 44.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 755 no. 1464. Acest privilegiu fusese întărit şi de Sigismund Báthory la 8 Ianuarie 1582. *Ibid.*, p. 685 no. 1265.

[3]) Pictorul lui Mihaiu-Viteazul Mila Pretor fusese în Veneţia după aceste colori etc. Szádeczky, *Erdély és Mihály Vajda története*. Timişoara, 1893, p. 464.

[4]) Hurmuzaki, VIII, p. 203 no. 297 (din Veneţia).

[5]) Iorga, *Documente nouă privitoare la Mihaiu-Viteazul şi Petru Şchiopul* în An. Ac. Rom., secţia istorică, XX, p. 465.

[6]) Hurmuzaki, XII, p. 517.

[7]) *Ibid.*, p. 492 no. 784 (9 Noemvrie).

[8]) *Ibid.*, p. 505 (16 Noemvrie).

[9]) *Ibid.*, p. 556 (24 Decemvrie).

[10]) *Ibid.*, pp. 557—8 (26 Decemvrie). Vezi despre mărfurile trimise lui Mihaiu-Viteazul de Bistriţeni în 1599. Iorga, *Studii şi doc.*, I—II, p. 16 şi urm.

www.dacoromanica.ro

din dajdea datoare Domnului,[1]) 2 covaci, 2 rotari, 2 tâmplari şi 1000 de scânduri de ferestrău,[2]) apoi 500 scânduri de ferestrău şi 500 de luntri plătite din dajde,[3]) 100 ferdele de ovăs, 2000 luminări şi 4 buţi de vin,[4]) 20 măji de praf de puşcă,[5]) iar pentru tabără cere să-i trimită grabnic la Sassebeş: oi, boi, grâu, făină, ovăs, orz, vin şi alte.[6]) Acestea sunt ştirile puţine, ce le avem despre cumpărăturile lui Mihaiu-Viteazul în Ardeal şi numai din oraşul săsesc Bistriţa. Vodă vinde uneori boi în Ungaria, probabil pentru Turci, dacă nu erau designaţi pentru Veneţia sau Apus şi în trecere numai prin Ungaria. La 8 Septemvrie 1600 comisarii Împăratului Rudolf: Ungnad şi Székely provoacă Oficiul Cameral să secvestreze cei 2000 de boi trimişi de Mihaiu-Viteazul în Ungaria.[7])

Badea Stolnicul şi Iani Comisul, pârcălabii lui Mihaiu-Viteazul în Făgăraş, cumpără în Noemvrie 1599 dela Bistriţa 110 teancuri de postav roşu.[8]) Desele legături cu Bistriţa ni le arată şi faptul, că judele de aici dăruieşte lui Teodosie Logofătul — cronicarul lui Mihaiu-Viteazul — un cal de trăsură, ca acesta să intervină în caz de nevoie pentru ei la Vodă.[9]) Barcan, mare Vistiernic, în Martie 1600 cumpără 7 bucăţi de caragiu (postav ordinar pentru ostaşi) probabil din Sibiiu.[10])

* * *

Înainte de a termina acest capitol, trebuie să se vorbească ceva despre două articole însemnate pentru comerţul celor două

---

[1]) Hurmuzaki, XII, p. 758 (5 Martie 1600).

[2]) *Ibid.*, pp. 835—6 (13 Aprilie).

[3]) *Ibid.*, p. 995 (11 August).

[4]) *Ibid.*, p. 999 (15 August).

[5]) *Ibid.*, p. 1000 (15 August).

[6]) *Ibid.*, pp. 1006, 1011—12 (21 August),

[7]) *Ibid.*, IV[1], pp. 425—8 no. 365. Vezi despre boii vânduţi de Mihaiu-Viteazul în preţ de 60.000 fl., Szádeczky L., *Erdély és Mihály Vajda története*, p. 587 no. 277 (din 1 Februarie 1601).

[8]) Iorga, *Documente româneşti din arhiva Bistriţei*, I, Bucureşti, 1899, pp. 3—4 no. VI (26 Noemvrie); şi II, pp. II—III. Oraşul Sighişoara furnisează la 8 Iunie 1600 pentru Mihaiu-Viteazul o mie de câble de grâu. Iorga, *Studii şi doc.*, IV, p. 6 no. VIII (şi notă românească a Logofătului Marcu).

[9]) Hurmuzaki, XII, p. 793 no. 1154 (18 Martie 1600).

[10]) Iorga, *Documente nouă privitoare la Mihaiu-Viteazul şi Petru Şchiopul*, pp. 490—1.

www.dacoromanica.ro

ţeri vecine, cari până acuma n'au fost învrednicite de-o atenţiune deosebită în ce priveşte negoţul cu ele, sau a fost unul din ele cu totul greşit explicat, când de fapt era un simplu articol de negoţ. Anume: hârtia şi pergamentul, pe care se scriau actele domneşti, privilegii mai însemnate sau scrisori simple etc., şi cărţile bisericeşti tipărite în româneşte sau slovoneşte cu sprijinul Saşilor în Sibiiu şi Braşov.

Atât pergamentul cât şi hârtia, ce se întrebuinţa în cancelariile Domnilor din Ţară-Românească, erau de două calităţi: una mai trainică şi mai frumoasă, alta mai ieftină din un material mai inferior. Pergamentul şi hârtia de calitate mai bună se aduceau probabil din Veneţia de negustorii greci din coloniile răsăritene sau de negustorii din Raguza, dintre cari am văzut aşezaţi stabil în Târgovişte, Bucureşti şi Brăila încă din veacul al XV-lea şi înmulţindu-se aşa încât Mihnea Turcitul puteă scrie fiului său — viitorul Domn în amândouă ţerile române — Radu în 1 Iunie 1595 astfel despre ei: Raguzani negustori se găsesc mulţi în Ţara-Românească şi au şi bani împrumutaţi la Domnul Ţerii-Româneşti (atunci Mihaiu-Viteazul).[1]) Şnururile de mătasă în diferite colori: roşie, galbenă, verde, cu cari se prindea de pergamentul-document pecetea domnească, arată a fi tot aceeaşi fabricaţie solidă prin păstrarea nealterată a vioiciunei colorilor până astăzi.

Feliul celalalt de pergament şi hârtie mai inferioară venia din Germania, adus de Saşii ardeleni dela cari apoi trecea în Ţara-Românească. Aflându-se documente scrise pela 1580 pe această hârtie, pe care se vede semnul fabricei: bourul moldovenesc între cruce şi stea, şi vulturul muntean zugrăvit frumos cu cununa domnească deasupra lui, s'a crezut până nu demult, bazându-se pe aceste filigrane, că în ţerile române ar fi existat încă din veacul al XVI-lea „mori de hârtie", cari provedeau cancelariile domneşti cu hârtia necesară. D-l Nicolae Iorga[2]) a arătat, că aceasta părere n'are nici un temeiu de adevăr, fiindcă mult înainte de data aceasta, încă pela 1500 socotelile braşovene şi sibiene se scriau pe hârtie cu filigrană, bourul etc. Cea

[1]) Iorga, *Studii şi documente*, III, prefaţa.

[2]) *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc.* Bucureşti, 1906, pp. 179—181; vezi şi I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţerii-Româneşti cu Braşovul şi Ungaria*, I, Bucureşti, 1905, pp. XVI—XVII.

www.dacoromanica.ro

dintâiu moară de hârtie în Ardeal e cea a Saşilor din Braşov din 1546, care provede apoi cu hârtia necesară Ţara-Românească, trimiţând cum am văzut (la Radu Ilias ori Mircea Ciobanul) ca dar lui Vodă din ţara vecină şi câte o legătură de hârtie frumoasă şi bună. În ce priveşte stema celor două ţeri române pe această hârtie germană apoi săsească aşi află această explicare. Precum negustorul de astăzi cere dela fabrica de unde-şi procură marfă să-i imprime numele şi semnul firmei sale, tot astfel şi negustorii saşi, îndemnaţi poate şi de motivul de concurenţă mai bună, cereau dela fabricile germane de unde-şi aduceau hârtia, să imprime nu numele lor, ci stema ţerii, unde era să se desfacă hârtia. Dar se prea poate ca semnele imprimate în hârtia aceasta, în care s'au văzut stemele ţerilor române, să fie cu totul străine, măcar în originea sa, de explicarea ce am dat mai sus.

Cea dintâiu „moară de hârtie“ în Ţara-Românească e amintită într'un document din 30 Iulie 1673 lângă mănăstirea Fedeleşcioiu.[1])

Deci hârtia ce se întrebuinţa în Ţara-Românenscă până pela 1650 se importa în mare parte, dacă nu în cea mai mare parte din Germania prin Saşi până la 1546, apoi şi dela „moara“ acestora din Braşov.

S'a crezut şi se crede şi astăzi de mulţi, că Saşii prin cărţile tipărite de ei în Braşov şi în Sibiiu au voit să atragă pe Români la luteranism, noua formă a legii creştine primită de Saşii ardeleni. Deşi cel ce scrie aceste rânduri a primit în studiile sale de mai înainte această părere aproape generală, aztăzi e cu totul de altă părere. Şi anume: tipăriturile acestea săseşti, erau numai un articol de negoţ, care aducea un câştig însemnat pentru Saşi, şi nici decum n'aveau caracterul unor cărţi de propagandă religioasă luterană iniţiată de Saşii ardeleni. Saşii n'au fost niciodată în Ardeal un popor politic, stăpân pe toate mijloacele administrative, legislative şi judecătoreşti, cari singurele puteau asigura în trecut izbânda unei propagande religioase în sânul unui popor supus. Al doilea, Saşii în totalitatea lor un popor privilegiat, aveau o singură clasă socială cu drepturi egale, nu ca la Unguri unde erau şi iobagi. Saşii privilegiaţi nu se puteau gândi, — egoismul lor naţional strict conservator nu le îngăduia aşa ceva —

[1]) Iorga, *Studii şi documente*, V, p. 486.

www.dacoromanica.ro

ca Românii, să ajungă pe aceeaşi treaptă de egalitate cu dânşii prin primirea luteranismului care era de pela 1545 credinţa lor. O situaţie privilegiată prin convertirea Românilor la confesiunea lui Luther, naţiunea noastră în Ardeal n'ar fi putut avea niciodată în aceeaşi măsură, adecă drepturi, ca Saşii din cauza Ungurilor, cari de fapt erau stăpânii politici ai ţerii. Prin urmare Saşii n'aveau nici un motiv să câştige pe Români la confesiunea lor ştiind prea bine, că nu le poate asigura acestora nici un privilegiu, şi de altă poate Românul nici când nu va fi Sas.

Rămâne deci în mod natural ca adevăr, că cărţile tipărite de Saşi în veacul al XVI-lea pentru Români — ca şi în veacul al XVIII—XIX-lea — erau un articol de negoţ pentru câştig bănesc, străine de propaganda luterană, care încă abia câştigase pe Saşi.[1])

Aceasta o dovedesc deplin persoanele cari au îndemnat şi au sprijinit tipărirea acestor cărţi bisericeşti, cari persoane aparţineau diferitelor confesiuni. Dacă întâlnim sprijinitori pe cei doi judeţi luterani din Braşov: Ioan Benkner şi Luca Hirscher, aceasta nu înseamnă altceva, decât că ei erau întreprinzătorii cei mari ai acestei afaceri de negoţ cu cărţi bisericeşti în româneşte şi slavoneşte, cari tipăreau cărţile uneori pe spesele lor proprii asigurându-se întâiu, că ele se vor vinde, umblând pentru sfat şi protecţie la Mitropolitul Ţerii-Româneşti: Eftimie şi Serafim, şi la Domnii ambelor principate române, ale căror nume se aminteşte mai totdeuna în prefeţele acestor cărţi sfinte. Această aprobare era de nevoie, dacă Sasul voia să-şi desfacă toată marfa, despre a cărei curăţenie ortodoxă garantau Mitropoliţii şi Domnii ortodoxi din cele două ţeri române. Dacă ar fi fost nişte cărţi de propagandă luterană, ar lipsi pretutindeni pomenirea ierarhilor ortodoxi. Avem o scrisoare de recomandaţie despre marfa ortodoxă curată, pe care au tipărit-o şi vândut-o tot Saşii din Braşov. Judele de aici Luca Hirscher scrie la 14 August 1582 lui Gaşpar Budacker, judele Bistriţei, recomandându-i călduros „Cazania românească" tradusă şi tipărită prin îngrijirea sa (= banii

[1]) Cf. cartea mea, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a Românilor din Ardeal şi Ungaria*, I, Arad, 1918, pp. 72—3. Iezuitul Possevino, zice că prin negustorii italieni din Timişoara şi Oradia-Mare, — ducând aceştia cărţi bune „catolice" în ţerile române — ar putea câştiga pe Românii din acestea două ţeri pentru „catolicism." Cf. Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum*, III, Budapesta, 1913, p. 267.

www.dacoromanica.ro

săi) pentru sădirea cuvântului dumnezeiesc între săracul popor românesc al acestei ţeri.[1]) Dar, ca Cazania să se vândă mai bine şi pentru ca să se cumpere cu încredere de preoţii români din vidicul Bistriţei, ca şi de cei cari vin din Moldova la târgul de aici, se mai spune în această scrisoare, că Cazania a fost aprobată nu numai de Vlădica ardelean: Ghenadie, ci şi de cei doi Domni de peste munte: Mihnea al II-lea şi Petru Şchiopul şi de Mitropoliţii lor: Serafim şi Teofan al II-lea, cari au cerut mai multe exemplare pentru trebuinţele lor proprii şi ale bisericilor şi mănăstirilor din Ţara-Românească şi din Moldova.

E clar aşadar, că cartea sfântă românească era pentru Saşii braşoveni un articol preţios de comerţ, care n'are a face nimic cu luteranismul.

Cele mai multe cărţi braşovene româneşti şi slavoneşti s'au tipărit cu banii Domnilor din Ţara-Românească, ai Vlădicului ortodox din Ardeal Ghenadie, apoi cu ai episcopului româno-calvin Pavel Tordaşi şi calvinului nobil ungur Nicolae Forró şi ai judeţilor sau magistratului luteran din Sibiiu şi Braşov. Deci nimic nui- sistematic, unitar, precum cere o propagandă religioasă, ci scopul era câştigul material: cine plăteşte, indiferent de confesiune, aceluia i se tipăreşte ce vrea.[2])

Cărţile acestea sfinte în româneşte, dar mai ales în slavoneşte se vindeau apoi de negustorii saşi, mai bine zis români, prin diferite târguri ale Ţerii-Româneşti, mergând cu ele chiar şi la popoarele slave din sudul Dunării.[3]) Fără îndoilă Saşii prin vinderea acestor cărţi aveau câştiguri însemnate, — de sigur Români sau în general ortodoxi, le desfăceau în Ardeal şi cărţile sfinte tipărite în Ţara-Românească înainte 1550 — ţinându-se seamă că în acest timp, în a doua jumătate a veacului al XVI-lea ei singuri provedeau popoarele ortodoxe din sudostul Europei cu cărţile bisericeşti necesare, nefiind o altă tipografie pentru tipărirea acestora.

Am arătat altă dată,[4]) că de supt teascurile tipografiei braşo-

[1]) Hurmuzaki, XI, p. 656 no. XCVI.

[2]) Vezi pe larg cartea mea, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a Românilor din Ardeal şi Ungaria*, I, pp. 78, 114—130.

[3]) Fr. Kaindl, *Geschichte der Deutschen in den Karpathenländern*, II, Gotha, p. 343; N. Iorga, *Istoria statelor balcanice*, Văleni, 1913, p. 48.

[4]) Şt. Meteş, *Cronica popii Vasilie din Şcheiul Braşovului* în *Drum drept*, 1913, (I), pp. 169—70.

www.dacoromanica.ro

vene, conduse de tipograful român Coresi, au eşit cu mult mai multe cărţi de câte cunoaştem noi astăzi şi s'au răspândit pretutindeni între Români. Petru Şchiopul, Domn al Moldovei, în exilul său din Tirol cetia din aceste cărţi braşovene sfinte, dintre cari îşi cumpărase mai multe în timpul domniei sale.[1]) Un studiu comparativ între tipăriturile bisericeşti ardelene din veacul al XVI-lea şi cele din Ţerile române în veacul al XVII-lea, încă ne-ar arăta răspândirea largă şi întrebuinţarea la a celor dintâiu în Ţerile române.

Ar fi foarte interesant să ştim cât era preţul unei astfel de cărţi sfinte tipărită la Braşov, Sibiiu, cu care se face comerţ cu Ţara-Românească. Din nenorocire ştirile în privinţa aceasta ne lipsesc aproape cu totul, dacă nu chiar cu totul.

Un Molitvelnic slavon tipărit la 1545 în Târgovişte cumpără diecii Ion şi Efrem cu 13 zloţi tătăreşti[2]) din Ţară-Românească, când a venit dela Poartă Petru Vodă (= Mihnea) în 20 Aprilie 1585.[3]) O Evanghelie slavonă din Muntenia ori de a lui Coresi trecută prin Moldova, fiindcă se aminteşte şi numele lui Petru Vodă (Şchiopul) se cumpără la 1581—2 cu 8 ducaţi, iar peste 20 de ani la 1 Noemvrie 1600 aceeaşi Evanghelie se vinde cu 5 ducaţi şi 25 noţi.(?)[4]) Tot o Evanghelie din veacul al XV-lea, însă românească, de aceeaşi proveniență, se cumpără pela 1620 de Costin Başotă cu 20 de (ducati ori zloţi?).[5])

Avem apoi un ordin al episcopului româno-calvin Pavel Tordaşi către preoţii săi, dat prin judele Bistriţei la 9 Decemvrie 1570 din Lancrăm ca toţi preoţii, cari vin la soborul din Cluj să-şi aducă bani ca să cumpere: Psaltirea, cu 1 florin şi Liturghia cu 32 denari.[6]) Aceasta-i singura ştire oficioasă ce avem despre preţul

---

[1]) Ştefan Báthory la 1571 interzice tipografilor „unitarius" de a tipări şi vinde orice fel de cărţi fără voia principelui. Hurmuzaki, II[5], p. 700 no. 369.

[2]) Pentru aceşti bani vezi I. Nistor, *Handel und Wandel der Moldau.* Cernăuţi, 1911, pp. 126, 128, 130.

[3]) Iorga, *Scrisori şi inscripţii ardelene*, II, pp. 66—7 no. 149 (se află în biserica sf. Nicolae din Şcheiul Braşovului).

[4]) *Ibid.*, p. 134 no. 442 (în biblioteca gimnaziului din Năsăud).

[5]) *Ibid.*, II, p. 137 no 448 (se află în aceeaşi bibliotecă din Năsăud).

[6]) Iorga, *Ştefan cel Mare, Mihaiu-Viteazul şi Mitropolia Ardealului* în An. Ac. Rom., secţia istorică, XXVII (1904), pp. 29—30 şi Hurmuzaki, XV, la dată.

www.dacoromanica.ro

cărţilor sfinte din veacul al XVI-lea, dar de sigur, că din acestea două nici una nu va fi trecut în Ţara-Românească.

O altă ştire ce avem priveşte preţul mei cărţi laice. O solie moldovenească, care a trecut prin Braşov la 1569, a cumpărat de aici un calendar românesc cu 6 denari.[1])

Am crezut, că e necesar să mă opresc puţin asupra acestor două articole din punct de vedere comercial, mai ales, fiindcă cel dintâiu: hârtia, e *articolul foarte* însemnat, prin care ni s'au transmis toate ştirile privitoare la trecutul nostru, iar la al doilea: cărţile bisericeşti româneşti şi slavone, delăturând părerea aşa zicând generală neîntemeiată, că Saşii ar fi servit prin ele propaganda lor luterană, — s'a stabilit, şi cred definitiv, că pentru Saşi cărţile tipărite au fost numai un articol de negoţ.

Să venim acum la cercetarea relaţiilor din veacul următor.

---

[1]) *Quellen*, IV, p. 100; şi Bariţ, *Catechismul calvinesc*, Sibiiu, 1879, p. 98.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL V.

Comerțul Țerii-Românești cu Ardealul până la moartea lui Constantin Brâncoveanu (1714).

Viața economică a Ardealului în urma răscoalei lui Sigismund Báthory contra Turcilor, — căreia îi urmară crâncene lupte interne — a scăzut foarte mult în bogăție și în vioiciune, dar și în ce privește relațiile de negoț cu Țara-Românească. Negoțul Sașilor nu mai avea vechiul avânt de cucerire din veacul al XIV și XV-lea, care în urma întemeierii Ardealului ca principat independent, veșnic în luptă cu Împăratul din Viena, rege al Ungariei din familia germană a Habsburgilor, sprijinitoare statornică și sigură a Sașilor, — și-a pierdut însemnătatea pentru mișcarea comercială universală, ne mai fiind orașele săsești depozitul bogat de mărfuri apusene, care se revărsau prin Țara-Românească spre Orient, nici pârghia care lega și schimba mărfuri între lumea apuseană și cea răsăriteană. Apusul măririi orașelor comerciale săsești din Ardeal începuse deja și urmă cu repezeală. Între Ardeal și Țara-Românească se făceă acum numai un simplu negoț de vecinătate, care deveni mai intensiv când stăpânirea Ardealului ajunse în mânile lui Gavril Bethlen și Gheorghe Rákóczy I-iu, iar Țara-Românească era stăpânită de un Domn sigur ca Mateiu-Vodă și de unul maiestos ca Constantin Brâncoveanu.

Știri privitoare la acest negoț din veacul al XVII-lea n'avem decât câteva însemnări fragmentare în socotelile Brașovului până pela 1640, când încep apoi scrisorile românești cu Brașovul din cari se pot vedea mai lămurit relațiile de comerț între cele două țeri. Negreșit că și până la numita dată au fost scrisori domnești de comandă și de vânzare la Brașov, dar toate s'au pierdut.

Radu-Vodă Șerban a trăit în prietenie cu Sașii brașoveni pe cari i-a izbăvit de tiranul Gavril Báthory. Șerban fiind partizan credincios al Împăratului din Viena ca și Sașii, era bine primit între aceștia, căci îi dăduseră, se pare, pe lângă darurile: 1 vase

www.dacoromanica.ro

de flori în preţ de 70 fl. 93 den.,[1]) 2 „Köpchen“ cu 85 fl.,[2]) şi ajutor în lupta contra lui Báthory, cum se vede din o scrisoare a acestuia din 1 Octomvrie 1611 în care vorbeşte de sprijinul dat de Saşi lui Radu-Vodă Şerban şi despre pedeapsa acestora.[3])

Din domnia paşnică şi fricoasă a bătrânului principe ardelean Sigismund Rákóczy avem o hotărîre obişnuită de altcum a dietei din M.-Oşorhei (18—25 Martie 1607) şi anume: Negustorii veniţi din Ţerile-române cu marfă în Ardeal sunt datori să meargă în oraşele destinate, fără a se opri într'alt loc, plătind vama şi tricesima; să-şi vândă marfa acolo la târg, ca negustorii indigeni să nu scumpească marfa.[4])

Sub Gavril Báthory negoţul Ardealului cu Ţara-Românească a suferit mult din cauza duşmăniei acestuia cu Domnul muntean Radu-Şerban.[5]) Cu toate acestea negustorii greci aveau întrare în Ardeal, fiindcă prin ei se aflau o mulţime de ştiri politice din ţara vecină şi din Turcia. Deaceea dieta din Cluj (26 Aprilie până 5 Maiu 1609) zice: Observăm că negustorii greci, cari umblă în sus şi în jos prin ţară nu numai că nu sunt spre paguba ei, ci mai mult spre folosul ei. Hotărîm, ca plătind ei vama şi vigesima obişnuită, să umble liberi şi neconturbaţi în ţara aceasta cu marfa lor din oraş în oraş, din târg în târg.[6])

Urmaşul lui Şerban, Radu-Vodă Mihnea, un Domn înţelept

---

[1]) Iorga, *Socotelile Braşovului* în An. Ac. Rom., XXI, p. 116.

[2]) *Ibid.*, 116; Postelnicul Lecca cumpără la 1604 din Braşov „Fehrn“. *Ibid.*, p. 117.

[3]) Hurmuzaki, XV, p. 850 no. 1701; Despre pace lui Şerban Vodă cu Braşovenii, (negociatorii păcii: „popa Balea“ şi popa Mihaiu din Şchei). Meteş, *Cronica popii Vasilie l. c.*; şi Iorga, *Soc. Braşovului*, anul 1603—4.

[4]) *Mon. Com. Transylvaniae*, V, p. 470 no. 512; Exportul de vite şi piei oprit. *Ibid.*, V, p. 504; vezi şi VI, pp. 229, 283—4 (Maiu 1612). Din 1 Februarie 1603 avem un amănunţit conspect a tuturor mărfurilor ce treceau din Ardeal în Muntenia şi viceversa, arătându-ne precis vama (tricesima) pentru fiecare marfă. *Mon. Com. Trans.* V, pp, 192—202 no. 43.

[5]) Vezi despre ce au suferit Saşii din Sibiiu economiceşte în urma lui Gavril Báthory spusele lor din 1610 în *Hurmuzaki*, IV[1], pp. 425—8 no. 365.

[6]) *Mon. Com. Trans.*, VI, p. 125; Oprirea exportului de vite şi piei. *Ibid.*, VI, p. 165; Tânguirea Saşilor (Martie—April 1610) contra Grecilor, cari exportă aur, argint, piei de „jder“ şi vulpe. Cer oprirea exportului acestora. *Ibid.*, pp. 179 şi 193; Valoarea banului „dutca“ se stabileşte de egală cu 9 bani ca şi în Ţerile-române. *Ibid.*, VI, p. 178; Despre falsificarea de bani în Ardeal şi Ţara-Românească. *Ibid.*, VI, pp. 282 (Maiu 1613), 421 (Febr. 1614).

www.dacoromanica.ro

și pașnic, a avut cu Sașii cele mai bune relații de vecinătate, primind ca dar dela Brașoveni: 1 pahar frumos de 4 Mărci și 24 Pisete; [1]) 1 cană de argint de 25 M. 20 P. (à 17 fl.); [2]) 1 pahar cu 70 fl. [3]) Radu la 12 Septemvrie 1612 încheie cu Brașovenii un tratat, în înțelesul căruia se desființează învoiala avută cu Șerban-Vodă și se dă adăpost lui Radu în caz de pericol în cetatea săsească cu 300 de oameni și „alta de rândul ierbii de pușcă și plumb și ce va trebui de altele și cu bani, și fără bani, cum este scris în cartea domniilor lor cea de tocmeală să ne dea.“ [4]) Deci Brașovenii aveau cu Domnul muntean o „carte de tocmeală“ în scris, care privește negoțul reciproc, prin care se îngăduie cumpărarea nu numai a diferitelor mărfuri cu bani și fără bani, ci și praful de pușcă și plumbul, cari dealtcum în vreme de război erau oprite să se exporte în Țara-Românească.

În tratatul de alianță al lui Gavril-Vodă Movilă — bun supus, dar slab aliat trăind bătrânețele în Ardeal în mijlocul nobililor unguri, dintre care-și luase și soția — cu Gavril Bethlen din 5 Maiu 1619 (Târgoviște) încă aflăm un punct, care regulează relațiile economice între cele două țeri vecine: „Precupeții și negustorii din amândouă părțile vor avea slobodă trecere și vor putea face negoț în pace potrivit legilor din țara Ardealului. Nu va fi voie să se pună la închisoare nici persoana, nici vitele-marfa vreunui om în țară străină, oricine s'ar judeca înaintea judecătorilor și s'ar îndatora, dacă nu și-ar găsi acolo dreptate și, dupăce va fi primit carte de judecată dela judecătorul său. [5])

Dintre cumpărăturile muntene la Brașov cunoaștem: praf de pușcă, [6]) „pene“ pentru surguciu prin un Postelnic al lui Vodă; [7])

---

[1]) Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 132.

[2]) *Ibid.*, p. 135 (17 Sept. 1612).

[3]) *Ibid.*, p. 140 (4 Sept. 1612); dar unui boier: 6 „Lüpffel“ de argint. *Ibid.*, p. 133 (28 Ianuarie 1612). Rachiu (aquam vitae) dăruit de Sașii din Sighișoara lui Radu-Vodă. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. CXII nota 2 (din 1613).

[4]) Iorga, *Socotelile Brașovului*, pp. 131—2, 135—6; Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 248 și urm.

[5]) *Analele Academiei Române*, Desbateri XXII, (1900), pp. 133—41. Vezi despre o piatră prețioasă dăruită de Bethlen lui Gavril Movilă, documentul inedit din 7 Decemvrie 1632 în *Archiva statului* din Budapesta, *Liber regius*, VIII/52.

[6]) Iorga, *Soc. Brașovului*, p. 150 (24 Maiu 1417).

[7]) *Ibid.*, p. 150 (13 Iunie 1617).

www.dacoromanica.ro

47 1/2 vedre de bere;[1]) un car cu 6 cai prin un Spătar,[2]) şi postav braşovénesc prin o slugă a Domnului muntean[3]) iar Bethlen scrie dregătorului din Făgăraş „ca bucatele să le vândă cu preţ bun în Ţara-Românească. În iarna aceasta (Ian. 1623) să facă 20 de corăbii pe care să transpoarte 2000 de câble la Râmnic, unde a mai dus şpanul din Porumbac în vara trecută.“[4])

Ardelenii aduc din Ţara-Românească: arsenic;[5]) berbeci pentru principele Gavril Bethlen dela Constantin din Târgovişte;[6]) cai turceşti pentru Bethlen prin Coloman Béldi;[7]) argint viu dela Dunăre;[8]) apoi 33 de măji tot argint viu din Târgovişte;[9]) „scharloch“ ciocârlat din Gherghiţa de judele braşovean;[10]) şi „carmasin“ postav roşu din Bucureşti.[11]) Bethlen porunceşte dregătorului său, dela domeniul Făgăraş să-i cumpere din Ţara-Românească de lângă Dunăre şi din Moldova de lângă Nistru şi Prut 200 de porci de prăsilă (jóféle öreg szöke disznó) şi 10 vieri bătrâni buni.[12])

Urmările acţiunii lui Mihaiu-Viteazul şi învingerile lui Radu-Şerban în Ardeal au fost: Staturile ardelene îşi dau din ce în ce mai mult seama despre însemnătatea Ţerilor române, cerând în dietă ca principele Gavril Báthory şi Gavril Bethlen astfel să conducă ţara încât să fie în bună prietinie cu Ţeriile-române.[13]) Domnia mai sigură a lui Bethlen are importanţă şi pentru negoţul românesc prin hotărîrile dietelor ardelene. Saşii, cari vedeau zilnic cum îşi pierd rostul lor comercial, încep iarăş tânguirile lor cunoscute dietei, ca negustorii greci sau alţii cari vin din Ţerile-române sau din alte locuri să-şi desfacă marfa, — plătind vama şi vigesima — numai în oraşele hotârîte şi să nu umble prin

[1]) *Ibid.*, p. 152 (4 Iunie 1618).
[2]) *Ibid.*, p. 165 (August 1623).
[3]) *Ibid.*, p. 166 (16 Martie 1624).
[4]) *Erdélyi Gazdaságtörténelmi Szemle*, I, Cluj, 1897 p. 20.
[5]) *Ibid.*, p. 150 (12 Aprilie 1617).
[6]) *Ibid.*, pp. 154—5 (14—26 Iunie 1620); Berbecii se trimiteau şi de Braşoveni Sultanului prin doi Români. *Ibid.*, p. 159 (25 Iulie 1621).
[7]) *Ibid.*, p. 162 (3 Septemvrie 1622).
[8]) *Ibid.*, p. 156 (25 Septemvrie 1620).
[9]) *Ibid.*, p. 159 (11 Maiu 1621).
[10]) *Ibid.*, p. 163 (4 Noemvrie 1622).
[11]) *Ibid.*, p. 175 (26 Decemvrie 1629).
[12]) *Erdélyi Gazdaságtörténelmi Szemle*, I, Cluj 1897, p. 20 (Ianuarie 1623).
[13]) *Mon. Com. Trans.*, VI, pp. 90, 358 § 3.

www.dacoromanica.ro

alte târguri, căci adună banii, aurul, dutcă şi le duc din ţară şi deaceea îi sărăcie în Ardeal.[1]) Dieta din Sibiiu (12—15 Aprilie 1618) îngăduie Grecilor să cumpere marfă şi cu banii ce-i fololesc în Imperiul turcesc, numai din ţără să nu ducă bani afară.[2]) Saşii reuşesc să eschidă pe Grecii din oraşele lor, astfel dieta din Bălgrad (4—10 Aprilie 1627) dispune ca negustorii greci să-şi desfacă marfa *numai* în aceste oraşe: Bălgrad, Aiud M.-Oşorhei, Făgăraş şi Hunedoara.[3]) Dar Saşii braşoveni merg şi mai departe şi anume hotăresc, ca atât străinii, cât şi ardelenii pot să-şi vândă grâul sau altă marfă „Românilor din Ţara-Românească sau din alte locuri" numai cu 2 zile înainte de târgul din Braşov şi a treia zi de târg până la 12 ceasuri. În contra acestui abus dieta din Bălgrad (Iunie 1626) dispune că orice om din Ardeal îşi poate vinde liber în ziua târgului cerealele ori altă marfă.[4])

Principele Gavril Bethlen furnisa Porţii prin Ţara-Românească vite mărunte, care erau hrana plăcută a Turcilor. La 24 Martie 1628 Bethlen scrie omului său dela Poartă Toldalagi, să facă contract cu negustorii turci Scerlet şi Celebi, că pe an le poate vinde 5—6000 de oi pe care le va aduce până la Târgovişte sau Bucureşti.[5]) Prin un privilegiu din anul precedent 1627 Bethlen

[1]) *Mon Com. Trans.*, VI, pp. 367 § 12, 386 (23 Octomvrie 1614); Exportul de vite şi de aramă din care se făceau banii falşi. *Ibid.*, VI, pp. 420—1 (Martie 1614).

[2]) *Ibid.*, VII, p, 477. Întrarea liberă a negustorilor greci în Ardeal. *Ibid.*, VIII, p. 127 (6 Iunie 1623 Bălgrad). Bethlen dă la 18 Iunie 1623 un privilegiu negustorilor evrei, ca să facă negoţ liber în Ardeal cu diferite mărfuri aduse din Constantinopol. *Ibid.*, VIII, p. 144 no 12. Numirea şi preţul tuturor mărfurilor ce circulau în Ardeal, fabricate aici sau aduse din Muntenia şi Turcia în 1625—7. *Ibid.*, VIII., pp 274—302, 327—54, 379—417, 383—7, 435—80. Vezi şi *Magyar Történelmi Tár*, Budapest, XVIII (1873) pp. 206—73. Despre Grecii cari aduc marfă din Târgovişte. *Ibid.*, VIII, p. 299 (29 Maiu 1625). Despre încassarea banilor falşi, foarte mulţi. *Ibid.*, VIII, pp. 309—11.

[3]) *Ibid.*, VIII, p. 369. Saşii se plâng în dieta din Ian.—Febr. 1630 contra Grecilor, cari umblă pe cai şi poteci ascunse prin munţii Făgăraşului, Ciuc, Ghurghiu cu marfă exportând şi importând, fără să plătească vamă spre paguba ţerii. *Ibid.*, IX, p. 104; şi X, p. 139 (16 Maiu 1638).

[4]) *Ibid.*, VIII, p. 323 § XXI.

[5]) *Török Magyar Állam Okmánytár*, IV, p. 69: „Az ára harmad, negyed és ötöd fő juhnak, berbécsnek, kecskének egy-egy ezüst tallér". — Şi să caute cumpărător pentru 100 de măji de argint viu, — acest articol se exporta din Ardeal în mari cantităţi în veacul al XVII-lea — să-i cumpere 14 oca de serbet bun alb, să nu fie prea dulce, ci mai acru. *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

îngăduie negustorilor străini greci, turci şi români veniţi din Ţerile-române şi din Turcia să facă liberi negoţ în Ardeal. Acest privilegiu îl confirmă la 13 Decemvrie 1630 şi Gheorghe Rákóczy I-iu, urmaşul vrednic al lui Bethlen.[1])

Cine voia să-i procure o deosebită plăcere, sau uneori să-i câştige graţia lui Gavril Bethlen n'avea decât să-i dăruiască nişte peşti frumoşi din Ţerile-române. Aceasta se vede din o scrisoare a unui sfetnic al său din Bălgrad: Toma Debreczeny către Bistriţeni, în care zice: „Vă rog pe D-voastră mai presus de toate ca peştii: păstravul şi crăişorul-lostriţa („galocza") să fie proaspeţi şi frumoşi; prin aceasta aţi câştiga graţia Măriei Sale încât de o mie de ori face mai mult pentru D-voastră şi nu va uita niciodată."[2]) Tot Bethlen trimite la Bucureşti în 1628 un om al său să-i cumpere: moruni şi crapi, dar n'a aflat.[3])

Se mai exporta ceva din Ţara-Românească, despre care până acum n'am avut ştire, deşi acest articol de export e mai vechiu decât data la care se aminteşte. Anume, cronicarul sas din Sighişoara Gheorghe Kraus în cronica sa preţioasă pentru cunoaşterea trecutului românesc ne spune sub data 10 Iunie 1619, că biserica protestantă din Sibiiu e zidită din cărămizile aduse dela Argeş, smalţate de diferite colori: albe, verzi, albastre şi roşii, care se lucrau la Argeş probabil încă de pe timpul lui Neagoe-Vodă Basarab, care-şi va fi ridicat minunata mănăstire de aici — admirată şi de nişte negustori, cari umblaseră în sec. XVII-lea prin ţerile apusene şi nu văzuseră ca aceasta de frumoasă[4]) — cu astfel de cărămizi.[5])

---

[1]) Kemény, *Notitia hist. dipl. archivii capituli albensis*, I, Sibiiu 1836, p. 258. Exportul de miere, ceară, vite, piei e oprit din Ardeal. Negoţul cu marfă, turcească, care numai odată plăteşte tricesima, e liber în Ardeal. *Mon. Com. Trans.*, IX, pp. 87, 89 (17 Februarie 1630). Locuitorii din Treiscaune, cari aduc şi duc în şi din Ţara-Românească marfă nu plătesc vamă la pasul Oituz şi Buzău. *Ibid.*, IX, p. 101 § 57 (dieta din Bălgrad, 17 Februarie 1630).

[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 953—4 no. 1833 (12 Martie 1626).

[3]) Iorga, *Soc. Braşovului*, p. 172 (29 Februarie). Turcii cumpărau cai şi din Ardeal pela 1607—8. Iorga, *Acte şi fragmente*, p. 50 şi nota 3.

[4]) E. Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Ţerile române*. Bucureşti, 1900.

[5]) *Siebenbürgische Chronik* (1608—1655), în *Fontes rerum austriacarum*. Viena, III, (1862), I, p. 55. Tocilescu, *Curtea de Argeş*, p. 36. Cf. Hasdeu, *Revista nouă*. Bucureşti, I, (1888), no. 4 p. 123.

www.dacoromanica.ro

Un articol însemnat de negoț erau și vesmintele sau odăjdiile bisericești ale preoților și Vlădicilor din Ardeal, cari toate se aduceau din țerile române ortodoxe. Din nenorocire știri asupra acestui negoț n'avem de loc, afară de una. Fostul Domn muntean Gavrilaș-Vodă Movilă, așezat după pierderea scaunului său în Ardeal la moșia sa din Șinteu, bun prietin al Sașilor brașoveni, cari îi trimiseseră daruri bogate la nunta sa făcută în Ardeal, a cumpărat pentru „Vlădica românesc" (Ghenadie din Bălgrad?) niște vesminte preotești cu prețul 1 cal și câțiva bani. Hainele le adusese în Ardeal un diac din Moldova.[1]) Pentru un felon se da un cal.[2])

Înaintașul lui Mateiu Basarab: Leon-Vodă, în scurta lui domnie pare a fi stat în relații de prietinie cu negustorii sași din Ardeal, căci la 15/25 Iunie 1631 Sibienii trimet ca dar: un pahar cu capac aurit de 3 Mărci și 10 pisete (1 M. = 30 fl.) pentru sora lui Leon-Vodă, care se mărită după Banul Boul, un boier moldovean așezat în Muntenia.[3])

În epoca lui Mateiu Vodă Basarab dela 1632—1654, când Țara-Românească a avut liniște înlăuntru și s'a putut îmbogăți din nou materialicește, negoțul cu Ardealul stăpânit de cumintele Rákoczy I-iu și de fiul său mai ușuratec, a prosperat. Vechile tulburări de granițe și nesiguranță pe drumul bătut de negustorul ambelor ținuturi dispăruseră, fiindcă cele două țeri aveau acum niște Domni vrednici, cari erau destul de puternici pentru a înfrâna toate pornirile rele, cari împedecau siguranța negustorilor.

Dela Gheorghe Rákóczy I-iu avem câteva știri cari privesc negoțul nostru. Prin Aprilie 1633 principele ardelean își cumpăra cai din Muntenia,[4]) unde în 5 Ianuarie 1637 oprește exportul de cai din Ardeal, chiar și pentru Domnul român, care trimisese un boier să-i cumpere cai în Ardeal.[5]) La 6 Aprilie 1642 Rákóczy scrie Brașovenilor, ca să expedieze fără întârziere, pe Paști,

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 1011—2 no. 1910 (24 Iulie 1635). Vezi despre odăjdiile și odoarele Mitropoliei din Bălgrad aduse toate din Țerile române, Rusia și Orient. Cipariu, *Acte și fragmente*, pp. 259—263 și Iorga, *Inscripții ardelene*, II, p. 96.

[2]) Bârlea, *Inscripții din bisericile Maramurășului*, tabla.

[3]) Iorga, *Socotelile Sibiiului* în *An. Ac. Rom.*, XXI (1899), p. 276.

[4]) Iorga, *Soc. Brașovului*, p. 183; Hanaș din Râjnov vinde o iapă la doi țerani din Rucăr *Brașovul și Românii*, p. 178 no 7 (28 Aprilie 1649).

[5]) Iorga, *Socotelile Sibiiului*, p. 277; Rákóczy în 1641 trimite spre vânzare la Constantinopol 40 de cai (36 cai vânduți 665 ½ taleri, iar 2 cu 40 taleri), pentru banii primiți cumpără mai multe lucruri orientale prețioase, Szilágyi, *Rákóczy és a Porta*, pp. 649 51.

www.dacoromanica.ro

clopotele lui Mateiu-Vodă prin secretariul acestuia Sava;[1]) iar peste două luni în 12 Iunie: „Am înţeles din scrisoarea D-voastră din 9 l. c. pentru ce cumpărături şi-a trimis Vodă din Muntenia oamenii în oraşul D-voastră. Dar să lucraţi aşa ca Vodă să ne cerceteze şi pe noi; şi să nu îndrăzniţi voi a-i da fără însărcinarea noastră. Pe birăul din Făgăraş să-l ajutaţi să-şi schimbe bani în oraşul D-voastră în groşiţe şi polturaci.“ [2])

Un comerţ însemnat de transit între Ardeal şi Constantinopol prin Ţara-Românească se face şi în secolul al XVII-lea cum ne arată multele informaţiuni păstrate. Rákoczy la 6 Martie 1639 scrie omului său Rétyi din Constantinopol: „Noi oile să le aducem până la Dunăre n'o facem şi să le dăm una cu câte 1 real taler, ci dacă vine el aici (un negustor turc din Constantinopol) îi dăm vreo 5—6 mii una cu 12 dutce şi-i iertăm şi tricesima. Să vorbiţi cu omul acela şi să mă încunoştinţaţi, căci şi eu trebuie să le cumpăr pe bani.“ [3]) Gheorghe Hajdu scrie din Constantinopol la 13 Ianuarie 1644 către Rákoczy acestea rânduri interesante: „Vizirul foarte des aminteşte caşcavalul bun de toamnă şi brânza bună de durduf făcută în Săcuime şi să trimiţi câteva turte cu miere, frumoase, rotunde şi mari, căci Sultanului îi place foarte, iar mamei sale i-ai face prin ele mare bucurie.“ [4])

Am văzut că Rákoczy îşi cumpără cai în Muntenia. Caii de aici se aduceau şi la târgul din Bistriţa, cum se vede din o scrisoare a lui Rákoczy către orăşenii saşi din 21 August 1643: Ni-a ajuns la cunoştinţă că la bâlciul („sokadalom“) de acolo o să vie cu cai din Moldova şi din Muntenia. Să ne trimiteţi şi nouă 12 cai, dacă vor fi de seama noastră, preţul vi-l dăm înapoi.

[1]) *Magyar Történelmi Tár*, 1892 p. 711 no. 44. Hurmuzaki, XV, p. 1091 no. 2029. Poate din Ardeal, din oraşele săseşti, ori chiar din Veneţia vor fi şi clopotele mănăstirii Polovragi din Gorj. Pe cel mic din 1582 e această inscripţie: Ecce Agnus Dei; pe cel mare din 1618: Domenico Macharini fece. Alex. Ştefulescu, *Gorjul pistoric şi pitoresc*. Târgu-Jiu, 1907, p. 147; vezi şi *Magyar Történelmi Tár*, 1892, p. 711 no. 44.

[2]) Hurmuzaki, XV, pp. 1093—4 no. 2032; o poltură face 3 bani cf. Nilles, *Symbolae* I, p. 446 şi nota 1. Un Lupul János „ötvös“ (argintar) din Cluj trece prin Iulie 1640 prin Bucureşti la Constantinopol ca să târguiască ceva, dar de fapt pentru altceva. Szilágyi, *Rákóczy és a Porta*, p. 517 şi tabla.

[3]) Szilàgyi, *Rákóczy és a Porta*, p. 406; Körösi către Rákóczy (Constantinopol 19 August 1663) să cumpere vite sterpe de pela Abrud şi să le vândă bucata cu 10 taleri la Amhad aga din Constantinopol şi va face bun câştig. *Ibid.*, pp. 71 şi 72.

[4]) *Ibid.*, p. 762.

www.dacoromanica.ro

Altora să nu le îngăduiți să cumpere.[1]) Peste trei zile prinçipele porunceşte Braşovenilor, să facă îndată dreptate unui om al lui Mateiu Vodă: Jani, care venind pentru nişte afaceri în oraşul lor a fost jefuit de 240 fl.[2])

Venim acum la schimbul de mărfuri între Braşoveni şi Mateiu Basarab şi boierii săi pe baza scrisorilor păstrate, — de cel mai mare interes pentru cunoaşterea vieţii comerciale între cele două ţeri vecine.[3])

Mateiu Vodă îşi provedeà curtea şi tărăbanţii cu postav braşovenesc. La 17 Martie 1644 scrie judelui Mihail Eötvös: „Facem ştire dumiitale pentru rândul postavului de dărăbanţi: după cum iaste tocma şi obiciaiul a tot timpii, trimis-am şi acum pre omul nostru, pre Statie, ca să ia postavul să-l aducă aici, să îmbrăcăm Curtea, cum a slobozit şi Maria Sa Crai.“[4]) În luna Octomvrie 7 le scrie iarăşi, ca să-i pregătească nişte postav a cărui cantitate le va comunica-o el.[5]) În anul următor 19 Ianuarie roagă pe Braşoveni, să-i predeie egumenului din Câmpulung cele 115 de viguri de postav, pe cari i le-a plătit cu bani înainte.[6]) La 18 Februarie îi asigură despre bunăvecinătate, le mulţumeşte pentru daruri şi le îngăduie să-i deie şi ei 50 de valuri de postav, probabil pentru ostaşi.[7]) Tot în afacerea postavului ce-i lipsia, scrie la 8 Iulie, regretând, că acum i-a venit mai scump, ca înainte. „Am aflat între oamenii noştri, cari s'au angajat, că ne vor scoate vigul cu 11—12 florini şi am făcut tocmeală cu ei.“[8]) Mateiu-Vodă, când încheie alianţă la 30 Aprilie 1649 cu Gheorghe Rákóczy al II-lea, fixează în § 6 o scutire de vamă pentru postavul braşovenesc, ce-l importa

---

[1]) Hurmuzaki, XV, p. 1110 no. 2053.

[2]) *Ibid.*, p. 1110 no. 2054, 2059; Saşii fixează preţurile şi numele diferitelor fabricate industriale şi producte brute. *Mon. Com. Trans.*, X, pp. 341 până 353 (24 Octomvrie 1642); Secuilor cari fac negoţ în Ţerile române li se fac mizerii aici. *Ibid.*, p. 441 (Martie 1646).

[3]) Mateiu Vodă la 17 Iunie 1641 cumpără dela Braşov prin Căpitanul Vlad: plumb şi praf de puşcă, Iorga *Studii şi doc.*, IV, p. 217.

[4]) Iorga, *Soc. Braşovului*, pp. 201—2; Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 57 no. 2.

[5]) Hurmuzaki, XV, pp. 1127—8 no. 2095.

[6]) *Ibid.*, pp. 1128—9 no. 2101.

[7]) *Ibid.*, pp. 1130—1 no. 2105.

[8]) *Ibid.*, p. 1142 no. 2124.

www.dacoromanica.ro

dela Saşi pentru ostaşii săi.[1]) Această scutire ne arată că Domnul muntean avea nevoie de o cantitate mare de postav pentru curtea sa. La 23 Iunie 1650 Vodă trimite pe Manta cu banii de lipsă să-i cumpere postav.[2])

E interesantă o scrisoare din 23 Martie 1645 a lui Sava logofătul către Braşoveni, cărora le trimite nişte bani pentru postav arătând şi echivalenţa lor cu banii curenţi: „Fiindcă D-ta (judele) pe omenia mea ai trimis scrisoarea meşterilor de postav, o primesc cu bucurie şi precum V'am făgăduit D-voastră, că vom trimite cei 180 florini, i-am şi trimis prin omul nostru Ioan Diacul şi anume: taleri 30 à 160 bani; taleri ruseşti 10 à 160 bani; dulce pentru 24 fl., dutca socotită în 13 bani; afară de aceia bani mărunţi şi vechi 60 fl. şi 70 bani, socotind 1 fl. în 30 de bani, face suma de 180 florini. Astfel v'am trimis şi aţi primit pentru sinetul meu." [3])

Preţul postavului se plăteà uneori deodată sau în rate, Vodă zice: „Cum am luat şi altădată postavu dela D-voastră, şi tot s'au plătit pân' la un ban, aşijderea şi acum iar vom trimite D-voastră toţ banii deplin, cât vor face." [4]) Când plata postavului zăbovia, atunci Saşii interveniau la Vodă prin un prietin al lor boier, ca Clucerul Socol, care mijloceşte plata pentru o cantitate oarecare de postav de 375 ughi (florini ungureşti).[5])

Socol, mare Clucer, trimite pe omul său Boier István la Braşov pentru „câteva târguiele" pe seama sa şi cere dela judele să-i facă rând de un car cu cai, să-i aducă marfa până la Rucăr.[6])

Se întâmpla uneori că Braşovenii nu-i terminau postavul de nevoie la sorocul fixat şi atunci Domnul muntean se aprindeà de mânie şi le scria astfel: „De care lucru scriindu-le dumneata pentru rândul postavului, cumcă n'au acum meşterii postav gata

[1]) I. Sârbu, *Die auswärtige Politik des Matei Basarab*. Leipzig, 1899, pp. 267—9.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 1185 no. 2221.

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 1132—3 no. 2110.

[4]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 57 no. 3 (12 Aprilie 1651).

[5]) *Ibid.*, p. 58 no. 4 (25 Aprilie 1651) şi p. 51 no. 2.

[6]) *Ibid.*, p. 109 no. 1 (28 Martie c. 1644). La 31 Ianuarie 1645 Socol îşi trimite pe fiii săi Clucerul Crâstea şi Spătarul Ianachi la nunta fiului predicatorului sas din Braşov. Hurmuzaki, XV, p. 1129 no. 2102; Acelaşi către judele Mihai pentru nişte cai şi altele. *Bibl. Ac. Rom.*, doc. XXI/212 (2 Iulie 1651).

www.dacoromanica.ro

de ce iaste treaba noastră, ci să fim îngăduitoriu până la lână noao, atunci să facă postav; ci aceaia cum am putea noi îngădui până la lână noao? Crez meşterii bine s'au înţeles cu noi cum pân prea la Înălţarea Domnului să fie postavul tot gata, că iaste şi vreamea să-l dăm dărăbanţilor. Dar, deacă am ştiut ei atâta zăbavă, căci nu ne-au spus de atunce, să ne fim căutat lucru într'altă parte, să nu avem atâta zmenteală?" Pentru această zăbavă Vodă îi ameninţă: „iar noi vom opri lâna, şi vom trimite lâna într'altă parte de ni se va griji lucru nostru, deacă ei ne dau de atâta zmenteală." [1]) În luna următoare, 22 Iunie, avem aceste rânduri aspre: „Facem ştire dumnetale, pentru rândul postavului, că numai ce ne mirăm şi noi cum vom mai scrii dumnitale, că am fost grăit cu acei oameni făr de nici-o omenie, cu postăvarii, să li dăm lână de aici şi să li-o trimitem să lucreaze, ca pentru să ni să umple seama postavului, cât ne trebueşte. Iar, când iaste acum, nu să aleage nimica şi nici-o ispravă nu iaste, şi toţ slujitorii noştri şăd aici de aştept şi nu să pot duce pre la lucru, — că acum iaste vreame lucrului casii, pentru să le dăm postavul, după cum ne-au fost obiciaiul aici în toţ timpii, şi pentru acei postăvari nu ne putem căuta lucrul într'altă parte, să ne isprăvim acest lucru." Să certe judele pe aceşti postăvari, cari îi fac atâta încurcală, şi să-i scrie, ca să-şi slobozească slujitorii săi la lucru, şi să-şi caute într'altă parte de treabă. [2])

Din o scrisoare a Vornicului Dragomir c. 1644 Aprilie 11 către Braşoveni aflăm că Mateiu Vodă avea o sticlărie, şi pământul de nevoie pentru ea îl aducea din ţara Bârsei: „Aşijderea facem ştire dumnitale că având Măria-Sa Domnul nostru aciastă sticlărie care iaste de treaba Măriei-Sale, scris-au Măria-Sa pentru pământul ce se află în olatul cetăţii de supt ascultarea Dtale." [3])

În acest an 13 Iulie Vodă cumpără dela Braşov prin un om

---

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 58—9 no. 5 (9 Maiu 1651).

[2]) *Ibid.*, p. 59 no. 6; Aga Zülfikar (ungur de origine) din Constantinopol cere prin un oarecare Sebesi să-i trimită postav duplu de Braşov pentru un chepeneag. Szilágyi, *Rákóczy és a Porta*, p. 344 (17 Februarie 1636). Vezi pentru fabricarea şi negoţul cu postav braşovenesc dispoziţiile din 1651 în *Liber Regius*, XXV (Arhiva statului din Budapesta), pp. 369—73 şi în *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, IV, pp. 66—8.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 108.

www.dacoromanica.ro

al său câteva mii de cuie de şindilă şi alte mărunţişuri.[1]) La 9 Noemvrie trimite Braşovenilor 2 vase de sorbet şi câteva turcoaze ale lui Francisc Bethlen cumpărate din Constantinopol, rugându-i să le expedieze la destinaţiune.[2])

Doamna Elina, soţia lui Mateiu-Vodă, cere la 10 Februarie 1649 dela judeţeasa braşoveana, prietina sa, Catrina: „Aici am cumpărat Domnia mea o roabă şi iaste împletitoare; numai nu avem aici izvoade de peteare, ci să faci dumneata bine să ne dai ceva izvoade de peteare, şi mai mari şi mai mici, şi de călţi şi de tot fealiul. Că într'acolo sânt multe la D-voastră... pentru rândul sămenţilor de flori de tot fealiul să ne dăruieşti d-ta şi noao dece vor fi acolo la D-voastră".[3]) Tot dela Doamna Elina avem o scrisoare către Sibieni din a doua zi după lupta dela Finta[4]) din 18 Maiu 1653, în care cere să-i trimită „fără zăbavă" un chirurg bun pentru tămăduirea boierilor de frunte răniţi în „războiul" dela Finta.[5])

Deşi ştirile ne lipsesc, totuşi putem spune că Mateiu-Vodă avea relaţii de negoţ şi cu oraşul Sibiiu, căci vedem, într'un sat din preajma drumului de comerţ dela oraşul săsesc spre Muntenia prin Turnu-Roşu, la Porceşti, Domnul muntean ridică pe cheltuiala sa în Aprilie—Septemvrie 1653 o biserică, care se păstrează până astăzi cu oarecare transformări.[6])

Lână cumpărau Braşovenii din cele mai vechi timpuri din Ţara-Românească pentru pregătirea marilor cantităţi de postav. Boierii vindeau lâna turmelor lor Saşilor, în schimbul căreia nu

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 1152—3 no. 2142.

[2]) *Ibid.*, XV, p. 1159 no. 2156; Darurile lui Mateiu-Vodă trimise lui Rákóczy I şi soţiei celui de al II-lea: „un cal bun turcesc cu toate podoabele domneşti cu scările de argint şi cu abăioare de săirmă" (Iorga, *Studii şi doc.*, IV, pp. 26 7 no. 36), o bucată de canavat de aur şi o rochie de postav roşu (e'carlate). *Ibid.*, IV, p. 277. Vezi despre caii dăruiţi sau cumpăraţi de Gheorghe Rákóczy al II-lea dela Domnii Ţerilor române: Gheorghe Ştefan, Constantin Basarab şi Lupa (Ştefaniţă) şi dela boierii: Dabija şi Preda Brâncoveanu. *Magyar Gazdaságtört. Szemle*, II, pp. 52—4.

[3]) *Revista Tinerimea română*, Bucureşti, 1902, no. festiv p. 5 şi Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 110—11 no. 3.

[4]) Satul Finta se aminteşte încă la 10 Iunie 1432. Hurmuzaki, XV, p. 16 no. 21.

[5]) Revista *Luceafărul*, Sibiiu, 1912 (XI), p. 406 (din arhiva Universităţii săseşti din Sibiiu no. 773).

[6]) Iorga, *Inscripţii şi scrisori ardelene şi maramureşene*, II, (— *Studii şi doc.* XIII), p. 152 no. 519.

www.dacoromanica.ro

prea luau bani, ci diferite lucruri de nevoie pentru gospodăria lor. Astfel avem din 11 Februarie 1649 o ofertă a influentului mare Spătar Diicul — pretendent la Domnia Ţerii-Românești — făcută Braşovenilor pentru lâna ce are la dispoziţie: Altă fac ştire Dumnitale (judelui) că am nişte lână, multă şi bună; de-ţ va trebui d-tale, să-m porăncești d-ta, că eu voi da toată pe seama d-tale, şi nu pohtescu bani dela d-ta, ci postav, tipsii,[1]) clondire, sfeaşnice, fluturi, de toate acestea voi lua în preţ.[2]) Oferta a primit-o judele braşovean, căruia îi răspunde Spătarul în 12 Martie: „Mi-ai scris d-ta pentru rândul lâniei, cum să o trimiţ acum la d-ta. Iar să şti d-ta adevărat că nu vom putea, că vreamea iaste de iarnă: fân nu iaste, pae nu-ş sânt, de iarbă nu iaste vreame. Ci, să ai da pre oca câte 10 costande, nu va putea găsi nimenele. Iar de vei fi d-ta îngăduitori păn mai încolea, să să mai facă iarbă să poată paşte vite, eu bucuros că o voi trimite la d-ta, toată lâna câtă voi avea, şi, cum am grăit întâi, tot de acea tocmeală mă voi ţinea, că voi lua pentru lână marda, postav, tipsii, clondire, sfeaşnice, — de toate de acealea voi lua în preţul lânii; numai să fi d-ta îngăduitori, priste puţină vreame, păn să va dereage calea şi să va face iarba".[3]) În luna următoare în 29 scrie judelui tot în chestia acestei lâne: „Fac ştire D-voastră, pentru care lucru fost-am şi mai scris d-voastră, pentru lâna, că om fi adus şi mai de multu, dar văzut-aţ D-voastră ce potop de iarnă fu. Ci foarte au slăbit vita rău, şi a noastră şi a Românilor; ci n'am putut. Iar acum, să fie voia D-voastră să luaţ lâna, lână avem multă şî bună, tot ţigare, şi de an şi de estimpu. Ci, deacă veţ zice D-voastră să o aducem şi o veţ lua, eu să trimit să o aducă toată la Târgovişte. Deci să trimiteţi omul D-voastră cu credinţă să tocmim aicea la noi la Târgovişte. Deci deacă vom putea tocmi, eu o voi aduce pân în Rucăr, şi eu nu voi să iau bani, ci tot negoţ de ce ne va trebui, de ce vom scrie la D-voastră. Iar să nu veţ vrea D-voastră să o luaţ, iar să ne daţ ştire, să nu o mai pornim de acasă, să mai umblăm cu dânsa purtându-o zalud".[4])

[1]) Tocuri de tipsii comandă dela Braşov şi Radu vel aga în domnia lui Mateiu Vodă-Basarab. Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 51—2 no. 2.

[2]) *Ibid.*, pp. 48—9 no. 3. Spătarul Diicul împrumută în oraşul Sibiiu pe principele Ardealului Gheorghe Rákóczy al II-lea cu 1030 taleri. Cf. documentul inedit din arhiva bibliotecii din Cluj. A. Bunea, *Mitropolitul Sava Bracovici*, Blaj, 1906, p. 60.

[3]) Iorga, *Braşovul şi românii*, pp. 46—47 no. 1.

[4]) *Ibid.*, pp. 47—8 no. 2.

www.dacoromanica.ro

Un Mareş oarecare scrie probabil tot în acest timp judelui din Braşov Draot — sărutându-i mâna — următoarele rânduri, cu înformaţiuni nouă privitoare la negoţul din trecutul nostru: „Mă rog... Mariei-Tale pentru ce au fostu în camară tutun, şi nişte piei argăsite şi o jumătate de povară de lână de Dobrogea albă. Mă rog... ca să să vânză mai cu preţ, ca să mă pot plăti şi eu de pe unde sânt. Şi pentru datorii, mă rog ca să silească procatoru să să scoată, pentrucă sânt oameni de se pun şi în pricină... neşte lâna care iaste în cămară înlăuntru, să o daţi că iaste a Hagi Neculai, făr nici-un fel de pricină".[1])

Mateiu-Vodă şi Dragomir marele Vornic, care adeseori trimitea pe „feciorul nostru" Lupu Vasile Vătavul pentru diferite cumpărături la Braşov, scrie mai de multe ori la 1644 orăşenilor de aici referitor la o „pâră" a negustorului, care veneà cu marfă pela Braşov şi Bălgrad: Vasile Sârbul ot Nicopoe cu fratele său Ivan, din care extrag un pasagiu important pentru cunoaşterea modului de jurisdicţiune a negustorilor din Ţara-Românească: „Fac ştire d-tale pentru rândul lui Vasilie, cum au avut multă pâră cu frate său Ivan înaintea Devanului, pentru multă pagubă ce au avut Vasilie dela frate său Ivan. Deci i-au trimes Domnu nostru la neguţători de i-au socotit şi le-au luoat sama pre amăruntul de toate lucrurile lor, dă l-au dat neguţătorii pe Ivan platnic frăţine-său lui Vasilie cu care se-au dat însuşu Ivan platnic, cu ce scrie în zapisul neguţtorilor şi în cartea Domnului nostru de judecată."[2])

Radu mare Logofăt cumpără în August 1645 din Braşov două părechi de hamuri, una „tipărită" şi una cu „cosoae"[3]) Pela 1650 se amintesc doi Saşi, cari aduc marfă din sudul Dunării: 2 saci de orez,[4]) 1 sac de linte şi 1 sac de piatră acră.[5])

---

[1]) *Ibid.*, p. 49 no. 4.

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 175—7 no. 3—5 (5—6 Martie).

[3]) *Ibid.*, pp. 88—9 no. 1.

[4]) Mihail Maurer din Constantinopol la 14 Decemvrie 1640 către Rákóczy I scrie: „Oamenii cari samănă orez nu sunt la Constantinopol, ci la Sofia. Eu am vorbit anul trecut cu unul ca să vie în Ardeal şi v'am scris şi numele lui, orice Grec (negustor în Ardeal) poate merge după el la Sofia. Şi orez de sămănat tot de acolo ar trebui adus. Cu 3 luni înainte de luna Sft. Gheorghe să trimiteţi după om, dacă voieşti Maria-Ta şă sameni în anul acesta orez." Szilágyi *Rákóczy I és a Porta*, pp. 512—3.

[5]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 54.

www.dacoromanica.ro

Un articol de negoţ foarte căutat la Braşov era vinul muntean din cele mai îndepărtate vremuri după cum s'a putut vedea din cele de sus.[1]) Dionisie egumenul dela Câmpulung scrie la 3 Decemvrie 1651 judelui braşovean, prietinului său, despre nişte vin bun pe care acesta îl judeca de prea scump: „Ci să ştii d-ta că aicea pe locu este vinul cel mai prostu într'acel preţu; ce am socotit pentru voe d-tale, să meargă şă cestu vin, care este de frunte, ca cel mai prostu, şă iată că am trimis şă vinul. Ce vei vedea d-ta şă mai bine, ce bucate săntu. Însă, cum vei socoti d-ta că săntu bucatele, aşa-i vei socoti şi preţul, că noi n'am putut înfrânge voe d-tale ca să avem prietinie cu d-ta, şă mai adevărat oamenii din cetetea d-voastră l-au ruptu (=l-au hotărît) câte costande 60 (vadra românească), pre bani gata". Ca să sosească vinul întreg l-a trimis cu carul prin oamenii săi... „Şi alţii au cerşut năemă de aicea până la Braşeav câte 12 bani de vadră, iar noi l-am lasat câte 1 costandă, pentru voe d-tale... Nici noi să nu fim pogoraţi de tot den· preţul·vinului, ca să putem poslușă şi de altă dată Mariei-Tale, că estempu foarte se-au căstatu acestu fel de bucate. Alta, am învăţat feciorii nostri să ne ià vre o 40, 50 de găleate de ovăsu,[2]) ci, de nu voru găsi mai de grabă... să ne dai dela d-ta. Iar d-ta vei socoti în preţul vinului, şi, cât se va vinde ovăsul în cetate."[3])

O scrisoare a lui Vasile cupeţul din Câmpulung cătră judele braşovean din a doua jumătate a veacului al XVII-lea ne dă mai multe lămuriri preţioase privitoare la negoţul de vin cu Ardealul: „Vei ştii Maria-Ta că în trecuţi aini am fostu dat 2 buţ de vin d-sale jupânului Mihail Graf, şi tocmală am avut: vadra ungurească câte dutce 8 şi patronici 2; care va răspunde zapisul al mieu la dumnialui, că mi-au fost tocmala cu d-lui vadra unguriască, iar nu rumâniască, şi am fostu dat şi 2 buţi domnului Fronis, tot cu acia tocmală precum am sorocit cu jupânul Mihai, vadra unguriască. Şi după ce m'am dus eu în ţară, dumnealui

[1]) Braşovenii pentru vin în Muntenia în 4 Ianuarie 1612. Iorga, *Socotelile Braşovului*, p. 132 = 24.

[2]) O solie munteană cumpără din Mediaş pe unde trece în 28 Decemvrie 1662, opt câble de ovăs cu 3 fl. şi 3 denari. Iorga, *Studii şi doc.*, IV, p. 256 no. 89: Socotelile Mediaşului.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 29—30 no. 1; Paul de Alep zice, că cel mai bun vin din Ţara-Românească e cel dela Piteşti, vezi ediţia de E. Cioran p. 140.

www.dacoromanica.ro

au vândut abia 2 buţ d-lui Fronis, câte dutce 9, şi n'au dat zapisul meu domnului ca să vază cum am tocmit, să facă socotială, ci au ţinut zapisul dumnialui pân acum. Şi eu mărturisesc cu sufletul mieu că am trimis în 5, 6 rânduri să-mi măsure buţile şi să facă socotială după vadra unguriască, şi ce ar face bani peste măsurătoare, să-mi trimiţă bani şi tot nu s'au făcut nici o ispravă. După aciaia, doamne, au venit un socru al mieu, şi am fostu zis ca să ciae zapisul mieu, să facă socotială cum îm va scrie zapisul mieu. Domnul (Fronis) au răspunsu că eu n'am la domnul nici un zapis, că zapisul au ţinut d-lui jupânu Mihai căldărarul de atunci până acum, şi socru mieu, nevăzând zapisul mieu, au făcut socotială pe vadră rumânească, iar nu pe vadra unguriască, că de-ar fi văzut zapisul mieu socru mieu, zapisul domnului, nu i-ar fi dat. Că şi buţile, precum au eşit la măsurătoare domnului, aşa le am şi în catastiful mieu; şi am şi mărturie pe gazda mia, că, după socotiala socru mieu, am trimis carte pe gazda dela Câmpulungu, că nu s'au făcut socotiala direapta, nescoţind dumnealui zapisul de faţă....“ Cere dreptate că-i om străin, căci „eu nu sint om slobod ca să viu totdeauna aicia (la Braşov), că şi acum cu mare chiroşie am venit, ca să mă întorc iar înapoi.“ [1])

Ştirile ce privesc negoţul între cele două ţeri vecine după moartea lui Mateiu-Vodă devin tot mai sărace şi fragmentare până la domnia lui Constantin Brâncoveanu, când izvoarele istorice curg iarăşi îmbelşugat.

Urmaşul în domnie al lui Mateiu Vodă, Constantin Şerban, a fost unul dintre cei mai devotaţi şi supuşi prietini ai lui Rákóczy al II-lea, deci şi al Saşilor, în oraşele cărora petrecuse atâtea zile bune şi triste.

Despre cumpărăturile lui Constantin Şerban la Braşov avem câteva informaţiuni. La 7 Februarie 1657 cere să-i trimită cu caii de poştă până la Rucăr două scaune comandate la ei de jupâneasa lui Hrizea.[2]) În Maiu 29 acelaşi an înştiinţează pe

---

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 40—1 no. 9; Radu vel aga vinde Braşovenilor râmători „cât le va trebui“; preţul îl va „lăsa mai jos“ pentru prietinie. *Ibid.*, pp. 51—2 no. 2.

[2]) Hurmuzaki, XV, p. 1257 no. 2344; La 10 Noemvrie 1637 soseşte la Braşov o slugă din Rucăr a Banului Hriza, ca să-i cumpere vin vechiu. Szilágyi, *Rákóczy és a Porta*, Budapesta, 1888 p. 445.

www.dacoromanica.ro

Saşii de aici despre omul ce-l trimite medicul său pentru leacuri la ei.[1]) Diaconul Paul de Alep spune că Constantin Vodă şi Doamna sa Balaşa a cumpărat sicriul de argint şi aur dela mănăstirea Bistriţa în care se află moaştele Sft. Grigorie Decapolitul, din Ungaria (= Braşov ori Sibiiu) unde se găseau meşteri iscusiţi cu 1500 reali (?)[2]) Un clopot dela mănăstirea Horez e făcut în 1655 la Braşov.[3])

În tratatul încheiat în Bran la 12 Octomvrie 1659 cu Rákóczy, — se pare pentru a ajunge Domn în Moldova, — Constantin Şerban, fixează în punctul al 10-lea, că: „Dela Săcuii din Ciuc şi Treiscaune, dela nici o marfă a lor nu iau tricesimă şi vamă.“[4])

Constantin Şerban fiind alungat din domnie[5]) locul său îl ocupă Mihnea Vodă — un plagiator ridicol al lui Mihai Viteazul —, care dăruia lui Rákóczy: un cal turcesc cu toată armatura şi o manta roşie de catifea cu guler, căptuşită cu blăni de râs; nobililor unguri: câte un caftan şi câte 1—2 bucăţi de postav.[6])

Mihnea sau Mihail-Vodă scrie la 25 August 1658 Sibienilor despre prietinia ce li-o păstrează şi tainul ce-i trebuie pentru câtă lume şi străini hrăneşte.[7]) Din anul următor 18 Martie ni s'a păstrat dela acest Domn în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Şcheiul Braşovului un privilegiu de negoţ. Se acordă celor ce fac „în ţeara Domnii meale“ negoţ braşovenesc scutirea „de 'nprumut neguţtoresc şi de schimbul banilor, de cai de olac şi de alte dăjdi câte vor fi preste an în ţeara domnie meale“.[8])

---

[1]) Hurmuzaki, XV, p. 1258 no. 2346.

[2]) Ediţia E. Cioran, pp. 171, 190.

[3]) Iorga, *Inscripţii*, I, p. 192.

[4]) *Mon. Com. Trans.* XII, pp. 411—3 no. 42 a. Se importă dela Braşov în Muntenia bucate (grâu, etc.) în 16, 19 Iulie 1655. Szilágyi, *Bellum boreo orientale*, I, pp. 417, 419; Const. Postelnicul Cantacuzino cumpără doi cai buni turceşti pentru Rákóczy din sudul Dunării. *Ibid.*, I, p. 437 (23 August 1655).

[5]) Vezi despre fuga negustorilor munteni la Braşov, în Martie 1658, cu Constantin Şerban. E. Cioran, *Călătoria patriarhului Macarie în Ţerile-Române*, de P. de Alep, pp. 235—6.

[6]) Iorga, *Studii şi documente*, IV, p. 278 (15 Octomvrie 1659).

[7]) Hurmuzaki, XV, p. 1285 no. 2377. La 27 August 1658 judele Braşovului scrie celui din Bistriţa despre prada grozavă a Turcilor în Ardeal, ajutaţi de Domnii Ţerilor române. Oraşul lor a fost cruţat, dar i-au costat foarte multe daruri şi bani. *Ibid.*, XV, pp. 1285—6 no. 2378.

[8]) Iorga, *Socotelile Braşovului*, p. 212.

www.dacoromanica.ro

În tratatul celor douăzeci şi opt (28) de boieri (Dâmboviţa 5/15 Octomvrie 1659) cu Rákóczy al II-lea în punctul II se zice: Negoţul se poate face liber şi sigur de amândouă părţile, la vămi, la tricesimatori, la porturi şi la vaduri să ia numai tributul obişnuit.[1])

În domnia lui Mihnea venitul ocnelor şi vadurilor, care făceà talere 14.176, era arendat unor Evrei din Constantinopol: Muceaciu şi Ibraim Cilibi, cărora Domnia şi ţara le datora 35 de pungi.[2])

* * *

Ca şi Radu Aga vindea râmători Braşovenilor şi Gneorghe Băleanul, fost mare Ban din satul Băleni, care le scrie acestora la 11 Decemvrie 1659: „Numai nu avem pe cine-i trimeate (porcii), că oamene ce avem, sântu toţ la un lucru,... ci-i grabim cu lucrul, să lucreze, că iaste vreame de iarnă. Iar d-voastră să trimeateţ, doi oamene aicea la Băleani, să dăm râmătorie făgăduială ce am făgăduit d-voastră, — că un om sânguru nu-i va putea aduce la d-voastră.“[3])

Un negustor român din Muntenia pela 1650—60: Prâvan (Pârvan) făcea negoţ cu bumbac, abană şi bogasii, împrumutând bani dela judeţeasa Braşovului Catrina — prietina Doamnei lui Mateiu Basarab —, căreia îi scrie despre mersul afacerii sale. Cumpăra bumbac din sudul Dunării şi-l aducea la Braşov, când acesta era prea scump, lua abà „c'au fost cam eftină.“ Din Polonia unde ajunsese cu marfa sa, Prâvan trimite prin Dobre judeţesei „de rândul banilor — împrumutaţi — ţ'am trimis 10 bogasie roşiă, câte 2 taleri, şi am rămas încă 10 taleri dobânda banilor, şi aceiaş voiu trimeate.“ Restul banilor îl va trimite „iar de vei vrea d-ta să-i laş în dobândă cum ne-am tocmit cu d-ta întâi, trimite răvaş..... pe Nicopoian, pe ai noştri, veri pe alţi.“ Îi trimite judeţesei 200 taleri prin Iovan (= Ivan de mai sus) „şi să le iai dela dânsul, câce au adus răvaş dela mâna dumitale şi au zis că va cumpăra el bumbac.... Să-i scrie cu cât se vinde bumbacul la Braşov.“[4])

Relaţiile de bună vecinătate între Ardeal şi Ţara-Românească s'au păstrat aproape neîntrerupt şi în partea a doua din veacul

---

[1]) *Mon. Com. Trans.*, XII, pp. 414—5 c.

[2]) Iorga, *Studii şi documente*, V, p. 123.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 203—4 no. 7. Râmători aduşi la Făgăraş în 1667, Iorga, *Studii şi documente*, IV, p. 60 no. LVI.

[4]) *Ibid.*, pp. 52—3.

www.dacoromanica.ro

al XVII-lea, înlesnind negoţul între cele două ţeri. Domnul muntean Grigoraşcu Ghica în 1663 la Érsekujvár luptă în oastea turcească alături de Dobija Vodă şi Mihail Apafi principele Ardealului, care dăruieşte aici Vizirului un „hinteu“ (trăsură) format turcesc, căptuşit cu postav englez, bătut cu cuie de argint şi împodobit cu prem aurit, făcut la Braşov.[1]) Astfel de trăsuri dăruiau mai marilor Turcilor şi Domnii români.

Radu-Vodă Leon ca bun vecin[2]) scrie lui Apafi în chestia unui supus al său păgubit în Ardeal: „Mă înştiinţează Balaşa supusul mieu din satul Renesz din judeţul Vâlcea, că în anul trecut pe timpul lui Grigoraşcu Vodă, venind la casa lui un supus al Măriei-Tale Groza din satul Harczo (= Hărţău în comitatul Murăş-Turda), ca să facă negoţ. Înţelegându-se Balaşa şi Groza să facă negoţ împreună cu vite, au căpătat pe credinţa lui Balaşa dela un boier 44 de porci, fără bani, neavând ei bani; şi trecând în ţara M.-Tale i-au vândut, şi bani au rămas la Groza să cumpere pe ei berbeci şi să-i aducă în Muntenia; — Balaşa venise îndată după vinderea porcilor acasă — Groza a fugit cu bani la Turda; după multe trude Balaşa l-a aflat şi l-a adus înaintea solgăbirăielor şi a căpătat jumătate din bani, iar pentru 60 florini neplătiţi, fixând o zi de plată, a stat garant pentru ei Domnul de pământ al lui Groza. Venind ziua de plată Balaşa s'a dus după bani la garant, care călcându-şi cuvântul nu i-a dat banii.“ Cere dreptate dela Apafi, ca Balaşa să-şi capete banii, să nu rămâie de pagubă.[3]) Scrisoarea e interesantă, că ne arată cum ţeranii români din cele două ţeri vecine se întovărăşeau pentru a face negoţ împreună.

Se poate spune că domnia lungă, dar anemică a lui Apafi I a fost în general favorabilă relaţiilor de negoţ între amândouă ţerile vecine. Ştirile ardelene destul de numeroase ne dovedesc aceasta.

Vin din Muntenia se vinde la Făgăraş în Februarie 1662.[4]) Iar la 25 Ianuarie 1669 dieta hotăreşte, ca Secuii care îşi aduc

---

[1]) *Monumenta Hungariae Historica, Scriptores*, XI, p. 365. Despre ajutorul dat lui Apafi de Grigoraşcu Vodă Ghica vezi *Magyar Török Okmánytár*, VI, pp. 77, 82 (25 Noemvrie, 2 Decemvrie 1662).

[2]) *Ibid.*, VI, p. 229 (8 Maiu 1665).

[3]) *Magyar Török Állam Okmánytár*, IX, pp. 416—7 no. 40; vezi şi Hurmuzaki, XV, pp. 1315—6 no. 2419.

[4]) Szádeczky Béla. *I. Apafi Mihály fejedelem udvartartása.* I, *Bornemissza Anna gazdasági naplója (1667—1690)*, Budapest, 1911, pp. 10—11.

www.dacoromanica.ro

bucate pe seama lor, nu pentru negoţ, din Ţara-Românească nu plătesc nicăiri tricesima şi vamă.[1]) Peste doi ani Apafi îngăduie negustorilor de tabac greci şi armeni din Ţara-Românească, ca tutun să poată trece prin Ardeal, dar fără să vândă din el, plătind tricezima obişnuită.[2])

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea se înfiinţează o societate de negoţ în Ardeal, numită „Compania orientală", care are însemnătate şi pentru comerţul românesc. Dieta din Bălgrad din 10 Octomvrie 1672 îi fixează drepturile şi datorinţele astfel: Compania orientală poate aduce mărfuri turceşti, nemţeşti, veneţiene şi polone în Ardeal, dar nu poate umbla cu ele dela un târg la altul ci ţinând case şi prăvălii în Bălgrad,[3]) toate mărfurile trebuie să le aducă aici, dându-le negustorilor indigeni, care apoi le vând prin târguri. Nici un fel de bani nu va exporta din ţară. Negustorii indigeni nu-i împedecă în afacerile lor şi nu le face greutăţi. Dare pentru fisc dă cu cinci sute taleri mai mult ca Grecii (Grecii dau 2000 taleri). Nu unelteşte pe ascuns ori pe faţă în contra ţerii şi a Principelui.[4]) Evident, că această companie a avut relaţii comerciale şi cu Ţara-Românească de unde cumpăra mărfuri brute sau chiar turceşti fără a mai face drumul obositor la Constantinopol sau în alte oraşe balcanice, fiindcă le afla pe piaţa Bucureştilor sau al altor târguri muntene, pline de negustori greci, armeni şi turci cu mărfuri orientale.

Tot în acest an se opreşte exportul cailor, fiindcă unii cumpără cai de călărit şi de trăsură în Ardeal şi trec cu ei călare — fără a plăti tricesimă — în Muntenia pentru trebuinţele lor, — zic ei — dar de fapt ei, caii îi vând şi fac câştig.[5]) În anul următor dieta îngăduie exportul de postav numai pe seama Domnilor din Muntenia şi Moldova, de unde se aduce materia primă, lână pentru postav.[6])

[1]) *Mon. Com. Trans.*, XIV, p. 398; Pentru ca tricesima să nu se plătească de două ori, tricesimatorul trebuia să dea omului o ţedulă că a plătit-o. *Ibid.*, XV, pp. 286–93 no. 48.

[2]) *Ibid.*, XV, p. 206 no. 27 (30 Iunie).

[3]) După obiceul vechiu la târgul din Bălgrad până la 10 ceasuri cumpără curtea Principelui şi nobilii, şi numai dela 10 înainte pot cumpăra ceialalţi. *Mon. Com. Trans.*, XIV, p. 183 (1—26 Februarie 1666).

[4]) *Ibid.*, XV, pp. 317–8 art. II şi XVI, p. 606 no. I.

[5]) *Ibid.*, XV, p. 289 (15 August 1672).

[6]) *Ibid.*, XV, p. 343 § 4 (14 Decemvrie 1673). Exportul de cizme şi opinci oprit şi *Ibid.*, XX, p. 114 § 9 şi p. 166–7 (Sept. 1688); Negustorii: Pascul

www.dacoromanica.ro

De obiceiu negustorii greci, armeni, turci și jidovi furnisau hrana necesară capitalei Împărăției otomane adusă din diferite țeri tributare Sultanului. Principatele române și Ardealul erau străbătute de acești oameni, cari prin mijloace puțin oneste — mai ales Grecii și Evreii — căutau totdeauna câștig mare și sigur. Am văzut că în Ardeal adeseori s'au luat măsuri aspre contra negustorilor greci, cari prin șiretenia lor știau să le anuleze mai totdeauna prin sprijinul dela Poartă sau prin diferite daruri nobililor influenți din Ardeal. Dieta din 25 Maiu 1675 oprește negustorii greci, armeni, turci care vin în Ardeal și merg din oraș în oraș, din munți în munți pentru a adună vite, unt, miere, brânză, caș și ceară, — să mai umble pe sate, munți și orașe pentru astfel de negoț. Pot veni și cumpăra numai în aceste orașe: Brașov, Sibiiu, Orăștie, Cluj până la Huiedin (Bánfy-Hunyad). Aici să cumpere dela populație ce le trebuie, dar într'alt oraș umblarea li-i strict oprită.[1]) În acelaș an li se dă voie negustorilor jidovi din Bălgrad, cari aduc blăni, pielării și alte mărfuri din Turcia să le vândă liber, dar să nu le scumpească.[2])

Relațiile de prietinie între Apafi și Gheorghe Duca Vodă din Muntenia le-am arătat într'alt loc.[3]) Amintesc aici numai scrisoarea din 26 Martie 1678 în care roagă pe Apafi să sprijină pe „Czhelyen" Casap baso, care a cumpărat cu bani gata berbeci din Muntenia și acum vine să cumpere și în Ardeal.[4]) Aceeași prietinie bună a avut-o și față de Sașii brașoveni, cari îl întâmpină la Codlea cu daruri bogate pe Duca, când se întoarce dela asediul Vienei cu 300 de oameni — oastea și-o trimisese prin Muntenia și de aici prinderea lui de Poloni neavând cine să-i

---

din București, Nicula grec din Chiprovat, și Statie grec din Moldova, Todor și Gheorghe greci din Târnava, cumpără argint viu din Ardeal, din Zlagna (1 mjă cu 140 fl.). Szádeczky, *I. Apafi Mihály udvartartása*, pp. 155, 181 (în 1674, 1678), 342, 345 (1683—84); Lupul Matei „sârb" din Nicopole pentru un cal turcesc sur capătă dela Apafi 1 mjă de argint viu în preț de 150 fl. *Ibid.*, p. 341.

[1]) *Mon. Com. Trans*, XVI, pp. 173—4 art. VI.

[2]) *Ibid.*, XVI, p. 225 art. XI, (Nov.—Dec.). Negustorii străini în Ardeal plătesc dela marfa în valoare de 100 fl. o jumătate de taler vamă. *Ibid.*, XVI, p. 622.

[3]) Studiul meu, *Contribuții nouă privitoare la familia Buhuș din Moldova* în *An. Ac. Rom.* vol. XXXIX.

[4]) *Magyar Török Okmánytár*, VII, p. 522 no. 349.

www.dacoromanica.ro

apere — poposând câteva zile lângă Braşov.[1]) Vistiernicul Anastasie şi Vătaful Crâstea, cari veniau din Constantinopol cu cei 18000 de galbeni ca să-şi rescumpere pe Domnul lor Duca-Vodă din captivitate polonă, la Braşov dau daruri puternicului nobil ardelean Mihail Teleky: 1 vesmânt aurit cu 60 taleri, 2 ţesături orientale turceşti cu 30 taleri şi 2 năfrămi ţesute în fir de aur. La Făgăraş (Martie 1685) sunt siliţi să facă un nou dar numitului nobil: piei de samur. Venind tocmai atunci în Făgăraş nişte negustori din Rusia cumpără dela ei 40 de perechi de piei de samur cu 1200 taleri.[2])

Politica lui Şerban Vodă Cantacuzino faţă de Ardeal am studiat-o altă dată.[3]) Dacă în fond tindeà la surparea ţerii vecine, la suprafaţă a fost paşnică. Aici ne privesc numai relaţiile economice dintr'o ţară şi alta pe baza scrisorilor lui Şerban şi a altor documente contemporane.

Şerban se tânguie către Apafi în contra tricesimatorilor dela graniţă, cari-i asupresc oamenii şi îi opresc marfa. La 4 Februarie 1682 Şerban scrie stăpânului ardelean, că a trimis pe starostele „Gine" la Braşov cu nişte argint ca să-i facă nişte obiecte pentru trebuinţele casei sale. Când s'a întors tricesimatorul dela Timiş l-a bătut şi i-a rupt hainele. Cere pedeapsă pentru nebunul de tricesimator.[4]) Peste doi ani 8 Maiu scrie, că a cumpărat dela Braşov pentru Poartă 1000 de legături de sfoară, dar n'au putut sosi la timpul fixat la Poartă fiindcă tricesimatorul dela Bran a oprit-o. Să poruncească Apafi să nu se mai întâmple astfel de opriri arbitrare.[5]) Altă dată (1687) iară îi opresc la Bran 200.000 de sfori comandate pentru Poartă, şi nu voiesc s'o lase să treacă mai departe fără voia lui Apafi. „Sfoara

---

[1]) Iorga, *Socotelile Braşovului*, pp. 225—6; Braşovenii cumpără „heringh"-peşte din Câmpina. *Ibid.*, p. 221 (18 Maiu 1679); Apafi de 2 ori trimite în Muntenia la Dunăre după peşte: moruni. *Ibid.*, p. 221 (3 Iulie), p. 225 (17 Aprilie).

[2]) Şt. Meteş, *Gheorghe Duca-Vodă şi Guvernul Ardealului* în ziarul *Românul*, Arad, III, (1913), no. 95, p. 2.

[3]) Şt. Meteş, *Şerban-Vodă Cantacuzino şi Biserica românească din Ardeal*, Vălenii de Munte, 1914.

[4]) *Magyar Török Állam Okmánytár*, VIII, pp. 205—6 no. 137. O intervenţie a lui Şerban la Apafi pentru sluga unui nobil polon care fusese în Muntenia să cumpere cai; n'a aflat; trece prin Ardeal. *Ibid.*, VIII, p. 216 no. 143.

[5]) *Mon. Com. Trans.*, XVIII, p. 226 no. 52.

www.dacoromanica.ro

nu-i a noastră — zice Şerban Vodă — şi-i ne aviincios ca Poarta să plătească vamă într'o ţară supusă ei. Dacă sfoara nu va ajunge la timpul hotărît la Poartă nu-i vina mea. M.-Ta eşti stăpân.“ [1]) Într'o scrisoare din 1 Februarie 1684 se plânge lui Apafi, ca „trecând Tătarii prin ţară au sărăcit-o foarte, vite, bucate [2]) puţine avem, fân abia am pentru caii mei, deaceia să mă înştiinţezi cu câţi cai vin solii M.-Tale spre Poartă, ca să-i pot provedeà cu fânul de lipsă.“ [3]) De sigur împrejurări grele sunt aceştea!

La 25 Maiu 1685 când boierii lui Şerban-Vodă: Mateiu Cantacuzino, Barbul Milescu Banul şi Vintilă Spătarul încheieau la Făgăraş un tratat cu oamenii lui Apafi, nu uită să fixeze, — pe lângă aceea că oamenii pot umbla liber dintr'o ţară în alta — îndemnaţi de experienţa zilnică, că vameşii să nu facă abuzuri faţă de negustori.[4]) Şerban îşi aducea marfa şi din Sibiiu, cum ne arată două scrisori din 1686 ale lui cătră Apafi. În cea dintâiu (4 Februarie) zice: „Am tocmit în Sibiiu „Sybenyben“ 80 de viguri de postav pentru trebuinţele curţii pe sărbătorile viitoare (Paşti). Şi sosindu-ne ştire, că sunt gata, am trimis omul nostru, şi scrisoare pentru M.-Ta să binevoieşti a da carele de lipsă pentru aducere a postavului, ca cât mai curând să sosească. Bunavoinţă vom răsplăti-o tot prin astfel de lucruri.“ [5]) În a doua cere să poruncească meşterilor din Sibiiu, ca să-i termine mai iute obiectele sale de argint, [6]) probabil ceva odoare bisericeşti pentru mănăstirea sa minunată dela Cotroceni, cerând apoi şi un măiestru bun, ca să-i lucre la marmură. [7])

---

[1]) *Mon. Com. Trans.*, XIX, pp. 162—3 b (27 Aprilie).

[2]) Omul lui Apafi vinde în Muntenia 85 de câble de grâu cu 103 taleri. Szádeczky, *o. c.*, p. 311 (16 August 1680).

[3]) *Magyar Török Államokmánytár*, VIII, p. 379.

[4]) *Mon. Com. Trans.*, XVIII, pp. 341—4 no. 95; Despre un negustor muntean omorît în Ardeal. *Ibid.*, XX, pp. 95—6 no. 7.

[5]) *Magyar Török okmánytár*, IX, pp. 136—7 no. 108 (din Bucureşti). Despre fabrica de postav dela Afumaţi înfiinţată de Şerban Cantacuzino vezi Iorga, *Cronice muntene.*

[6]) *Ibid.*, IX, p. 187 no. 152.

[7]) *Mon. Com. Trans.*, XIX (1896), pp. 162—3 b. Despre diferite lucruri şi cuie de şindilă cumpărate de Şerban dela Braşov, şi cai vânduţi de acesta în Ardeal; vezi Iorga, *Soc. Braşovului*, pp. 229, 231—2; Şerban cere la 27 Octomvrie 1688 dela Apafi urgent pe medicul Pécsy. *Mon. Com. Trans.*, XX., p. 139 no. 25.

www.dacoromanica.ro

Am văzut, că Apafi aduce vin din Ţara-Românească pe care apoi îl vinde cu bun câştig în crâşmele de pe diferitele sale moşii.[1]) Cerând Apafi şi în 1687 vin, Şerban îi răspunde la 31 Octomvrie că „vin s'a făcut puţin în ţară, şi Divanul a oprit exportul vinului în ţerile vecine, ţinându-l pe seama ţerii. M.-Ta să nu te superi, dar şi M.-Ta ai face tot aşa, dacă s'ar produce puţin vin în ţara Măriei Tale. Altcum datoriile trebuie să se plătească reciproc între oamenii ambelor ţeri".[2]) Cu aceasta se întrerup ştirile privitoare la viaţa comercială între cele două ţeri vecine date de corespondenţa lui Şerban-Vodă.

Multe din uneltirile lui Şerban în contra Ardealului erau cunoscute de nobilii acestei ţeri, cari în dieta din 24 Aprilie 1683 hotărîse, ca Apafi să-i comunice, că la nici un caz să nu treacă cu oastea sa prin Ardeal în drumul său la asediul Vienei, căci va fi împedecat de ostaşii căpitanului din Treiscaune Ioan Nemeş.[3]) Cu toate acestea staturile ardelene cer prin Apafi — acesta trimite pe Ioan Alsó — un împrumut de 100.000 taleri dela Şerban Cantacuzino, fiind ţara cu totul istovită.[4]) Apafi însuşi îşi procura multe articole — în deosebi orientale — din Ţara-Românească, unde vinde odată berbeci de 339 taleri leonis (à 1 tal. = 1 fl. 80 den.),[5]) altădată 200 berbeci cu 97 tal. l. şi 148 fl.,[6]) apoi în 1686 140 berbeci bătrâni, 9 oi sterpe, 10 berbeci tineri şi 1 ţap bătrân (à 1 tal. l.) toate cu 160 taleri l., vama pentru fiecare berbece şi oaie 3 bani vechi.[7]) Prin omul său Şerban din Săsciori Apafi cumpără din Muntenia polipi („habarincza"), oleiu de lemn, rochie „pomagranat", limonată şi orez, odată de 61 fl. 20 denari, altădată de 56 fl. 5 den. şi 20 de crapi („posar") cu 2 fl. 49 den.[8])

---

[1]) Szádeczky, *o. c.*, tabla.

[2]) *Magyar Török okmánytár*, IX, pp. 278—9 no. 213 iscălitura e cetită rău.

[3]) *Mon. Com. Trans.*, XVIII, pp. 111—2.

[4]) *Ibid.*, XIX, pp. 245—6c. 247 f (29 Noemvrie 1687); şi *Magyar Török Állam okmánytár*, VII, p. 285. Măsuri în contra negustorilor greci, evrei şi armeni. *Mon. Com. Trans.*, XVIII, pp. 316—7 § 6—7. Fixarea preţurilor mărfurilor aduse de Greci, fiindcă le vând prea scump. *Ibid.*, XVIII, pp. 551—2 § 11 (21 August 1686).

[5]) Szádeczky, *o. c.* p. 311 (1680).

[6]) *Ibid.*, p. 312 (1681).

[7]) *Ibid.*, p. 537.

[8]) Szádeczky, *o. c.*, pp. 296 (28 Martie 1683), 513 şi 548 (8 Aprilie 1686). Se dă şi preţul fiecărei mărfi.

www.dacoromanica.ro

Pretendentul la coroana Ungariei Emeric Thököly, așezat undeva în sudul Bănatului la 1693—4, încă își cumpăra multe lucruri de nevoie din Țara-Românească, din „orașul" Cerneți — târg pela 1660 după Paul de Alep — și alte târguri muntene, pe care îi le aduceau pe Dunăre în sus două corăbii ale unui negustor turc din Silistra: Karamauli.[1])

În Domnia lui Constantin-Vodă Brâncoveanu, pașnică și bogată în toată privința, legăturile comerciale cu Ardealul se pot urmări aproape zi de zi prin scrisorile românești ale lui Vodă și a altor munteni, cari cumpărau și vindeau productele și mărfurile în Ardeal, și în deosebi în Brașov cu care ni s'a păstrat corespondența comercială. Vom vedea că informațiunile ce ni le dau aceste scrisori sunt din cele mai interesante, și din cele mai îmbelșugate și sigure.

S'a arătat în capitolele precedente, că din vremuri bătrâne încă, grâul era un articol de export al Țerii-Românești în Ardeal,[2]) de unde să și importa când era mare lipsă în țară. Brașovenii de obiceiu se provedeau cu grâu din Muntenia, astfel cer și pe timpul lui Brâncoveanu „2000 de găleate de grâu pe seama cetății". Vodă le răspunde la 10 Iunie 1698: „Noi am socotit, împreună... cu tot Sfatul nostru, de s'au făcut aciastă poruncă pe la toate schilele, să fie pâinea oprită, să nu fie slobod nimeni a treace pâine den țară într'altă parte, de vreame ce vedem că estimpu să arată sămănăturile de pâine foarte proaste aici în țara noastră, și, deacă nu să va face estimpu pâinile, și nici pâine veache de an să nu se afle, iată dar că va fi lipsă și o flămânzie mare în pământul acesta".... Nu numai în Ardeal să cere grâul muntean, ci și în Moldova și Țara-Turcească, deaceea s'a și oprit exportul, și hotărîrea Divanului n'o poate strica nici el. Dar numai exportul grâului este oprit, meiul și orzul e liber, „cine cât va vrea să treacă, iaste slobozire, însă și grâul va fi oprit vre-o lună de zile, de acum pân' în vreamea pâinii

[1]) *Mon. Hungariae Historica, Scriptores*, XV, pp. 70, 117—9, 109, 5, 320; Cai cumpărați din Moldova p. 320; Thököly trimite ca dar lui Brâncoveanu: un baston și o sabie. *Ibid.*, p. 274 (18 Noemvrie 1693).

[2]) Secuii și nobili ardeleni pe baza legii „Compilata Constitutio (1651—69)" erau scutiți de vamă și tricesimă, când importau din Țerile române cerealebucate pentru trebuințele lor și nu pentru a face negoț cu ele. Kolozsvari-Ovári, *Magyar Törvénytár: 1540—1848-évi erdélyi törvények*, Budapesta, 1900, p. 288 (P. III, T. 3, § 8).

www.dacoromanica.ro

şi, de vom vedea că miluieşte Dumnezeu de să face pâine şi nu iaste scădere, ca să fie vre-o lipsă ţărăi de pâine, atunci şi grâul să va slobozi, şi, cine cât va vrea să treacă, va fi slobod.“ [1])

Tot din domnia lui Brâncoveanu avem o tocmeală privitoare la transportul unei cantităţi de mălaiu încheiată de o parte între Dumitru Popii şi Stanciul Corfeşti, şi de altă parte Stoica din Tohani şi Ivan din Zărneşti.[2]) Mălaiul aveau să-l aducă aceştia din urmă cu carele lor dela Ghidici, punând pe un car câte 21 de găiete de mălaiu, iar cei dintâiu „plătiau vama mălaiului şi la poduri.“ Cărăuşii să duc cu carele la Ghidici „unde au fostu mălaiul, au destupat gropile şi au scos mălai din gura gropilor, care au fost tâmăi roşul, şi l-au tinsu pe provocov la cort, ca să usuce, şi au măsurat de cel bun care au fostu în gropi..... Şi viind noi (Stanciul) la sama, am mersu, şi li-ai (!) mai cumpărat obroce 40, câte bani 28, şi celalalt care au rămas, au fostu câte bani 20. Deci împărţindu-l şi mălaiul acela, ei n'au mai zis nimic pân' au venit aicia. Mergând Stanciul ca să importă mălaiul, au măsurat la 3 care din Zărneşti, după cum au fost tocmit: ca să ia Stanciul înnainte o găleată şi ei ca 2 fiardele. Deci, Stanciul, cerându-li bani careli li-au fost dat împrumutu de car câte zloţ 2, pitaci iar 2 şi câte un mariaş la vamă, ei au zis că vor lăsa zălog pentru bani, pân' vor câştiga bani.“

Rândurile acestea sunt extrase din jalba lui Stanciul Corfeşti către judele Braşovului, ca să-i facă dreptate în chestia acestui transport de mălaiu.[3])

Exportul grâului sau a „bucatelor“ în general se face în ţerile vecine, când însă armatele turceşti veniau în ţară sau în apropierea graniţelor ei, Ţara-Românească trebuia să le trimită

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 42—3 no. 1; Despre grâul dus din Ardeal în Muntenia şi din Rucăr la Braşov în 1690 vezi Iorga, *Socotelile Braşovului*, p. 239 (18 Ianuarie şi Maiu). Fiind mare lipsă şi scumpete de bucate, pe lângă care se mai adăuga şi specula necinstită a negustorilor de bucate, dieta Ardealului din 10 Ianuarie 1691 e silită, să stabilească preţul maximal al cerealelor: 1 ferdelă de grâu foarte frumos e 1 fl.; 1 ferd. de ovăs 25 bani; 1 ferd. de alac 33 b.; 1 ferd. de meiu 10 b.; 1 ferd. de hrişcă 50 b. Cf. *Mon. Com. Trans.*, XX, pp. 440 § 4 şi 479—80.

[2]) Dieta din 24 Noemvrie 1689 fixează taxa de transport dela Râjnov la Rucăr pentru o câblă de grâu dusă cu carul să dea 60 denari, pentru o câblă de ovăs 30 den. *Mon. Com. Trans.*, XX, pp. 326—7 no. 15.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 44—5 no. 2.

www.dacoromanica.ro

bucatele de nevoie, astfel vedem că la 1688—9, când oştirea împărătească veni în ţară, egumenul din Câmpulung şi Rucărenii îi dau 2661 1/4 câble de bucate.[1]) Sătenii din Rucăr şi Dragoslavele datorau judelui din Braşov 480 taleri pentru nişte grâu rămas lor dela „Nemţi“ (austrieci). Neputându-i plăti ei se învoiesc — scrie Constantin Vodă — ca judele să ia în schimbul acestor bani dela Şcheii din Braşov 130 cai, 180 vaci şi 250 oi, pe care aceştia le furaseră dela munţii săteni. În acest fel să se achite datoria.[2])

Sub Brâncoveanu, un alt product însemnat al ţerii era foarte cerut în Ardeal: vinul. Vinul românesc dealtcum era cunoscut în Ardeal încă de pe timpul lui Mircea cel Bătrân, numai cât pela 1700 exportul în măsură mai mare se poate constata pe baza multelor scrisori, ceeace nu exclude faptul, că şi înainte de această dată vinul muntean era foarte căutat de Ardeleni şi importat de aceştia în cantităţi însemnate, numai cât ne lipsesc acele informaţiuni contemporane mai amănunţite.

Din o scrisoare a Comisului Şerban Vlădescul, ispravnic de Câmpulung, din 13 Septemvrie 1697 se vede că judeţul Gheorghe şi pârgarul Andriaş din Braşov cumpăraseră 2 buţi de vin dela Radul judeţ în Câmpulung şi dela băcăneasa Dumitra tot de aici.[3]) Marele boier Constantin Ştirbei vinde 7 buţi de vin dela Piteşti lui Hanăs lăcătuşul din Braşov, măsurate cu vadra de Piteşti hotărîtă de Brâncoveanu.[4]) Rada Filipeasca trimite la Braşov 10—12 „buţi de vin bun în vase bune“, şi roagă pe judele, bun prietin, la 1 Octomvrie 1696 să cumpere din el cât vrea, restul să-l sloboadă să se vândă unde se va putea pe „bani gata“.[5])

Domnul muntean însuşi vinde mult vin în Ardeal unde avea prietinii şi legături întinse, fiind şi stăpânul mai multor moşii ardelene ca: Sâmbăta de sus şi de jos, Poiana Mărului, Besembavul, Viştea, Recea şi Drăguşul din Ţara Făgăraşului,[6]) apoi aveà 2 rânduri de case în Şcheiul Braşovului şi o stupărie cum-

[1]) Hurmuzaki, XV, p. 1414 no. 2613.

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 201—2 no. 7 (26 Noemvrie 1691) şi 203 şi urm.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 34—40 no. 8.

[4]) *Ibid.*, pp. 38—9 no. 7.

[5]) *Ibid.*, pp. 305—6 no. 8; şi 198—200.

[6]) Brâncoveanu avea şi o pădure la Sân-Mărtin lângă Cincul Mare. Hurmuzaki, XV, pp. 1558 60 no. 2936—7.

www.dacoromanica.ro

părate la 30 Aprilie 1700 dela fiul Căpitanului Francisc Bialis din Ilieni din Sepsi-Szent-György — Alexandru Bialis, care avea de soție pe fata medicului „Gorgo“ dela curtea lui Brâncoveanu, pe care după ce i-a luat zestrea a lăsat-o [1]) — cu toate grădinile, pivnițile, — în cari își ținea Vodă vinul cel bun — grajdurile cu toate cele aparținătoare, [2]) și alte case în Brașovul vechiu în Mittlere Gasse cumpărate dela un negustor român, care făceà negoț și pela Viena: Nica Hogea. [3]) În pivnițile acestor case își așesa Vodă buțile sale pline cu vin gustos dela Pitești pentru diferitele daruri făcute generalilor împărătești, nemți din Ardeal, pe cari astfel Domnul muntean cu socoteala-i cuminte îi puteà ține departe de țara sa. [4])

Pentru negoțul ce-l făceà Brâncoveanu cu vin o cronică dușmană îl învinuiește cu aceste cuvinte: „Și aducè rachiu și vinuri stricate den venitul casii lui și-l împărța pela neguțtori și pela țară cu preți mare, și punè de plătè în silă“. [5]) Vodă să apără în contra acestei învinuiri dejositoare într'o scrisoare cătră judele Brașovului din 13 Februarie 1708 zicând: „Noi cărciumari nu săntem, să vindem vin, alt meșteșug nu știm, ca să ne legăm cu acest fel de lucruri ce ne pun înnainte, — că nu săntem în rândul mojicilor...“ [6])

Vodă trimite dela Câmpulung la Brașov în 1705 niște vin pe care Curuții — ostașii prădalnici ai lui Emeric Thököly, apoi ai lui Francisc Rákóczy — îl luară dela slugile sale. [7]) Iudele brașovean Gheorghe roagă pe Brâncoveanu, ca carele ce merg în Muntenia să cumpere vinuri ori alte bucate „să n'aibă val de văcărit“. Vodă îi răspunde la 10 Ianuarie 1708, că a „poruncit judeților din Mușcel și Prahova, — pe unde trecea drumul — celor ce umblă cu dajdea aciasta a văcăritului, pentru câte caare

---

[1]) *Mon. Com. Trans.*, XVIII, p. 354[a].

[2]) *Ibid.*, XV, pp. 1478—9 no. 2797: Domnul e numit aici Constantin *Cantacuzino* Brâncoveanu.

[3]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 35—6 no. 5; și 234 7; vezi și Hurmuzaki, XV, pp. 1532—3 no. 2894—5; Un Nica cupeț avea prăvălii în București în 1710. Cf. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 74 no. LXX.

[4]) Brâncoveanu trimite ca dar lui Thököly 2 buți de vin în Iunie 1693. *Mon. Hung. Hist. Scriptores*, XV, pp. 110—11 și 294, 392.

[5]) Iorga, *Cronice muntene*, în An. Ac. Rom. XXI, p. 106 = 408.

[6]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 76—7 no. 18.

[7]) *Ibid.*, p. 32 no. 3.

www.dacoromanica.ro

vor veni de acolo, den Ardeal, ca să cumpere bucate de aicĭ, den ţară, să să ferească de dobitoacele de la carăle acealea, să nu le facă nici-o supărare, şi vor avea paace"... Iartă vama de 12 buţi de vin ale judelui amintit, care trec pela Văleani pe drumul Teleajenului în sus.[1]) Cu 6 luni mai târziu, la 25 Iunie scrie acelaşi Domn prietinului jude din Braşov „că acolo la casele noastre — (cele dela Nica din Braşovul Vechiu, pe care le păzià 2 iobagi din Sâmbăta) — avem nişte vinuri" din care dă 2 buţi cu vin generalului cel nou ce a venit acum „Chrihpaum". Trimite o slugă a sa ca să vadă sunt bune vinurile de aici, şi de sunt bune să-i ducă, iar de nu sunt bune, să nu-i ducă că „nu trebuie să dăm vin prost unui om mare şi de cinste ca acela". Roagă pe judele să-şi trimită pe ginerele său: Gheorghe Ţaco — căruia îi mulţumeşte pentru cereaşele trimise — la casele sale şi să aleagă 2 buţi cu vin pe care apoi sluga sa le va duce cu carele la Sibiiu. Judele, dacă se poate, să-i capete şi 2 care cu cai ca să-i ducă vinul fără „chirie" generalului din Sibiiu. De nu se va puteà fără „chirie", trimite 10 taleri ca să plătească cărăuşilor, cari vor duce vinul, cele 2 buţi acelui om de mare cinste.[2]) Toamna după ce şi-a cules viile bogate dela Piteşti, Vodă trimite la 19 Octomvrie o parte din vinul său de aici la Braşov ca să se aşeze în pivniţele dela casele sale din Şcheiu „cum am trimis şi alte dăţi", şi porunceşte ispravnicului său, să-i dea o bute cu vin de Piteşti judelui prietin din Braşov: Gheorghe Jekelius.[3]) La 29 Noemvrie 1710 Brâncoveanu trimite 12 buţi cu vin în Ardeal, 4 pentru generalul Stainville, 6 pentru generalul Montecuculi şi 2 pentru alţii.[4]) Importul vinului în Ardeal fiind prea mare la 1711 Comanda Ardealului într'o poruncă către inspecţia vămilor arată că din acest import rezultă mari pagube pentru ţară, fiindcă iese banii de aici în Ţara-Românească şi Moldova pentru vinuri; ia măsuri în contra acestui import

[1]) *Ibid.*, pp. 33—4 no. 4 şi 68—9 no. 13 (30 Ianuarie 1707).

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 35—7 no. 5; La 19 Ianuarie 1711 Braşovenii să plâng contra negustorului Nicolae Pater, care favorizează împotriva obiceiului pe cărăuşii români. Hurmuzaki, XV, p. 1556 no. 2931.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 37 no. 6. Vodă zice judelui: „D-ta să o primeşti şi să o beai cu sănătate".

[4]) Hurmuzaki, XV, p. 1547 no. 2926. Brâncoveanu dăruieşte generalului Heissler o mie de boi prin cronicarul Radu Popescu. Iorga, *Istoria literaturii române sec. al XVIII-lea*, I, Bucureşti, 1901, p. 150—1.

www.dacoromanica.ro

păgubitor.[1]) Toader Dindar, secretarul lui Brâncoveanu trimite spre Sibiiu pela Căineni 4 buți de vin scutite de vamă domnească.[2])

Uneori se importa în Ardeal și fân din Țara-Românească, așa la 1704 fiind mare lipsă de fân în ținutul Sibiiului, vedem că oamenii din scaunele Sibiiului, Tălmaciului și Săliștii își cumpără acest nutreț pentru vitele lor din Muntenia.[3])

Vite, cai și oi încă se exportau din țară în Ardeal, deși nu în măsură așa de mare, deoparte fiindcă și Ardelenii își aveau cirezile de vite și turmele de oi la păsunile grase din Muntenia, de altă parte oile în deosebi se cereau tot mai mult la Constantinopol. Cu toate acestea „bucatele" amintite — de fapt acest termin se întrebuința în vechime pentru animalele numite și nu pentru cereale ca acum — veniau în Ardeal. La 28 Martie 1695 se plănuia în Ardeal chiar și o societate comercială cu scopul de a exporta și importa vite în această țară.[4]) La 1705 caii munteni se întrebuințau la cărat în Ardeal.[5]) Rada Filipeasca — văduva cronicarului Constantin Căpitanul — la 1696 vinde foarte eftin „prietinului bun" judelui brașovean un cal „bun, frumos, mare cu fântrabul(!)" cu 76 fl. și 33 bani, deși negustorii îi-au cerut cu 100 lei.[6]) Doi țerani din satul prahovean. Chioajde: Dragomir și Drăgulin vând 4 boi unui Secuiu Venedict din Bitfalău în Treiscaune, pentru care urmează mai multe jurăminte până ce bieții oameni târziu de tot și-au căpătat banii pentru boi.[7]) Stoica părcălabul din Rucăr vinde măcelarilor români din

---

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 1547—9 no. 2928. Vezi despre exportul de vin, sare și porci din Ardeal în Țerile române, și creșterea vămii asupra acestor producte, părerea deputațiunii ardelene din 14 Noemvrie 1710. *Ibid.*, XV, pp. 1545—7 no. 2924—5.

[2]) Iorga, *Studii și doc.*, V, p. 339 nota 1 (Noem. 1714).

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 1500 1 no. 2832.

[4]) *Mon. Hung. Hist. Scriptores*, XXXV, p. 199. La 16 Maiu 1694 exportul de vite din Ardeal e oprit, fiind foarte puține și scumpe, așa că „un șerpar pentru Români îndeosebi" era în 1695 vara cu ½ Rfl. Cf. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, V, Budapesta, 1898, p. 486 și urm.

[5]) Hurmuzaki, XV, p. 1508 no. 2840.

[6]) Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 305 no 8 (1 Octomvrie).

[7]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 172—3 no. 26 (24 Noemvrie 1708). Un negustor Mihalache vinde vite la 1714 cătanelor nemțești, *Ibid.*, pp. 218 până 19 no. 24.

www.dacoromanica.ro

Șcheiul Brașovului: Ion Bochici, Stoica Boghina și Toader Țap niște berbeci cu taleri 100 „bez“ 2-lei. Tot acestora câțiva săteni din Rucăr le vând niște berbeci cu 60 taleri și 50 bani. Pârcălabul Stoica roagă la Octomvrie 1697 pe judele Brașovului să intervină, ca numiții măcelari să le plătească berbeci „că cu marha ne iaste hrana noastră“... „Și să ierți Mariia-Ta, neviindu-ne banii și oamenii sânt aicii în orașul M.-Tale de față, iată că am trimis Mariei-Sale (lui Vodă) leagea, precum iaste obiciaiul, 2 potori și vom lua bucate drepte (adecă vor face opriri); de vei socotii Mariia-Ta că va fi cu cinste acest lucru: așa va fi.“ [1])

Am arătat, că una din cauzele cari au contribuit în mod însemnat la micșorarea exportului de vite în Ardeal a fost și faptul, că Ardelenii, îndeosebi Sașii, aveau cirezi de vite la pășune în țară pe care le aduceau când era nevoie și le vindeau. Negoțul cu vite între amândouă țerile a fost împedecat de sigur și prin aceea că Domnul muntean puse o nouă dajde pe vite, care privià și vitele Ardelenilor în țară. Sașii ca de obiceiu, în repetite rânduri roagă pe Brâncoveanu ca cel puțin lor să le șteargă dajdea. Acesta răspunde Brașovenilor în 23 Ianuarie 1705: „De aciastă veți ști D-voastră, că, ajungând țara aciasta la mare greu, de vreame ce i s'au dus numele la Poarta Împărății turcești cumcă într'aciastă țară s'au strânsu om și atâta dobitoc și den țara turciască, și den țara ungurească și den Moldova, de iaste plină de oameni și de dobitoace, și, cu acest nume mare ce s'au făcut ticăloasei de țări, ne-au încărcat cu dările, cât iaste peste putința sărăcilor, și nu mai contenescu cu cerutul — ce, având mare păs și supărare de bani, n'am mai avut ce să facem într'alt chip, ce ne-au căutat de nevoie de am scos seama a doao pe vite (întâia *samă* de dajdi fusese pe *capete*), cine pecât va avea să plătească, și așa s'au socotit cu tot Sfatul și boierimea noastră, ca să ajute și striinii pe pământeani la acest greu.“ Dajdea aceasta va fi numai pe anul acesta, dacă îi va ajuta Dumnezeu să scape de acest greu. Pentru buna vecinătate dajdea pentru Ardeleni va fi mai mică, ei vor da nu ca pământeni 1 ort, ci numai a treia parte din un ort adecă 11 bani și fiindcă era

---

[1]) *Ibid.*, pp. 207—8 no. 13 și pp. 50—1 no. 1. Vezi și memoriul (1630?) despre modul cum se pot exporta vitele din Țara-Românească, și prețul lor. Hurmuzaki, IV^2, pp. 93—4 no. II.

www.dacoromanica.ro

seama a *doua* pe vite plătiau deci 22 bani.[1]) După multe cereri Constantin-Vodă la 30 Ianuarie 1707 le iartă judeţilor şi fălnogilor braşoveni de a mai plăti pentru vitele lor din ţară dajdea cea nouă.[2])

Sibienii procedară la fel cu fraţii lor braşoveni în chestia văcăritului la Brâncoveanu.[3])

Alte producte ale ţerii se exportau în Ardeal: miere şi ceară uneori,[4]) apoi piei de bou pe care le cumpără dela un muntean Radu Braşoveanul dându-i arvună 8 taleri, fără să-şi capete pieile, fiindcă vânzătorul Radul Cioară le vându-se unui alt negustor armean.[5]) Pieile se aduceau şi în veacul al XVII-lea tot din Ţerile române. Între tăbăcarii din Făgăraş constituiţi în corporaţiune, în breaslă, aflăm doi „tineri" din Muntenia: Luca şi Mihail. În statutele acestei bresle la articolul III se zice: Tăbăcarii străini nici să nu poată vinde în oraş (Făgăraş) pieile, ce le-au făcut ei, vânzarea aceasta li îngăduită numai în zile de târg, ba după usul de mai înainte, le este liber în zile de târg să aducă tot feliul de piei bine lucrate, de ori unde, din Ţara-Românească şi din alte locuri, şi să le vânză.[6]) În 3 Iulie 1702 Împăratul Leopold dă ordin — pentru promovarea industriei Austriei — ca în Ardeal, începând cu 1 Ianuarie 1703, să nu se mai aducă din străini piei, pânză, etc. Breasla „timarilor" (tăbăcari) din Făgăraş şi Braşov protestează în contra acestui ordin, spunând, că existenţa li ameninţată, dacă nu aduc din Ţara-Românească piei de vaci, de capre, de berbeci, etc., apoi scumpie, caraboi, piatră acră pentru lucrarea pieilor, căci în Ardeal de acestea nu se află, şi meşteşugul lor stagnează.[7])

---

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 32—3 no. 3.

[2]) *Ibid.*, pp. 68—9 no. 13.

[3]) Hurmuzaki XV, pp. 1508—9 no. 2842; 1518—9 no. 2865, 2867, 2871—2 (5 Febr. 1705; 4; 10 Ian., 6 Febr. 1708).

[4]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 41—2 no. 10. Împăratul Leopold în 29 Martie 1697 porunceşte, că dela negustorii de ceară români şi sârbi, să nu se ia vama şi tricesima mai multă, ca dela alţi negustori. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, VII, p. 477.

[5]) *Ibid.*, pp. 89—90 no. 2 (31 Septemvrie 1700).

[6]) N. Densuşianu, *Monumente pentru istoria Ţierei Făgăraşului*, Bucureşti, 1885, pp. 123—4, 128 no. XLII (confirmarea statutelor de principele Gheorghe Rákóczy I-iu e din 28 Martie 1643). Breasla cizmarilor din Făgăraş avea privilegiul său din 4 August 1598 dela Maria Cristina, soţia lui Sigismund Báthóry. *Arhiva statului*, Budapesta, Liber regius, IV, f. 21—22.

[7]) *Magyar Gazdaságtört. Szemle*, IV, pp. 419—423.

www.dacoromanica.ro

Vom vedea, că nu numai articolele acestea se exportau din și prin țară în Ardeal, ci și alte multe semnate în catastiful dela vama Căineni din 1691 și 1706.

Venim acum la articolele de import din Ardeal și în deosebi din Brașov. Între acestea un loc de frunte ocupă cunoscutul postav brașovenesc „ce facem în tot timpii de treaba noștri", zice Constantin Vodă la 23 Noemvrie 1697 către judele Brașovului trimițând pe starostele Iorga, ca să-i tocmească postavul de lipsă „cu preț mai jos den cum era mai înainte, căci estimpu au fost lâna foarte eftină". Îi trebuie 240 de bucăți de postav tot albastru, roșu să nu fie nimic.[1]) Judele să tocmește cu meșterii postăvari să facă lui Vodă bucata de postav cu 13 taleri, trimițând Vodă pentru postav înainte 1500 taleri, ca postavul pe sfârșitul lunei Februarie să fie gata fără sminteală.[2]) Postăvarii însă spun că nu pot termina tot postavul pe sfârșitul lui Februarie; Domnul muntean să învoiește ca „măcar jumătate de postav până la sfârșitul lui Februarie să fie gata, adecă la lăsatul de postul cel mare, că atunce lăsăm noi sec."[3]) Din acest postav meșterii îi dau gata în luna lanuărie și Februarie 200 de bucăți pentru care Vodă trimisese încă 1000 taleri prin Spătarul său Drăghici;[4]) iar când trimite pe Stan Brașoveanul cu carele după postav, acesta mai aduce o mie de taleri.[5])

O altă comandă de postav a Domnului muntean avem dela sfârșitul anului 1704, ridicând postavul în ultimile zile din Februarie anul următor. Comanda e aceasta: 130 bucăți de postav verde cu 2 peceți, bucata 14 taleri, fac 820 taleri; 20 bucăți postav roșu, iar cu 2 peceți, bucata tot 14 tal., fac 280 tal., și 120 buc. postav albastru fără peceate buc. 10 taleri, fac. 1200 tal., în total 3300 taleri. Pentru aducerea postavului dela Brașov Vodă trimite pe ispravnicii săi dela Câmpina cu cai și care, și zăblău pentru învălitul postavului; roagă pe judele să-i dea câțiva Nemți

[1]) Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 60 no. 7.

[2]) *Ibid.*, p. 61 no. 8 (5 Decemvrie 1697).

[3]) *Ibid.*, pp. 62—3 no. 9 (25 Decemvrie 1697). Vezi despre cumpărăturile de postav dela Brașov ale lui Brâncoveanu între anii 1694—99 în preț de 16.341 taleri socotelile domnești publ. de Aricescu, *Revista istorică a arhivelor României*, pp. 13, 91, 362, 387, 425, 468, 524, 539.

[4]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 63—4 no. 10 (22 Ianuarie 1698).

[5]) *Ibid.*, p. 65 no. 11 (15 Februarie 1698).

www.dacoromanica.ro

ajutor până la Predeal, ca să nu-i prade hoții postavul, că apoi aici sunt slujitori de ai lui, cari vor griji de el.[1])

La sfârșitul anului 1706 Brâncoveanu comandă la Brașov postav de 3580 taleri, ca în Februarie 1707 să fie gata, când la 24 a lunei și trimite cinci care să-l aducă. Domnul cere să vie cu postavul și un meșter, să dovedească înaintea lui că „postavele deplin sânt, au nu sânt, și cum sânt"; va primi pentru această osteneală un dar.[2]) Postavul acesta i-a plăcut lui Vodă fiind bun și cere să i se facă din nou și grabnic încă 44 bucăți de postav fără pecete, bucata cu taleri 10, 33 cum a fost și cel de mai înainte, trimițând prețul lor de 451 taleri.[3]) În 15 Noemvrie 1707 Constantin Vodă trimite la Brașov pe cunoscutul său negustor Mano Apostolo să-i tocmească iar niște postav pe Pasti pentru slujitorii săi dela curte.[4]) Îi trebuie 280 de bucăți albastre fără nici o pecete, 70 bucăți cu 2 peceți, „și acest cu 2 peceți să fie câtăva sută albastru și celalalt vearde"; tot postavul până în 20 Februarie să fie gata, la sfârșitul acestei luni să fie adus la București, că dela 1 Martie să dau postavele slujitorilor. Trimite înainte arvună de 1000 taleri. Cere că înaintea judelui să se facă tocmeala cu postăvarii, „și să aibă și porunca d-tale (judelui), să facă postavul tot bun, să nu fie pentr'ânsul rău, precum pururea facu, și să vie și tocma la coți, adecă deplin, să nu fie vre o lipsă."[5]) În 26 Ianuarie 1708 le mai trimite postăvarilor încă 1500 taleri prin Mano Apostolo, și cere să-i termine postavul pe sorocul fixat, fiindcă de bani acum nu duc lipsă și „acum iarna iaste ca vara, vreame bună și călduroasă."[6]) Sașii postăvari să siliră așa, că Mano la întoarcere putu duce 200 bucăți de postav, rămânând ca restul de 177 bucăți să fie gata pe 20 Februarie, când vor primi și restanța de 1500 taleri, împlinind suma totală de 4000 taleri. Vodă trimite pe sătenii din Rucăr și Dragoslavele[7])

[1]) *Ibid.*, pp. 66 7 no. 12 (26 Februarie 1705).

[2]) *Ibid.*, pp. 67—70 no. 13 4.

[3]) *Ibid.*, p. 71 no. 15 (11 Martie 1707).

[4]) Comanda Ardealului la 23 Decemvrie 1710 acordă trecere liberă mărfurilor pe care Mano Apostolo, omul lui Brâncoveanu, le trimite pentru siguranță la Brașov. Hurmuzaki, XV, pp. 1547 no. 2927.

[5]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 72—3 no. 16 (15 Noemvrie 1707).

[6]) *Ibid.*, pp. 74 5 no. 17.

[7]) Constantin Vodă o parte din vama dela Rucăr și Dragoslavele, 50 taleri anual, o dăruise în 1699 bisericii ortodoxe din Făgăraș zidită de el în 1697. I. Pușcariu, *Fragmente istorice despre boerii din Țara Făgărașului*, Sibiiu, 1907 pp. 466—470 no. CXXIX.

www.dacoromanica.ro

cu carele să aducă şi cele 177 de bucăţi, dând şi 16 taleri pentru cheltuiala la învălitul postavului. Roagă totodată judele să poruncească ca împreună cu postavul să vie şi un postăvar pentru a-i da seama de marfa adusă.[1])

Astfel an de an soseau din Braşov în capitala Ţerii-Româneşti carele bine încărcate cu postavul trainic săsesc, ca la ziua învierii Domnului să se poată împărtăşi, după datina veche, toţi slujitorii de curte din dărnicia şi bunătatea părintească a lui Vodă, care era stăpânul supuşilor săi, cărora se sileă să le facă după putinţă ceva bucurie în această zi.

Constantin Vodă mai cumpăra din Ardeal, dela prietinii săi braşoveni şi alte mărfuri: diferite lucruri preţioase de argint, aramă etc., care merită în deosebi să ne oprim asupra lor. Brâncoveanu, marele ctitor de mănăstiri, îşi cumpără odoarele şi clopotele în cea mai mare parte dela vecinii saşi pentru împodobirea lăcaşurilor sfinte de o neîntrecută frumuseţă artistică.

Henric Lambru din Braşov era meşterul lui Vodă pentru clopotele de nevoie mănăstirilor şi bisericilor ridicate în domnia sa. Clopotarul numit scrie Domnului, că a terminat clopotul comandat, să trimită un car să-l ducă. Vodă la 14 Februarie 1707 scrie judelui braşovean Gheorghe Hetcăl să-i spuie clopotarului „să-i facă şi lemnul, adecă butucul clopotului, împreună şi cu legăturile de fier ce trebuescu şi limba". Îi va trimite banii îndată numai să-i comunice de câte oca a eşit clopotul.[2]) Meşterul duce clopotul în Martie, iar Vodă încunoştiinţează la 11 această lună, că a mai comandat un alt clopot la acelaşi măiestru,[3]) care la 15 Noemvrie era isprăvit şi vine un car dela Rucăr după el.[4]) Uneori cumpără clopote şi din alte locuri mai îndepărtate. Aşa avem un pas din 28 Septemvrie 1696 dat de Împăratul Leopold pentru un clopot cumpărat la Viena de principele Ţerii-Româneşti: Constantin-Vodă Brâncoveanu „pentru treaba bisearicii în cinstea lui Sf. Constantin" a mănăstirii Hurezul.

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 76—7 no. 18 (15 Februarie 1708). Vezi despre omul lui Vodă: Bunea Copilul, care aduce dela Braşov 167 bucăţi de postav. *Ibid.*, pp. 77—78 no. 19 (3 Martie 1708).

[2]) *Ibid.*, pp. 97—8 no. 6.

[3]) *Ibid.*, pp. 71—2 no. 15 şi no. 14.

[4]) *Ibid.*, pp. 72—3 no. 16. Clopotul dela biserica veche a sft. Sofii din Goleşti (jud. Muscel) e făcut de un sas Hans. V. Draghiceanu, în *Convorbiri literare*, XLVII, (1913) p. 728 nota. 3.

www.dacoromanica.ro

Clopotul trece prin orașul Debrețin spre Muntenia.[1]) Constantin-Vodă dăruiește mănăstirii Gura Motrului (jud. Mehedinți) un clopot făcut în 1712 de meșterul Moritz Lang din Sibiiu.[2])

Un sas ardelean, Petru Maurer, sub Radu-Vodă Leon la 1667 a turnat un clopot pentru Mitropolia din Târgoviște.[3]) În același timp (1669) cu Gheorghe Duca Vodă din Moldova cumpără Antonie Vodă dela Popești din Țara-Românească un clopot pentru biserica domnească din Târgoviște făcut în atelierul lui Gebhard Benningk din Danzig.[4])

La 25 Decemvrie 1697 trimite Brâncoveanu prin Spătarul Drăghici niște cositor „ales, neamestecat", ca să-i facă meșterii brașoveni niște tipsii după „izvodul" dat, și roagă pe judele brașovean să porunceaască meșterilor să-i facă tipsiile în 30 de zile că-i trebuiesc de grabă și „să nu amestece cositoriul, ci să-l lucreaze așa curat precum l-am trimis, că după ce ne vor veni tipsiile acealea aici, vom să topim o tipsie de acealea, să cercăm să spoim niște vase. Deci atunce să va cunoaște, că, de vor amesteca cositoriul, nu se va putea spoi la aramă."[5]) Se vede că Vodă era pățit, de aceea îi amenință pe meșterii săși cu proba. În 22 Ianuarie anul următor să tânguie judelui că meșterii lucră prea scump tipsiile sale de cositor cu 1 zlot ocaoa, „căci prețul cositoriului iaste un taler ocaoa, și acum lucrul vine iar mai la un taler; ce foarte scump iaste, crez: noi am cumpărat și aici niște tipsii de cositor, de Dantca (= Danzig), așa lucrat gata, dela niște neguțători, și am cumpărat ocao cu câte un galbenu;[6]) care iaste alt feliu de lucru:

[1]) Iorga, *Studii și doc.*, V. pp. 128—9 no. 51. Clopotul a fost turnat la Michel Zehender în Viena. Cf. Tocilescu, *Raport despre câteva mănăstiri, schituri și biserici din țară* în An. Ac. Rom., VIII (1888), pp. 189—90 = 39—40; Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, p. 192.

[2]) *Buletinul com. mon. istorice*, 1914 p. 195.

[3]) *Ibid.*, I, p. 123 no. 256.

[4]) *Ibid.*, I. p. 109 no. 216. Gheorghe Rákóczy I cumpără în Ianuarie 1640 din Danzig arme în schimbul argintului viu și pieilor de bou. *Mon. Com. Trans.*, X, pp. 263—4. Endescú Nicolae, directorul fabricei („hămor") de clopote de aramă din comitatul Ciuc trimite în 1687 în Moldova un clopot de 400 măji metrice. Cf. *Szászadok*, 1878 p. 422. Dela această fabrică se va fi trimis clopote și în Țara-Românească.

[5]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 62—3 no. 9.

[6]) Iorga, *Studii și doc.*, IV, p. 66 no. 62: În Ardeal la 28 Octomvrie 1698 doisprezece galbeni fac 48 de zloți.

www.dacoromanica.ro

că știi dumneata că lucru de Danțca tot iaste mai bun decât cum lucrează ăcii la Brașov. Iar acum cositorul acela ne vine mai cu 2 lei ocaoa." Dacă s'a tocmit așa, râmână, el va trimite banii.[1]) La 15 Februarie tipsiile fuseseră trimise lui Vodă, care mulțumește că au sosit la vreme.[2])

Meșterul pentru lucrări mai fine de argint al lui Constantin Vodă în Brașov era: Gheorghe Mai argintarul, care în Februarie 1707 e în Târgoviște, unde primește dela Vodă niște argint, ca să facă unele lucruri și „socotim că ne va face lucru frumos" zice Domnul.[3]) La 21 Iulie „arginturile" erau gata, și meșterul cerea numai aur să le poleiască, pe care Vodă îl și trimite.[4]) La 20 August meșterul Gheorghe Mai e în Târgoviște cu „arginturile", care i-au plăcut lui Vodă „că ni le-au făcut foarte bine." Îi dă iarăși alt argint pentru alte lucruri, pe cari să le facă bune, frumoase ca să-i placă.[5]) Prin cunoscutul negustor Mano Apostolo — nobil prin diploma Împăratului Leopold din 24 Maiu 1713[6]) — Constantin-Vodă trimite în 26 Ianuarie 1708 la Brașov „câtva argint, până la 135 grione", ca meșterii de aici să-i facă niște vase de argint, după izvoadele date „cu flori și neatede" și să le termine pe Pasti cel puțin o parte, că-i trebuiesc, cealaltă pe Sft. Gheorghe. Trimite arvună deocamdată numai 500 taleri, restul va plăti, când vor fi gata.[7]) Din o altă scrisoare din 27 Ianuarie 1709 către judele Brașovean vedem că jupânul Gheorghe Mai lega evanghelii în argint și încă cu multă artă, făcea cădelnițe „cu zăbavă multă, dar lucru frumos au făcut." Cere, să termine meșterul și „acealea ce mai sânt ale besearicii..... și alte arginturi ce mai sânt;[8]) toate apoi să le așeze bine într'o cutie mare — pe care le va plăti-o Vodă — și să le aducă însuși jupânul Gheorghe fără

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 63—4 no. 10.

[2]) *Ibid.*, p. 65 no. 11.

[3]) *Ibid.*, pp. 97—8 no. 6 şi p. 69 no. 13.

[4]) *Ibid.*, p. 99 no. 7.

[5]) *Ibid.*, p. 101 no. 8.

[6]) *Arhiva statului*, Budapesta, *Liber regius Grationalium*, IV, pp. 158—60.

[7]) *Ibid.*, pp. 74—5 no. 17; şi pp. 76—8 no. 18—9.

[8]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 102—3 no. 10. Unele din arginturi le-a trimis prin Toma spătarul. *Ibid.*, p. 87 no. 4 (15 Martie 1709). Un prapor din 1698 cu Sf. Constantin şi Elena şi stema țerii zugrăvit în Apus, cu înscripție latină al lui Brâncoveanu se află la mănăstirea Horez. Iorga, *Inscripții*, I, p. 190 no. 400.

www.dacoromanica.ro

zăbavă aici „ca să ne facem socoteala cu dumnealui de cât argint i-am dat, de nu va fi mai rămas, au de va fi mai pus dela dumnealui, pentru plată cât s'a dat şi cât a mai rămas.“ Dacă nu poate veni să-i trimită „foiţa de socoteală“ despre toate acestea.[1]) Tot un meşter ardelean din Braşov ori Sibiiu: Daniel Fodor á făcut la 1694 o tavă şi foarte probabil şi „căţia împreună cu potirul şi cu ale lui toate“ fixate de ea pe cheltuiala „ermonahului Antim Ivireanul tipograf“ — vestitul Mitropolit muntean — care se află la mănăstirea Snagov.[2])

Domnul muntean adeseori se tânguie, cum s'a arătat, în contra meşterilor braşoveni, cari zăbovesc cu lucrul. Despre unul, care se îmbjase singur: Mihai Clopotariul, şi-i dăduse nişte ciuoae ca să-i facă nişte şfeaşnice la o biserică,[3]) dar acesta la terminul de predare nici nu se apucase de lucru, „şi ne-au mirat de aciasta — zice Vodă — că şi aici putem zice că unii meşteri sânt de să scapătă de cuvânt, iar, precum vedem, întrec acei de acolo cu nestarea la cuvânt.“ Brâncoveanu era obişnuit cu zăboveala meşterilor saşi, deaceea trimite numaí după sorocul fixat să-i aducă lucrurile, căci scrie el odată la 7 August 1709: „Ce noi iată am lăsat de au trecut şi den August şase zile, căci ştim că meşterii aceştea pururea sânt obicinuiţi de nu să ţin de cuvânt şi niciodată lucrul nu-l gătesc la zioa ce-şi pun. Pentru aceaia şi noi am lăsat de au trecut o săptămână mai mult peste zi, socotind că până acum doar îl va fi gătit.“ E vorba aici de „sulinare“ pentru fântână comandate la clopotarul Henric Lambru, pentru care trimite acum 2 care să le aducă împreună cu „alte lucruri ce mai sânt de treaba fântânii aceştia“, şi meşterul să vie să le aşeze la fântână.[4])

Brâncoveanu îşi comandă tot dela Braşov inelele sale preţioase cu pecetea domnească săpată în ele. Meşterul care i le face era nepotul judelui: Irimie pecetariul. Într'o scrisoare din 10 Aprilie 1689 — deci la începutul Domniei — către judele

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 103–4 no. 11 (26 Aprilie 1709).

[2]) Alex. Odobescu, *Câteva ore la Snagov* în *Opere complete*, III. ed. Minerva, Bucureşti, 1908, p. 67.

[3]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 104–7 no. 12—13 (1 Iulie, 7 August 1709). La mănăstirea Tismana se amintesc, la 26 Aprilie 1669: două pahare ungureşti mari de argint poleite aduse de sigur din Sibiiu ori Braşov. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, 1909, p. 356.

[4]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 104–7 no. 12 13.

www.dacoromanica.ro

Braşovului ne spune, că trimite o piatră scumpă „zanfir“ ca să-i facă o pecete nepotul său Irimie „care lucrează foarte bine şi curat... Însă vei şti dumneata că nu iaste să facă altă peceate, ce tot ceaia ce ni-o au făcut în inelul cel de aur, care l-am fost trimis cu boiariul nostru Radul Post. Golescul, de ni l-au făcut iar dumnealui; ce tot acea peceate, acel corbu, soarele acela, luna aceaia, slovele iar acealea, numai atâta, la picioarele corbului la inelul acest de aur s'au fost pus leatul cu slove rumâneşti, iar în inelul acesta, să să pună (facă) cu slove latineşti cu ambac: 1689. Pentru care iată că i-am scris şi jupânului Erimiii, şi i-am trimis izvodul peceţii aceiia, care iar dumnealui ni o au trimis, — măcar că ştiu că-ş va fi oprit d-lui izvod după peceatea aciasta atunce, iar încăş iată că l-am trimis şi aciasta... să nevoiască să-l sape adâncu, să nu-i fie săpătura în faţă“. În 10—15 zile să-l gate, căci omul care a adus safirul aşteaptă acolo până-l isprăveşte, ca să-l aducă.[1]) Poate tot la acest meşter Irimie îşi va fi lucrat Brâncoveanu acel ban frumos de aur, în două forme, cu chipul său purtând cuca şi cu inscripţie latină, care fu adus împotrivă-i în 1714 când a fost decapitat, ca dovadă de trădător în contra Împărăţiei otomane şi prietin al Nemţilor,[2]) deşi de fapt Brâncoveanu voia, prin acest ban, să serbeze numai aniversarea sa de 60 de ani, care cădea la 15 (26) August 1714.[3])

Carăle şi căruţele braşovene pentru trăiniţia lor erau foarte des cerute în Ţara-Românească. Am şi văzut mai sus câteva comande de acestea făcute chiar şi de Domnii ţerii. Gheorghe cărătaşul era meşterul lui Brâncoveanu, care îi făceà cu multă zăbavă căratele de nevoie, şi Vodă zice odată despre el: „Ce trebue, precum grăiaşte şi să şi leagă, să să şi ţie de cuvânt, că e ruşine“. Dintre comandele Domnului de acest fel avem

---

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 96—7 nó. 5. Mihnea Vodă Turcitul ca beg dunărean la Silistra, Nicopol şi Vidin îşi făcuse pecetea la un „Ţigan muntenesc“, cum arată scrisoarea lui din 1 Iunie 1595 către fiul său Radu (viitorul Domn), care voia să-i facă una la Raguza. Iorga, *Studii şi doc.*, III, p. L.

[2]) Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, Bucureşti, 1906, p. 54.

[3]) Iorga, *Viaţa şi domnia lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914 p. 205.

www.dacoromanica.ro

trei: în 1700,[1]) în 1708 o „căruță nemțească",[2]) în 1709,[3]) și intervenția pentru cărata unui boier.[4])

Sfoara încă se cumpăra dela Brașov. Și aici întâlnim aceleași zăbave ale meșterilor, ca și la alte produse ale industriei brașovene. Această zăbavă supăra foarte pe Constantin Vodă, care-și descărca mănia apoi asupra unui boier nevinovat, fiindcă n'a sosit sfoara la timpul fixat. Așa pățește Drăghici Spătarul la 1696: „m'au făcut — zice el — Maria Sa Vodă ca pe dracul, pentru sfoară și nici n'am apucat să descalec bine, m'au înturnat Mariia Sa Vodă înnapoi ca să fac istovul tot de sfoară". Să fi știut Vodă că nu-i gata sfoara la termin „ar fi găsit și într'altă parte meșteri" la Sibiiu.[5]) Jupânul Iacov și Gherghie Abra aduce Domnului în 1697 zece mii de sfori.[6]) Tot în acest an în Decemvrie 25 comandă prin Drăghici Spătarul 1500 de păpuși de sfoară,[7]) miia de păpuși cu 21 taleri.[8]) Moldovenii tocmiau „suta de sfoare" cu 3 florini și 2 costande.[9]) Sfoara se comanda de obiceiu în același timp cu postavul, și se cereà să fie gata odată cu el când carele dela hotar vin să le ducă la reședința Domnului român. Vodă cumpără dela Brașov sfoară: în 1694 de 5850 taleri, în 1696 de vre-o 7000 taleri, în 1697 de 4035 tal., și în 1699 de 2500 taleri.[10])

Boierul Mateiu Filipescu primià ca dar din Brașov la 1712 rozmarin.[11])

---

[1]) Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 85 no. 2 (26 Aprilie): „noaoa acea cărată la sft. Troiță (Rusalii) ne trebuiaște, că, deacă nu va fi atunce, de-acii n'are ce ne fi bună" — zice Vodă.

[2]) *Ibid.*, p. 86 no. 3 (28 Noemvrie).

[3]) *Ibid.*, pp. 86–7 no. 4 (15 Martie).

[4]) *Ibid.*, pp. 84—5 no. 1 (c. 1700).

[5]) Iorga, *Studii și doc.*, V, p. 365.

[6]) Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 82—3 no. 5 (11 August).

[7]) *Ibid.*, p. 62 no. 6.

[8]) *Ibid.*, pp. 63—4 no. 10 (22 Ianuarie 1698).

[9]) *Ibid.*, p. 79 no. 1 (30 Maiu c. 1645).

[10]) Aricescu, *Revista istorică a arhivelor Românieí*, pp. 29—39, 91—2, 138, 199, 286, 321, 341, 364, 395, 432, 468.

[11]) *Ibid.*, p. 143 (21 Iulie). Filipescu cere dela Brașov „un meșter pietrar, care să știe meșteșug bun foarte... că, măcar că și altă dată tot să aduc de acei meșteri de aceaștí, iară acum aici sânt dăstui, dar buni puțini, și, carii sânt cei buni, lucrează la trebile Marii Sale lui Vodă. *Ibid.*, Toma Cantacuzino cere dela Brașoveni la 1709 un „zădar", ca să-i spoiască

www.dacoromanica.ro

Dar nu numai acestea mărfuri şi produsé industriale şi agricole se schimbau pela 1700 între Ţara-Românească, ci şi altele cu mult mai numeroase şi diferite cum ne arată două tarife vamale din timpul lui Constantin Vodă dela schela Căineni, la pasul Turnu-Roşu, care ne dau şi vama ce se plătea pentru fiecare marfă ce trece pe aici.[1]) Tariful vamal, unul e din 1 Ianuarie 1691 şi e scos după catastiful lui Duca Vodă din 1675—6,[2]) celălalt din 28—9 (nu 30) Februarie 1705 şi priveşte aceeaş vamă a Căinenilor.[3]) Deosebire între ele e mică.

Să vedem pe baza acestui tarif vamal ce fel de mărfuri să mai exportau în Ardeal şi apoi ce se importa de aici în ţară.

Întâiu sunt mărfurile orientale-turceşti, pentru care să plăteşte o vamă mai ridicată socotită după poveri.[4]) Povara: de Agem (de Persia) plăteà vamă 166 bani (la 1705: 266 bani),[5]) de Ţarigrad 250 b., de Adrianopol 250 b., de Brusa 166 (266) b., de Sofia 140 b., de Târnova 166 b., de Rumelia 168 b., de Veneţia 333 b., şofran 1000 b., piper 333 b., bumbac prost 140 b., arnici 168 b., orez 80 b., lămâi 80 b., smochine 80 b., unt de lemn 150 b., roşcove 80 b., abà 133 b. adus dela Sliven supt munţii Balcani unde se lucra din timpuri mai vechi până la 1828, şi era cerute pretutindeni,[6]) stafide 80 b., tămâie 166 b., morun-peşte dela Chilia 50 b., saftiane 166 (165) b., meşini 120 b., blana de singeap 333 b., de „caplamal" 200 b., 1 coropcă de samuri 1600 b., 1 povară de chihlimbar 266 b.

Din productele ţerii se exporta în Ardeal următoarele, din

---

nişte case ce şi-a făcut la Bucureşti, şi un „ştiucatur ce au fost aici de au lucrat" să-i lucreze la o casă. *Ibid.*, p. 113 no. 7 (19 August). Un meşter braşovean: Gheorghe lucrase mănăstirea Bercă din judeţul Buzău a Stolnicului Mihalcea şi fugind „streaşănile mănăstirei se foişorul de naintea mănăstirie au rămas tot neşăndilite." *Ibid.*, p. 164 no 18 (4 Iunie 1698).

[1]) Constantin Vodă cumpără dela Braşov: în 1694 iarbă de puşcă 500 oca cu 250 taleri, în 1695 tot iarbă de puşcă 1000 oca — à 55 bani — (412 1/2 tal.; în 1694 oleiu de 67 tal; în 1695 cuie 20.000 cu 75 taleri. Arisescu, *Revista istorică etc.*, pp. 122, 176, 91—2, 165.

[2]) *Arhiva* din Iaşi, X (1899), pp. 620—1; Iorga, *Studii şi doc.*, V, pp. 364 până 367; Vameş la Căineni în 1691 e un Vlad Căznescul, care era şi gramatic. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine*, I, în An. Ac. Rom., XX (1898), p. 250 = 54.

[3]) Iorga, *Studii şi doc.*, XII, pp. 12—17 (în greceşte).

[4]) Povara dreaptă era de 125 de oca. Iorga, *Studii şi doc.*, V, p. 364.

[5]) Numărul din paranteră e vama din 1705.

[6]) C. Iirecek, *Fürstenthum Bulgarien*, Viena, 1891, pp. 510—11.

www.dacoromanica.ro

care însă unele să și importau de aici: Povara de grâu 6 b.,[1]) de meiu 4 b., de vin 12 b., lână bună 50 b., in și cânepă 25 b., mazere 6 b., săpun 40 b., brânză 40 b., tutun și lulea 80 b., scumpie 12 b.,[2]) miere 30 b., 1 cop (= o oca) de rachiu 2 b., 1 cop de oleiu 1 b., 1 bute de vin 80 b., 1 oca de ceară 2 b., de său sau osânză 40 b., ferdela de grâu 1 b.,[3]) animale; 1 cal cumpărat 25 b., un cal turcesc 133 b., 1 bou mare 6 b.,[4]) 1 vacă 4 b., 1 oaie 2 b., 1 porc gras 6 b., 1 porc adus în țară la păsune la jăr 4 b.,[5]) piei și blăni: de miel pentru o povară 200 de bani; de jder sau vulpe 60 (6) b., de lup 4 b., de răs 40 b., de vidră 8 (2) b., 2 blăni de dihor 1 (10) b.

Din Ardeal se importau mai mult produse ale industriei săsești: 1 povară de postav subțire, bun sau anglie 333 (335) b., de postav de cel mai de jos: feld și brecleș 266 b., de chivère pentru ostași 140 (133) b., de sfoară 33 b., de strămături 166 b., de procovețe 60 b., de ștreanguri 25 b., beate sau betele 120 b., de plumb 120 b., de argint viu 333 b., „ierbe de dohtorii" 140 b., de oțel 50 b., de cuțite 120 b., de văpseli 80 b., de anison 55 (53) b., 1 procov bun 20 b., 1 coasă 1 b., 2 seceri 1 b., un fier lat de plug 2 bani.

Omul călare 2 b., pedestrul 1 b., dar vameșilor dela turmă un miel.

E interesant că tocmai din acest timp dela 1706 avem un

[1]) Județul Craiovei Ion Rante cere pela 1700 Brașovenilor să-l ajute cu „lemne, grâu și verdețuri de grădină," că le va fi „mare pomană în ceriu." Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 309 no. 13.

[2]) Scumpia o folosiau tăbăcarii, vezi N. Densușianu, *Monumente pentru istoria Țării Făgărașului*, pp. 125, 130 art. 14.

[3]) 4 ferdele fac 1 găleată cf. Iorga, *Studii și doc.*, V, p. 129 no. 55 (18 Maiu 1700).

[4]) Pela 1700 Gheorghe Lamboviciu din Râmnic, fratele Chirii Lamboviciu cumpără dela „chira Pateriul ot Sas-Sebeșu" 58 de boi „făr de răas, făr de armițiia" cu 1850 florinți („florinul câte trei mariiașu"), rămânându-i dator cu 201 fl. Între martori aflăm acești gelepcii: Toader dela Caransebeș, Ion ot Chitidă, Stoică ot Radună și Iancică hortariul jupânului Ghiiuriu Colacul din Sibiiu. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*, I, (= *Studii și doc.*, XII), p. 10 no. XVII. De altcum Sașii din Sassebeș, ca și cei din Nocrih, Șinca, Varghiaș, Miercurea, Sighișoara și Sibiiu făceau negoț și cu Moldova având privilegiu dela Iliaș-Vodă din 9 Aprilie 1433. Hurmuzaki, XV, pp. 19—20 no. XXVI.

[5]) Vezi mărfurile cu numirea și cantitatea lor, importate, exportate și de transit prin Ardeal în 1701. *Magyar gazdaságtört. Szemle*, IV, pp. 381—97. Tricesima dela mărfurile de transit prin Ardeal e la 1701 fl. 2988, dela cele de import în Ardeal fl. 39.954, dela cele de export fl. 21.118.

www.dacoromanica.ro

tarif vamal dela Turnu-Roşu partea ardelenească, asupra căruia merită să ne oprim pentru a putea face o comparaţie între vama românească şi ardelenească dela aceeaşi graniţă dela pasul Turnu-Roşu. [1])

Negustorii armeni şi evrei plătesc vamă obişnuita tricesima. Negustorii ardeleni, fie pământeni, fie Greci, cari îşi desfac mărfurile în Ardeal plătesc vama în modul următor: Pentru povara de cal (= 3 măji) cu „mătasă" florini 50, o povară de „patyolat" (Facchiolati) fl. 24, de muselină fl. 15, de mărfuri amestecate fl. 25, de aţa „colorată" de bumbac-arnici („fejtő") fl. 15, de „aţa"-arnici turcesc fl. 10, de bogasie fl. 15, de cingătoare din păr de cămilă fl. 10, de marfă „marha" de Rumelia fl. 16, de „vilioribus" fl. 12, de tapete fl. 18, de „kilim" fl. 18, de caramsin fl. 12, de cordovan fl. 12, de săftian fl. 6, de piei de miel fl. 10; 50 de bucăţi de abă fl. 8; 80 bucăţi de abă fl. 10.

Negustorii din Dobriţin („Debreczinenses") dela lucrurile şi mărfurile cumpărate în Ardeal dau vama veche, tricesima, dela cele „exotice"-turceşti pe care nu le desfac în Ardeal, ci le transportă în Ungaria sau în altă ţară, plătesc vamă astfel: O povară (de cal) de mătasă fl. 30, de „patyolat" fl. 24, de muselină fl. 10, de arnici („fejtő") fl. 7, denari 50, de marfă de Rumelia fl. 8, den. 30, de bogasie fl. 7, den. 30, 80 bucăţi de abă fl. 6, den. 57 1/2, de caramsin (postav roşu) fl. 9, de cordovan fl. 7, de săftian fl. 5, de piei de miel fl. 8, de arnici („filo") turcesc fl. 4, den. 20, bumbac („gossipio") fl. 4, coperitor (ţol) de cai (coaperimento equino, vulgo tsujtár) fl. 10.

Cum se vede din acest tarif vamal, negustorii din oraşul îndepărtat de pe seşul Ungariei se bucurau de favoruri mari la importul mărfurilor din Ţara-Românească, încât ei plătiau aproape la toate mărfurile ce le treceau pela Turnu-Roşu, numai pe jumătate ca negustorii ardeleni.

Negustorii străini de orice neam, cari aduc marfă din Orient spre Apus, pentru a o vinde în Ardeal, plătesc vamă pentru: o povară de bogasii, de muselină, de carmasin, de arnici „fejfő", de cordovane fl. 8, de tapete, de „kilim", de csujtar fl. 6, muhor

[1]) Vezi mărfurile cu numirea şi cantitatea lor, importate, exportate şi de transit prin Ardeal în 1701. *Magyar gazdaságtört. Szemle,* IV, pp. 381—97. Tricesima dela mărfurile de transit prin Ardeal e la 1701 fl. 2988, dela cele de import în Ardeal fl. 39.954, dela cele de export fl. 21.118.

www.dacoromanica.ro

(mohair) de amândouă felurile, atât fin, cât şi „vilioribus“ fl. 10, „serici“ fl. 30, „mercium serico in textarum praestantiarum“ fl. 20, „viliorum“ fl. 12, cingători de păr de cămilă fl. 6, tămâie (thuris) şi rădăcină „czitfer“ fl. 6. Cei cari duc din Ardeal în Ţara-Românească, plătesc pentru: o povară de piei „pegymet“ fl. 18, de piei de vulpe fl. 24, de piei „alborum canum“ fl. 27, 1 coropcă de piei de sobol „zebbelinarum“ fl. 60, şi de alte piei fl. 15.[1])

Dela alte mărfuri, care nu sunt înşirate aici, se plăteşte vamă după valoarea mărfii, dela o sută florini se dă fl. 5.[2])

Şi aici se observă o favorizare a negustorilor străini în paguba celor pământeni, între cari erau şi Grecii companişti din diferitele oraşe ale Ardealului, cari merită o deosebită luare aminte, vorbindu-se de relaţiile comerciale între cele două ţeri vecine.

* * *

Înainte de-a trece la două elemente, cari au contribuit nespus de mult la strângerea relaţiilor economice între Ardeal şi Ţara-Românească, trebuie să ne oprim puţin asupra negoţului de cărţi bisericeşti în veacul al XVII-lea.

În capitolul precedent s'a arătat negoţul făcut de Saşi cu cărţi bisericeşti în amândouă ţerile. Ştiri mai bogate asupra acestui negoţ în veacul al XVII-lea nu avem decât fragmentere, deşi s'au tipărit cărţi mai multe, fiind şi cererea mai mare.

„Evanghelia învăţătoare“ tipărită la 1644 în mănăstirea Deal din Târgovişte o cumpără Petru Nece la 1699 cu 22 florini dela protopopul Gheorghe din Hunedoara.[3]) Mitropolitul cetăţii Lipova-Giula, cu sediul în mănăstirea Hodoşului Sofronie, fiind pentru „milă“ la Ţarul rusesc în Moscva primeşte dela acesta 23 Februarie

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 1510—11 no. 2845; Vezi şi instrucţiile pentru cotricesimatorul dela Turnu-Roşu în 8 puncte. *Ibid.*, XV, pp. 1513—4 no. 2848 (Sibiiu, 31 Martie 1706).

[2]) Pentru această vamă ridicată trebuie să cunoască valoarea banilor din acest an care era foarte scăzută. Măsuri privitoare la moneta din Ardeal Hurmuzaki, XV, pp. 1506—7 no. 2838 (24 Iunie 1704), alte măsuri împărăteşti privitoare la banii curenţi, şi pentru „stârpirea monetei polone şi muntene“ din 26 Octomvrie 1709. *Ibid.*, p. 1538 no. 2913. Insemnarea monetelor primite în Austria cu valoarea lor din 1 Noemvrie 1709. *Ibid.*, no. 2914. Cursul banilor româneşti în Ardeal şi Ungaria în 1711. *Ibid.*, p. 1549 no. 2929; şi Iorga, *Studii şi doc.*, V, p. 145 nota 1.

[3]) *Revista Tinerimea Română*, 1899 vol. II, p. 123. Un Octoih rusesc din 1630 se plăteà pela 1700 cu 17 florinţi şi o ferdelă de ovăs. Iorga, *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene*, II, p. 164 no. 562.

www.dacoromanica.ro

1652 următoarele cărți bisericești indicându-se și prețul lor: Evanghelia pentru pristol îmbrăcată în catifea neagră în preț de 5 ruble și 4 grivenici; Evanghelia cu tâlc pentru toate zilele 3 ruble, Apostolul 90 de altini; Psaltirea 3 ruble, Octoihul $2^1/_2$ ruble; Triodul postului și cel înflorit 6 ruble; 12 Mineie 16 ruble; Jițiile preacuviosului Serghie din Radonej 1 rublă și 10 altini; Efrem Sirul 2 ruble.[1]) Stoian Logofătul cumpără Testamentul nou tipărit în Bălgrad la 1648[2]): „când era cu oastea (cu Gligorașcu Ghica Vodă la 1663) în țara Ardealului, ce s'au aflat la un oraș unguresc ce se chiamă Zeleatin (= Zilah) în munții Crișului.“[3]) Protopopul Ștefan din Șcheiul Brașovului în veacul al XVIII-lea fixează prețul la „Cheia înțelesului“ tipărită la București 1678 „pe bani un florintu și jumătate, poate să se de și o ferdelă de mălai după secere.“[4]) La 1684 Toma Făgărășanul cumpără „din București“ un Molitvelnic cu 10 costande „bani buni de argint.“[5]) Doi sățeni din Feleac dau popii Iosif tipograful pela 1700 pentru Evanghelia din București din 1682 florinți 23.[6]) Un singur preț oficial avem privitor la cărțile bisericești. Anume la sfârșitul Pravilei dela Govora din 1640, din care a eșit o ediție specială și pentru Ardeal cu numele Mitropolitului Ghenadie în locul lui Teofil din Țara-Românească — se zice: „Iară prețul acestii cărți ne-am socotit cu toată cheltuiala 21 de costande de argint.“[7]) E interesant, mai pretutindeni întâlnim însemnarea, că cărțile bisericești să vând de preoți sau de feciorii acestora,[8]) ceeace dovedește că preoții când se sfințiau în țară, aduceau

[1]) S. Dragomir, *Relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, în An. Ac. Rom. XXXIV (1912) p. 1080 = 16. O rublă din acest timp face 17 ruble de astăzi. *Ibid.*, p. 5 n. 6.

[2]) *Cuvântul Adevărului*, VI (1908), no. 21 p. 189 (după însemnarea lui Stoian scrisă pe Testament în Ersekujvár în 24 August 1663).

[3]) Odată se vinde acest Testament cu 5 bani. Cf. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*, II, p. 58 no. 116.

[4]) *Revista Tinerimea Română*, 1899 vol. II, p. 123.

[5]) Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene*, II, p. 55 no. 103 (în bis. din Beșimbac).

[6]) *Ibid.*, II, p. 100 no. 294.

[7]) Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, p. 113.

[8]) Preda feciorul popii Albu duce un Apostol din 1683 (București) la târgul din Caracal să-l vândă „în mijlocul târgului domnesc“ și înaintea martorilor numiți, cu 1 taler părcălabului Barbul din satul Greci ot sud Romanați. Iorga, *Inscripții*, II, p. 326 no. 933.

www.dacoromanica.ro

acasă mai multe exemplare din cărţile sfinte cumpărate de ei sau dăruite lor de Vlădica, de Domnul sau de boierii ţerii. Cartea sfântă se vinde înaintea martorilor ale căror nume se înseamnă; cartea se consideră şi se lasă ca o „moşie" copiilor.[1]) Evanghelia dela Snagov din 1697 aveà diferite preţuri în diferite timpuri, — cum aveau de altcum toate cărţile, a căror preţ se făcea după buna învoire a ambelor părţi interesate — astfel se vinde la 15 Ianuarie 1699 cu 3 lei;[2]) la 3 Maiu 1711 cu 9 taleri de diaconul Manea din Bucureşti lui Simion din Banabic (sat în comit. Turda-Arieş)[3]) la 1728 cu 15 florinţi preoţilor din Bungard.[4]) Apostolul tipărit la Bucureşti în 1683 se vinde preotului Voina la 21 Maiu 1695 cu 1 taler şi 2 oboroace de grâu (1 obor cu 50 bani = 100 bani) şi o ferdelă de meiu de sămânţă (= 88 bani),[5]) apoi la 1721 popii Pătru din Deva (cumpărat din banii lui Gheorghe Cantacuzino) cu 4 lei şi 1 tultu,[6]) şi la 1733 cu 7 florinţi şi 4 potori.[7]) Apostolul dela Buzău din 1704 se vinde cu 15—20 florini.[8]) Vestita Biblie a lui Şerban Vodă Cantacuzino din 1688 o cumpărau în veacul următor sătenii din Săsciori cu 30 florinţi;[9]) iar mult cunoscuta şi lăţita în toate ţinuturile româneşti Cazanie a lui Varlaam, Mitropolitul Moldovei, se vinde în August 1678 cu 3 1/2 lei „bătuţi",[10]) la 1687 se judecă şi se plăteà această sfântă carte, care a mângăiat atâtea suflete obidite cu 24 florinţi.[11]) Psaltirea în versuri a lui Dosofteiu din 1673 se preţueşte cu 6 florinţi, altădată cu 8 taleri.[12]) Chiriacodromiul sau Cazania din Bălgrad dela 1699 se vinde în 1702 cu 20 zloţi;[13]) Antologhiul brâncovenesc, tipărit la Râmnic în 1705, cumpărat

[1]) Iorga, *Scrisori şi inscripţii ardelene*, II, p. 59 no. 120.

[2]) Iorga, *Inscripţii ardelene*, II, p. 143 no. 479 (în bis. din Perjani).

[3]) *Ibid.*, p. 105 no. 314 (în bis. ort. din Geoagiul de sus).

[4]) *Ibid.*, p. 181 no. 618 (în bis. unită din Sibiiu).

[5]) Iorga, *Inscripţii din bis. României*, II, p. 332 no. 952.

[6]) Iorga, *Inscripţii ardelene*, II, p. 87 no. 226.

[7]) *Ibid.*, II, pp. 101—2 no. 300.

[8]) *Ibid.*, p. 106 no. 319 (în bis. din Geoagiul de sus) şi Iorga, *Inscripţii*, II, p. 323 no. 919; 328 no. 942. Vezi despre librarii din Chiev veniţi prin Moldova în Ardeal, articolul meu în *Neamul Românesc literar*, V (1912), p. 591.

[9]) Iorga, *Inscripţii ardelene*, II, p. 173 no. 598 (în bis. ort. din Sassebeş).

[10]) *Ibid.*, II, pp. 153—4 no. 524 (în bis. din Răhău).

[11]) *Ibid.*, p. 102 no. 302 (în bis. unită din Geoagiul de sus).

[12]) Şt. Meteş, *Contribuţii istorice privisoare la comuna Geomal (lângă Tiuş)*.

[13]) Iorga, *Inscripţii ardelene*, II, pp. 141—2 no. 468 şi pp. 151—2 no. 521.

www.dacoromanica.ro

în Ianuarie 1711 de ieromonahul Ioasaf — avea un frate popă în târgul Bacău din Moldova: Petru, iar altul tot popă în București — din mănăstirea Daia — de naștere din satul Milea —, e vândut tot de acest Ioasaf popii Nicolae din Viștea de jos cu 26 florinți.[1])

Acestea sunt știrile scurte și fragmentare ce le avem asupra negoțului cu cărți bisericești, care singure încălzeau și mângâiau sufletele Românilor în trecut.

* * *

Venim acum la două elemente, care în deosebi, începând cu domnia lui Constantin-Vodă Brâncoveanu, au contribuit mult la intensitatea vieții comerciale între Țara-Românească și Ardeal. Aceste elemente de negoț sunt: Românii din Șcheiul Brașovului, așezați cu privilegiu domnesc prin diferite târguri muntene, unde-și desfăceau marfa brașovenească, și Grecii companiști din Ardeal cu drepturi speciale de negustori date de principele Gheorghe Rákóczy I-iu la 1636, așezați în Brașov, Sibiiu și alte orașe ardelene, din care făceau un viu comerț cu Țara-Românească, aducând de aici în deosebi mărfuri turcești.

Românii din Șcheiul Brașovului sau „Șcheii", cum se numeau, au fost totdeauna oameni isteți, harnici, cari în decursul veacurilor necontenit s'au întărit, devenind o forță națională, pe care numai civilizațiunea modernă păcătoasă a putut-o distruge sub ochii noștri. Au trăit într'un contact viu și zilnic cu Românii din Țara-Românească, cari foarte adeseori s'au adăpostit în suburbiul românesc al Brașovului. Domnii și boierii români i-au ajutat clădindu-le și frumoasa și bogata biserică a Sft. Nicolae.[2]) Sașii îi întrebuințau ca spioni și cărăuși. Mulți dintre ei se oploșiau în țerile române cumpărându-și moșii și făcând negoț. Domnii munteni îi lasă să se hrănească liber prin țară, adecă să facă comerț, cum am văzut că li-a îngăduit Radu cel Mare și Mihnea sau Mihail Vodă în sec. al XVII-lea. Puterea lor creștea zilnic și vădit prin muncă, destoinicie, cruțare și prin suflarea unui vânt

[1]) *Ibid.*, II, pp. 168 9 no. 580.

[2]) Șt. Meteș, *Cronica popii Vasilie din Șcheiul Brașovului c. 1650* în *Drum drept*, Văleni, 1913 (I), pp. 165—188. Într'o scrisoare a papei Bonifaciu al IX-lea, din 15 Decemyrie 1399, se amintesc ca locuitori în Brașov pe lângă Români: Greci, Bulgari, Armeni și alți schizmatici. Zimmermann etc. *Urkundenbuch*, III, pp. 246—7. Aceștia nu pot fi, decât negustori, cari cercetau Brașovul și nicidecum locuitori stabili, încă de atunci.

www.dacoromanica.ro

cald frățesc de viață liberă, venit din Țara-Românească. Prosperarea Românilor din Șchei era așa repede și faptică pela 1520, încât produce teamă de răscoală cu cine știe ce urmări rele pentru jupânii sași. În privința aceasta avem o scrisoare contemporană foarte explicată a castelanului de Buda Ioan Bornemissa din 21 Iunie 1521 către Brașoveni, în care se zice: „Știți, că acea cetate (Brașovul) are *dincolo de ziduri* deosebite neamuri și oameni *de limbă și lege deosebită:* astfel bănuiala nu poate pieri niciodată.“ Îi sfătuiește să facă cete de ostași, în care să cuprindă și pe acești *străini* „fiindcă acolo (în Brașov), unde se adună atâta lume, foarte adesea se poate întâmpla vre-o *nenorocire*, și față de astfel de persoane, să faceți proclamații, ca la toți să le fie frică. Și, dacă vreunul, din firea lui răutăcioasă, va săvârși ceva sau va înteți, să fie pedepsit după vinovăția lui, precum ceie siguranța și înțelegerea voastră.“ [1])

Din un privilegiu al lui Constantin Vodă din 8 Ianuarie 1701, care întărește pe cele avute dela alți Domni răposați, ca Antonie Vodă din Popești și Șerban Cantacuzino, [2]) se vede care era situația acestor negustori brașoveni în Țara-Românească, unde aveau și vii pe dealul Piteștilor. [3]) Vodă pe Brașovenii „cari se hrănescu cu negoț brașovenescu aici în târgu, în București, și prentr'alte târguri și sate, cu prăvălii, și cu altă hrană,“ „măcar și șăzători cu case“ îi scutește „de bir slujitorescu și de alte orânduiale ce-s pun pren țaară, de schimbul banilor de fum, de prăvălii, de cotărie, de covoară, de răs, de pahară, de sursaturi (transporturi), de zahereale (provisii), de cară de oaste, de birul oștii, de birul lefilor, de seama a treia, de poclonul Hanului și a Sultanilor, de cai împărătești și domnești, de rânduiala vacilor și a oilor, de podvoade, de mertice, de conace, de cai de colac, de către starostea de negutători, de către județul de aici den București de'nprumutările și alte cheltuiale ce dau negutțori, și

[1]) Hurmuzaki, XV, pp. 251—2 no. 956. Vezi despre piedecile puse de Sași negoțului Românilor din Șcheiul Brașovului în 1577, 1602, 1606. *Corpus statutorum Hungariae municipalium*, I, Budapest, 1885, pp. 541 no. XV, 549 no. XV, 550 no. V.

[2]) Vezi și Iorga, *Brașovul și Românii*, pp. 373—5 no. 11.

[3]) Iorga, *Studii și documente*, I—II, p. 281 no. 19: Gheorghe Bucur din Șchei cumpără 2 răzoare de vie dela egumenul dela mănăstirea Nucet în 16 Octomrie 1691; pp. 281—2 no. 20: O vie în dealul Topolovenilor cumpărată de gocimanul Șchеilor din Brașov (20 August 1694).

www.dacoromanica.ro

pentru orânduialele, cât şi satarele ce să pun aic în oraş, pre mahalale, şi prentr'alte târguri şi sate, şi pentru alte toate dăjdii . . . "

„Rumptoare" plătiau Şcheii încă de mai dinainte, fixată de alţi Domni răposaţi, dar deosebit de alţi negustori şi bresle. Când Brâncoveanu ajunge Domn, el din nou le statoreşte „rumptoare" pe an prin un hrisov, pe care o plătesc mai mulţi ani, până când „căzând multe dăjdii pe această ţară, nu i-a fi lăsat ca să-şi dea numai rumptoarea ce le făcusem Domnia Mea, ci pre cei ce să află aic în oraş îi amesteca şi la alte dăjdii ce-s punea aic pe oraş şi pre cei dupren târguri şi dupren sate, da cu ţara; şi, văzând ei aşa, venit-au cu toţii", cerând o nouă „rumptoare". Sunt consideraţi „oameni streini, de altă ţară, şi trebuincioşi de negoţul ce aduc în treaba ţării . . . Să dea toţi Braşoveanii într'un an taleri 1000" în patru terminе: „la Vel Seamă, la haraciu, la Seama a doua şi la a treia. Aşijderea de se-ar întâmpla, de mare nevoie, ca să nu mai iasă nişcai neguţtori dăn Şchiai cu casele lor, şi ar veni aic în ţaară şi aceia, făcând ştire Domniei Meale şi unde li se-ar porunci, ca să-ş aşăze, să fie şi aceia legaţi tot de această sumă . . . Ori pe cine l-a afla hranindu-să aic în ţara Domnii Meale cu negoţ braşovenescu, măcar orice fel de om ar fi, pre toţi să-i apuce să dea cu ei, dupre putearea lor." Pe baza acestui privilegiu, deci, Şcheii aveau scutiri foarte întinse, la care se mai pot adăugi şi altele.[1])

Românii aceştia, ca toţi străinii din ţară, formau o *breaslă* deosebită, unii dintre ei ajungeau juzi, ca Gheorghe Drag în Piteşti,[2]) şi gocimani, ca Gheorghe Şcheaul în Câmpulung, unde mai întâlnim trei negustori din Şchei: Florea, Petru şi Dumitru Albeţ cu prăvăliile pe moşia sft. mănăstiri de aici.[3]) În tovărăşie făceau negoţ: Todoran Beanghiia din Şcheii Braşovului cu postăvariul Stoica şi jupânul Dan, amândoi se pare din Câmpulung.[4])

[1]) Iorga, *Studii şi documente*, V, pp. 349—350.

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 415.

[3]) *Ibid.*, p. 399 no. 3 (21 Iulie 1699). Brâncoveanu dă o poruncă tuturor negustorilor „cât vă veţ afla cu prăvălii, la bălcu, la Câmpulung (de sigur bălciul dela Sf. Ilie), veri neguţtori creştini, ver Turci, ver Armeani, veri papistaşi, veri Neamţi, ver Ovreai, au măcar ver ce fel de om ar fi" să plătească fiecare de prăvălie 33 bani lui Huseiu Aga beşleaga ce va trimite acolo. Iorga, *Studii şi doc.*, V, p. 353 (29 Iunie 1715[?]).

[4]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 188—90 no. 17 (3 Decemvrie 1708).

www.dacoromanica.ro

Braşoveanul Gherghe Vătaful avea prăvălie în Bucureşti, pe care o conducea o calfă a sa, Dumitru, mort apoi de ciumă, căruia îi lăsase în grijă oamenii domneşti nişte bani ai Vistieriei dela răfeturi 7—800 taleri, sumă, pe care acum o cere pe nedrept ca moştenire mamă lui Dumitru.[1]) „Şcheii" cereau la 1707 să le reducă Vodă „rumptoarea", fiindcă au sărăcit şi nu mai au decât 6 prăvălii în ţară, ceeace Domnul le promite că va face,[2]) rugându-se pentru aceasta şi Mitropolitul Teodosie, de origine din satul Veştem din Ardeal.[3]) Sărăcia lor provine din împrejurarea, că şi alţi negustori aduc marfă braşovenească şi-o desfac în ţară împotriva privilegiului lor de monopol, de aceea Vodă trimite un om al său împreună cu un „Şchei" „pentru toate târgurile, ca să vază şi aciasta ce zic că vând toţi marfă braşovenească, ca să le dea poruncă ca aciastă, să nu mai vânză de acum nainte de acestu fel de marfă, nici să mai meargă cineva şă-şi scoaţă marfă braşovenească dintr'acolo, de spre dumnevoastră, încoace, — făr cât numai Braşovenii oameni d-voastră." Între aceşti negustori, cari făceau concurenţă şi pagubă Şcheilor erau şi Saşii din Braşov, cari nu mai au drept de a vinde marfă prin târgurile ţerii, ci numai la bâlciul, se pare, din Târgovişte sau Bucureşti cu învoirea specială a Domnului. Cu toate acestea ei se furişau în ţară cu marfa lor şi o vindeau, iar câte un braşovean din breaslă interesat prin „rumptoare", ca Dumitru Albeţu,[4]) îi prindeà şi le lua dajdie. Judele braşovean protestă şi Vodă îi răspunde aşa: „De multele păsuri ce sânt, cât, sânt aici în ţara noastră, şi striini şi de alte neamuri, ori de acolo ori dentr'alte părţi, cum am zice şi Braşoveanii, şi Chiproviceanii, şi Armeanii şi Jidovii, făr de dajde nu pot fi, ce aceştea tot au fieşte care cu răfetul lui legături cu Vistiriia ţării, de să ştiu ce dau pe an. Care având şi Braşoveanii osebită rumtoarea lor, cum

[1]) *Ibid.*, pp. 405—6 no. 8 (22 Iunie 1707). Vezi despre Gherghe Vătaful mort înainte de 9 Decembre 1708 (7217) în locul căruia se alege un nou năstavnic la biserica sft. Nicolae din Şchei. St. Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Românilor din Şchei*, I (1700—1783), Braşov, 1901, pp. 46—7 no. XIX.

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 409—12 (21, 22 Septemvrie) no. 11—12.

[3]) *Ibid.*, pp. 412—13 no. 13 (22 Septemvrie 1708).

[4]) Vezi despre Dumitru Brăila Albeţu gociman în Şcheiu până la 19 Februarie 1716 şi Stinghe, *Istoria besearecei din Şcheiu*, p. 45 şi tabla. „Şcheii" duc în 1709 dela Ploeşti la Graz 114 boi spre vânzare. Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 320 nota 2.

www.dacoromanica.ro

am zis, pe cât s'au legat cu Vistiriia deşi dau numai legătura lor, au dela noi şi porunca ca aciasta şi carte dată la mâna lor, ca ori-unde şi ver pe cine ar găsi cu marfă ca aceia de a lor, braşovenească, vânzându, pe toţi să-i apuce, să-i ajute la rumtoarea lor, cu ce le-ar fi putearea. Iar apoi au poruncă deregătorii noştri, carii umblă cu dăjdi, pre unii ca aceia să nu-i supere la nimicu. Ce dară, cum zicem d-voastră, că, având Braşoveanii acea poruncă şi volnicie dată la mâna lor, nu doar că Dumitru Albeţu den capul lui şi dentr'a lui obrăzinicie au făcut aciasta, ce cu cartea noastră s'au tinsu şi la acei oameni ai d-voastră. Care de acum înainte, dupre cum ne şi poftiţi, trăindu-ne Dumnezeu, când va fi la vreamea aceaia vom face şi Braşovenilor şi deregătorilor ce vor fi cu dăjdi, ca nimeni de oamenii d-voastră câţi sânt Saşi, să nu se atingă, pentru a d-voastră vecinătate şi dragoste." [1])

Din un ordin dat de Constantin-Vodă vameşilor din Câmpina şi Văleani şi vătaşilor de plai se vede că Şcheii din Braşov, cari aveau turme şi vii în Muntenia se bucurau şi de alte favoruri însemnate. Astfel plătiau vamă pentru caşcavalul ce-l vindeau în târguri la Câmpina, Văleni sau în alte târguri, iar pentru brânza adusă la casele lor în Ţara-Ungurească, nu. Vameşilor le dădeau 1 miel de turmă şi pentru fiecare cal dela turmă 2 bani după obiceiu, deasemenea dela o povară de cal cu lână 40 bani adusă în Ardeal, dela pieile oilor moarte nimic, „dacă vor fi din bucatele lor, iar nu dela alţii luate, făcând meşteşuguri, pentruca să nu dea vamă". Pentru bucatele lor pogorîte dela stâni şi vândute vor da vamă, după cum se va tocmi cu negustorul: „de vor da vamă cei ce cumpără, Şcheiii să aibă pace, iar de nu vor da vama cei ce cumpără, atunce să dea Şcheaii vama; iar să nu ia vamă şi dela cei ce cumpără şi dela dânşii. Şi în ce judeţ să vor vinde aceale bucate, la târgul acela ce va fi într'acest judeţ să dea şi vamă". Şcheii să încunoştiinţeze numai pe vameşii dela cine au să ia vamă.

„Pentru buţile cu vin care-ş duc dela viile lor la Câmpina şi den Câmpina pus vinul pren burie, de-l duc în Ţara-Ungurească, să aibă a darea vamă numai dela calul împovărat cu vin, câte 20 bani, iar de bute să nu dea nimic..." [2])

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 400—1 no. 4 (21 August 1700).

[2]) Iorga, *Studii şi documente*, V, p. 351—2.

www.dacoromanica.ro

Ni s'a păstrat din 1715 o însemnare despre Românii din Şcheiu, cari aveau vii în Ţara-Românească de unde aduceau vin în Ardeal fiind scutiţi de vamă la transportul cu butea. Obişnuiau să cumpere şi vin străin pentru câştig neplătind vamă, „pe câte bucate fac pân viile lor — zice Pantazi biu vel Capitan — să le treacă cu pace, iară să nu cumpere bucatele altora, să zică că sunt dăn viile lor, şi să le treacă pân vama domnească, înşălând vama, şi şi alţii care n'au vii încă cumpără vinuri străine şi le trec pân vamă şi zic că au vie". [1]) Podgorenii aceştia din Şcheiul Braşovului — indicând şi numărul buţilor de vin câte au din viile lor — sunt următorii: Gheorge Drag, judeţ la Piteşti 8 buţi, Tănasie zaraf la Piteşti 2, Gociman Petco ot tam (= de Piteşti) 2, Bucur Fuşte de Piteşti 3, Gheorge Şneaal 10, Gociman Petru Lacer 12, Dumitru Ciurcul 10, Sava Marcii 10, Constantin şi Sava Lacer 17, Dumitru şi brat (= fratele) Petco Lacer 18, Gheorghe Lebul în Vale Popi 5, Ivan snă (= fiu) Stoica Inaşu 5, Manole cel bătrân 5, Nelva al Oprii Floroiul 6, Radul Precup Lacer 9, Stan şi Mihai Lacer 5, Stoica Manole 8, Şandru la Orlea 3, Pop Tudor 13, Ştanciul Şatrar 10, Cârstea Ţap 12, Văsiu Găureanul şi Radul 8, Vasiu Grid şi fratele lui: Ion 7, Ion Tomiţco 9, Gheorghe Stoia 10, Voico Criştov 5, Toader 2, Ivan Grec 2, Radul Bulz 2, Biserica Şcheilor 15 şi Mogoş 2 buţi. [2])

Românii din Şcheiu — singurii negustori ambulanţi de peşte până aztăzi prin oraşele Ardealului — aduceau din vremuri foarte vechi peşte în această ţară din Muntenia. Pentru acest timp avem ştirea, ei plăteau vamă pentru un car de peşte dela baltă adus în Ardeal 70 bani, iar pentru calul împovărat cu peşte 7 bani. [3]) Deci vama peştelui era nestatornică, se schimba după împrejurări.

Negustorilor din Şcheiu în Ţara-Românească adeseori li se făceau, cu tot privilegiul lor, greutăţi şi nedreptăţi cu deosebire de vameşii din Câmpina pe unde treceau cu mărfurile transportate de cărăuşii îndătinaţi Prahovenii până la Ploieşti — târg în veacul al XVII-lea — şi chiar până la Bucureşti, ceeace

---

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 413 5 no. 14 (10 Martie 1715).

[2]) *Ibid.*, pp. 415—6.

[3]) *Ibid.*, p. 375 (15 Noemvrie 1719). Judele Braşovului Hanăş Mancăş trimite ca dar lui Constantin-Vodă 17 păstravi mari, pentru care acesta mulţumeşte la 21 Decemvrie 1698. *Ibid.*, pp. 307 8 no. 11.

www.dacoromanica.ro

nu le convenia cărăușilor din Comarnic și Câmpina, cari astfel își pierdeau câștigul lor bun de cărăuși.[1]) Cum ne spune Constantin-Vodă, și negustorii români din Șcheiu erau vinovați de piedecile ce li se făceau, „ni se pare că și Șcheaii d-voastră (judele din Brașov) să vor fi purtând cam rău, că nu vor să umble pe drumul cel mare al vămii, pe unde au umblat și mai înainte, ce fieștecare pe unde-i voia, pe alte poteci ș'au făcut drumul, de umblă, și vameșii neputând îngădui, ei apoi bagă iar vină vameșilor, de zic că le fac alte obiceaiuri.“[2])

Greutăți li se făceà acestora nu numai în Muntenia, ci și în Ardeal. La 1701 cer dela dregătorii Împăratului Leopold, pe lângă mărturisirea liberă a vechei credințe pravoslavnice, și altele care ne privesc aici: 1) „Noi oamenii din Șchei, cari trăim pe pământul luminatului împărat și avem vii în țara muntenească, țindu-le cu multe cheltuiale, nă rugăm pentru rândul vămii, când le vom aduce aici, să nu fim îngreuiaț cu vama cea mare, ce să avem milă, să dăm vama mai ușor, decât cei din alte țări, care cumpără vin și-l aduc de fac negutătorie, ce fiind noi deaici a împăratului, să fim ușori pe bucatele noastre a da vama pe vin bun din viile noastre, ca să putem căpăta bani, să ne dăm dăjdiile, că așa foarte ne greu.“

2) „Oamenii noștri din Brașov, care duc marfă și aduc din țară, ca să avem și noi direptate și milă să dăm și noi vamă, cum dau cei streini vamă la o sută de florini 3, iar, noi dăm mai mult ca cei strein, care se [h]rănească mai bine, iar noi nu putem ca să ne [h]rănim, să câștigăm, ca să putem da dăjdile.“

3) „Oamenii de aici, care au moșii și negutătorie în țara muntenească aproape de munte, care mergu pentru câștigul și pentru să vază de bucate și iar să întorc la o săptămână, ne rugăm să nu fie opriț zile 40, ca cei ce vin di departe, că ei aici moșia, sau alta [h]rană n'au, numai casăle, ce toată [h]rana și moșiile lor în țara muntenească și deacolo căstigând ven de-ș dau dăjdile, iar de vor fi preot oameni acestui loc nici dăjdile n'au cu ce le da, ce sănt oameni de peire și de toată nevoia.“[3])

---

[1]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 396; vezi și Hurmuzaki, X, pp. XVI, XXXI.

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii*, pp. 411—12 no 12 (22 Septemvrie 1707).

[3]) Stinghe, *Documente etc.* I, pp. 33 4 no. 13.

www.dacoromanica.ro

Şcheienii aceştia cari aveau necontenit legături comerciale şi de tot feliul cu Ţara-Românească, mai ales către sfârşitul veacului al XVII-lea şi în veacul următor ajung la o situaţie materială înfloritoare, care le dădea siguranţa de a lua apoi parte activă la mişcările politice în contra stăpânilor lor saşi [1]) şi altora, cari le deţineau drepturile de veacuri şi-i împedecau în desvoltarea normală a culturii lor naţionale. Bogăţia câştigată prin negoţ se datoreşte şi îndemnului venit acum prin negustorii greci alcătuiţi într'o „companie" în Braşov, precum erau în Sibiiu şi alte oraşe. Asupra acestor „companii de negoţ" ale Grecilor, apoi şi ale Românilor şi ale altor neamuri din Balcani venite în Ardeal, să ne oprim puţin.

* * *

În decursul cercetării de faţă am văzut cum negustorii greci, oameni şireţi, gata de iniţiativă şi destoinici, pătrund tot mai mult în Ţara-Românească şi de aici în Ardeal, făcând o concurenţă păgubitoare negustorilor saşi, cari în repetite rânduri iau măsuri contra lor, ca cea din 1545 la care se mai adaugă hotărîrile dese ale dietelor ardelene din veacul al XVI—XVII-lea. Cu toată împotrivirea Saşilor, Grecii reuşesc să-şi câştige privilegii individuale pentru negoţul lor în Ardeal încă în veacul al XVI-lea, la 1576, cum s'a arătat mai înainte. Nobilii unguri cu greutate în dietele Ardealului foarte adeseori îi sprijiniau, aşa că negoţul lor cucerea terenul cu toată împotrivirea Saşilor. În veacul al XVII-lea se înfiinţează cea dintâiu „companie de negoţ grecească" în Ardeal, care capătă un privilegiu deosebit la 8 Iulie 1636 dela principele Ardealului Gheorghe Rákócy I-iu, având acesta bune relaţii cu Turcii, suzeranii săi şi ocrotitorii statornici ai Grecilor.[2])

În arhiva Companiei Grecilor din Sibiiu ni s'au păstrat până aztăzi două cărţi, care ne dau lămuririle de lipsă pentru cunoaşterea companiilor greceşti în Ardeal. Una, scrisă în 1652 de Panos Ioannu din Arvanitochari lângă Tarnova, fiind căpitan al Companiei Duca, din Melenic, cuprinde cele dintâiu procese verbale de judecată ale companiştilor sibieni. „Condica" aceasta

[1]) Stinghe, *Istoria besereacei din Şcheiul Braşovului*, p. 141 şi urm.

[2]) Unele lămurile privitoare la companiile de negoţ ale Grecilor din Ardeal sunt din Iorga, *Studii şi documente*, XII, pp. V—VII. Vezi şi privilegiul din 14 Maiu 1643 în *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, V, Budapesta, 1898, pp. 402—5, tot aici e publicat şi cel dat de Apafi la 22 Octomvrie 1678 companiei Grecilor din Sibiiu.

www.dacoromanica.ro

a fost copiată frumos și îngrijit în veacul al XVIII-lea sub titlul: „Condică ce pomenește în șir pe căpeteniile și județii și pe pârgarii jurați și pe căpitanii și hărăgerii (strângătorii de bir) și pe preoții ce au fost la Compania noastră.“ Pe baza acestui privilegiu Grecii și alte neamuri, care făceau parte din Companie, aveau un scaun de judecată propriu în fruntea căruia sta un județ cu 12 pârgari, aleși de companiști, fără nici o presiune externă. Plăteau un anumit bir Craiului — ca Șcheienii în Muntenia — împărțit după înțelegere pe toți negustorii companiști și strâns prin hărăgeri. În schimbul favorurilor erau datori să meargă pe drumul obișnuit unde se ia vamă, neîncunjurând aceasta, și a nu face acte de trădare în contra Ardealului, unde trăiesc prin negoțul lor.

În Ianuarie 1639 se face alegerea membrilor în scaunul de judecată a companiștilor, între care vor fi fost poate de atunci și Români, în modul următor: județ Eustatie Placico (de sigur Sârb ori Bulgar) din Arvanitochori, de unde erau mai mulți companiști, pârgari: Duca și Stogios, amândoi din Melenic, Nikos Papa, Zotos Nikokyritzi, Cristu Datibai, Gheorghe din Filipopol, Gheorghe Hagiul, Curtis Stephu, Costas Zotu, Isar Zotu, Calviani Sisco (bulgar), și doi haragheri. La 5 Iulie 1640 compania avea un preot, Serafim, căruia la această dată i se dă o asigurare de către „negustorii din Țara-Turcească, câți neguțează în locul Ardealului.“

La început compania era numai în Sibiiu, mai târziu s'au înființat și în alte orașe. Companiștii, oameni bogați și cu trecere, ca Pater Janoș, județul din Sibiiu al companiei ales în 1672, e foarte des amintit în dietele Ardealului [1]) și are un deosebit rol în mișcarea de unire a Românilor din Ardeal cu Roma, combatând-o.[2])

Privilegiul Companiei din Brașov e din 4 Noemvrie 1678 având membrii ei aceleași drepturi și datorii ca și cea din Sibiiu.[3]) Nu li se îngăduia să-și aducă și familiile din Țara-Turcească, și să vândă cu mărunțișul și să aibă prăvălii cu ușa

[1]) Vezi *Mon. Com. Trans.*, XV—XXI.

[2]) Vezi Alex. Lăpădatu în *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1903, p. 301 și urm. Despre darurile de cărți, odăjdii și odoare bisericești făcute de negustorii greci Mitropoliei din Bălgrad în sec. XVII-lea, în Cipariu. *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, pp. 260—63.

[3]) La Sibiiu și Brașov întâlnim negustorii greci din Muntenia Spiro Pano și Sava Stoia, care avea relații de negoț și cu Constantinopolul și Chilia.

www.dacoromanica.ro

spre stradă. Şi negustorii de aici: Ştefan Şafrangiu, Sava Policanu, Zota al Lucai, toţi Greci din Compania din Braşov, şi Ladislau din Făgăraş — unde de asemenea era o companie — luptă şi iscălesc proteste în contra unirii Românilor cu Roma schismatică.[1])

Dintr'un act din 21 Februarie 1699 putem deslusi numele mai multor companişti: Tanasiia neguţătorul-cupeţul din oraşul „Filebe"-Filipopol, care a avut „soţiia" (= companist) pe Vâlcul, care a murit în Braşov, şi pe negustorul Ilie feciorul lui Hatori Armanul, care a fost în Ţara-Leşească, când a murit Vâlcul la Braşov. Tanase dă carte judelui braşovean în faţa mai multor martori negustori: Paraischiva, Teodoses, Atonnes, Mircea şi Hagi Ignatie, amândoi din Nicopole, „precum să se ştiia că, după moarte soţia mele, răposatului Vâlcului, câtu negoţ am avut noi în cefate a Braşovului tot l-am luoat eu la mâna mea, ca să dau eu sama la rudele mortului; n'au rămas la cetatea Braşovului nimic din negoţul nostru.[2])

La felul cum se face negoţul în Ardeal la începutul veacului al XVIII-lea se referă o hotărîre din târgul Aiudului la 8 Maiu 1703 ca „toţi neguţitorii greci ai Cumpaniei Sibiiului împreună cu toată Cumpania Armenilor, — veniţi în mare parte la sfârşitul veacului al XVII-lea în Ardeal din Moldova[3]) — carii pre unde să află şăzători şi cu alţii carii să află la Făgăraş, la Braşov, la Vasarheai, Grec neguţătoriei aici în Ardealu" — toţi aceştia au relaţii de negoţ şi cu Ţara-Românească — în care spun că văzând ei că ce s'a întâmplat la Chizdi-Vaşarheai şi alte locuri de au ars negustorii, au cerut venind aici în târgul Aiudului dela Sfatul oraşului să-i îngăduie să-şi facă şetrele afară unde au mai fost şi altă dată, un înlăuntru, ca astfel să se poată păzi de primejdii, nu ca să strice obiceiul. Sfatul nu se învoieşte la aceasta; negustorii temându-se să facă şetrele înlăuntru, hotăresc că „mai bine ne

---

Iorga, *Câteva ştiri despre comerţul nostru în sec. XVII—XVIII-lea,* în An. Ac. Rom. XXXVII (1915) pp. 7—8=311—12 din 1696 şi 1715.

[1]) St. Stinghe, *Istoria besearecei den Şcheiu,* Braşov, 1899, pp. 28—32 (Bălgrad, 29 Iunie, 7 Iulie 1701). Vezi pentru Companiile din Braşov, Făgăraş şi Sibiiu *Archiv für siebenbürgische Landeskunde,* Sibiiu, XXX, p. 178 şi urm.

[2]) Iorga, *Braşovul şi Românii,* pp. 323—4 no. 2.

[3]) Iorga, *Armenii şi Românii: o paralelă istorică* în An. Ac. Rom. secţ. istorică, XXXVI (1913), p. 31 şi urm. Vezi privilegiul din 1703 al „Companiei orientale de negoţ a Armenilor" dat de Împăratul Leopold, *Magyar Gazdaság-történelmi Szemle,* IV, pp. 344 8.

www.dacoromanica.ro

lipsim de târgu, şi carii din noi, au Grec, au Armean, au ce fealiu de om va fi în rândul şi breasla neguţătorii, şi măcar veri de ori unde va fi şi ar face şatră, să tinză să vânză, stricând tocmeala ce am legat cu toţii, să fie sub gloaba Măriei-Sale dumnealui Tejaurareşului Apor, legat a da galbeni 100." [1])

Episcopul unit Atanasie zălogeşte la 23 Aprilie 1707 la un negustor din Compania din Sibiiu „un rând de odăjdii vlădiceşti a Mitropoliei Belgradului Ardealului" cu două sute de zloţi, „care bani i-au dat lui Dumitru Moldovan pintru fer albu, table 15 sute, cue 6000, să să acoapără Mitropoliia Belgradului; ferul iaste în Ţara-Românească la Ocnă, în samă dat lui Mateiu Grecul din Belgrad, Dobra Anghel din Zlacna, Dumitru Moldovan (de sigur aceştia sunt negustori)". [2])

Afară de compăniile amintite se mai alcătuiesc altele în Bălgrad, [3]) Orăştie şi Hunedoara, unde ridică o biserică frumoasă, azi unită, se pare că erau şi în Murăş-Oşorheiu, Sassebeş şi Haţeg. [4]) Toate acestea companii au, pelângă meritul lor pentru comerţ, şi acela că au luptat cu tărie pentru păstrarea credinţei ortodoxe între Românii ardeleni, atunci când lupul roman s'a năpustit asupra lor smulgând o parte din ei. Cu timpul toţi companiştii greci s'au românizat prin munca şi traiul împreună cu noi. La 1710 Ianuarie întâlnim în Compania din Sibiiu Românii următori din Ţara-Românească şi din Ardeal: Coman Ocneanul (sau Ocnariul), Ion din Poplaca, Iangi şi Iovan din Făgăraş, Tănase Tatarul, Gheorghe Cucul, Dimitrie Moldovanul, Ioan Cazimir, Gheorghe Giurgiuvanul, Manţu din Câmpulung, Matei şi Duca Beligrădeanul, Iordachi Braşoveanul, Niţu Paplomagiul, Antonie din Râmnic şi mai de înainte pe un Palcu Florea. [5])

---

[1]) Iorga, *Studii şi documente*, XII, p. 11 no. XVIII. În favorul companiei din Sibiiu intervine la 15 Noemvrie 1712 prietinul ei, Constantin Stolnicul Cantacuzino, la Samuil Biro din Ardeal, ca să-i facă dreptate în chestia cu Hagi Ghiurcu. *Ibid.*, XII, pp. 17—8 no. XXIV.

[2]) *Ibid.*, XIII (= *Inscripţii ardelene II)*, p. 96 no. 268.

[3]) La 9 Aprilie 1648 Rákóczy II dă un privilegiu Grecilor din Maierii Bălgradului, prin care îi protejează contra Evreilor negustori de aici. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, V, Budapesta, 1898, pp. 402—5.

[4]) Vezi privilegiul din 14 Maiu 1643 dat de Rákóczy negustorilor greci, armeni şi sârbi în schimbul dării de 2000 fl. anual. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, V, pp. 402—5.

[5]) Iorga, *Studii şi documente*, XII, p. VIII.

www.dacoromanica.ro

Epoca de înflorire pentru negoțul Companiilor grecești din Ardeal se începe când Ardealul își pierde independența, ajungând subt stăpânirea Împăratului din Viena, care înțelegeà să păstreze și să ajute pe acești negustori, cari aduceau venite mari vistieriei noului stăpân. Legăturile cele mai intensive, zilnice, le au Companiile cu Țara-Românească în deosebi dela 1716, când Oltenia devine austriacă și e năpădită în toate târgurile ei de „Grecii" ardeleni negustori,[1]) adunând mari bogății, cari s'au tot redus dela 1739 înainte, devenind Oltenia iarăși românească. Fără îndoială, această pierdere austriacă a fost o lovitură și pentru negoțul companiilor ardelene, cari nu se mai puteau acum mișca așa de liber și ușor. Împăratul, acum Domn și peste Ardeal, supune Companiile dea-dreptul Camerei și Tezaurariatului imperial, cărora le dădeau dajde anuală 1000 florini renani.[2]) Le era oprit să scoată bani și metal din țară, — după principiile de economie politică a veacului, fiindcă sărăcește țara — în afaceri judiciale puteau apela dela scaunul lor de judecată la jurisdicția camerală și tezaurarială, după „diploma" lui Leopold din 12 Septemvrie 1701, la care Grecii s'au provocat apoi de atâtea ori.[3])

Cu aceasta sfârșind expunerea asupra relațiilor de negoț între cele două țeri vecine până la 1700 recte 1714, rămâne ca în capitolul ultim să facem o reprivire generală, arătând și foloasele materiale și culturale pentru Țara-Românească rezultate în urma acestui negoț.

---

[1]) Vezi și Iorga, *Studii și doc.*, X, pp. 416—20 no. 15; mai ales XII, p. 19 și urm.

[2]) Despre dajdea negustorilor greci, armeni și sârbi vezi actul din 14 Maiu 1643 al lui Gheorghe Rákóczy I-iu în *Magyar Történelmi Tár*, Budapesta, 1911, pp. 233—4.

[3]) Hurmuzaki, XV, pp. 1486—9 no. 2820 și *Magyar Gazdaságtört. Szemle*, V, pp. 286—7.

www.dacoromanica.ro

CAPITOLUL VI.

Reprivire generală.[1])

Foloasele negoţului cu Ardealul pentru Ţara-Românească.

După cercetarea amănunţită făcută în capitolele precedente, se impune acum o reprivire generală, care să scoată la iveală notele caracteristice ale relaţiilor de negoţ între Ţara-Românească şi Ardeal, arătând ca urmare şi foloasele materiale şi culturale pentru Ţara-Românească.

Ţara-Românească fiind situată între două teritorii economice cu producţie deosebită — la Apus: Ardealul cu fabricatele sale proprii sau aduse din Europa centrală, la Răsărit: provinciile bizantine cu manufacturile lor speciale foarte frumoase şi preţioase: ştofe şi ţeseturi aziatice şi mărfuri coloniale — se făcea prin ea la început mai mult un comerţ de transit. Saracenii îndeosebi aduceau în oraşele ardelene articolele levantine şi duceau de aici împreună cu Grecii mărfuri industriale în Constantinopol şi în provinciile bizantine. Când Ţara-Românească luă fiinţă şi Domnii puternici ai acesteia puteau oferi îndeajuns siguranţă negustorilor străini ce străbăteau cu mărfurile lor drumurile ţerii pentru a le transporta în Ardeal sau în provinciile din sudul Dunării sau chiar în Azia, — atunci nu numai negoţul de transit luă un avânt mai mare,[2]) ci şi negoţul propriu al Ţerii-Româneşti începù să se desvoalte tot mai puternic, îndreptându-se din ce

---

[1]) Generalităţile din capitolul întâiu trebuie considerate ca un adaus şi întregire la această reprivire generală, a repeta din nou cele spuse acolo am crezut că-i inutil.

[2]) O ştire de pela 1545 ne spune, că Veneţia cumpăra $^3/_8$ din vitele necesare dela Domnul Moldovei şi $^1/_8$ dela boierii etc. ai ţerii. Vodă le trimitea vitele la Târgovişte şi pentru fiecare vită se plătea Domnului muntean 10 groşite („garas"), căci treceau prin câmpiile lui. Dela Suceava până la Târgovişte — depărtare de 45 mile nemţeşti — făceau drumul în 16 zile, dela Târgovişte până la Pecia (Cinci biserici) în Ungaria — 50 mile nemţeşti — veniau în 20 zile şi de aici la Veneţia. Cf. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, IV, Budapest, 1897, pp. 316—7.

www.dacoromanica.ro

în ce mai mult spre Ardeal, unde se ridicaseră cele două mari și bogate centre de negoț și industrie: Sibiiul și Brașovul la granița Munteniei, cari veacuri de-arândul au avut cele mai strânse legături cu țara noastră.

Deși acestea două orașe monopolizau partea cea mai mare din comerțul muntean cu Ardealul, totuși negustori români cercetau și alte orașe și târguri ardelene, așa îi întâlnim la: Sighișoara, Mediaș, Cetatea de baltă, Făgăraș, Orăștie, Hațeg, Miercurea, Sassebeș, Bistrița, Cluj, Lipova, Lugoș, Timișoara, Caransebeș etc. Erau negustori, cari purtau un negoț cu mult mai extins, trecând peste orașele amintite pentru a ajunge cu marfa lor în Oradia-Mare, — boierul și bogatul negustor moldovean Ursachi în 1678 își aducea marfa din Polonia prin Eperjeșul din nordul Ungariei și prin Brașov[1]) — ba chiar și la Buda, ca Costea al lui Manea din 1529.

După ce partea mijlocie a Ungariei ajunge sub stăpânirea directă a Turcilor mai bine de un veac și jumătate, iar Ardealul, ca țară tributară Sultanului, negustorii munteni mai bogați și cu influență la Poartă, câștigându-și privilegii speciale dela Turci — cum aveau dela Padișahul unii negustori din Cluj și Turda la 1579[2]) — puteau să cutreere și toate târgurile din Ungaria turcească cu mărfurile lor, vânzând și cumpărând cele de lipsă. Între acești negustori locul întâiu îl ocupă Grecii, „oamenii Sultanului", cari avea drept să facă liber negoț în Împărăția osmană și în țerile tributare Sultanului. Negustoria Grecilor adeseori era necinstită, încât Sașii și dieta Ardealului în repetite rânduri iau măsuri aspre în contra acestor exploatatori greci ai vieții economice a Ardealului, dar fără rezultat, căci ei totdeauna știau să paralizeze poruncile ardelene cu o șiretenie caracteristică

---

[1]) Vezi studiul meu, *Relațiile comerciale ale Moldovei cu Ardealul în veacul al XVII-lea.*

[2]) *Magyar Török Okmánytár*, Budapesta, III, p. 21 no. 19. Puteau cumpăra și exporta cai, arme, și orice fel de marfă liber în Imperiul turcesc, plătind tricesima.. În 1576 Mahmud beg scutește tot pe negustorii din Cluj de orice „opriri" de marfă în sandșacul său de Solnoc. Takáts Sándor, *Rajzok a török világból*, III, Budapesta, 1917, ediția Academiei maghiare, p. 21; Vezi despre siguranța și privilegiile întinse ale negustorilor străini pe teritoriul unguresc ocupat de Turci, Takáts, *op. cit.* I, p. 141—2, și același, *op. cit.* II, p. 162—3.

www.dacoromanica.ro

acestui neam, care despreţuind munca harnică şi cinstită împreunată cu multă suferinţă şi oboseală, prin specula neonestă îşi asigurau în dauna altora câştiguri materiale foarte însemnate.

La relaţiile de negoţ între cele două ţeri luau parte toate neamurile, cari locuiau în ele şi cari le străbăteau, ocupându-se cu negustoria, aşa: Românii, Saşii, Saracenii, Grecii, Italienii, Turcii, Evreii, Armenii şi Ungurii. Dintre clasele sociale româneşti luau parte la această mişcare comercială cu Ardealul: Domnii şi boierii, cari fiind bogaţi şi cu moşii întinse, tot mai mult simţiau lipsa mărfurilor industriale din ţara vecină în măsură cu desvoltarea culturală în general a ţerii, negustorii pe cari iam putut constata cu numele aproape în fiecare târg muntean pe baza socotelilor sibiiene şi braşovene, apoi ţeranii, prin cărăuşiile lor, prin productele lor naturale şi prin manufacturile industriei lor casnice, şi în fine mănăstirile ajunse prin danii stăpâne de moşii bogate şi mari, al căror superplus de producţie îl puneau în comerţ, — dădeau o deosebită vioiciune mişcării comerciale dintre cele două ţeri vecine.

Toţi aceştia treceau prin Ţara-Românească din ţerile levantine în Ardeal şi viceversa cu marfa lor, desfăcând-o unde era câştigul mai bun şi sigur, — datorită siguranţei cu care negustorii erau obişnuiţi într'o ţară unde Domnii erau mai totdeauna oameni respectuoşi, şi sprijinitori ai străinilor negustori, cari dacă uneori exploatau economiceşte ţara într'un mod necinstit ca Grecii, în cele mai multe cazuri, dacă nu în general, contribuiau la înaintarea ei culturală, ducând totodată faima stăpânirii cinstite din partea unui Domn român creştin, bun prietin al negustorilor străini. Mitropolitul Mateiu al Mirelor dă unele sfaturi lui Alexandru Vodă, cari privesc atitudinea acestuia faţă de negustorii străini din ţară: „De eşti dator, plăteşte până la o para; de ai cumpărat dela negustori atlaze, tafete leşeşti sau alte lucruri, fă socoteală şi le plăteşte toate, nelăsând să rămână asupra-ţi nici un ban; căci negustorii sunt oameni străini din alte ţeri, cari îşi nutresc casele cu muncă şi cu sudori, cari străbat Veneţia, Constantinopolea, Lehia, cari trec prin Turcia cu multe pericle şi vin sermanii în ţara Măriei-Tale ca într'o ţară ortodoxă, ca prin negoţul lor să câştige o pâne pentru dânşii şi pentru familia lor. Iubeşte-i dară ca pe nişte străini şi plăteşte ce iei dela dânşii, ca să nu te vorbească de rău şi să te blăs-

www.dacoromanica.ro

teme, ci să te laude şi cu onoare să ducă numele tău pe ori unde vor umbla".[1])

Cât de siguri păstrători ai învoielilor avute erau Domnii munteni, o arată faptul, că negustorii saşi să împărtăşeau de cele mai întinse privilegii în Ţara-Românească putând umbla pretutindenea cu marfa lor, cumpărând şi vânzând fără nici o piedecă în toate târgurile ţerii. Privilegiile acestea numai atunci au început să fie reduse, — ca bunăoară la târgurile: Câmpulung, Târgovişte şi Târgşor, când Saşii prin fel şi fel de uneltiri au căutat să scurteze pe negustorii români de a cerceta liber toate oraşele ardelene, punându-le o mulţime de condiţii împovărătoare, şi făcându-le mizerii zilnic la vămile dela graniţe, nevăzând, cu ochi buni jupânii saşi pe negustorii munteni şi răsăriteni în târgurile ardelene pe cari voiau să le monopolizese. Acestea necontenite greutăţi, piedeci — marfa munteană se putea păstra numai o lună în depozitul braşovenesc — şi altele de ordin politic, au făcut ca relaţiile de negoţ, între cele două ţeri să scadă întru atâta — încă începând cu partea întâiu a veacului al XVI-lea — încât importul muntean dela Braşov de 2383 fl. în a doua jumătate a anului 1529, a scăzut aşa de mult încât pe anul 1545 era numai de 736 fl. 28 as., iar exportul muntean la Braşov în acest an era de 1421 fl. 37 as.[2])

Slăbirea acestor relaţii, cari uneori s'au mai înviorat subt Domni şi principi ardeleni cu stăpânire sigură şi mai îndelungată, a adus scăderea tot mai mare a oraşelor ardelene ca centre de negoţ şi industrie, cari dela însemnătatea comercială universală, ca Braşovul şi Sibiiul, au ajuns nişte simple oraşe de provincie, cari îşi susţineau vieaţa ştearsă — odinioară strălucită — prin un negoţ sărăcăcios cu ţara megieşită, prin care le veniseră odată puterea şi mărirea apusă acum.

Negustorii munteni aveau depozite pentru mărfurile lor în Braşov şi Sibiiu, pentru care adeseori se iveau neînţelegeri cu Saşii lacomi, încât regele odată opri depozitele negustorilor munteni în Braşov, retrăgându-şi din nou porunca, la plângerea orăşenilor, fiindcă ne mai având Muntenii depozite în oraş, nu mai au nici un interes — zic Saşii — să dea ştiri adevărate

[1]) *Tezaur de monumente istorice*, I, Bucureşti, 1864, pp. 369—70.

[2]) Vezi şi Horváth, *Az erdélyi szász városok közgazdasági viszonyai*, Giula, 1905.

www.dacoromanica.ro

şi repezi despre mişcările periculoase ale Turcilor, cari puteau pricinui, cum au şi făcut în mai multe rânduri, mari pagube oraşelor şi în general negoţului săsesc.

Domnii de obiceiu erau scutiţi de vama de export şi import în Ardeal, ca şi boierii mai de frunte ai ţerii, cari aveau prietinii trainice cu mai marii principatului ardelean, unde-şi desfăceau o bună parte din producţia lor naturală. De aceleaşi scutiri de vamă se bucurau fruntaşii Saşilor şi unii nobili unguri[1]) în Ţara-Românească, cu deosebire că unii dintre ei primiau „carte pecetluită cu marea peceţie sau cu cea mică", alţii carte „cu inel dela mâna domniei mele" — zice Radu Vodă cel Mare —, după rostul şi influenţa lor în afacerile publice ale ţerii Ardealului.

Sistemul vamal în amândouă ţeriie e cel luat dela Tătari — cel puţin în parte — la care s'au mai adăugat unele datini locale, — unele chiar străvechi, — schimbări venite din Apus. Aşa deosebim vămi la fiecare târg, vămi mari, şi vămi mici, apoi vămi de graniţă. Se plătea după datina tătărească vamă nu numai asupra capetelor de vită sau a „poverilor" (= *tara* cuvânt tătăresc), ci şi „asupra valorii curente a mărfurilor în locul de vămuire".[2]) Vezi în privinţa aceasta privilegiile muntene date Saşilor de Mircea cel Bătrân şi urmaşii săi, — şi cel al lui Stibor Voievodului Ardealului pentru Saşi în 1412 —, apoi tarifele vamale muntene din 1675, 1691, 1705 şi cele ardelene din 1550 şi 1706. Cine cercetează cu atenţiune aceste privilegii şi tarife, uşor îşi poate face o icoană clară despre variaţia sistemului vamal timp de trei veacuri. La începutul sec. al XV-lea vama de import din Ardeal în Ţara-Românească atinge numai mărfurile mai scumpe, mărunţişurile sunt scutite. Nu e aşa cătră sfârşitul veacului al XVII-lea şi la începutul celui următor. Sub apăsarea turcească tot mai grea, şi sub urcarea forţată a haraciului faţă de Poartă. Domnii munteni, începând, se pare, cu Gheorghe Duca, Şerban Cantacuzino, şi Constantin Brâncoveanu, întroduc sistemul

---

[1]) Unii nobili unguri aveau moşii în Ţara-Românească, ca Beldi Pavel şi Ladislau Székely, care avea de soţie pe Şara Bulceşti(=Buiceşti) fata unui boier muntean bogat Bunea, *Mitropolitul Sava Brancovici*, p. 60 (doc. din 1683).

[2]) Peysonnel, *Commerce dela Mer Noire*, II, pp. 205—6 cf. Iorga, *Istoria comerţului românesc până la 1700*, I, pp. 88, 92—3. Cuvântul *tar* cu însemnarea de povară se folosia încă la 1820 de Moţii din Bucium. Cf. Şt. Meteş, *Documente privitoare la viaţa economică a satelor româneşti din Ardeal*, I. În unele sate se păstrează până astăzi cuvântul *tar*, ca în Topliţa română (l. Sas-Reghin).

www.dacoromanica.ro

vamal turcesc de a plăti vamă şi pentru cel mai mic lucru sau marfă ce întră în ţară, — vezi tarifele citate — pentru orice se produce în ţară şi circulă în comerţ. Vama de export din Muntenia era generală, ca şi în Ardeal, unde cea de import era se pare mai urcată ca cea din ţara vecină.[1])

Cumpărăturile muntene din oraşele săseşti — în timp de războiu exportul de arme, oţel, fier din Ardeal era oprit — se făceau cu bani gata sau în schimbul unor producte naturale, dar şi pe credit se dă marfă, ca bunăoară Domnilor şi boierilor, purtându-se pentru aceştia un „răvaş“ (ca la Braşov) deosebit al debitorilor. În caz când datoria nu se achita de cei din Ţara-Românească, se intervenia la Domnul ţerii, care dispunea îndată ca creditorul sas să fie satisfăcut plătindu-i-se banii sau dându-i-se marfa înapoi. Când datoria era pe partea Saşilor, atunci Muntenii interveneau prin judele, iar în veacul al XVII-lea cel puţin, prin un „procator“ la magistratul oraşului săsesc ca acesta să dispună datornicului să-şi plătească negustorului muntean marfa luată cu soroc. Judecata, — ce se făcea după un vechiu aşezământ, — şi îndeplinirea judecăţii de multeori zăbovia de amândouă părţile, ivindu-se complicaţii mai totdeauna; aşa erau de exemplu „opririle“, un şir de nedreptăţi, cărora totuşi într'un târziu le urma sfârşitul cu aducerea unei judecăţi drepte şi efective.

Moneta ce se întrebuinţa în afacerile de negoţ între cele două ţeri, era moneta proprie — proprie pentru Ţara-Românească numai la început — a fiecărei ţeri, care se primia fără piedecă: cea românească în Ardeal, şi cea ungurească în Muntenia, afară de timp de războiu, când se opreà negoţul între cele două ţeri. Domnii dela început, independenţi sau aproape independenţi, mai puternici şi mai liberi în acţiunile lor, îşi băteau banii lor în ţară în monetărie proprie, iar cei supuşi Ungariei, ca Dan Vodă şi Vlad Dracul, în Ardeal. După moartea silnică a lui Vlad Dracul nici un Domn muntean n'a mai bătut monete pentru ţară şi în ţară; aşa că dela el înainte să întrebuinţează în schimbul economic al Ţerii-Româneşti cu Ardealul monetele străine bizantine-turceşti:

---

[1]) Vezi şi studiul lui Horváth Jenő, *Az erdélyi szász városok közgazdasági vissonyai a nemzeti fejedelemség megalakulásáig*, Gyula, 1905 în 8°; Despre vama numită tricezimă, şi vigezimă vezi Domanovszky Sándor, *A harminczadvám eredete*, din Memoriile istorice ale Academiei maghiare, XXIV, no. 4, Budapesta 1916, pp. 3 şi urm.; 48 şi urm.

www.dacoromanica.ro

perperii (până c. 1453), aspri, apoi ungureşti sau venite în negoţ prin mijlocirea Ungariei şi a Saşilor: fertunul, ducaţii, dinarii, florini (ughii), galbinii, talerii etc. În caz când Domnul din Ţara-Românească era în duşmănie cu Ardealul, atunci oprea scoaterea de bani din ţară — ca Vlad Dracul — sau întrarea banilor ungureşti în ţară. Astfel de dispoziţii cauzau pierderi materiale foarte simţitoare negoţului întins al Saşilor, cari nu odată se tânguiesc în contra lor. Uneori intervine chiar dieta ardeleană (1549), ca banii ungureşti să fie primiţi în Muntenia. Ioan Hunyadi, înrudit cu amândoi Domnii din ţerile române, impune primirea monetei ungureşti mai mici în Ţara-Românească supusă Ungariei conduse de Hunyadi Românul, care, răzimat înainte de toate pe elementul românesc din toate ţerile, voia să distrugă cu totul puterea oţelită a Turcilor, scoţându-i din Europa. Valoarea banilor se schimba necontenit conform fluctuaţiunilor politice din cele două ţeri.[1])

Saşii ardeleni, pentru ca să-şi câştige şi să-şi asigure anumite privilegii pentru desfacerea, cumpărarea, trecerea mărfurilor lor în Ţara-Românească, trimiteau totdeauna anumite daruri Domnilor şi boierilor prietini şi cu trecere la curtea domnească. Darurile acestea, aşa de felurite, erau în acelaş timp şi un mijloc de reclamă[2]) prin care se atrage atenţiunea curţii domneşti şi a boierilor asupra unor mărfuri nouă, mai bune şi mai frumoase, mai la „modă“ — cum s'ar zice astăzi — sosite în emporiile ardelene, ca astfel cumpărătorii să se înmulţească în folosul material al jupânilor saşi şi nu arareori şi în folosul cultural al Ţerii-Româneşti.

Domnii munteni, ca şi boieri, îşi procurau o bună parte din lucrurile trebuincioase curţilor lor din Braşov şi Sibiiu, mai ales postavul durabil pentru hainele ostaşilor. Tot din aceste oraşe săseşti îşi câştigau Domnii şi boierii români darurile — lucruri apusene scumpe şi frumoase, unele chiar şi după gustul Răsaiitenilor — pe cari le duceau la Poartă: Sultanului ori altor dignitari înalţi şi cu greutate ai Imperiului turcesc pentru a le

[1]) Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile*, p. 207 şi urm. Vezi şi studiile despre monetele româneşti ale lui C. Moisil în *Convorbiri literare*, 1906, 1908, 1912; *Buletinul numismatic*, Bucureşti, I—XII; D. A. Sturdza, în *An. Ac. Rom.*, VIII seria II, X; L. Kovaşevic în revista sârbească, *Starinara*, Belgrad, 1907 pp. 48 60.

[2]) I. Nistor, *Handel und Wandel in der Moldau*, Cernăuţi, 1912 p. 178.

www.dacoromanica.ro

câştiga graţia acestora necesară de atâtea ori. După ce Ardealul ajunge tributar Porţii, toate mărfurile procurate din oraşele săseşti pe sama Porţii — uneori chiar şi magistratele oraşelor ardelene săseşti trimiteau daruri preţioase Sultanului etc. — erau scutite de vama dela graniţă ardeleană „fiind şi necuviincios ca Poarta să plătească vamă într'o ţară supusă ei“ — zice odată Şerban Cantacuzino.

* * *

Ţara-Românească, din relaţiile de negoţ cu Ardealul, a tras foloase însemnate *materiale* şi *culturale*, la cari venim acum.

Materialiceşte ţara s'a împuternicit prin faptul că vistieria Domnilor prin vămile cele multe, mari şi mici, s'a îmbogăţit foarte. Bogăţia aceasta materială da o siguranţă politică şi militară Domnilor, iar ţara întreagă se bucura de independenţă deplină şi de respectul şi uneori teama vecinilor răpitori, cari ar fi atentat la temelia tinărului şi vigurosului stat român. Epoca cea mai glorioasă a Ţerii-Româneşti cade chiar în timpul când Domnii aveau singuri în mâna lor toate vămile dela graniţe şi târguri, prin cari curgea bielşugul banilor străini în vistieria ţerii, adecă a Domnului. Când pericolul turcesc crescù împreună cu ivirea prea multor pretendenţi săraci şi cu drepturi domneşti adese foarte dubioase, atunci ţara începe a sărăci economiceşte, fiindcă vămile dunărene ajung în stăpânirea Turcilor, iar cele dela graniţa ardeleană, ca şi unele de prin târgurile ţerii, în mânile răpereţe ale unor străini pribegi, ca „ţarul“ Alexandru, şi ale boierilor, cari, începând cu veacul al XV-lea, înnăbuşe tot mai mult puterea Domnilor, sugrumându-le orice acţiune politică independentă. Astfel Ţara-Românească, care în cel dintâiu veac al desvoltării sale ia un avânt economic aşa de puternic, rodnic şi binefăcător, încât putu să înregistreze în trecutul ei epoca cea mai frumoasă de independenţă vitejiască, — ajunse tributară Turcilor, cari o supuseră sistemului lor de exploatare lacomă, şi al Grecilor, cari pentru împrumutul lor de bani dat pretendenţilor pentru a ajunge Domnii ţerii, primiau în schimb vămile şi dijmele domneşti prin cari aceşti străini fără inimă pentru nevoile ţerii îşi umpleau multe zeci de pungi de bani românești. Sabia nemiloasă a lui Mihai Viteazul numai a mântuit ţara de aceşti Orientali lacomi, trimiţând o mare parte din ei pe cealaltă lume, şi asigurând Ţerii-Româneşti o prosperare economică normală, pe lângă rolul

www.dacoromanica.ro

de conducere în cultura popoarelor ortodoxe din Răsăritul Europei, împreună cu Moldova. Această situație economică favorabilă a țerii, în urma acțiunii războinice a lui Mihai Viteazul, care ne-a scăpat Țara-Românească nu numai de o asfixiere politică ci și de una economică, — o constată doi călători din veacul al XVII-lea: Paul de Strassburgh (1630) și Paul de Alep (1658—9). Acesta din urmă zice: Țara e foarte bine locuită, fiecare popas e mare ca un sat și înzestrat cu înlesniri pentru călători.[1])

* * *

O țară agricolă, cum era Muntenia, nu putea decât numai să câștige pe *teren cultural* prin relațiile sale cu Ardealul comercial și industrial. O privire atentă asupra mărfurilor, pe cari diferitele pături ale societății românești le cer în deosebite timpuri, ne arată lămurit cum țara se desvolta treptat în cultură în urma relațiilor de comerț cu Ardealul. Foloasele culturale ar fi fost cu mult mai bogate și rodnice, dacă Țara-Românească n'ar fi trăit totdeauna în împrejurări furtunoase și dacă Domnii ar fi avut parte mai des de stăpâniri îndelungate, liniștite și sigure, în locul prea multor Domnii scurte, nesigure și păgubitoare pentru întreaga ființă a poporului român în toate domeniile, cari ajută un neam în progresul cultural.

Sașii ardeleni treceau în Țara-Românească, așezându-se prin diferitele târguri ale țerii, aducând cu ei anumite obiceiuri culturale, pe care băștinașii cunoscându-le mai deaproape și direct, începură a și le însuși, ca negoțul și meseria, aducătoare de câștig bun și sigur. Prin târgurile muntene se înfiripează o mulțime de negustori, cari cercetează emporiile ardelene, aducând și ei, ca și Sașii, o mulțime de mărfuri în țară: nouă, practice și folositoare pentru populație, ducând în schimb materii brute, cari se prefăceau în Ardeal pentru a se întoarce iarăși de unde plecaseră. Între cei cari se deprinseră cu negoțul, făcând oferte și cereri, erau și boierii mari ai țerii, bogați și cu rosturi însemnate în afacerile publice ale țerii, cari exoperau anumite privilegii în favorul prietinilor jupâni sași ardeleni, cari nu-i slăbeau cu darurile nici pe ei, nici pe Domnii țerii.

Dela acești Sași așezați în Ardeal — frați și ucenici ai Nemților apuseni — ne vin în limbă, mai multe cuvinte germane,

[1]) E. Cioran, *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiochia*, p. 78.

www.dacoromanica.ro

care ne arată că prin ei am cunoscut mai întâiu unele producte și obiecte de necesitate zilnică: Țiglă, pleu, glajă, păhar, ștreang, corfă, șindilă, șură, tapet, stofă, leață, șnur, teler, bute, apoi: crumpănă, cartof, paradais, crap, herincă, bere, brutar, și banii și măsurile: fertun, taler, finic, groșiță, heler,[1]) ferdelă, câblă,—dela care vine și dijma grânelor numită căblărit — cop, pund,[2]) — și se pare că și cuvântul maistăr-meșter[3]) vine tot dela ei, ceeace ar arătà, că mesteșugurile le-am fi învățat dela Sașii așezați în Muntenia, cari ne-au dat și cuvântul iarmaroc. Tot în urma relațiilor de negoț cu Ardealul ne vin din ungurește cuvintele: chefe, ciubăr,[4]) cizme, cucimă, nădragi, apoi vig bâlciu și oraș.[5]) Unele din aceste cuvinte sunt nouă, împreună cu obiectul sau productul a cărui noțiune ni-o dă, altele mi se par vechi, adecă cunoscute de Români și înainte de a veni în contact cu Sașii și Ungurii, numai cât venind ele, în comerț și industrie, și mai perfecționându-se prin negustorii și industriașii sași și unguri' vechea numire românească a fost părăsită „că lucrul cumpărat se chiamă cum îi zice negustorul și că o formă mai practică și mai perfecționată înlătură, nu numai vechea formă, dar, odată cu dânsa, și numele ei.“ Meșteșugul numai într'o formă mai înaintată l-am luat dela vecinii noștri Sași, căci țeranul nostru din timpurile cele mai îndepărtate și-a făcut cu mânile sale toate lucrurile necesare gospodăriei și vieții sale patriarhale — acestea adeseori erau executate cu o maiestrie deosebită.așa că și cel mai dibaciu

[1]) La 1649 i se zicea *filiariu* cf. Crețu, *Lexicon slavo-românesc* al lui Mardarie Cozianul, București, 1900, pp. 104, 168 no. 120, 1756, deci cuvântul românesc filer vine dela Unguri nu dela Sași. Cf. Zolnai-Szamota, *Magyar oklevél szótár*, ediția Acad. maghiare, Budapesta, 1906, p. 246.

[2]) I. Borcea, *Deutsche Sprachelemente im Rumänischen*, în *Jahresbericht des Weigands*, X, Lipsca, 1903, pp. 138 și urm., 176 și urm. Mai probabil e, că câbla vine dela Slavii din sudul Dunării. Cf. Jirecek, *Staat und Gesellschaft etc.*, II, p. 59.

[3]) Iorga, *Negoțul și meșteșugurile etc.*, pp. 155 6 zice, că *meșter* vine dela Unguri. Vezi și Borcea, *o. c.*, pp. 198 9.

[4]) Ciubărul îl întâlnim și la Sârbi în sec/ al XIV-lea: *cabar*, care era o măsură pentru vin. Jiricek, *Staat und Gesellschaft*, II, p. 60.

[5]) I. Bogdan, *Documente și regeste etc.*, pp. 319—328; Bâlciu vine dela *bulcsú*, care la început însemnă „sfințire de biserică“ sau pelerinajii la o biserică vestită, care era o serbare cu târg. (Vezi și Iorga, *Istoria comerțului românesc*, I, p. 54 nu *bucsu*, fiind forma mai nouă.) Oraș vine dela cuvântul vechiu ung. *voras* nu dela város.

www.dacoromanica.ro

meşter din zilele noastre le admiră — cum se poate vedeà şi aztăzi în satele româneşti din adâncul munţilor mai ales.

Schimbul vast economic între cele două ţeri vecine îl arată şi numărul cel mare de cuvinte — referindu-se la toate domeniile de negoţ — trecute din româneşte în limba Saşilor ardeleni, la a căror păstrare în tezaurul lexic săsesc a contribuit nespus de mult şi Românii ardeleni împreună vieţuitori cu Saşii. Aşa sunt: Ardei, arcan, bardă, berbece, bete, biciu, brăcinar, bragă, brânză, buzdugan, căldărar, călţun, cărăuş, căruţ, ciai, cimpoi, ciorapi, chepenege, caş, cioban, ciocan, conac, căciulă, câlţi, cântar, cojoc, catrinţă, cruce, cumpăr, lopată, lulea, marfă (=*marha* sarmato-scitică „vită"), mălai, masline, negustor, nicovală, oca, opinci, oală, parale, peşte, pilaf, pălărie, păcurar, pănură, pânză, potcoavă, pungă, rachiu-ţuică, roşcovă, salbă, samă, sulă, suliţă, scurteică, şaică, şerpar, ştergar, sabie, unt, urdă, zeche, etc.[1]) Poate că unele din aceste cuvinte să se fi împământenit mai târziu de veacul al XVII-lea în limba săsească, dar câteva din ele sunt specifice muntene, ceeace se poate cunoaşte uşor.

Am văzut deci, că şi unii şi alţii am primit cuvinte nouă în limbă în urma deselor relaţii de negoţ.

Prin relaţiile acéstea Domnii şi boierii munteni ajunseră în contact cu Apusul mai luminat, mai pornit spre prefaceri îndrăsneţe, — faţă de Răsăritul petrificat în anumite forme sterpe şi uneori bizare — gustul lor se ciselà, interesul şi iubirea lor pentru cele văzute la vecini de peste munţi le câştigà inima şi buzunarul gata de jertfă, care rodeşte bine. Domnii şi boierii, cari adeseori cercetau oraşele săseşti, ba uneori erau siliţi să trăiască ani întregi prin ele, căutau să întroducă cele văzute aici şi în Ţara-Românească, aşa făceau şi negustorii şi meşteşugarii munteni. Precum Moldovenii îşi trimiteau copiii ca să

[1]) Vezi pentru acestea cartea profesorului sas Ioan Bendörfer, *Román (oláh) elemek az erdélyi szász nyelvben,* Budapesta, 1902, care la p. 91 zice: Influenţa poporului român asupra Saşilor se simte nu numai în port, ci şi în obiceiuri, în modul de gândire, cu un cuvânt în toată vieaţa populară, ceeace se vede în deosebi din acele cuvinte şi expresiuni proverbiale, cari se refer la obiceiuri (familiare, târg, negoţ), ocupaţiuni (păstoritul, economia de vite, agricultura, derivatele laptelui), superstiţiuni etc., şi cari află expresiune în poezia poporală, în expresiuni tipice, în farmece etc.; şi E. Grigorovitza, *Românismele în dialectul german al Saşilor din Ardeal,* în *Noua Revistă Română,* Bucureşti, 1900, vol. II, pp. 250—255, 341—353.

www.dacoromanica.ro

învețe diferite meșteșuguri în orașele ardelene Brașov,[1]) Bistrița, Sibiiu, tot astfel își trimiteau și Muntenii, cari erau mai aproape și aveau relații cu mult mai intensive.[2]) Breslele negustorilor și meșeriașilor din orașele săsești au influențat și ele feliul de alcătuire al celor din Țara-Românească.

Când era lipsă să se facă o zidire sau un lucru mai frumos și mai complicat, meșterii sași nu pregetau să treacă granița, pentru a împlini voia Domnului sau boierului — cu plată grasă — zidind o biserică sau un palat domnesc trainic și cu gust. Știm, că meșteri sași au lucrat la cele mai impozante clădiri din Țara-Românească. Ei erau buni cunoscători ai arhitecturii și artei bizantine, pe lângă cea gotică cunoscută și aplicată în Ardeal. Socotelile Brașovului din 16 Decemvrie 1522 ne spun că vestitul pictor și sculptor neamț Veit Stoss-Vitus — din Nürnberg în Bavaria — „a potrivit și a sugrăvit vestita și minunata biserică dela Curtea de Argeș.“ [3]) Paul de Alep ne spune că palatul din Văcărești, „fără egal în lume, afară numai în țara Francilor“, l-a zidit sora Doamnei lui Mateiu-Vodă Basarab cu „meșteri aduși din Ungaria“.[4]) Alți meșteri ardeleni au lucrat la alte multe biserici și clădiri românești, a căror amintire ni s'a păstrat în unele acte contemporane.[5]) Precum Alexandru Lăpușneanu, Domnul Moldovei, cerea până și republicei Veneția — oferindu-i vinderea boilor moldovenești „en gros“ — în Maiu 1560, ca „pentru a impodobi în Moldova sfintele lăcășuri ale lui Dumnezeu, să meargă acolo careva dintre pictorii și alți meșteri ai voștri potriviți pentru astfel de opere“,[6]) tot așa și Domnii și boierii munteni prin faptul că o bună parte — dacă nu toată —

---

[1]) Vezi despre un copil de croitor din Roman la Brașov pentru ca să învețe bărbieriu (= medicina) în Iunie 1436. Hurmuzaki, XV, p. 22 no. 23; și *Ibid.*, XI, p. 798.

[2]) Vasile Lupu își cumpăra în Octomvrie 1643 papuci și obiele de mătasă din Constantinopol dela un meșter, care avea și doi Români ca ucenici Szilágyi, *I Rákoczy Gy. és a Porta*, p. 724.

[3]) *Quellen zur Geschichte der Kronstadt*, I, pp. 460, 505.

[4]) Ediția citată a E. Cioran, p. 211, unde se dă și descrierea palatului.

[5]) Vezi Alex. Lăpădatu, *Cercetări istorice cu privire la meșterii bisericilor din Țara-Românească în Buletinul com. mon. istorice*, V, București, 1912, pp. 177—183.

[6]) *Revista pentru ist. arh. și fil.*, I, București, vol. II, p. 141 cf. Iorga, *Istoria comerțului etc.*, I, p. 191—2 no. 1.

www.dacoromanica.ro

din producția naturală bogată a moșiilor lor întinse o desfăceau în orașele săsești, câștigau pe cei mai iscusiți meșteri sași pentru facerea celor mai prețioase opere de artă în Țara-Românească. Pe Filip Maler „Pictorul" din Sibiiu, adeseori îl întâlnim — a tipărit în românește Catehismul luteran la 1544 în Sibiiu — prin Țara-Românească.[1]) Astfel negoțul Țerii-Românești cu Ardealul are o deosebită importanță și pentru desvoltarea vechii arte românești, prea puțin cunoscută și astăzi. Odoarele bisericești, legăturile argintate ale evangheliilor se făceau tot de meșteri sași după un „izvod" trimis de artă bizantină, pentru plata cărora se da uneori și producte de ale țerii, cum face Spătarul Diicul, dând lână. „Deci când găsim — zice d-l Iorga — în mănăstirile noastre, la Hurez, la Bistrița, în București chiar, lucruri dela Brâncoveanu, când admirăm îngrijirea cu care sunt făcute figurile, cu care sunt croite literile într'un stil liber, european, nu trebuie să uităm datoria de recunoștință pe care o avem față de meșterii harnici și mulțumiți cu puțin, cari locuind la hotarul țerii noastre, au cotribuit așa de mult la înfrumusețarea ei".[2])

Meșterii ardeleni au ridicat și clădiri private și stabilimente de necesitate publică în Țara-Românească, de cel mai mare folos pentru țară.

Trebuie să-și fi avut partea lor însemnată și meșterii sași, la cea dintâiu turnătorie de tunuri în Țara-Românească — puști, tunuri, praf de pușcă de obiceiu să importau din Ardeal — înființată de luminatul Domn Petru Cercel, care în scurta lui domnie a păstrat cele mai bune relații cu jupânii sași. Ni s'a păstrat până astăzi în muzeul din București un fragment dintr'un tun lucrat în fabrica lui Petru-Vodă. Tunul de dimensiuni mici e lucrat foarte frumos; se vede pe el partea din jos a corpului unui soldat, al cărui picior tăiat e înlocuit cu unul de lemn. Probabil aceasta e marca turnătoriei. De desubt se vede lămurit un vultur mare cu crucea în cioc, iar în jurul acestei figuri e următoarea inscripție slavonă: „Tunul acesta l-a făcut I-o Petru Voevod, fiul lui Petrașcu Voevod, nepotul lui Radu Voevod."[3])

Poate și îndemnul la edificarea celor dintâi băi în Țara-

[1]) Vezi Hurmuzaki, XI, *Socotelile Sibiiului.*

[2]) Iorga, *Negoțul și meșteșugurile etc.* pp. 54—5.

[3]) H. Schachman, *Petru Cercel* în *Convorbiri literare*, XXXVI, București, 1902, pp. 1017—8.

www.dacoromanica.ro

Românească să fi venit tot din oraşele săseşti, dacă nu din Orientul musulman.[1])

Relaţiile de negoţ ale Ţerii-Româneşti cu Ardealul au contribuit la înaintarea noastră culturală şi în alte domenii, cari privesc: monetele, sculptura, arta decorativă. Monetele se băteau în ţară sau în Ardeal, având inscripţii latine şi slavone, după cum era ţara independentă ori nu de Ungaria.[2]) Spiritul Renaşterii apusene s'a întrodus în Ţara-Românească şi prin aceşti zeloşi ucenici saşi ai vastei şi variatei culturi apusene. Multe din inscripţiile de pe mormintele Domnilor şi boierilor munteni, „cari au siguranţa senină a scrisorii maiuscule din epoca Renaşterii", sunt făcute de „maistorii" oraşelor săseşti, dela cari ne vine şi obiceiul de a înfăţişa chipul mortului deasupra pietrei sepulcrale, — ca în impozanta biserică săsească din Sibiiu — din care ni s'au păstrat câteva: mormântul lui Radu Vodă dela Afumaţi dela Curtea de Argeş, al lui Albu Golescu dela Vieroş şi al lui Stroie Buzescu dela Stăneşti, al căror chip ni s'a păstrat împreună cu inscripţia deasupra mormintelor lor.[3])

Prin negoţul cu Ardealul venind clasa stăpânitoare din ţară: Domnii şi boierii, în contact zilnic cu Apusul mai civilizat; prin călătorii, prin trecerea prin ţară şi prin oferta de mărfuri diferite, nouă a negustorilor străini luă un avânt nu numai negoţul intern, ci începù să crească şi pretenţiile conform gustului vecinilor apuseni, întroducându-se moda acestora în juvaiere, podoabe, vase şi în îmbrăcamintea Domnilor,[4]) ca şi a boierilor. Cu un cuvânt: toată populaţia fu supusă unor prefaceri folositoare;

---

[1]) Alex. Lăpădatu în *Buletinul com. mon. istorice*, 1910, no. 2 cf. Iorga, *Neamul românesc literar*, II, Vălenii de Munte, 1910, pp. 562—3. De fapt o însemnare din 1694 în socotelile lui Constantin Vodă Brâncoveanu spune: „S'a [plătit marmurile aduse dela Ţărigrad de treaba băii, şi plata la trei Armeni meşteri, veniţi dela Ţărigrad, de au lucrat baia, 600 taleri." Aricescu, *Revista istorică a arhivei României*, Bucureşti, p. 38.

[2]) Vezi despre influinţa ungurească în emblemele de pe monetele din Ţara-Românească, Bogdan, *Doc. şi regeste etc.*, 1902, pp. 57—8; ed. 1905 pp. 54—67 din prefaţă.

[3]) Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile etc.*, p. 10 şi urm.: Pictura şi sculptura în trecutul românesc.

[4]) Brâul de mătasă cu fir de aur al lui Neagoe-Vodă — păstrat până astăzi la Argeş — e lucrat în oraşul Sluzk din Polonia. Cf. Iorga, *Viaţa femeilor în trecutul românesc*, pp. 53—4.

www.dacoromanica.ro

vieaţa simplă şi monotonă cu pretenţii foarte reduse deveni mai vioaie, aducând roade binecuvântate pentru mersul general al civilizaţiunii noastre.

Argintarii cu renume ai celor două oraşe de graniţă: Braşov şi Sibiiu, furnisau Domnilor şi Doamnelor — ca Neagoe Basarab, Voica lui Mihnea cel Rău, Mateiu Basarab, Brâncoveanu etc. — ceşti de argint aurite, cu flori, farfurii de argint, brăţare, cane şi cupe de argint, linguri de argint, oglinzi, cuţite, cununi de aur, ceasornice, pietri scumpe şi alte obiecte din metale preţioase, cari se cereau tot mai mult, precum înaintau ai noştri în general în cultură. Se pare, că cel puţin unele din aceste podoabe de mare preţ se lucrau după o aşa numită „modă românească", căci ni se spune că între lucrurile rămase dela Doamna Voica erau şi 10 pahare de argint *„româneşti"*.

Precum era o „modă românească" pentru fabricarea acestor vase şi podoabe-juvaiere, tot aşa era una şi pentru hainele femeieşti, cum se vede din acelaş catastih al Voicei, unde se amintesc şi „4 haine femeieşti, 2 din ele roşii turceşti, a treia de atlaz aurit, a patra galbenă de atlaz simplu, toate făcute după *moda românească.*" Saşii trimiteau Doamnelor şi jupâneselor boierilor evantaie de pene de păun, mânuşi, oglinzi, „apa de roze" — parfum cum am zice astăzi — ceeace încă arată, că societatea românească a progresat în pretenţii şi gust, pe cari jupânul sas ştia să le satisfacă în schimbul unor privilegii bogate în câştig, cari urmau darului trimis.

Din diferite soiuri de postav, blăni, pălării, mănuşi şi altele aduse din Ardeal se poate vedeà ce înnoiri însemnate s'au adaus la îmbrăcămintea populaţiei din clasa noastră de sus. Costumul Domnilor de pela 1600 e cel unguresc, din care nu lipsesc unele elemente turceşti primite chiar şi de Unguri,[1]) cari în veacul al XVII-lea foarte multe podoabe, blăni, juvaiere îşi aduceau din Constantinopol, în deosebi Principii şi nobilii mari ai Ardealului. Unii dintre pretendenţii munteni trăiţi în Ardeal încă din veacul at XV-lea purtau de sigur costum unguresc, din care păstrau o parte şi dacă ajungeau Domni, ca Vlad Ţepeş. Influenţa ungu-

[1]) Iorga, *Vieaţa femeilor în trecutul românesc*, Văleni 1910 pp. 162—170. Probabil că influenţa să fi venit direct dela Turci, căci de fapt costumul unguresc a luat întru toate dela Turci. Cf. Takáts Alex., *Rajzok a török világból.* II, Budapesta, 1915, p. 225—6.

www.dacoromanica.ro

rească în îmbrăcămintea Domnilor munteni se poate vedeà în chipul lui Mihai Viteazul, Radu-Mihnea,[1]) Mateiu Basarab, Grigorie Ghica, ca şi a câtorva Domni moldoveni din acel timp.[2]) Până şi ostaşii dela curte erau îmbrăcaţi în costum ardelenesc, — cum ne spune Paul de Strassburgh — care în frumuseţă şi bogăţie întrecea pe cel din curţile Principilor ardeleni. Caracteristica acestui vestmânt e bogăţia şi scumpetea cea mare.

Acestea se pot spune despre foloasele materiale şi culturale rezultate în urma relaţiilor noastre de negoţ cu Ardealul şi cu drept cuvânt zice d-l Iorga, vorbind şi de Moldova: „Am avut pe lângă pagube enorme, şi foloasele, foarte însemnate, ale prezenţei noastre într'un punct de legătură între mari domenii de producţie deosebită, ajutând din puterile noastre mai slabe o vastă circulaţie şi vămuind-o, nu numai ca bani primiţi de vameşii domneşti, ci şi ca bogăţie generală, ca influenţă culturală, ca valoare politică. Nici gospodăria noastră naţională — cu strălucitele biserici de piatră şi ruinele mândrelor palate, cu adâncile pivniţi boltite ale caselor de negoţ dispărute, cu eleganţa şi soliditatea vechilor locuinţe orăşeneşti, cu caldărîmul târgurilor bătrâne şi liniile sigure ale drumurilor mari de odinioară, — nici civilizaţia noastră originală, contopind în forme proprii cugetarea latină, arta gotică, ornamentul Renaşterii din Apus cu cugetarea greco-slavă, adecă bizantină, cu arta orientală, cu ornamentul asiatic din Răsărit, nici Statele noastre, două, pentrucă erau două direcţiile de comerţ, n'ar fi existat fără această fericită fatalitate geografică. Istoria comerţului nostru e astfel o condiţie necesară pentru a înţelege supt toate raporturile, în originea ca şi în desvoltarea sa, istoria neamului nostru însuşi".[3])

[1]) Vezi chipul acestiua zugrăvit deasupra mormântului său în biserica Radu Vodă din Bucureşti.

[2]) D. A. Sturdza, *Potretele Domnilor Români* în *An. Ac. Rom.*, VII (1874), pp. 133—156; Bălcescu în *Măgăzinul istoric*, II pp. 371—80; IV, pp. 212—20; Iorga, *Istoria Românilor pentru poporul românes c*, Văleni, 1910 pp. 107, 204, 229, 231, 242, 248—9, 264, 275.

[3]) *Istoria comerţului românesc*, I, pp. 4—5.

www.dacoromanica.ro

Indice bibliografic.

Amlacher A., *Urkundenbuch der Stadt und des Stuhles Broos.* Sibiiu, 1879 în 8°.
Angelescu Elie, în *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iaşi.* Bucureşti, 1904 în 8°.
Archiva societăţii ştiinţifice şi literare. X. Iaşi, 1899 în 8°.
Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. XXX, Sibiiu, 1904 în 8°.
Aricescu, *Revista istorică a archivei României.* Bucureşti, 1873 în 4°.

Bălcescu N., *Portretele Principilor Ţării Româneşti şi Moldovei în biblioteca regală din Paris în Magaxinul istoric pentru Dacia.* IV. Bucureşti, 1847 în 8°.
Barit Gh., *Catechismul calvinesc.* Sibiiu, 1879 în 8°.
Bârlea I., *Inscripţii din bisericile Maramurăşului* (= Suplement din vol. XVII, Iorga N., *Studii şi documente privitoare la istoria Românilor).* Bucureşti, 1909 în 8°.
Bendörfer I., *Román (oláh) elemek az erdélyi szász-nyelvben.* Budapesta, 1902 în 8°.
Bianu I., Hodoş N., *Bibliografia românească veche.* I (1508—1716). Bucureşti, 1903 în 4°.
Bogdan I., *Vlad Ţepeş.* Bucureşti, 1896 în 4°.
— *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării-Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul al XV—XVI-lea.* Bucureşti, 1902 în 8°.[1])
— *Documente privitoare la relaţiile Ţării-Româneşti cu Braşovul şi Ţara-Ungurească în sec. XV—XVI,* I (1413—1508), Bucureşti, 1905 în 8°.
— *Documentele lui Ştefan cel Mare,* II. Bucureşti, 1913 în 8°.
Borcia I., *Deutsche Sprachelemente im Rumänischen* în *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache.* Ed. Weigand, X. Lipsca, 1903 în 8°.
Borcsiczky B., *A politikai változások befolyása Magyarország kereskedelmi útjaira a XIV—XV-ik században.* Budapesta, 1914 în 8°.
Botero I., *Relazioni universali.* Veneţia, 1600.
Brutus I. M., *Historiae* în *Monumenta Hungariae Historica, Scriptores,* XIV, Budapesta, 1865 în 8°.
Buletinul numismatic. I—XII, Bucureşti.
Bunea A., *Mitropolitul Sava Brancovici.* Blaj, 1906 în 8°.

Cantacuzino M. Banul, *Istoria Ţării-Româneşti.* Ed. Fraţii Tunusli, trad. Gh. Sion. Bucureşti, 1863.
Chiaro (Del), *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia.* Veneţia, 1718, şi ed. Iorga, Văleni, 1914.
Cipariu T., *Acte şi fragmente privitoare la istoria bisericii Românilor.* Blaj, 1855 în 8°.

[1]) Am întrebuinţat această carte cu rectificările făcute în ediţia din 1905.

www.dacoromanica.ro

Cipariu T., *Archivu pentru filologie şi istoric*, Blaj, 1867—70 în 4°.
Conduratu Gr., *Relaţiile Ţarii-Româneşti şi Moldovei cu Ungaria până la 1526*. Bucureşti, 1898 în 8°.
— *Michael Beheims Gedicht über Woiwoden Wlad II. Drakul, mit historischen und kritischen Erläuterungen*. Bucureşti. 1902 în 8°.
Constantinescu N. A., *Originea şi trecutul cetăţii Giurgiu* în *Analele Academiei Române*, secţia istorică, XXXVIII. Bucureşti, 1915—16 în 4°.
Convorbiri literare (revistă). Bucureşti, 1899, 1900—1901, 1906, 1913 în 8°.
Crăiniceanu Gr., colonel, *Frontiera Carpaţilor* (= Publicaţia a 63-a din *Cercul publicaţiilor militare*). Bucureşti, 1894.
Curăntul Adevărului (revistă bisericească), VI. Râmnicul-Vâlcii, 1908 în 4°
Csánki D., *Havánk kereskedelmi viszonyai I Lajos Király korában*. Budapesta, 1880 în 8°.

Densuşianu N., *Monumente pentru istoria Ţerei Făgăraşului*. Bucureşti, 1888 în 4°.
Dobrescu N., *Din istoria bisericii româneşti din sec. al XV-lea*. Bucureşti, 1910 în 8°.
— *Istoria bisericii române din Oltenia în timpul ocupaţiunii austriace (1716—1739)*. Ed. Academiei Române. Bucureşti, 1906 în 8°.
Domanovszky Sándor, *Duna-Feketetengeri kereskedelmi hajózásunk multjáról* în revista *A tenger*. Budapesta, 1918, Nr. 6—7.
— *A harminczadvám eredete*, în Memoriile istorice ale Academiei maghiare. XXIV, Budapesta, 1916 în 8°.
Dragomir S., *Contribuţii privitoare la relaţiile bisericii româneşti cu Rusia în sec. al XVII-lea* în *An. Acad. Rom.* secţ. istorică. XXXII, (1912—13).

Erdélyi *Gazdaságtörténelmi Szemle* (= *Erdélyi Gazda* külön rendes rovata). I, Cluj, 1897 în 8°.

Filipescu C., Căpitanul, *Istoria Domnilor Ţării-Româneşti*. Ed. N. Iorga. Bucureşti, 1902 în 8°.
Fischer E. Dr., *Kulturarbeit des Deutschtums in Rumänien*. Sibiiu, 1911 în 8°.
Fotino Gh., *Istoria generală a Daciei*. Trad. Gh. Sion, III, Bucureşti, 1859 în 8°.
Furnică D. Z., *Din istoria comerţului la Romani*. Bucureşti, 1908 în 8°.

Greceanu Şt., *Şirul Voievozilor cu diranc* (o fascicolă). Bucureşti, 1907 în 8°.
Grigorovitza E., *Românismele în dialectul german al Saşilor din Ardeal* în *Nouă Revistă Română*. Bucureşti, 1900, vol. II, în 4°.

Haşdeu B. P., *Archiva istorică a Românieĭ*. I, Bucureşti, 1865 în 4°.
— *Columna lui Traian* (revistă). I, Bucureşti, 1874 în 4°.
— *Istoria critică a Românieĭ*. I, Bucureşti, 1872 în 4°.
Horváth I., *Az erdélyi szász városok kórgazdasági viszonyai a nemzeti fejedelemség megalakulásáig*. Gyula, 1905 în 8°.
Hunyadmegyei történelmi es régészeti társulat évkönyve. I. Budapesta, 1882 în 8°.
Hurmuzaki E., *Documente privitoare la istoria Românilor*. II, II ², ⁴, ⁵, IV ¹, ², VIII, X, XI. XIV, XV ¹, ², ediţia Academiei Române publ. de Hurmuzaki E, Densuşianu N., Iorga N. Bucureşti, 1891—1914 în 4°.

www.dacoromanica.ro

Iorga N., *Acte şi fragmente privitoare la istoria Românilor.* I, III, Bucureşti, 1895, 1897 în 8°.
— *Documente româneşti din archivele Bistriţei.* I—II, Bucureşti, 1899—1900 în 8° mic.
— *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii-Albe.* Bucureşti, 1899 în 8°.
— *Istoria literaturii româneşti în sec. al XVIII-lea.* I, Bucureşti, 1901 în 8°.
— *Studii şi documente privitoare la istoria Românilor.* I—V, Bucureşti, 1901 până 1903 în 8°.
— *Documente şi cercetări asupra istoriei financiare şi economice a principatelor române* (extras din »*Economia naţională*«). Bucureşti, 1902 în 8°.
— *Sate şi preoţi din Ardeal.* Bucureşti, 1902 în 8° mic.
— *Istoria lui Ştefan cel Mare pentru poporul românesc.* Bucureşti 1904 în 8° (cu note).
— *Inscripţii din bisericile României.* I—II, Bucureşti, 1905, 1908 în 8°.
— *Geschichte des rumänischen Volkes.* I, Gotha, 1905 în 8°.
— *Braşorul şi Românii.* Scrisori şi lămuriri. (= *Studii şi documente*, X). Bucureşti, 1906 în 8°.
— *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc* (= *Istoria Românilor în chipuri şi icoane*). III, Bucureşti, 1906 în 8° mic.
— *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene.* I—II, (= *Studii şi documente*, XII—XIII). Bucureşti, 1906 în 8°.
— *Constatări istorice cu privire la viaţa agrară a Românilor* = *Studii şi documente*, XVIII, 1). Bucureşti, 1908 în 8°.
— *Istoria armatei româneşti* (până la 1599). I, Vălenii de Munte, 1910 în 8°.
— *Viaţa femeilor în trecutul românesc.* Vălenii de Munte, 1910 în 8°.
— *Istoria Românilor pentru poporul românesc.* Vălenii de Munte, 1910 în 8°.
— *Scrisori domneşti.* Vălenii de Munte, 1911 în 8° mic.
— *Călători, ambasadori şi misionari în Ţările noastre şi asupra Ţărilor noastre.* Bucureşti, 1899 în 8°.
— *Lupta pentru stăpânirea Vidinului în 1365—9 şi politica lui Vladislav-Vodă faţă de Unguri* în *Convorbiri literare.* XXXIV, Bucureşti, 1900.
— *Lucruri noui despre Vlad Ţepeş* în *Convorbiri literare.* XXXV (1901).
— *Contribuţiuni la istoria Munteniei în a doua jumătate în veacului al XVI-lea* în *Analele Academiei Române*, secţia istorică. XVIII (1896).
— *Pretendenţi domneşti în sec. al XVI-lea* în *An. Acad. Rom. secţ. ist.* XIX (1897).
— *Manuscripte din biblioteci străine.* I, în *An. Acad. Rom.* secţ. ist. XX (1898).
— *Documente nouă în mare parte româneşti relative la Petru Schiopul şi Mihai Viteazul* în *An. Acad. Rom.* secţ. ist. XX (1898).
— *Socotelile Braşovului şi scrisori către Sfat în sec. al XVII-lea: Cronice muntene în sec. al XVII-lea*, şi *Socotelile Sibiiului în sec. al XVII-lea* în *An. Acad. Rom.* secţ ist. XXI (1899).
— *Îndreptări şi întregiri la istoria Românilor* în *An. Acad. Rom.* secţ. ist. XXVI (1904—5).
— *Armenii şi Românii: o paralelă istorică* în *An. Acad. Rom.* secţ. ist. XXXVI (1913—4).
— *Câteva ştiri despre comerţul nostru în sec. al XVII—XVIII-lea* în *An. Acad. Rom.* secţ. ist. XXXVII (1915).

www.dacoromanica.ro

Iorga N., *Einiges Allgemeines über den siebenbürgisch-deutschen Einfluss auf das rumänische Volk in älterer Zeit* în revista săsească *Die Karpathen*. II. Braşov, 1909, Nr. 9, pp. 262—5.
— *Istoria statelor balcanice în epoca modernă*. Vălenii de Munte, 1913 în 8°.
— *Constantin Vodă Brâncoveanu. Viaţa şi domnia lui*. Vălenii de Munte, 1914 în 8°.
— *Istoria comerţului românesc I, (până la 1700)*. Vălenii de Munte, 1915 în 8°.
— *Carpaţii în luptele dintre Români şi Unguri* în *An. Acad. Rom.* secţ. ist. XXXVII (1915).
— *Originea şi sensul direcţiilor politice în trecutul ţerilor noastre* în *An. Acad. Rom.* sect. ist. XXXVIII (1916).

Jakab E., *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez*. I—II, Budapesta, 1885—1888 în 8°.
Jickeli Fr. O., *Der Handel der Siebenbürger Sachsen in seiner geschichtlichen Entwickelung* în *Archiv für siebenbürgische Landeskunde*. XXXIX ¹. Sibiiu, 1913 în 8°.
Jireček C., *A bolgárok története*. Becicherecul-mare, 1889 în 8°.
— *Das Fürstentum Bulgarien*. Praga, 1891 în 8°
— *Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.—15. Jahrhunderts*. I—III, în *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaft*, historische Klasse LVI, LVIII. Viena, 1912, 1914 în 4°.
Jung J., *Zur Geschichte der Pässe Siebenbürgens* în *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichte*. IV, Ergänzungsband. Viena, 1893 în 8°.

Kaindl R. F., *Geschichte der Deutschen in Karpathenländern*. II, Gotha, 1907 în 8°.
Karácsonyi I., *A székelyek eredete*. Ed. Acad. maghiare. Budapesta, 1905 în 8°.
— *Kik voltak s mikor jöttek hazánkba a böszörmények vagy izmaelitáik?* Ed. Acad. maghiare. Budapesta, 1913.
Károlyi T., Gróf şi Géresi K., *Gróf Károlyi család oklevéltára*. IV, Budapesta, 1885 în 8°.
Kemény I., *Notiţia hist. dipl. archivii capituli albensis*. I, Sibiiu, 1836.
Kemény I. & Kovács I., *Erdélyország történeti adatok*. I—III, Cluj, 1855 până 1858 în 8°.
Kis B., *Az erdélyi szászság multja vagyoni önkormány:ára vonatkozólag*. Bălgrad (Alba-Iulia), 1900 în 8°.
Kolozsvári S. şi Óvári K., *Corpus statutorum Hungariae municipalium*. I. Ed. Acad. maghiare. Budapesta, 1885 în 8°.
— *Magyar Törvénytár: 1540—1848. évi erdélyi törvények*. Budapesta, 1900 în 8°.
Kraus Gh., *Siebenbürgische Chroniken*. I—II, în *Fontes rerum austriacarum, Scriptores*, III—IV, Viena, 1862, 1864 în 8°.
Kurz A., *Portretul lui Mihai Viteazul* în *Magazinul istoric pentru Dacia*. II, Bucureşti, 1846.

Lăpădatu Alex., *Vlad Vodă Călugărul*. Monografia istorică. Bucureşti, 1903 în 8°.
Radu cel Frumos în *Transilvania* (revistă). CXXXIII, Sibiiu, 1902 în 8°.
— *Pater Ianos* în *Prinos lui D. A. Sturdza*. Bucureşti, 1903 în 8°.

www.dacoromanica.ro

Lăpădatu Alex., *Recensie asupra cărții lui St. Nicolaescu, Documente slavo-române din sec. XV—XVI-lea.* (Extras din *Convorbiri literare.*) București, 1907 în 8°.

— *Din posesiunile Domnilor Țării Românești în Ardeal: Vințul și Vulperul* în *Buletinul comisiunii mon. istorice.* I, București, 1909 în 4°.

— *Două cetăți românești: Poienari și Dâmbovița* în *Buletinul comisiunii monumentelor istorice.* II, București, 1910 în 4°.

— *Cercetări istorice cu privire la meșterii de biserici din Țara-Românească* în *Buletinul com. mon. istorice.* IV, București, 1912 în 4°.

Luceafărul (revistă). Sibiiu, 1912 în 4°.

***Magazinul** istoric pentru Dacia.* III, V, București, 1846—48 în 8°.

Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. II, IV, V, VII (revistă). Budapesta, 1895, 1897—1900 în 8°.

Magyar Történelmi Tár (revistă). Budapesta, 1857, 1873 în 8°.

Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc din 1649.* Ed. Acad. rom., publ. de Grigore Crețu. București, 1900 în 8°.

Meteș Șt., *Cronica popii Vasilie din Scheii Brașovului* în *Drum drept* (revistă). I, Vălenii de Munte, 1913 în 8°.

— *Șerban Cantacuzino în biserica românească din Ardeal.* Vălenii de Munte, 1915 în 12°.

— *Contribuții nouă privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova* în *An. Acad. rom.* secț. ist. XXXIX, în 4°.

— *Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Ardeal și Ungaria.* I (până la 1700). Arad, 1918 în 8°.

— *Domni și boieri din Țara Românească cu moșii în comitatul Hunedoarei în veacul al XVI-lea* în ziarul *Curierul Hunedoarei.* I. Deva, 1919, Nr. 3—4.

Miklosich Fr., *Monumenta Serbica.* Viena, 1858

Mitilineu M., *Colecțiune de tractatele și convențiunile României cu puterile streine.* București, 1874.

Moisil C., *Despre monetele românești* în *Convorbiri literare.* XL (1906), XLII (1908), XLIII (1909).

Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae, I—XXI, Budapesta, 1875 până 1899 în 8°.

Monumenta Hungariae Historica, Scriptores. XIV, XV, XXV, XXIX, Budapesta, în 8°.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. XVIII. Agram, 1887 în 8°.

Moruzi I., *Spicuiri istorice și fondarea orașului Ploiești.*

***Neamul** Românesc literar* (revistă). Vălenii de Munte, 1910, 1912 în 8°.

Nicolaescu Șt., *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării-Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. al* XV—XVI-lea. București, 1905 în 8°.

Nistor I., *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV., XV. und XVI. Jahrhundert.* Gotha, 1911 în 8°.

— *Handel und Wandel in der Moldau bis zum Ende des 16. Jahrhunderts.* Cernăuți, 1912 în 8°.

www.dacoromanica.ro

Odobescu Alex, *Câteva ore la Snagov* în *Opere complete.* III, ed. Minerva. Bucureşti, 1908 în 8°.

Onciul D., *Titlul lui Mircea cel Bătrân* în *Convorbiri literare.* XXXV—VII. Bucureşti, 1901—3.

Papiu Ilarianu Alex., *Tesaur de monumente istorice pentru România.* I—III. Bucureşti, 1864 f. în 4°.

Pascanu M., *Două mercenari în studiul dreptului.* Bucureşti, 1908 în 8°.

Puşcariu I., *Cetatea Neamţului dela podul Dâmboviţei în Muscel* în *An. Acad. Rom.*, secţ. ist. XXX (1907—8).

— *Fragmente istorice despre boierii din Ţara-Făgăraşului.* Sibiiu, 1907 în 8°.

Paul (de Alèp, diacon), *Calatoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Ţările române, în 1653—9.* Ed. E. Cioran. Bucureşti, 1900 în 8°.

Pessiacov A., *Acte şi notiţe istorice.* Craiova, 1908.

Petko B., *Kapisztrán János levelezése a magyarokkal (1444—1456).* Budapesta, 1901.

Peyssonel, *Traité sur le comerce de la Mer Noire.* II. Paris, 1787.

Quellen *zur Geschichte der Stadt Kronstadt.* I—VI. Braşov, 1886—1915 în 8°.

Rechnungen *aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation.* I. Sibiiu 1880 în 8°.

Revista pentru istorie, archeologie şi filologie. Bucureşti, 1883, 1909 în 4°.

Revista Tinerimei române. Bucureşti, 1889, 1902 în 8°.

Revista teologică. V, Sibiiu, 1911 în 8°.

Revista istorică. I. Vălenii de Munte, 1915 în 8°.

Russo D., *Elenismul în România. Epoca bizantină şi fanariotă.* Bucureşti, 1912 în 8°.

Sârbu I., *Die auswärtigen Beziehungen des Mateiu Vodă Basarabas.* Lipsca, 1899 în 8°.

Schachmann H, *Petru Cercel* în *Convorbiri literare.* XXXVI (1902).

Schiltberger I., *Reise aus München in Europa, Asien und Afrika von 1394—1427.* ed. Neumann, München, 1859.

Stinghe St., *Istoria besearecei din Scheaiul Braşovului.* Braşov, 1899 în 8°.

— *Documente privitoare la trecutul Românilor din Şchei.* I (1700—1783). Braşov, 1901 în 8°.

Ştefulescu Alex, *Gorjul istoric şi pitoresc.* Târgu-Jiu, 1904 în 8°.

— *Istoria Targu-Jiului.* Târgu-Jiu, 1906 în 8°.

— *Documente slavo-române din Gorj.* Târgu-Jiu, 1908 în 8°.

— *Mănăstirea Tismana.* Bucureşti, 1909 în 8°.

Sturdza D. A., *Portretele Domnilor români* în *An. Acad. Rom.* VII (1874), seria I.

— *Memoriu asupra numismaticei româneşti* în *An. Acad. Rom.* X. (1878), VIII (1888), seria II.

Sturdza D. A. şi Golescu Vartic C., *Acte relative la istoria renaşterei României.* I, Bucureşti, 1900 în 8°.

Szabó K., *Székely oklevéltár.* III, V, Cluj, 1890, 1896 în 8°.

Szádeczky B., *I. Apafi Mihály fejedelem udvartartása. Bornemissza Anna gazdasági naplója (1667—1690),* I, Budapesta, 1911 în 8°.

www.dacoromanica.ro

Szádeczky L., *Erdély és Mihály Vajda története.* (1595–1600). Timişoara, 1893 în 8°.
Századok (revistă), Budapesta, 1912 în 8°.
Szilágyi Alex., *I. Rákoczy György és a Porta.* Budapesta, 1888 în 8°.
— *Transsylvania et bellum boreo-orientale (= Erdély és az északkeleti háboru), Acta et documenta 1648—1655.* I, Budapesta, 1890, în 8°.

Takáts Alex., *Rajzok a török világból.* I—III, ed. Academiei maghiare. Budapesta, 1915—17 în 8°.
Teutsch G. D., *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk.* I, Braşov, 1899 în 8°.
Thalloczy I., *Mantovai követjárás Budán 1395-ben.* Ed. Academiei maghiare. Budapesta, 1905 în 8°.
Thúry I., *Török történetirók.* I, Budapesta, 1893 în 8°.
Tocilescu Gr., *Raport despre câteva mănastiri, schituri şi biserici din ţara* în *An. Acad. rom.* VII, (1888).
— *Curtea de Argeş.* Bucureşti, 1890.
— *Cetatea Bucureşti sau Cetatea Dâmboviţei* în *Revista Tinerimei Române.* Bucureşti, 1898 în 4°.
Történelmi Tár (revistă). Budapesta, 1894, 1911 în 8°.
Török-Magyarkori Államokmánytár. VI—IX, Budapesta, în 8°.
Transilvania (revista Asociaţiunii ardelene). V, Sibiiu, 1874 în 8°.

Urechia V. A., *Codex Bandinus* în *An. Acad. Rom.* XVI (1894), seria a II-a.

Veress A., *Fontes rerum Transylvanicarum.* III—IV. Budapesta, 1913—14 în 8°.
Viaţa românească (revistă). Iaşi, 1911—12 în 8°.

Xenopol A. D., *Istoria Românilor în Dacia Traiană.* I, III, Iaşi, 1888, 1890 în 8°.

Zagoriţ Gh., *Trecătorile Teleajenului în Anuarul de geografie şi antropogeografie.* III. Bucureşti, 1911—12 în 8°.
— *Târguri şi oraşe între Buzău, Târgovişte şi Bucureşti.* Bucureşti, 1915.
Zimmermann Fr., Werner K. şi Müller G., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.* I—III, Sibiiu, 1892—1902 în 8°.
Zolnai (Gh)-Szamota I., *Magyar oklevéltár szótár.* Budapesta, 1906 în 8°.

www.dacoromanica.ro

Tabla numelor geografice și istorice.[1]

A.

Aachner (oraș) v. postav.
Abra (Gheorghe n.[2]), 192.
Abrud, 160 n. 3.
Agafon (egumen la mănăstirea Vodița), 61.
Adrianopol, 193.
Afumați (fabrică de postav), 175 n. 5.
Agem v. Persia.
Aiud, 47, 108 n. 2, 136 n. 6, 139, 144 n. 1, 145, 157, 208.
Alba-Iulia (Bălgrad), 100, 128, 137, 142, 144—45, 157—58, 166, 172, 207 n. 2, 209.
Albaș (n.), 16.
Albert (rege al Ungariei), 67, 71.
Albeț (Dumitru), 201 3.
Albu (n.), 16, 23, 99 (vornic), 67 (vistiernic), 108.
Aldea (n.), 14, 124.
Allep (Paul de), 29.
Alexe (n.), 105, (Alexi) 99.
Alexandru (cel Mare), 27, (Basarab) 44, 45 n. 5, (cel Bun) 68, (Aldea, Domn muntean) 66—68, (Țar bulgar) 62, 218, (Lăpușneanu) 97 n. 2, 131, 135, 222, (III-lea Domn muntean) 139, (cel Rău, Domn muntean) 17, 25, (Domn muntean, sec. 17), 213.
Alibeg, 91.
Alsó (Ioan), 176.
Amhad (aga), 160 n. 3.
Amlaș (ducat), 49, 55, 63, 75, 77.
Ana, 122.
Anastasie (vistiernic), 174.
Anca, 100, 105.
Andreiu (II-lea rege al Ungariei 29, 40, 42 n. 2, (pârgar în Brașov) 106, 179, (jude în Râjnov) 69 (n.), 23, 32, 105 6.
Anghel, 92 n. 6.
Anglia (n. din —), 143 n. 7.
Antim Ivireanul (Mitropolitul muntean), 190.
Antonie (din Popești, Domn muntean), 188, 200, (cămăraș) 68, 69, (aurar) 123, (n. din Râmnic), 209.
Apafi (Mihail I, Principele Ardealului), 43 n. 1, 171—76.
Apor (Ladislau, Voievodul Ardealului), 44, (tezaurar) 209.
Arca (Olteanul), 131.
Ardealul *(se află aproape pe fiecare pagină)*.
Argeș (râu), 21, (târg) 43, 66, 105, 109, 158, (cetate) 41, (biserica dela Curtea) 41, 222, 224 și n. 4.
Arghiropulos (cântăreț grec), 57.

[1]) Numerii *cursivi* arată că la paginile respective numele a fost tipărit greșit.
[2]) n = negustor, dar foarte adeseori și numai cărăuș.

www.dacoromanica.ro

Arghiș (sat în județul Șimleu-Sălaj), 84.
Armeni, 199, 202, 208, 224 n. 2, (negustori), 128, 172 73, 176 n. 4, 195, 201 n. 3, 209 și n. 4, 213.
Aron (pretendent în Moldova), 132.
Arvanitochori (l. Târnova), 206, 207.
Asan (țar bulgar), 39 n. 3.
Ascenus (Burul, țar bulgar), 42 n. 2.
Atanasie (episcop de Buzău), 132, (episcop unit în Ardeal) 209.
Atones (n), 208.
Austria, 46 n. 4, 184, 196 n. 2.
Avrig (sat), 127.
Aylda (n.), 104.
Azia, 211.

B.

Badea (stolnic), 146 (n.), 23, 32, 105.
Badiul (n.), 117 n. 12.
Baksich (episcop de Adrianopol), 21, 28, 32.
Balaș (n.), 105.
Balașa (n.), 171, (Emeric, voievodul Ardealului) 132, (soția lui Constantin Vodă Șerban) 169.
Balea, 122, (paharnic) 83.
Băleanu (Gheorghe, fost mare Ban), 170.
Băleni (sat), 170.
Bălgrad v. Alba-Iulia.
Balint (n.), 105.
Balta (Bistrețului), 24, (Albă) 24.
Bandinus (episcop), *14* și n. *5*.
Banat, 25 26, 136, 177.
Banfi-Hunyad v. *Huedin*.
Bărbat (frate lui Litovoiu-Vodă), 41, (hoț) 89.
Barbu (Banul), 58 n. 1, 95 n. 3, (pârcălab), 197 n. 8.
Bârca, 123.
Bârcan (mare vistiernic), 146.
Bârsa (țara —), 40, 50, 66 67, 74—75, 77, 91, 114 15, 137, 163.
Basarab (I-iul, Domn muntean), 41, (II-lea Laiotă, Domn muntean) 16, 21, 76, 81—85, 113 n. 5, (III-lea cel Tinăr) 85—88.
Bașotă (Costin), 151.
Bassa (n), 16.
Báthory (Ștefan, voievod al Ardealului), 86, 88—89, 91—92, 132, (Ștefan, prinț al Ardealului) 43, 128, 139 n. 4, 141 n. 2, 143, 151, (Cristofor, prinț al Ardealului) 140 41, (Sigismund, prinț al Ardealului) 141, 143—45, 153, (Gavril, prinț al Ardealului) 153, 154, 156.
Bavaria, 137 n. 2, 222.
Beanghiia (Todoran din Șcheii Brașovului), 201.
Béla (IV-lea, rege al Ungariei) 39—40.
Belaham (Benedict, preot), 33.
Béldi (Coloman), 156, (Pavel) 215 n. 1.
Belgrad (oraș în Serbia), 26.
Belt (n.), 23.
Benedic (n.), 23, *98*.
Benkner (Ioan, jude al Brașovului), 109 n. 2, 111, 121, 130, 149 (n.), 104, 122.
Benningh (Gebhard, clopotar în Danzig), 188.
Berca (mănăstire), 192 n. 11.
Besembav (sat), 179.

www.dacoromanica.ro

Bethlen (Gavril, prinț al Ardealului), 153, 155 58, (Francisc) 164.
Bialis (Alexandru), 180, (Francisc, căpitan) 180.
Biro (Samuil), 209 n. 1.
Biseni, 42 n. 2.
Bistrița (oraș în Ardeal), 30 n. 2, 47, 110 n. 1, 145, 146, 150 51, 160, 169 n. 7, 212, 222, (mănăstire în Oltenia) 61, 113, 223.
Blatnița, 24.
Blium (Hanăș), *99*, 123.
Bocârnea (munte), 15.
Bocignoli (Mihail, ragusan), 28.
Bod (sat), 62.
Bogdan (III Orbul, Domnul Moldovei), 109, 110, 112 (n), 23, (Ioan, istoric) 9 10, 35, 75.
Boghici (Ion), 183.
Boghina (Toader), 183.
Boghișici (Racați), 72.
Bohemia, 51 n. 4.
Boier (István), 162.
Boița (n.), 105, (sat), 110.
Boldor, 137 n. 6.
Bolea (n.), 23.
Bolovan (n.), 23.
Bongar (Ioan, călător frances), 28, 127 n. 4.
Bonțila (n.), 32.
Bornemissa (Ioan, castelan de Buda), 200.
Borsoș (Toma, sol), 105.
Bosinovici (n.), 72.
Bosnia, 45 n. 4.
Bota (n.), 18.
Boul (Ban), 159.
Brăila (port și piață comercială), 12, 13, 15—16, 19, 23, 35, 43 45, 51, 64, 66, 72, 90, 102, 147 (raia), 13.
Bran (pas), 12, 16 17, 44, (cetate), 17—18 și n. 1, 46, 52 n. 2, 60, 64, 82, 92, 99, 100 01, 122 25, (vamă) 17, 43 n. 1, 52, 65, 71, 78—79, 82, 90, (n.) 19, 32.
Brâncoveanu (Constantin, Domn muntean), 8, 37, 153, 177 93, 199 200, 203—5, 215, 223 24 n. 1, 225, (Preda) 164 n. 2, 168.
Branta (n.), 23.
„Brasche" (Petru, n.), 23.
Brașov — *se află aproape pe fiecare pagină* vezi și Șcheiul Brașovului.
Bratocea (pas), 12, 15.
Bratul (popa din Rășinari), 108 (n.), 32, 105.
Brețcu (târg), 45.
Brid (Hanăș), 123.
Brusa, 193.
Brutus (I. M., istoric ungur), 74.
Bucium (sat), 215 n. 2.
Buco (n.), 14.
Bucur (n.), 14, 83, (Gheorghe din Șcheiu), 200 n. 3.
București, 19 21, 72 n. 4, 82 83, 109, 117, 143, 147, 156 58, 160 n. 2, 172, 186, 192 n. 11, 197, 200, 202, 204, 223, 226 n. 1.
Buda (=Budim, oraș), 47, 78, 84, 100, 121, 212 (n.), 22 23.
Budaker (Gaspar, jude al Bistriței), 149.
Budila (sat), 95.
Buicești (Sara), 215 n. 1.
Bulgaria, Bulgari, 20, 23, 30, 33,

www.dacoromanica.ro

41, 43, 45, 98 n. 5, 125 n. 7, 128 n. 5, 199 n. 2.
Bulz (Radul), 204.
Bunea (Copilul), 187 n. 1, (boier), 215 n. 1.
Bungard (sat), 198.
Buți (plaiu și tabla lor), 15.
Buza (n.), 22.
Buzău (oraș), 12—13, 19, 66, 76, 117 n. 12, 124 n. 2, 143, 145, (județ) 44, 48, 66, (pas) 12, (râu) 12.
Buzescu (Stroie), 224.
„Byls", 93.

C.

Caffa (oraș în Crimeia), 56, 76.
Căineni (sat și vamă), 22, 97, 182, 193,
Caira (n.), 23.
Calafat, 25, (vamă), 24.
Caloian, 87, 105.
Călugăreni (sat), 21.
Călugărul (boier), 135.
Câmpina (sat), 16, 174 n. 1, 185, 204 5, (vameși), 203.
Câmpul-Pânii, 87.
Câmpulung (târg și vamă), 18 20, 29, 30 n. 2, 31—33, 45 46, 50, 62, 66, 104, 109, 114, 161, 168, 179—80, 201 n. 3, 214.
Candia, 13.
Cândia (n.), 105.
Cantacuzino (Constantin, stolnic), 209 n. 1. (Șerban-Vodă), 34 n. 2, 174—76, 198, 200, 215, 218, (Toma), 192 n. 11, (Constantin, postelnic), 169 n. 4. (Mateiu), 175. (Gheorghe), 198.
Capistran (Ioan), *73 n. 5*
Capotă, 88, 91.
Carabet (n.), 23.
Caracal (târg), 197 n. 8.
Caransebeș (târg în Banat), 26, 136, 139, 140—41 n. 2, 194 n. 4, 212.
Carpați (munți), 11, 26, 29, 39—40.
Cârstea (n.), 16, 105, (din Râjnov), 62.
Cașiu (n.), 105.
Cașovia (oraș în Ceho-Slovacia), 56.
Castaldo (guvernatorul Ardealului), 131—32.
Caterina (județeasa Brașovului), 164, 170.
„Cattan" (ducele Tatarilor), *3 n. 1*, 39.
Cazan (vornic), 87.
Cazimir (Ioan, n.), 209.
Cehia (= Boemia) v. postav.
Celebi (n. turc), 157.
Celei (pescărie), 25, 41.
Celestin (argintar), 116.
Cernat, 83, (n.), 16.
Cerneți (oraș), 177.
Cetatea Albă (= Akkerman), 15, 39.
Cetatea de Baltă (târg), 97, 110, 139, 212.
Cetatea de Piatră, 145.
Chalcocondyles (L., istoric bizantin), 13.
Chalgyn (n.), 105.
Cherepovich (Elena, soția lui Petru Vodă), 137.
Chiajna (Doamna lui Mihnea Ciobanul), 130.
Chilia, 14 15, 39, 47, 56, 73, 128 n. 5, 193, 207 n. 3.

www.dacoromanica.ro

Chioajde (sat în jud. Prahova), 182.
Chiprovaț (oraș), 30, 172 n. 6.
Chiproviceni (negustori), 202.
Chirca, 96, (Negru, n.), 105.
Chitida (sat), 194 n. 4.
Chizdî-Vașarhei (târg în Secuime), 208.
Ciceu (cetate românească), 110 n. 1.
Cincul mare (sat), 179.
Ciuc (ținut), 127 n. 1, 157 n. 3, 169
Ciurcul (Dumitru), 204,
Cluj, 47, 56 n. 2, 114, 129, 135, 140, 151, 154, 160 n. 2, 173, 212.
Codlea (sat), 60, 173.
Cohalm (târg), 68, 139, 145.
Coie (boier, n.), 92 n. 1.
Colțea (n.), 23.
Coman (Ocneanul n.), 209, (Cucurig n.) 32.
Comani (baltă), 24.
Comarnic (sat), 16, 205.
Conradt (Elias, sas), 144 (comite), 40.
Constantin (Șerban Vodă) 164, n. 2, 168—9, (n.) 13, 19, 73, 156.
Constantinopol, 13, 20, 24 n. 1, 26, 28, 39, 57, 87, 99, 134, 157 n. 2, 159 n. 5, 160, 163 n. 2, 164, 166 n. 4, 172, 174, 182, 193, 207, 211, 213, 222 n. 2, 224 25.
Copaciu (n.), 13.
Corabia, 25.
Coresi (tipograf), 151.
Coriț (boier, n.), 92 n. 1.
Corna (n.), 22, 105.
Cornățel (sat), 21 n. 2.
Cosan (n.), 105.
Costafan (n.), 13.
Costea (din Târgoviște), 99 (lui Manea), 121, 212, (Hitlen) 134 (n.) 16, 105.
Cotroceni (mănăstire), 175.
Cozia (mănăstire), 22, 55, 57, 91, 96.
Cotmeana (mănăstire) 55.
Craiova (oraș) 24—25.
Craioveștii, 113, 115.
Cristian (sat), 60, 62.
Crewcze (Martin iunior), 104.
Crimeia, 56 n. 2.
Criș (munții —lui), 197.
Cristea (n.), 32, 105, (clucer), 162 n. 6, (vătaf), 174.
Cristian (pârcălab), 83, (popa săs. din Vulcan), 33 (n.) 22, 32, 129.
Cristofor (bănarul italian al lui I. Hunyadi), 70.
Croația (Românii din —), 138 n, 7.
Crus (= Kraus, pârgar), 50.
Cumania, Cumani, 15, 29, 41.
Curtis (Stephu), 207.
„Czeresch" (Luca), 103—4.
„Czhelyen (casapbasa), 173.

D.

Dabija (Istrate, Domn al Moldovei), 164 n. 2, *171.*
Daia (mănăstire), 198.
Dâmbovița (rîu), 18, 20, (cetate) 18 și n. 3, 29, 64, 170.
Dan (II., Domn muntean) 18, 24—25, 50, 61 66, 68—69, 81, 216, (pretendent) 74, 76 .77 (n.) 105, 129, 201.
Danciul (pârcălab) 109, (pretendent) 107 (n.), 124, (armaș) 140 n. 2.

www.dacoromanica.ro

Dancu (n.) 105.
Danzig 188 şi n. 4, 189.
Dârstor v. Silistra *65.*
Datalmir (n.) 105 n. 1.
Datibai (Cristu n.) 207.
Datul (n.) 13, 23.
David (n.) 32.
Debreczeny (Toma) 158.
Debreţin (oraş în Ungaria) 188, 195.
Densuşianu N. 8.
Despina (Milița, Doamnă), 116, 118.
Dia (n.) 105.
Diicul (mare spătar) 165.
Dimitra (n.) 105, (băcănească în Câmpulung) 179, (n. în Bucureşti) 202.
Dimitran (n.) 16.
Dimitrie (principele Tatarilor) 45 n. 3 (n.) 16, 23, 32, 117 n. 12.
Dindar (Toader, secretar al lui Brâncoveanu Vodă) 182.
Dionisie (egumen la Câmpulung) 167.
Dobó (Ştefan, Voievod al Ardealului) 136.
Dobolč (târg în Croaţia) 138 n. 7.
Dobra (n.) 19, 23, (Anghel n.) 209.
Dobre (n.) 170.
Dobromir (n.) *15,* 19, 117 n. 4.
Dobrotă (n.) 23, 105.
Domocuş (n.) 14.
Dosofteiu (Mitropolitul Moldovei) 198.
Drag (Gheorghe, jude) 201, 204.
Dragfy (Bartolomeiu, Voievod al Ardealului 92.
Drăgan (n.) 20.
Drăghia (n.) 13.
Drăghici (vornic) 123, (Tătarul) 130, (spătar) 185, 188, 192, (boier) 58 n. 1.
Dragoie (n.) 20.
Dragomir (părcălab de Dâmboviţa) 46, (al lui Manea) 83, 87, (Udriște, vornic) 94, (vistiernic) 112, (vornic) 163, 166, (ţeran din satul Chioajde) 182 (n.), 13, 23, 32, 105.
Dragoslavele 18, 30, 45, 51, 123, 179, 186.
Dragota (de Argeş) 96 (n.), 13, 86, 105.
Dragoş (n.) 32, *96.*
Dragulin (ţeran din Chioajde) 182.
Drăguş (sat) 179.
Drajna (sat, vamă) 95, (vale) 15.
Dralea 123.
Draot (judele Braşovului) 166.
Dridih (sat) 21 n. 2, 112 n. 2.
Dubrovnic v. Raguza.
Duca (Gheorghe Vodă) 17, 19, 173—74, 188, 193, 215 (n.), 81, 105, 206, 209.
Dumitra (n.) 13.
Dumitru 76, 82, 84, 106, 117, (al lui Volata) 93, (Popii) 178, (fiul lui Dragotă, n.) 105, (ban) 131.
Dunăre 13, 14 15, 19, 36, 40—41, 44, 49, 56, 61, 65, 90, 102, 104 n. 5, 106, 156, 211, (vad) 12, 20 21, 23 24, 26 27, 30, 33, 35, 45—46, 53, 57 58, 64, 83, 97, 130 n. 6.
Duşan Şt. (ţar sârbesc) 14 n. 5, 45 n. 4.

www.dacoromanica.ro

E.

Efrem (diac) 151.
Ecaterina (Doamna) 139 n. 1.
Eftimie (Mitropolit muntean) 149.
Endescu (Nicolae, director) 188 n. 4.
Elina (Doamna lui Mateiu Basarab) 164, 222.
Elisabeta (fiica lui Alexandru Basarab) 45 n. 2.
Eötvös (Mihail, jude brașovean) 161.
Eperjes (oraș) 212.
Eradoll (postelnic) 140 n. 2.
Érsekujvár (oraș în com. Nyitra, Cehoslovăcia) 171.
Europa 36, 217—18.
Evrei 202, (negustori) 37, 99, 141, 142 43, 157 n. 2, 173, 176 n. 4, 195, 201, 213, (vameși) 21, 170,

F.

Făgăraș (țara) 44, 49, 55, 68, 77, 157 n. 3, (ducat) 45, 63, (târg) 55, 69, 82, 109 n. 2, 146, 156 57, 160, 170—71, 174, 175, 184, 186 n. 7, 208, 212.
Fătoică (n.), 105.
Fedeleșcioiu (mănăstire), 148.
Feldioara (cetate), 29, 77.
Femiano (n. grec), 71 n. 7.
Feleac (sat), 114 n. 2, 197.
Ferdinand (rege al Ungariei), 52 n. 1, 121—22, 131 34.
Filip (n.), 14, („pictor") 223.
Filipescu (Constantin, Căpitanul), 182, (Rada, soția sa) 179, 182, (Mateiu) 192.
Finta (sat), 164.
Fischer (Conrad și Ioan), 56.
Filipopol, 208.
„Flandri", 5.
Flesser (Ioan), 116.
Floci (târg), 19, 66, 90.
Florea (n.), 32, 105, 201, (Palcu n.) 209.
Florența (negustori din), 112.
Florești (sat), 21.
Fodor (Daniel, meșter), 190.
Forro (nobil de Haporton), 122, (Nicolae) 150.
Francisc (medic sas), 98 n. 4.
Frâncu, 80, 105.
Frățilă (n), 16, 105.
Fronius (familie), 167 68.
Fuste (Bucur), 204.

G.

Galați, 128 n. 5.
Galiția, 14.
Ganosdan (n.), 13.
Gașpar (n.), 32, (argintar) 75, (măcelar) 75, (subjude în Brașov) 76.
Genova, Genovezi, 27, 56 n. 2.
Genune (vad și vamă), 22, 55, 96.
Geoagiul de jos, (sat), 100, 116.
Gereb (Petru), 75, 78.
„Geporen" (n.), *13.*
Gerg (n.), 23, 105.
Germania, 10, 56, 147 48.
Geți, 27.
Gheorghe (Ștefan, Domnul Moldovei), 164 n. 2, (fost jude în Brașov) 75, (jude în Brașov) 179—80, (cărătașul) 191, (din Giurgiu, n.) 209, (pictorul) 130 n. 2, (protopopul Hunedoarei), 196, (Cucul n.) 209, (Șcheaul, gociman) 201, (meșter) 192 n. 11,

www.dacoromanica.ro

(din Filipopol, n.) 207. (Hagiul, n.) 207.
Ghenadie (Mitropolit în Ardeal), 150, 159, 197.
Gherendy (Nicolae, tesaurar), 121.
Gherghe (fiul lui Anghel, n.), 105, (vraciul) 126, (vătaful, n.) 73, 202.
Gherghina (pârcălab de Poienari), 96—97, 100 (n.) 32, 105.
Gherghița (târg), 15 *17*, 66, 89, 104, 156.
Gheorghiu (n.), 20, 105.
Gheța (spătar), 120 n. 9.
Ghica (Grigorie, Domn muntean), 171, 197, 226.
Ghiertan (târg), 139, 145.
Ghidici (sat), 178.
Ghimbav (sat), 62.
Ghinea (staroste), 174.
Ghiurcu (hagi), 209 n. 1.
Ghiurgea, 113.
Ghiiuriu (Ciolac din Sibiiu), 194 n. 4.
Giliatti Marco (n.), 128.
„Girka" (— Chirca? n.), 91 n. 3.
Giurcău (vameș), 79.
Giurgiu (oraș), 20—21, 43, 45, 65, 71, 143, (n.), 124 n. 2.
Glavacioc (mănăstire), 17.
Glogova (sat), 88.
Goița (n.), 23.
Gogoasă (n.), 105.
Golescu (Radu, postelnic), 191, (Albu) 224.
Golești (sat), 187 n. 4.
Golta (n.), 32.
Gonțea (n.), 32, 123.
„Gorgo" (medic), 180.
Govora (mănăstire), 23.
Graf (Mihail), 167.
Graz, 201 n. 4.
Grecia 41, 45 n. 4.
Greci (negustori), 20, 37, 57, 79, 83, 126—29, 136, 139—42, 154, 156—58, 172—73, 176 n. 4, 195, 199 și n. 2, 206—10, 211—13.
Grett (Simion), 104.
Grid (Vasiu și Ioan), 204.
Groman (Ioan), 103.
Gromo (G., italian), 128.
Groza (n.), 105, 171.
Gura Motrului (sat), 188.
Gurghiu, 157 n. 3.

H.

Hacicu (armean), 99.
Hagymásy (Nicolae, vicevoievodul Ardealului), 93.
Hajdu (Gheorghe), 160.
Halici, 13.
Hanăș (n.), 32, 72—73, 114, 159 n. 4, (meșter de arcuri) 69 n. 2, (cojocar) 120, (lăcătuș) 179, (meșter de clopote), 55, 187 n. 4.
Hârman (sat), 62.
Hârsean (Stoica), 71.
Hârțău (sat), 171.
Hârșu, 120.
Hațeg (țara), 25, 41, 49, 131, (târg) 25, 41, 48, 209, 212.
Hecht (Nicolae din Baia), 31 n. 2.
Heissler (general), 181 n. 4.
Helias (n.), 20, 105.
Hegyes (Andrei, cronicar), 34 n. 2,
Hetcăl (Gheorghe, jude în Brașov), 187.
Hirscher (Luca, jude în Brașov), 34 n. 2, 149, (Gheorghe) 103, (Iacob) 124.

www.dacoromanica.ro

Hoch (Petru), 108.
Hodoș (mănăstire), 196.
Hoppendey (Ioan), 65.
Horea, 82.
Hrizea (banul), 168.
Huiedin, 173.
Hunedoara (târg), 157, 209.
Hunyady (Ioan), 32, 59, 67, 70 71, 73 74, 217.
Hurez (mănăstire), 169, 187, 189 n. 8, 223.
Husein (ceauș), *143*, (aga), 201 n. 3.
Huszár (Ioan), 88 89.

I.

Iachint (Mitropolit de Vicina), 45 n. 5.
Iacob (din Brașov), 33, 122 (n.), 23, 32.
Iacov, 106, 192.
Iaksich (Dimitrie), *96*, 107.
Ialomița (rîu), 12 n. 1, 15 16, 19, 44, 48.
Ianăș (n.), 32, 105.
Ianachi (spătar), 162 n. 6.
Iancica (hortar), 194 n. 4.
Iangi (n.), 209.
Iani, 161, (comis), 146.
Ibraim (Cilibi, evreu vameș), 170.
Iekelius (Gheorghe, jude în Brașov), 181.
Ierg (n.), 105.
Ieronim (n.), 105.
Ierusalim, 19 n. 2, 40.
Igi (Oneș din Săcele), 93.
Ignatie (hagi), 208.
Iliaș (Domn al Moldovei), 194 n. 4.
Ilie, 82, (Rareș, Domn al Moldovei), 132.
Ioan (VIII, Impărat bizantin), 57, (medic), 137, (gelep), 194 n. 1, (n. din Poplaca), 209, („custos" la biserica din Câmpulung), 31, (postelnic) 132, (diac) 129, 151, 162, (n.), 22, 32, 105, (Augustin), 137.
Ioachim (comitele Sibiiului), 42 n. 2.
Ioanovici (Liubisa n.), 72.
Ioasaf (ieromonah), 199.
Iordache (n.), 209.
Iorga (Nicolae), 8, 10, 35, 75, 226, (staroste), 185.
Iorniș (n.), 23.
Iosif (popa, tipograf), 197.
Iova (n.), 20.
Iovan (n.), 209.
Ipriu v. pbstav., 51 n. 1, *71*.
Irimie (pecetariul), 190—91.
Iștván (pitarul), 112.
Iștvánfy (Stefan, cămăraș), 93.
Italieni (negustori), 141 42 n. 1, 149 n. 1, 213.
Iuga (n.), 23.
Iung (I. istoric), 38.
Iuon (n.), 13, 23.
Iurcovici (Maroe și Marin), 72.
Ivan (n.), 13, 23, 105, 166, 170, 204, (din Zârnești) 178, (grec), 204.
Ivancu (n.), 14.
Ivașcu (vornic), 139, 143.
Izabela, 116 n. 5, 122 n. 7, 135 37.
Jiu (rîu), 124—25.

K.

Karamanli (n. turc din Silistra), *177*.
Kendy (Francisc, voievodul Ardealului), 132, 136.
Kinizsi (Pavel Chinezul), 87.

www.dacoromanica.ro

Klingensporn (I. medic), 137 n. 2.
Kriegbaum (general), 181.
Kirscher (Hans din Câmpulung), 33.
Kraus (Gh., cronicar), 158.
Kylhaw (Ioan), 104.

L.

Laal (n.), 23.
Lacer (Constan, Sava, Dumitru, Petco, Radul, Precup, Stan și Mihai), 204.
Ladislau (n. în Făgăraș), 208, (de Oppeln, palatinul Ungariei), 45 n. 2, (Cumanul, regele Ungariei), 73, 139.
Lamboviciu (Gheorghe și Chirii din Râmnic), 194 n. 4.
Lambru (Henric, clopotar), 187, 190.
Lancrăm (sat), 115.
Lang (Moritz, clopotar în Sibiiu), 188.
Lăpădatu Alex., 10.
Lăpușneanu v. Alexandru.
Lascar (Gheorghe, cămăraș grec), 72.
Laţco (n.), 23.
Laurenţiu (comes de Câmpulung), 31.
Lebul (Gheorghe), 204.
Leca (postelnic), 154 n. 2.
Lehia v. Polonia.
Lemberg (= Liow), 14.
Lepeș (Dumitru), 45.
Lepșî (n.), 32.
Leo (Martin, preot), 33.
Leon (Domn muntean), 159.
Leopold (Împăratul Austriei), 184 și n. 4, 187, 189, 205, 208 n. 3. 210.
Leutschau (= Löcse în nordul Ungariei), 56.
Licusada (mănăstire), 14 n. 5.
Lykostomo *14* și n. *4* vezi *Chilia*.
Lipova (târg), 140, 212.
Lipsa (n.), 23.
Litovoiu (Voievod), 25, 41 42.
Litvani (negustori), 35.
Losonczy (Ladislau, vicevoievodul Ardealului), 92.
Lotru (vale), 40, 97.
„Loyss“ (n.), 13.
Loviștea (ţinut), 40.
Luca (tăbăcar), 184.
Ludevigh (Mihail), 78.
Ludovic (cel Mare, rege al Ungariei), 26, 44 48, 49, 51, 56, 114 n. 2, 122, (al II-lea rege al Ungariei), 22 n. 2, 115 16, 119 20.
Lugoj (târg), 26, 140 41 n. 2, 212.
Luther (M.), 32, 149.
Lupu (Vasile, vătaf), 166, (Ioan, negustor) 160 n. 2, (Mateiu, sârb) 172 n. 6.
Luvia v. postav.

M.

Macharini (Domenico, meșter), 160 n. 1.
Macra (n.), 105.
Mahmud (beg), 212 n. 2.
Mai (Gheorghe, argintar), 189.
Malcoci, 91.
Mănăilă, 122.
Mancăș (Hanăș, județe Brașovului), 204 n. 3.
Manea (n.), 13, 16, 32, 105, (diacon în București), 198.
Manglavit (n.), 95.

www.dacoromanica.ro

Manole (cel Bătrân), 204.
Manșul (n.), *16*, 19, 105 n. 1.
Manta 162.
Manțu (n.) 209.
Manu (Apostol) 186, 189.
Manuil (n.) 23, *105*.
Mânzea (boier) 89.
Marco (pretendent) 124 n. 7, 126, (logofăt) 146 n. 8.
Marcus (preot sas) 32.
Marea Neagră 14, 23.
Mareș (n.) 166.
Maria (regina Ungariei 47; Cristina, soția lui Sig. Bathory) 184 n. 6.
Marin (n.) 23, 32.
Marioara (din Veneția) 139 n. 1.
Martin (n.) 32, 72 73, (pârgar în Râjnov) 50.
Mateiu (n.) 99, 105–6, 209, 226, (grecul n.) 209, (Vodă Basarab) 8, 153, 159 68, 225, (al Mirelor, Mitropolit) 213.
Matiaș (rege al Ungariei) 21 22, 59, 75, 77 79, 81, 83 84, 88 90, (n.) 32, 128 n. 5.
Maurer (Mihail) 166 n. 4, (Petru, clopotar) 188.
Maximilian (arhiduce) 134, 136.
Mechel (pârgar) 69.
Mediaș (oraș) 132, 139, 141, 145, 167 n. 2, 212.
Mehmed (n. turc) 109, (beg) 113, 122.
Melenic (sat) 206 7.
Merghindeal (sat) 69 n. 4.
Miclea (n.) 23.
Miercurea (târg) 143, 194 n. 4, 212.
Mihai (Viteazul) 14, 16 17, 19 n. 4, 21, 24, 142, 144 47, 156, 169, 218–19, 226, (clopotarul) 190.
Mihail (I, Vodă muntean) 18, 52 n. 2, 60 62, (judele Brașovului) 162 n. 6, (călărarul) 168, (n.) 16, 18, 20, 22, 32, 105 6, (tăbăcar) 184.
Mihalache (n.) 182 n. 7.
Mihalcea (stolnic) 192 n. 11.
Mihalco (n.) 105.
Mihnea (cel Rău, Domn muntean) 24, 98 n. 2, 107 9, 112, 139, (II Turcitul) 143 44, 147, 150, 151, 191 n. 1, (III Mihail Vodă) 169 70, 199 (n.), 96, 105, 108, (fiul lui Constantin, n.) 20.
Mihociu (Latinețul) 72.
Mila Pretor (pictor) 145 n. 3.
Milea (sat) 199.
Milescu (Barbu, ban) 175.
Miloș v. Mircea, pretendent.
Mircea (Vodă cel Bătrân) 14, 16, 21 22, 35, 38, 42, 44, 47 63, 65 66, 69, 71, 96, 179, 215, (pretendent v. Miloș) 67, 95, 100, 107 8, *109*, 110, 113, 139, (Ciobanul) 20, 129–34, 136 37, 144, 148 (n.), 105 ,208.
Moga (boier) 135.
Mogoș 204.
Mohamed (I Sultanul) 21.
Moise (Domn muntean) 24 25, 121 22.
Moldova 14 n. 2, 15, 19 20, 27, 31, 48, 68, 77 78, 91, 94 95, 116, 124 n. 3, 128, 131, 135 36 n. 6, 139 40, 144 45, 150, 156, 160, 169, 172, 177, 181, 183, 194 n. 4, 208, 211 n. 2, 218, 222, 226.

www.dacoromanica.ro

Moldovan (Dumitru) 209.
Montecuculi (general) 181.
„Mosch“ (n.) 13.
Moscva 196.
Movilă (Vodă Gavril) 155, 159.
Muceaciu (vameș evreu) 170.
Müller (Gh.), 7.
Muntenia vezi Țara Românească
Murad (I. Sultanul), 72 n. 3.
Murăș (râul), 40.
Murăș-Oșorheiu (oraș), 133, 154, 157, 209.
Mușat (n.), 22 23, 105,
Mușcel (județ), 180.
„Muschaly“ (n.), 105.

N.

Nag (n., 22, 32, 105, (banul) 137 n. 1.
Nan (n.), 105.
Neacșu 32, 82, (Lupa, n.), 32, 104 n. 2.
Neagoe (Vodă Basarab , 110, 113 până 118, 158, 224 n. 4, 225, (din Măgureni) 101.
Neagoslav (popă în Șcheiul Brașovului), 19.
Neagu (vornic), 79 (n.), 13.
Neagul (al lui Radul), 83, (din Romos) 95 n. 3.
Nece (Petru), 196.
Neculai (Hagi), 166.
Nedoco (n.), 23.
Negru (Vasile), 104.
„Negru Vodă“, 31.
Nelva (al Oprii Floroiul), 204.
Nemeș (Ioan, Căpitan), 176.
Nemți, 30 n. 1, 179, 185, 191, 201, 219.
Nica (Hogea, n.), 180, (din Brașov) 181, (cupeț) 180 n. 3.
Nichifor (n.), 23.
Nicoară (n.), 16.
Nicola (n.), 13 14, 22 23, 94, 96, 172 n. 6.
Nicolae (n.), 23, (pârcălab de Ocna-Sibiiului) 77, (popa din Vișlea de jos) 199.
Nicolaescu (Stoica), 10.
Nicopole (vad), 23, 65, (târg) 191 n. 1, 208.
Nicu (n.), 16.
Nistru (râu), 156.
Nițu (Plapomgiul, n.), 209.
Nocrich (sat), 194 n. 4.
Nucet, (mânăstire), 200 n. 3.
Nürnberg (oraș), 222.
Nyen (= Teliu, cetate), 29.

O.

Oancea, *99*, 122,
Ocna (lângă Râmnicu-Vâlcii), 46, 209.
Oestermayer (cronicar sas), 124.
Oituz vezi *pas*.
Olt (râu), 21, 23, 25, 40—43, (vad) 22, 46, 55.
Oltenia, 25 26, 42 n. 2, 71, (banul —) 24 n. 1, 210.
Oprea (n.), 13, 16, 23, 32, 105, 108.
Oradea-Mare (= Varadin), 45 n. 2, 80, 114, 149 n. 1, 212.
Orăștie, 25 n. 2, 94, 129, 173, 209, 212.
Orații (pod), 16.
Orsa (n.), 32.
Orșova (vamă), 35, 46.
Ospitalieri (cavaleri), 40.
Otto (de Bavaria, rege al Ungariei), 44.

www.dacoromanica.ro

P.

Pano (Spiro), 207 n. 3.
Panos (Ioan), 206.
Pantazi (vel Căpitan), 204.
Papa (Nikos, n.), 207.
Papir (Matiaș), 104.
Paraischiva (n.), 208.
Pârvu (fiul lui Staico Logofătul), 96, 112, (vornic), 89.
Pascul (n. din București), 172 n. 6.
Patai (Ianăș), 72.
Pater (Ianoș), 207, (Nicolae n.), 181 n. 2.
Paul (de Alep), 29, 169, 177, 219, 222, (medic), 139.
Pavel (n.), 105, (Chinezul), 87.
Peci (oraș), *211 n. 2.*
Pécsy (medic), 175 n. 7.
Pellio (Gheorghe), 125.
Pempfflinger (Marcus, graf), 123.
Pera, 56.
Pernis v. *postav.*
Persia (=Agem), 193.
Pestényi (Mihai), 79.
Petco (gociman), 204.
Petermann, 75.
Petrașcu (Vodă cel Bun), 134 36, 144.
Petriță, 87 n. 5.
Petru (Rareș, Domn al Moldovei), 127, (II, Domn muntean), 137—39, 143, (Schiopul, Domn al Moldovei), 150—51, (III, Cercel, Domn muntean), 144, 223, (popă în târgul Băcău), 199, (medic), 109, (popă în Deva), 198, (aurar), 117 (n.), 14, 105, 122, 201.
Pitești, 63, 105, 116, 167 n. 3, 181, 200.
Piua Petrei, *19.*
Placico (Eustatie n.), 207.
Plania (Gerard, secretarul lui Carol Quintul), 28.
Plateț (baltă), 24.
Ploiești (târg), 16, 201 n. 4, 204,
Plop (vătaful), 139 n. 4.
Poiana Mărului (sat), 179.
Poienari (cetate), 109, 119 n. 10.
Poličanul (Sava n.), 208,
Polonia, 136 n. 3, 170, 208, 212 13, (negustori din), 35.
Polovraci (mănăstire), 160 n. 1.
Pongrácz (Ioan), Voievodul Ardealului), 79, 82.
Pop (Tudor), 204.
Popa (Armeanul), 105, (românesc din Șcheiul Brașovului), 6, 122, („Schirke"), 105 (n.), 21, 105.
Popescu (Radu, cronicar), 181 n. 4.
Porcești (sat), 164.
Porțile de fier, 104.
Porumbac (sat), 156.
Possevino (călugăr iezuit), 149 n. 1.
Praga, 47.
Prahova (drum), 12, 15 16, 19 n. 2, 44, (potecă), 43, (județ), 44, 48, 180, (râu), 15, (vamă), 17.
Prâvan (n.), 170.
Preda, 197 n. 8.
Predeal (pas), 186.
Prejmer (sat), 124 n. 4, 135.
Prodrom (Teodor, poet bizantin), 39.
Proica, 82.
Prol (Nicolae), 96.
Prusia (ducele din), 13.
Prut (râu), 156.

www.dacoromanica.ro

R.

Racz (Marcus), 104.
Radea (n.), 109 n. 2.
Radici (mare portar), 112.
Radislav, 105.
Radila (n), 105, (n. din Câmpulung), 32, 89, 99.
Radu (I. Domn muntean), 31, (II. Cap gol-Praznaglava), 18, 61 62, 64, (III. cel Frumos), 13, 17, 20, 78 82, 88, (IV. cel Mare), 16, 22 24, 95 101, 106 7, 199, 214, (VI. dela Afumați), 25, 118 20, 224, (VII. Paisie), 13, 118, 124 26, 129, 134, (Iliaș Vodă), 131 32, *134*, 148, (Șerban Vodă), 153 6, (Mihnea Vodă), 25, 34 n. 2, 147, 154 55, 191 n. 1, 226, (Leon Vodă), 171, 188, (n.) 13, 20 23, 32, 105, (fiul lui Manea n.), 16, (Negru), 16, („Crewcz"), 16, (Neanciu), 73, (postelnic), 132, (mare logofăt), 166, (aga), 165 n. 1, 168 n. 1, 170, (popa), 123, (județ în Câmpulung), 179, (Brașoveanul), 184, 204, (Cioară), 184.
Raguza, 26, 45 și n. 4, 57, 72, 191 n. 1, (negustori din), 14, 39 n. 3, 72, 104, 147.
Rahova (târg), 66.
Râjnov (târg, cetate). 17, 32, 60, 101, 114, 178 n. 2.
Râmnicul-Sărat, 19 20.
Râmnicul-Vâlcii, 22 23, 32, 46, 99, 106, 121, 156.
Rakoczy (Sigismund, principele Ardealului), 154, (Gheorghe I., principele Ardealului), 153, 158 60, 164 n. 2, 166 n. 4, 184 n. 6, 188 n. 4, 199, 206, 209 n. 3 4, (Gheorghe II., principele Ardealului), 161, 164 n. 2, 165, 168, 169—70, (Francisc II.), 180.
Rășinari (popa din), 6.
Rata (n.), 105.
Rat (n.), 105.
Recea (sat), 179.
Reichersdorfer (Gh., ambasador), 127.
Rener (Luca), 103 4.
Renes (sat în Vâlcea), 171.
Rétyi (capuchehaia la Constantinopol), 160.
Revel (Hanăș), 62.
Rin (rîu), 30.
Robert (Carol, regele Ungariei), 41 n. 2.
Roma, 207 8 (n), 14.
Roman (târg în Moldova), 222 n. 1, (n), 124.
Romani, 38.
Rorer (Ludovic, argintar), *116*.
Roșca (n), 32.
Roth (Christian, preot), 32 n. 4.
Rovine, 48.
Rucăr (vamă), 18 19, 45 46, 50, 52, 62, 64 66, 123, 162, 165, 168, 178 79, 183, 186 87.
Ruffus (Mihail), 125.
Ruhan, 113.
Rumelia, 193, 195.
Rusia, 174.
Ruși de Vede (târg), 21 n. 2.
Ruxandra, 109, 111, 118.

www.dacoromanica.ro

S.

Săcele, 88.
Sălişte (sat), 182.
Sâmbăta de sus şi de jos (sate), 179, 181.
Şandru (la Orlea), 204.
Sân-Mărtin (sat), 179.
Sânpietru (sat), 62.
Saraceni, 53 n. 1, 211, 213.
Sarandino (grec, boier), 71 72.
Sârbia şi Sârbi, 20, 30, 45. 220 n. 4, (negustori), 184 n. 4, 209 n. 4.
Sârbul (n.), 13.
Sarkiz, 23.
Sassebeş, 95, 140, 146, 209, 212, (Paterul din), 194 n. 4.
Săsciori (sat), 198.
Saşi *(aproape pe fiecare pagină)*, vezi şi „Flandri".
Sajó (rîu în Ungaria nordică), 39.
Sava (logofăt), 160, 162, (fratele lui Mărcuş), 105, (Stoia), 207 n.. 3, (Marcii), 204,
„Sawed" (n.), 32.
Scardona (port la Marea-Adriatică), 40 n. 6.
Scerlet (n. turc), 157.
Şcheiu, Şcheii (din Braşov), 97, 100, 125, 179, 183, 199 206, (popa din),6,124,130,154 n. 3.
Schiltberger (călător german), 13.
Schinder Celebi (tefterdar başa), 58 n. 1.
Schirmer (Ioan), 104.
Schopfels (Laurenţiu), 34 n. 2.
Schramm (Petru), *104*.
Schussman (n.), 105.
Schwarçz (Petru), 104.
Sebeshély, 25 n. 2.
Sebeşi, 163 n. 2.
Secui, 12, 39, 42 n. 2, 43, 48, 51 n. 8, 90—91, 124, 128, 136 n. 6, 139, 161 n. 2, 169, 171, 177 n. 2.
Secuieni (judeţ şi târg), 44, 66.
Şelimbăr, 140.
Semca (sulgeariul), 100.
Seneslav (Voievod), 41 42.
Sepsi-Sf.-Gheorghe (târg), 180.
Serafim (Mitropolit muntean), 149 50, (preot în Sibiiu), 207.
Şerb, (Manea, n.), 16, 104.
Şerban (din Săsciori), 176 (n), 16, 32, 105.
„Seu" (n.) 15.
Severin (banat), 24, 40, 45, 61, (cetate), 120 n. 7.
Sibiiu (Sibieni), 5, 10, 20 3, 25, 30, 32 6, 40, 42 4, 46—9, 54 6, 61, 66 7, 71, 74—6, 79, 81, 84, 87, 89 109, 112 3, 115 8 n. 10, 120, 123, 126 8, 130 2, 135 6, 139 şi n. 4, 140 1, 143 8, 151, 154 n. 5, 157 9, 164, 165 n. 2, 173, 175, 181 2, 184, 190, 192, 194 n. 4, 206, 212, 214, 217, 223, 224 5.
Sienovski (Nicolae), 13.
Sighişoara, 68 70, 73 4, 97, 132, 139, 145 6 n. 8, 155 n. 3, 158, 194 n. 4, 212.
Sigismund (Împărat şi rege al Ungariei), 18, 32, 42, 44, 47 50, 52 n 2, 56 7, 59 63, 65—9.
Silistra, 49, 65, 191 n. 1, (vad), 27.
Simion (n.), 13, 16, 105, (din Banabic, sat lângă Turda), 198, (ţar), 14 n. 5, (egumen la Cozia), 97.

www.dacoromanica.ro

Şinca (n.), 105, 194 n. 4.
Şinteu (sat), 159.
Siret (rîu), 12 n. 1, 13, 44, 48.
Sisco (Caloiani, n.), 207.
Siştov (târg), 66.
Slatina (târg), 23 4, (vamă), 23, 46.
Slavi, 220 n. 2.
Sliven (târg), 103, 193.
Sluzk (oraş în Polonia), 224 n. 4.
Snagov (mănăstire), 17, 190.
Şneal (Gheorghe), 204.
Socol, 91 n. 3, (clucer), 162, (stolnic), 132.
Sofia, 166 n. 4, 193.
Sofronie (Mitropolit de Lipova) 196.
Solnoc (sandjac), 212 n. 2.
Solomon (Mihail de Nadas, comitele Secuilor) 49 50, 60, 65 (n.), 13.
Sotânga (sat în Muscel?), 33.
Spaumann (călător), 19 n. 2.
Szamosközy (cronicar ungur), 19 n. 4, 144.
Staico (logofăt), 101, (paharnic) 145 n. 1.
Stainville (general), 181.
Stan (Braşoveanul), 185, (n.) 13, 22 3, 105, (fratele lui Dimitran), 16, (Cocoţ n.), 32, (Voina), 145 n. 1.
Stana (Doamnă), 144.
Stanca (n.), 129.
Stanciu (vistiernic), 73, (de Nămăieşti), 99, (Corfeşti), 178 (n.), 23, 105, (şătrar), 204.
Stăneşti (sat), 224.
Stănila (n.), 16. (mare vornic), 83, 137.
Stanimir (n.), 105.
Stanislav (n.), 16, 32.
Stanomir (n.), 20.
Statie, 161 (n.), 172 n. 6.
Ştefan (I, Domnul Moldovei), 48, (cel Mare, Domn al Moldovei), 13, 15, 77, 79, 81, 85, 90, 92, 97, 137, (Lupu, Vodă), 164 n. 2, (protopop în Şcheiul Braşovului), 197 (n.), 19, 23, 105, (Şafrangiu n.), 208, (literatul), 79.
Steffino (n.), 23.
Ştefu (n.) 122 n. 7.
Stenner Fr., 9.
Ştibor (Voievodul Ardealului), 16, 49—50. 51 n. 8, 52 n. 1, 53 n. 1, 65, 215.
Ştirbei (Constantin), 179.
Stogios (n.), 207.
Stoia (Gheorghe), 204.
Stoian (n.), 13, 16, 22, 105, (logofăt), 197.
Stoica (n.), 13, 20, 22 3, 32, 104 n. 2, 105, 108, (inaşul), 204, (Manole), 204, (banul), 134 n. 3, (postăvarul), 201, (din Tohani), 178, (pârcălab de Rucăr), 182—3, (gelep), 194 n. 4, (Lăţatul), 117 n. 12.
Stopan (n.), 17.
Strassburgh (Paul, călător svedez), 28, 219, 226.
Stresa (n.) 23.
Stroie (n.), 93, 105, 109 n. 2, 124.
Sturdza A. D., 10.
„Syn" (n.), 105.
Székely (Mihail), 73 n. 5, 146, (Ladislau), 215 n. 1.
Szilágyi (Mihail), 76.

www.dacoromanica.ro

T.

Tabuș (n.), 13, 16, 23.
Tălmaciu (sat), 140, 182.
Tămaș, 106.
Tanasie (zaraf), 204, (cupeț), 208, (Tătarul n.), 209.
Târgoviște, 18—9, 28, 33 5, 43, 55, 64, 66, 68, 72 3, 75, 77, 79, 85, 104 5, 114 5, 122 n. 7, 128 9, 132, 147, 151, 155—7, 165, 188 9, 196, 202, 211, 214.
Târgu-Jiu, 25, 131.
Târgșor, 16 și n. 3, 17, 19, 64, 104, 114 5, 122, 214.
Tari (Ladislau), 73 n. 5.
Târnave (rîuri), 97.
Târnova, 30, *173 n. 6*, 193.
Tatar (pas), 12, 15, 30.
Tatari, 29, 40, 45, 175, 215.
Tatul (n.), 16, 22, 32, 105.
Tefterdar (bașa), 58 n. 1.
Tej (jude în Râjnov), 75.
Teleajen (rîu), 15, (drum), 12, (potecă), 43, (târg), 15.
Teleky (Mihail), 174, (Ștefan, vicevoievodul Ardealului), 92.
Teliu v. Nyen.
Tennstädt (călător), 19 n. 2.
Teodosie (Domn muntean), 118, (Mitropolit muntean), 202, logofăt), 24, 146.
Teofan (II. Mitropolitul Moldovei), 150.
Teofil (Mitropolit muntean) 197.
Teutoni (cavaleri), 15, 18, 29 30, 40.
Tesalia, 14 n. 5.
Tholdalagi (ambasador ungur la Constantinopol), 157.
Thököly (Emeric), 177 și n. 1, 180.
Timiș (pas) 12, 15, vezi *drum*.
Timișoara, 26, 46, 114, 149 n. 1, 212.
Tirol, 151.
Tismana (mănăstire), 24 5, 61 și n. 4, 190 n. 3.
Tocilescu G. Gr., 9.
Todor, 98, (gelep), 194 n. 4.
Toma (n.) 23, (Spătarul), 189 n. 8, (Făgărășanul), 197.
Tomitco (Ion), 204.
Tomory (Paul, castelan de Făgăraș), 109 n. 2, 111, 119 n. 10.
Topa (n.), 23, (Ștefan), 120,
Topliţa română (sat), 215 n. 2
Topoloveni (sat), 200 n. 3.
Tordasy (Paul, episcop romano-calvin), 150 1.
Treiscaune (ținut), 158 n. 1, 169.
Tria (n.), 23.
Tudor (n.), 16, 23, 32, 82, 105, 123, (de Orbaș, vistiernic), 135, togofăt), 87, 108.
Tudoran (n.), 13, 105.
Turcia și Turci, 6, 13, 20 21, 23 4, 26, 27, 34, 42, 46, 48, 58 9, 61 2, 64, 66 8, 75, 77 8, 82, 85 9, 91 2, 94, 107, 109 11, 113, 117 9, 122, 124, 128, 132, 134, 137, 140, 142, 144, 146, 153 4, 157 n. 2, 169 n. 7, 173, 177, 183, 201 n. 3, 206 7, 212 3, 215, 217 8, 225, (negustori) 37, 82 3, 117, 136, 141 n. 4, 158, 173.
Turda, 47, 129, 141, 171, 212.
Turnu-Măgurele, 23.
Turnu-Roșu, 91—3, 110, 116, (pas), 21, 71, 75, (drum). 44.

www.dacoromanica.ro

Turnu-Severin, 25.
Tursunbeg (cronicar turc), 15.
„Tyrija“ (n.), 23.
Ţaco (Gheorghe), 181.
Ţap (Crîstea), 204, (Toader), 183.
Ţara-Leşască v. Polonia.
Ţara-Românească v. Muntenia — *se află aproape pe fiecare pagină.*
Ţarigrad v. Constantinopol.
Ţepeluş v. Basarab cel Tînăr.
Ţigance, 139 n. 4.

U.

Ujlaky (Nicolae, Voievod al Ardealului), 70.
Ungaria, 12 n. 1, 26, 30, 34, 36 7, 39, 46 n. 4, 52, 56, 61 2, 97, 107, 114, 116, 121, 132, 146, 183, 195, 203, 211 2, 216 7, 222.
Ungnad, 146.
Unguri, 15, 26, 34, 38, 41 2, 59, 86, 109, 133, 213, 220, 225.
Urla (Costa), 105.
Urs (Hanăş), 122.
Ursachi (negustor moldovean), 212.
Urzică (n.), 117 n. 12.

V.

Văcăreşti (sat), 222.
Vâlcan (pas), 25, 49, (sat), 62, (fratele lui Mihnea), 93 (n.), 105.
Vâlcul (n.), 208.
Vâlcea (judeţ), 40.
Văleni (târg), 15, 181, 201, (de Munte), 15.
Valentin (jude în Braşov), 50.
Valle (Francisco della, secretarul lui A. Gritti), 28.
Vâlsan (n.), 105.
Vancea (n.), 13, 15.
Varadin v. Oradia-Mare.
Varga (Nicolae), 143.
Varghiaş (sat), 194 n. 4.
Varlam (Mitropolitul Moldovei), 198.
Vasilie (Lupu, Domn al Moldovei), 222 n. 2, (cupeţ în Câmpulung), 167, (Sârbul din Nicopol), 166.
Vasiu (Găureanul), 204.
Vectinovici (n.), 72.
Veit-Vitus (sculptor-pictor sas), 222.
Venedict (din Bitfalău), 182.
Veneţia, 27, 47, 111, 145 7, 160 n. 1, 193, 211, 213, 222.
Verancich (Antonie, arhiepiscop), 28.
Veştem (sat), 202.
Viena, 47, 173, 176, 187, 210.
Vieroş (mănăstire), 224.
Vidin, 42 n. 2, 191 n. 1, (vad), 24.
Vintilă (logofăt), 87, (vornic), 126 n. 4, (spătar), 175.
Vinţul de jos (sat), 119 n. 10.
Viştea (sat), 179.
Vlad (II. Dracul), 67 73, 216—7, (III. Ţepeş), 66, 73 8, 80, 84 5, 225, (IV. Călugărul), 22, 74 6, 85, 87 95, 112, 125 n. 10, (V. Vlăduţă), 112 3, (VII. Inecatul), 104, 122, (VIII. Vintilă), 123 (n.), 18 19, 23, 32, 68, 105, (fratele lui Radu cel mare), 100, (Căpitan), 161 n. 3, (Căznescul, vameş la Căineni), 193.
Vlădescu (Şerban, comis şi ispravnic de Câmpulung), 179.

www.dacoromanica.ro

Vladislav (II. Dan Vodă), 73 4, (regele Ungariei), 22 n. 2, 91—2, 94, 98, 100—1, 109 n. 5, 112, 113, 115, 116, 122, (III. Domn muntean 1523—5), 118, 120 (n), 105.
Vlaicu (n.), 105 n. 1, (Vodă Vladislav), 12 n. 1, 23, 37, 41 2, 45 7, 49, 52 3, 55.
Vlasievici (Bogdan n.), 72.
Vodița (mănăstire), 61.
Voică (doamnă), 109, 111, 225 (n), 32, 105.
Voico (Crișfof), 204, (Țerni), 117 n. 12.
Voicu (vornicul), 67 (n.), 32, 105 6.
Voina (iuzbasa), 145 n. 1, (preot), 198 (n.), 105.
Vucșici (n.), 72.
Vulper (sat), 119 n. 10.
Vuscha (n), 32.

W.

Walter (istoric silezian), 24.
Wavrin (Iean), 57.
Werner (K.), 7.
„Wezgo“ (n.), 23.
Wiesbaden, 10.
Wittau (n.), 23, 32.
Wunsch (n.), 23.
Wolff (Petru, jude în Sibiiu), 108.

Y.

Ypern v. postav.
„Yursa“ (n.) 20.

Z.

Zablanița (mănăstire), 14 n. 5.
Zagoriț (Gh.), 15, 27 n. 1.
Zanvel, 71 2.
Zapolya (Ioan, Voievodul Ardealului), 110 n. 1, 113, 118 22, 124, 132, 135, (Ioan Sigismund, principele Ardealului), 136 n. 3; 137, 139, 145.
Zara (oraș în Dalmația), 47.
Zârnești, 178.
Zehender (Mihail, clopotar), 188.
Zilah (Zeleatin, Zălau, oraș în România), 197.
Zimmermann (Fr.), 7.
Zlagna, 209.
Zota (al Lucăi), 208.
Zotos (Nikokyritzi n.), 207.
Zotu (Costas, și Isar n.), 207.
„Zwch“ (Ioan), 135.
Zülfikar (aga), 163 n. 2.

www.dacoromanica.ro

Tabla de lucruri.

A.

Aba, 103. *170.* 193, 195.
„Abăioare de sairmă", 164 n. 2.
Ace, 110.
Alac, 178 n. 1.
Altini, 197.
Amnariu, 110.
Anglie (v. postav), 194.
Anișon, 194.
„*Antologhion*" (carte bisericească), 198.
Apă de roze, 130, 135, 137 n. 1, 139, 225,
Apărătoare, 98.
„*Apostol*" (carte bis.), 197 8.
Aramă, 67 70, 72, 157 n. 1, 187 8.
Arcan, 221.
Arcuri, 51, 69, 71, 79, 82, 84, 89, 112 3.
Ardei, 221.
Argint, 66, 70, 81, 109, 154 n. 6, 174, 188, (mine de) 28.
Argintari, 30 n. 2, 111, 225.
Argintării, 112, 137 n. 6, 175, 187, 189.
Argint viu, 103, 156, 157 n. 5, 172 n. 6, 188, 194.
Arme, 45 n. 4, 46, 73, 77, 82 4, 86, 89, 110, 113, 119, 138 n. 6, 212 n. 2, 216.
Arnici, 193, 195.
Aromate, 130.
Arsenic, 156.
Aspri, 24, 58 n. 1, 74, 87, 117, 120, 123, 217, (falsificați), 97—8.
Astariu, 110.
Atlaz, 103 n. 1, 110, 145, (de jder), 81.
Ață, 195.
Aur, 66, 109, 141 2, 154 n. 6, 157, (mine de —), 28.

B.

Bacșiș, 141 2.
Baer, 123.
Băi, 223 4 n. 1.
Bâlciu, 160, 202, 220 și n. 5.
Bani, 24, 54, 63—4, 73—4, 77, 157, 196 n. 2, 216—7, (tătărești), 39, (bizantini), 39, (falși), 134 n. 3, 154 n. 6, 157 n. 1, 2.
Barbierie (medicină), 222 n. 1.
Bardă, 221.
Baston, 177 n. 1.
Beate (betele = fașe[1]), 194, 221.
Bere, 119, 156, 220.
Berbeci, 24, 52, 64, 87, 89, 95, 98, 129, 141, 156, 157 n. 5, 171, 173, 176, 183, 221.
„*Biblia*", 198,
Biciu, 221.

[1]) Gr. Creţu: *Lexicon slavo-român și tâlcuirea numelor din 1619* de Mardarie Cozianul, ed. Academiei române. Bucureşti, 1900, p. 197 no. 2379.

www.dacoromanica.ro

„Biremes", 14.
Blăni, 51, 80, 102, 140, 173, 225, (de nevăstuică), 99, (de singeap), 193, (de caplamal), 193, (de dihor), 194, (de viezure), 102, 120 n. 7, (de hermeliu), 120 n. 7, v. și piei.
Boi, 24, 31, 52, 64, 74, 98, 102, 118, 123, 129, 131, 146, 181 n. 4, 194.
Bobou, 51, 62, 102, 140 1 n. 1.
Bogasii, 82, 94, 102, 108 n. 2, 170, 195.
Brăcinar, 110, 221.
Bragă, 221.
Brânză, 173, 194, 203, 221, (burduf de), 39, 52, 64, (din Săcuime), 160.
Braslete, 111, 225.
Brâu, 98, 102 3, 122, 224 n. 4, (de sabie), 81, (femeiesc ferecat), 81, (mic, ferecat), 81, (cu pungă, ferecat), 81.
Bresle, 201, 222, (cismarilor) 184 n. 6, (tăbăcarilor) 184.
Brutar, 220.
Bucătărească, 125.
Bucate v. cereale.
„Bubonem", 130.
Bumbac, 53, .63 4, 102, 170, 193, 195.
Bureți, 110.
Buți, 24, 110, 203 4, 220.
Buzdugan, 102 3, 110, 221.

C.

Câbla, 220.
Câblărit, 220.
Căciulă, 221.
Cădelnițe, 189.
Caftan alb, 102, 108, 169.
Cai, 24, 28, 31, 35, 52 3, 63—4, 72, 89, 91, 93, 98 100, 102 n. 2, 108, 112 n. 2, 120, 124, 129 31, 133 n. 1, 135 n. 6, 138 n. 7, 141 n. 1, 146, 156, 158 n. 3, 159 60, 162 n. 6, 164 n. 2, 169, 172, 174, 175, 177 n. 1, 179, 182, 194, 212 n. 2.
Căldărar, 221.
Căldări, 103.
Calendar românesc (din 1569), 152.
Câlți, 164, 221.
Călțuni, 51 n. 5, 60. 64, 133 n. 1 221.
Cămară (de pește, munteană în Sibiiu), 96.
Cămașă, 122.
Camelot (țesetură de păr de cămilă), 53, 102 3.
Camhă (țesetură de mătasă de origine din China), 81, 87 8, 102.
Camoca, 103 n. 1.
Cană, 110 1, 155, 225.
Candelă-candelabru, 91, 110.
Cânepă, 89, 141 n. 1, 194.
Cântar, 221.
„Canthis", 135.
Căpăstru, 93, 110.
„Capelteost", 127.
Capre, 131, 141, 157 n. 5.
Caraboi, 184.
Cărămidă, 87, 110, 158.
Cărătoare v. Buți, 24.
Caragiu (postav), 146.
Cărăuși, 104, 122 n. 7, 221.
Cărbuni, 136 n. 6.
Care, 130, 139, 162, (turcești), 68, 99, 103, 126, 132 n. 7.

www.dacoromanica.ro

Cârlan, 24.
Carmaşin (postav roşu), 156, 195.
Cartofi, 220.
Căruţe, 126 n. 4, 137 n. 1, 191—2, 221, (meşter de), 120.
Caş, Caşcaval, 160, 173, 203, 221.
Catehismul luteran, 6 n. 1, 223.
Catifea, 51, 102, 145.
Catrinţă, 221.
Câţuie, 116, 190.
Cavat, 122, 164 n. 2.
„Cazanie" (carte bis.), 149 50, 198.
Ceară, 12, 22, 35, 48, 52, 61, 64, 66, 72, 83 4, 102, 109, 123, 158 n. 1, 173, 184, 194, (roşie), 139.
Ceas, 117, 130, 225.
Ceatma, 110.
Cefti, 110
Cereale, 35, 61, 144 n. 1, 156 7, 169 n. 4, 175, 177 n. 2, 179.
Cereaşe, 181.
Cergă (v. ţol, straiu), 64.
Cesti de argint, 87, 109, 111, 135, 225.
Chefe, 110, 220.
„Cheia înţelesului" (carte bis.), 197.
Chepenege, 89, 102, 163 n. 2, 221.
Chihlimbar, 193.
Chindiseală, 81.
Chingă, 110.
Chinovar, 110.
Chiotori, 81, 110.
Chirurg, 164.
Chivere, 194.
Ciai, 221.
Cimpoi, 221.
Cingătoare, 102, 111, 195 6.
Cioban, 221.
Ciocan, 221.
Ciocârlat, 81, 156.
Ciorapi, 51 n. 5, 110, 221.
Ciubăr, 110, 220.
Ciuoaie, 190.
Cizme, 103, 110, 172 n. 6, 220.
Cizmuliţe, 110.
Clondire, 165.
Clopote, 55, 113, 160, 169, 187 8
Coardă, 71.
Coase, 103, 194.
Cofeterie, 110.
Cofeturi, 145.
Coif, 130 1.
Cojoace, 51, 99, 102, 221.
Cojocari, 116.
Colori (pentru biserici), 145.
Compania (Armenilor), 208, (de negoţ al Grecilor), 206—10, (orientală), 172.
Conac, 221.
Cop, 194, 220, v. Oca.
Corabie, 40, 124 n. 3, 156, (românească) 13.
Cordovane (piei), 102, 195.
Corfe, coşărci, 103, 220.
Coropcă (de samuri; o legătură de 40 bucăţi de piei), 193.
Cositor, 117, 188 9.
Costande (monetă din Constantinopol), 165, 167, 192, 197.
Costum (unguresc în ţară), 225.
Covaci (ung. = faur), 146.
Covoare, 81, 122 3, 127.
Crapi, 220, (de Brăila), 122 n. 7.
Croitor, 222.
Cruce, 221.
Crumpănă, 220.
Cucimă, 110, 220.

www.dacoromanica.ro

Cuie, 193 n. 1, (de șindile), 99, 164, 175 n. 7, (de leațe), 99.
Cuișoare, 53, 102, 131.
Cumpăr, 221.
Cunună (de aur), 117, 225.
Cupe, 108, 111, 116, 120, 124, 129 31, 135 7, 144, 225.
Curea, 63, 110.
Cutie, 137.
Cuțite, 51, 96, 99 100, 103, 116, 123 5, 129 30, 194, 225, (de Știria), 99.
„Czitfer" (rădăcină), 196.

D.

Dalman (un surtuc lung), 102.
Damast (stofă de mătasă din Damascul Siriei), 102,
„Daruri", 223.
„Deckel", 143.
Denari, 40, 51 2, 63 4, 217.
Disc, 116.
Drumuri, 12, 92 3, 95, (al Brăilei), 45 6, 48, 50, 52, 73, (al Branului), 12, 44, 124, (al Buzăului), 12, 84, (al Dâmboviței), 101, (al Ialomiței), 16, (al Jiului), 25 n. 2, (al Oltului), 102, (al Orșovei), 26, (al Rucărului), 84, (al Prahovei), 12, 16 7, 19 n 2, 44, 67, 73, 84, 87, 101, 124, (al Teleajenului), 12, 15, 44, 67, 84, 87, 95, 101, 144, 181, (al Timișului), 124, (al Turnu-Roșului), 21, 44.
Ducați, 51 2, 63 5, 68, 70—2, 151, 217.
Dulamă, 110.
Dutcă (= $^1/_{10}$ din Florin), 154 n. 6, 157, 160, 162, 167.

E.

Eminul (din Vidin și Rahova), 58 n. 1.
„Evanghelia" (românească), 151, 196—8, (slavonă), 151, (legată în argint), 189, 223.
Evantaiu (de pene de păun), 125, 134, 137, 225.
„Eythel" (= măsură ung. „pint"), 89.

F.

Fachiolat, 195.
Făină, 119, 130, 146.
Fălnogi, (— ung. Falunagy), 184.
Fân, 51 n. 6, 112 n. 4, 175, 182.
Farfurii, 98, 103, 111, 116, 130, 135—7 și n. 1, 225.
Fauri, 145.
„Fegyverderék" (pat de pușcă?), 143 n. 3.
„Fehrn", 154 n. 2.
Feld 194, v. postav.
Felon, 159.
Ferdelă (din „Viertel" săsesc $^1/_4$ din Câblă), 145, 178, 194, 220.
Ferestri, 220.
Fertun (din „Viertel" = $^1/_4$ din Marcă), 51 2, 220.
Fețe de perină, 102.
Fier, 51, 62, 67, 69 70, 72, 77, 83—4, 89, 94, 127, 216, (alb), 209, (lat de plug), 194, (mine de —), 127 n. 1.
Flota (*munteană*), 57.
Florini, 69 71, 74, 217, (renani), 169, 182 n. 4.
Fluturi, 165.
Foarfeci, 70.

www.dacoromanica.ro

Fote, 81, 110.
Frâu, 93, 102.
Fructe, 135.
Funii, 51, 103, 110.
Funt, 220.
Furculițe, 110.
„Futralia", 130.

G.

Găleată, 178, 194 n. 3.
Galbeni, 188, 217.
Galioane, 13.
Gelep, 194 n. 4.
Ghem, 110.
Ghimber, 53, 102, 131.
Ghiumrucgiu, 14.
Giolgiu, 131.
Glajă, 220.
Goștină, 113.
Grâu, 22, 24, 27 8, 79, 108, 112, 119, 124, 130, 138 n. 1, 139, 141 n. 2, 144, 146, 157, 175 n. 2, 177 8, 194.
Givne, *189*, 197.
Grosițe, *160*, 211 n. 2, 220.

H.

„Habornicza" (polip), *175*.
Haine, 81, 120 n. 7, (de Ipriu), *71*, (femeiești după modă românească), 112, 225.
Halat, 102.
Hamuri, 63, 87, 117, 130, (tipărite), 166, (cu cosoie), 166.
Harageri, Haraghie v. Monetărie, 63, 69 70, 207.
Hărtie, 132, 147 8. 152.
Hazdee (specii de mătasă scumpă), 87.
Heler, 220 și n. 1.
Helgii, 99.
Heringi, 127, 220.
Hinteu, 171.
Hogeat (= dovadă), 104 n. 2, 121.
Hrișcă, 178 n. 1.

I.

Iapă, 24, 124, 159 n. 4.
Iarbă de pușcă vezi *praf de pușcă*.
Iarmoroc (din Jahrmarkt), 127, 220.
Icre, 103.
Ierburi de dohtorii, 126, 194.
Impletitoare, 164.
In, 28, 194.
Incălțăminte, 70.
Inele, 71, (de aur), 191.
Invălitoare de cap, 102.
Izvoade de peteare, 164.

J.

Jimble, 125, 129.
Jitii, 197.
Judecata (negustorilor), 90, 125, 155, 216.

K.

„Kaülin", 144 n. 3.
„Kan", 143.
„Kewchin", 139 n. 4.
„Kilim", 195.
„Kop", 139 n. 4, 143 4 n. 3.
„Köpchen", 139 n. 4, 154.
„Kuchen", 139.
„Kyrsin rockin", 102.

L.

Lăcat, 110.
„Ladulan" (ladă), 130.
Lămâi, 102 3, 193.

www.dacoromanica.ro

„Laminis", 135.
Lână, 12, 19, 28, 35, 61, 102, 106, 129, 141 n. 1, 163 5, 172, 185, 194, 203, (de cămilă), 64, („țigare"-țigaie), 165, (de Dobrogea), 166.
Lănci, 122, 138.
Lanț (de aur), 123, 135.
„Lavendulae", 130.
Leagăne, 87—88, 123, 130.
Leață, 220.
Lei, 198.
Lemne, 118, 124 n. 3, 136 n. 6, 145, 194.
„Libones mellaceos", 136.
Libra (= funt), 131.
Librari (din Chiev), 198.
Limonată, 176.
Linguri, 88, 111 12, 135.
Linte, 166.
Litră, 131.
„Liturghie" (carte bisericească), 151.
Lopată, 221.
Lucruri apothecare, 126.
Lulea, 194, 221.
Luminări, 145—6.
Luntre, 24, 146.
„Lüpffel", 155 n. 3.

M.

Măciucă de cioban, 110.
Maiorane, 135, 139.
Maistor, 123, 220, (de heleștee și sulinare), 126, 190.
Maiuri, 70.
Majă, 195.
Mălaiu, 178, 221.
Măngănar, 117.
Mâneci de helgie, 81.
Mantale (românești), 110, (roșii), 169.
Mănuși, 89, 102, 130, 135, 137, 225.
Maramă pentru iconostas, 110.
Marcă, 98 n. 2, 111 și n. 3.
Marfă, 61, 84—5, 88, 117, 221, (levântină), 12, 20, 102, 129, (turcească), 55, 83, 110, 128, 142, 158 n. 1, 193, (ungurească), 55.
Mărgăritare, 66, 117.
Mariaș (ban), 178, 194 n. 4.
Marmură, 131, 175.
Masă, 130.
Măsărițe, 102.
Masline, 145, 221.
Mătasă, 83, 131, 135, 195 6, (neagră, roșie, verde), 102.
Mazere, 119, 138, 194.
Medici, 130 n. 11, 169.
„Mehr", 144 n. 3.
Meiu, 79, 177 8 n. 1, 194.
Meseriași, meserii, 136, 220.
Meșini, 193.
Mese, 87.
Mied, 51, 53.
Miei, 102, 194.
Miere, 35, 51, 53, 61, 64, 158 n. 1, 173, 184, 194.
Minee (cărți bis.), 197.
Mirodenii, 37, 128.
Moară de hârtie, 147—8.
„Modă românească", 225.
Modii (= câble), 14 n. 5.
„Mohair", 196.
„Molitvelnic slavon" (carte bis.), 151, 197.
Monetă, 216—7.
Monetărie (v. Haraghie).
Muselină, 195.

www.dacoromanica.ro

N.

Nădragi, 110, 220.
Năfrămi, 135, 174.
Napi-sfecle, 126 n. 4.
Nasturi, 81, 122.
Nazir, 14.
Negustor, 221.
Nicovale, 70, 221.
Nucșoare, 102.

O.

Oale, 221, (de aramă), 98.
Oboroace, 178.
Obezi de fier, 100, 126.
Obiele de mătasă, 222 n. 2.
Oca, 157 n. 5, 193 n. 1, 221.
„*Octoih*“ (carte bis.), 196 n. 3, 197.
Odăjdii (bisericești), 159 și n. 1, 207 n. 2, 209.
Odoare (bisericești), 159 n. 1, 175, 187, 207 n. 2, 223.
Oglindă, 111, 137 n. 1, 225.
Oi, 12, 24, 28, 31, 35, 54, 61, 63, 89, 91, 93, 102, 113, 129 n. 1, 131, 138, 140 1 și n. 2, 143, 146, 157, 160, 176, 179, 182, 194.
Olei, 132, 176, 193 n. 1, 194.
Opinci, 127, 172 n. 6, 221.
Oraș, 220 și n. 5.
Opriri (represalii), 54 5, 62, 82, 138, 183, 216.
Orez, 102, 131, 166 și n. 4, 176, 193.
Ort, 183.
Orz, 79, 146, 177.
Osanză v. său.
Oțel, 72, 75, 89, 103, 127, 194, 216.
Ovăs, 72, 79, 138 n. 1, 145—6, 167 și n. 2, 178 n. 1.

P.

Păcurar, 221.
Pahare, 88, 111, 130, 135, 145, 155, 159, 190 n. 3, 220, (românești), 225.
Paftale de argint, 81.
Pălării, 51 n. 5, 103, 123 5, 130, 135 7, 221, 225, (de Pojon), 125, 129.
Pâne, 84, 125—6, 130, 132 n. 7, 138, 139.
Pănură, 221.
Pânză, 70, 72, 102, 103, 131, 137, 221, (de cănepă), 51, (de in), 51.
Papuci, 110.
Paradeis, 220.
Parale, 221.
Paseri, 28.
Păstravi, 204 n. 3.
Pasuri, 25 n. 2, (Bran), 12, 17 8, 89, (Bratocea), 12, 15, (Buzău), 12, 124, 158, (Oituz), 124, 158 n. 1, (Tătar), 12, 15, 30, (Timiș), 12, 15, 174, (Turnu-Roșu), 21, 82, 193, (Vâlcan), 25, 49, 131.
Paturi, 102.
Pături, 31.
Patyolăt, 195.
„Paysis“ vezi scuturi.
Pecete, 191.
Penė, 155.
Pere, 28.
Pergament, 147 8.
Perini, 81.
Perperi, 51, 53, 69, 217.
Pescării-pescări, 13, 14, 25.
Pește (morun, crap, somn, știucă), 12, 14—6, 21—2, 24, 31, 35—6, 41, 51 2, 63 4, 69, 83 4,

www.dacoromanica.ro

88, 91, 96, 102, 113 4, 117 n. 12, 122, 131, 135, 140, 158 n. 1, 174 n. 1, 193, 204, 221.
Pictor venețian, 222.
Piei, 78, 116, 133 n. 1, 136 n. 3, 141 n. 1, 145, 154 n. 4, 158, 166, 173, (de fiare sălbatice), 12, 15, 28, 35, 52, (de cerb), 52, 64, (de veveriță), 63 4, (de jder), 63 4, 70, 99, 102, 111, 120, 154 n. 6, 194, (de vulpe), 63 4, 80, 99, 102, 111, 136 n. 6, 154 n. 6, 194, 196, (de pisică sălbatecă), 63, (de iepure), 63, (de berbeci), 184, (de „pegymet", un fel de mâță „cacom" din India aziatică), 111 2, 196, (de sobol), 78, 111, 196, (de rîși) 80, 194, (de castor), 102, (de vidră), 102, 194, (de lup), 102, 194, (de leopard), 145, (de miel), 64, 102, 136 n. 6, 194, (de samur), 174, 193, (de bou), 64, 102, 184, 188 n. 4, (de vacă), 64, 102, 184 (de miel, oaie), 102, 195, 203, (de capră), 102, 184, vezi Blăni.
Piatră acră, 102, 127, 166, 184.
Pietre scumpe (cvarț), 111 2, 155 n. 5, 225.
Pilaf, 221.
„Pilulle", 139.
Pint („eythel"), 89.
Pinteni (de alamă), 123 n. 8.
Piper, 53, 63 4, 79, 84, 86 7, 91—2, 94, 96, 102 3, 128, 131. 193.
Piseta, 98 n. 2, 112.
Pitac (ban), 178.
Plăcinte, 125, 130.
Plapomă, 81, 110, 127, 140.
Pleu, 220.
Ploști, 130.
Plumb, 119—20, 155, 161 n. 3, 194.
Poame, 28, 135.
Podgorenii (din Pitești), 204.
Potcoave, 221.
Polturaci, 160.
„Pomagranat" (= rodie, pitlingean), *176*.
Potecă, 144, 157 n. 3, (Prahovei și Teleajenului), 43.
Porci, 15, 35, 52, 63 4, 78, 94, 102, 108, 113, 129, 131, 156, 171, 194.
Portocale, 135.
„Posar" (— crap), 176.
Postav, 46—7, 53, 60, 63, 66, 70, 72 3, 92, 94, 99, 103, 119, 125, 136, 139, 145 6, 156, 161 5, 169, 172, 175, 185 7, 192, 217, 225, (*Aachner* = Aachen, oraș în Germania vestică), 79, (*Ackelay* = postav alb), 123, (*Perkammer-Bergamo*, oraș în Italia nordică), 108, 117, 124 5, 135, (brecleș), 194, (*Breslau*, oraș în Germania), 103, 108, (*Brügge*, oraș în Belgia), 122 3, 125, 129, 137, (*Colonia*-Köln, oraș la Rinul german), 51, 64, 103, (*Celia*-Boemia), 51, 64, (Feld), 194, (*Görlitz*, oraș la granița boemă a Germaniei), 103, („Gramot"), 125, (*Ipriu-Ypern*, oraș în Belgia), 51, 64, (*„Karazya"*), 129, (*Londra*), 135, („Lyndus"

www.dacoromanica.ro

„*Lunden*", oraș în Flandra) 108, 121, 135, (*Luvia-Löwen* oraș în Belgia), 51, (*Langwerder* — din Weert), 103, (leșesc), 139 n. 1, (*Mecheln*, oraș în Belgia), 103, (*Nürnberg*, oraș în Bavaria), 103, 120, (*Pernisch* din Verona, oraș în Italia nordică) ,79, 103, 108, („*Sharloch*"-ciocârlat), 135, („*Schay*"), 135, (*Speier*), 103, („Stammet"), 124, 129, 135, (*Trichtisch*), 103, (*Zwayling*), 136.
Potir, 190.
Potori, 183, 198.
Potronici, 167.
Povara, 193, 195, 215.
Praf de pușcă, 71, 120, 132, 135, 146, 155, 161 n. 3, 193 n. 1, 223.
Prapor, 189 n. 8.
Pravila (dela Govora), 197.
Procator, 166, 216.
Procov, procovețe, 178, 194.
Prune, 28, 130.
„*Psaltire*" (carte bisericească), 151, 197 8.
Pucioasă, 28.
Pund, 220.
Pungă, 71, 139, 221.
„Pulverflasch", 143.
Pumnal, 51 n. 7, 132.
Puști, 69, 71, 73, 119 21, 223.

Q.

Quinquagesima, 114 n. 2.

R.

Rachiu, 130, 139, 143, 155 n. 3, 180, 194, 221.
Rămători, 168 n. 1, 170.
„Răvaș", 216.
Ridichi, 136.
Roate de car, 112 n. 4, 117.
Rochie de postav, 164 n. 2.
Rogojină, 102, 110.
Rotari, 81, 145—6.
Roșcove, 193, 221.
Rozmarin, 192.
Ruble, 197.
„Rumptoare", 201 2.

S.

Săbii, 51 și n. 7, 71, 89, 100, 112, 122, 143, 145, 177 n. 1, 221.
Saftiane, 193, 195.
Săgeți, 69, 71, 89, 112 3.
Șaică, 221.
Sălbătăciuni, 28.
Salbe, 117, 221.
Salitră, 71.
„Salzbis", 143—4 n. 3.
„Sămânțe de flori", 164.
„Sandalos", 110.
Șăpci de postav, 51, 64, 71, 125.
Șape, 103.
Săpun, 99, 103, 194.
Sârme, 110.
Sare, 14 n. 5, 21, 24, 28, 41, 46, 182 n. 1.
Șatre, 102,
Său, 102, 194.
Scânduri, 110, 146.
Scală-schelă, 134, 177, 193.
Scări (pentru tarnițe), 123 n. 8, 164 n. 2
Scaune, 89, 168.
Săcară, 138 n. 1.
Scumpie, 184, 194.
Scurteică, 221.

www.dacoromanica.ro

Scuturi, 69, 73, 77, 82, 84, 89, 102 3, 119, 122, 131, 135 6, 138.
„Seama", 178, 183 4, 200, 221.
Seceri, 103, 194.
Securi, 103.
Șele v. tarnițe, 93, 102—3.
Șerpar, 182 n. 4, 221.
Sfeșnice, 117, 130 n. 2, 165, 190.
Sfoară, 117, 174 5, 192, 194.
Sfredel, 110.
„Sericum", v. mătasă.
Sicriu de argint și aur, 169.
„Sindonem" (= giolgiu), 102.
Șindilă, 220.
Slănină, 102, 131.
Smochine, 102, 193.
Șnur, 220.
Șnururi, 147.
Șofran, 53, 63 4, 99, 102, 193.
Șoimi, 123, 134 5, 139.
Sorbet (șerbet), 157 n. 5, 164.
Spadă, 81, 136.
Stafide, 102, 193.
Stamet (postav), 120.
Ștergare, 88, 102, 221.
Sticlar, 99.
Sticlărie, 163,
Sticlă cu apă de roze, 130.
Ștofă, 210.
Strămături, 194.
Ștreanguri, 117, 194, 220.
„Știucatur", 192 n. 11.
Strujitoare (rândea), 123.
Stupărie, 179.
Șube (turcești, de Veneția, de Florența), 111 12, (de postav, 67.
Sulă, 221.
Sulinare, 190.
Suliță, 221.
Șură, 220.
„Svită", 126.
„Szür" (= bobou), 141 n. 1.

T.

Tăbăcari, 127, 184, 194 n. 2.
Taftă, 102, 110.
Tafotă, 103 n. 1, 131.
Taleri, 141 2, 157 n. 5, 176, 217, 220, (reali), 160, 169, (rusești), 162.
Tămâie-tămâiu, 102, 110, 131, 193, 196.
Tâmplari, 146.
Tapete (de origine din Bagdadul Arabiei), 102, 195, 220.
Tapsie, 110.
Tara, 63, 215.
Tarnițe, 117.
Tavă, 190.
Teacă pentru cuțite, 102, 130.
Teleagă v. care, 126 n. 4.
Teler, 220.
Teslă, 110.
„Testamentul nou" (carte bis.), 197.
Tipare, 117.
Tipsii, 165, 188.
Toboliță ferecată, 123.
Tocuri de tipsii, 165.
Tolbe, 77, 112—13, 119.
Toporiște, 110.
Traiste, 51, 110.
Tricesima, 22 n. 2, 48, 136, 141, 154 n. 4, 158 n. 1, 160, 169 70, 172 și n. 1, 177, 195 și n. 1, 212 n. 2, 216 n. 1.
Trimbițe, 108 n. 3, 135.

www.dacoromanica.ro

„*Triod*“ (carte bis.), 197.
„Tsujtar“, 195.
Tultu, 198.
Tunar, 122.
Tunuri, 73, 223, (turnătorie de —), 223.
Turcoaze, 164.
Turte, 129—30, 138, 160.
Tutun, 166, 172, 194.
Ţapi, 141, 176.
Ţesală, 110.
Ţesetoare (române), 39.
Ţeseturi (de păr de cămilă), 53, (de păr de capră), 53, (turcești), 174.
Ţiglă, 220.
Ţinte, 110.
Ţiţini, 110.
Ţol, 110, 195.
Ţuhă (de supruman), 122.

U.

Ughi, 162.
Unt, 173, 221.
Unt de lemn, 127, 176, 193.
Urdă, 221.
Urșinic cu nasturi, 81.

V.

Vaduri, 170, 172, (Dunării), 12, 24, (Genune), 55, (Nicopole), 45, 93, (Olt), 22, 96, (Silistra), 27, 45, (Vidin), 24, 45.
Vaci, 24, 52, 64, 74, 179, 194.
Văcărit, 180, 183 4, 200.
Vadra (românească), 167 8, (ungurească), 167—8, (de Pitești), 179.
Văluri, 124 5, 135.
Vamă, 82 3, 86, 88—90, 115, 156, (Brăila), 14, 51, 69, 75, (Bran), 18, 52, 60, 131 n. 2, 144—5, 174, (Brașov), 145, (Bistrița), 145, (Buzău, Căineni), 27, 185, 193, (Calafat), 24, 27, (Câmpulung), 31, 45—6, 62, (Drajna), 95, (Dâmbovița), 29, 50 52, 60, 62—65, (Genune), 96, (Orșova), 26, Prahova), 17, 62 3, 144, (Rucăr), 45, 50, 52, 60, 62—5, 75, (Slatina), 23, 46, (Târgoviște), 35, 51, (Târgșor), 51, (Turnu-Roșu), 131 și n. 2, 144 5, 196, (Vâlcan), 25.
Vameși, 21, 57 8, 60, 66, 88, 92 3.
Varză nouă, 136.
Vase (de flori), 153 4, (de cositor), 117, 130.
Văpseli, 194.
Velută, 108.
Ventuze, 126.
„Verdețuri de grădină“, 194.
Verigi, 110.
Vesminte, 158, 174.
Vig (= bucată-val), 12, 64, 145, 220.
Vigezimă, 78, 92, 108, 124, 131, 136 n. 6, 139, 145, 154, 156, 216 n. 1.
Vilar (v. catifea), 51, 64.
„Vilior“, 195.
Vinuri, 24, 28, 51, 53, 61, 63 4, 87, 89, 107, 118 19, 122 n. 4, 123—4, 128, 139 n. 4., 143, 145—6, 167—8, 171, 176, 179 82, 194, 203 5, (de Malvasia, oraș în Morea sudică a Greciei, numit Monembasia), 125, 127, 130,

www.dacoromanica.ro

(Muscatello) 128 n. 5, (de Piteşti) 167 n. 3.
Vite, 12, 28, 36, 52, 61, 133 n. 1, 140 41 n. 1, 144, 154 n. 4, 157 n. 1, 158 n. 1, 160 n. 3, 171, 173, 182 3, 211 n. 2.

Y.

Ystar, 103.

Z.

Zaberire, 138 v. oprire.
Zafir, 191.
Zahar, 110, 129, 145.
Zale, 110.
Zeghe, 64, 221.
Zidari, 84, 87, 192 n. 11.
Zloți, 178, 188, (tătărești), 151.

www.dacoromanica.ro

Tabla analitică a cuprinsului.

Prefaţa . . . . . Pagina 3.
Note bibliografice . . . . . „ 5.
Generalităţi, 5. Feliul izvoarelor istorice privitoare la negoţul muntean cu Ardealul, 5 6. Publicaţiile săseşti privitoare la acest negoţ: socotelile sibiene şi braşovene, 6—7. Reproducerea acestor socoteli în colecţia Hurmuzaki, vol. II, partea III—IV, 8. Publicaţiile de socoteli sibiene şi braşovene ale d-lui Iorga, 8. Scrisorile româneşti din veacul al XVII-lea privitoare la negoţul cu Ardealul, 8—9. Publicaţiile de documente slavone ale lui I. Bogdan şi St. Nicolaescu, 9—10. Ediţia documentelor latine, cari privesc negoţul nostru cu Ardealul în volumul XV Hurmuzaki de d-l N. Iorga, 10.

Capitolul I-iu. Imprejurari favorabile: naturale şi politice 11
Introducere, 11—12. *Drumurile muntene*, 12. Drumul şi negustorii Buzăului, 12—13. Portul şi raiaua Brăilei, 13—14. Negustorii brăileni la Braşov, 14. Portul Chilia, 14—15. Drumul Teleajenului şi negustorii din Teleajen la Braşov, 15. Drumul Prahovei, 15—16. Târgşorul, Gherghiţa şi negustorii din ele şi din Câmpina la Braşov, 16—17. Ploieştii, 16. Vama dela Prahova dăruită mănăstirilor: Snagov şi Glavacioc, 17. Drumul Branului—Ialomiţei—Brăilei şi însemnătatea lui pentru negoţ, 17—19. Târgul Floci, 19. Drumul Dâmboviţei—Giurgiu, 20. Bucureştii şi negustorii de aici la Braşov şi Sibiiu, 20—21. Târgul Floreşti, 21. Oraşul şi vadul Giurgiu, 21. Drumul Oltului prin pasul Turnu-Roşu, 21—22. Vama dela vadul Oltului dăruită mănăstirii Cozia, 22. Râmnicul-Vâlcii şi negustorii de aici la Braşov şi Sibiiu, 22 23. Slatina, negustorii şi vama de aici, 23. Vadul Nicopolei, 23. Târgul Craiova, 24. Vama dela Calafat dăruită mănăstirii Tismana, 24. Pescăriile dela Celei pentru negoţul cu Ardealul, 25. Drumul Jiului prin pasul Vâlcanului şi Târgu-Jiu, 25. Drumul dela Orşova, 25—26. Însemnătatea drumurilor muntene pentru negoţul cu Ardealul, 26—27. *Bogaţia naturala a Ţării-Româneşti*, 27. Călătorii străini despre această bogăţie: Bocignoli, Della Valle, Verancics, Bongar, Paul Strassburgh, Episcopul Backsich şi Paul de Alep, 28—29. *Imprejurarile politice* în favorul negoţului, 29. *Cavalerii Teutoni* în Ardeal şi în „Transalpina", 29—30. *Saşii* în Ardeal, 30. Saşii aşezaţi în Ţara-Românească, 30. Influenţa acestor Saşi asupra baştinaşilor în ce priveşte negoţul, 30—31. Saşii şi negustorii din Câmpulung la Braşov şi Sibiiu, 31—32. Saşii din Râmnicul-Vâlcii şi Târgovişte, 32—33 *Rolul pretendenţilor şi pribegilor în favorul negoţului* cu Ardealul, 33. Vieaţa acestora între Saşii ardeleni, 34. Transacţiuni comerciale făcute cu ocaziunea acestui traiu împreună, 34—35. Scutiri de vamă în Muntenia pentru fruntaşii Saşilor din Ardeal, 35. Însemnătatea politicei Domnilor români pentru negoţul cu Ardealul, 35—36. Reprivire asupra împrejurărilor favorabile: naturale şi politice, 36—37.

www.dacoromanica.ro

Capitolul al II-lea. Negoțul Țării-Românești cu Ardealul până la moartea lui Mircea Vodă cel Bătrân (1418) 38

Negoțul între cele două ținuturi vecine înainte de veacul al XIII-lea, 38—39. Negoțul românesc cu Constantinopolul în veacul al XII-lea, 39. Negoțul nostru cu Tătarii în partea întâia a veacului al XIII-lea, 39. *Negoțul Cavalerilor Teutoni, Sașilor și Ospitalierilor* în întâia jumătate a secolului al XIII-lea, 40—41. Evenimentele politice cu urmări asupra negoțului din acest timp, 41—42. Imprejurările politice favorabile pentru monopolizarea comerțului exterior al Țării-Românești de către orașul săsesc Brașov, 42—43. Negoțul Sibiiului cu ținutul românesc de „peste munți" în veacul al XIII-lea, 42. Inființarea Țării-Românești cu capitala în Târgoviște în detrimentul negoțului sibian, 43. Negoțul românesc prin poteci și căi ascunse cu Ardealul în sec. al XIII-lea și în prima jumătatea din al XIV-lea, 43—44. Privilegiul de comerț al lui Ludovic cel Mare pentru Sași în Țara-Românească, 44. *Privilegiul de comerț al lui Vlaicu-Vodă* pentru Sași, 45—46. Urmările dușmăniei între Vlaicu-Vodă și regele ungar Ludovic pentru comerț, 46—47. Măsurile regelui Ludovic contra negoțului cu Țara-Românească și privilegiile lui și ale mamii sale pentru negoțul Sașilor, 47. *Mircea cel Bătrân* și negoțul cu Ardealul, 47—48. Privilegiile de negoț ale regelui Sigismund pentru Sași, 48. Politica lui Mircea-Vodă în favorul negoțului cu Ardealul, 48—49. Privilegiile de negoț ale lui Mircea cel Bătrân pentru Sașii brașoveni, 49—50. Mărfurile importate dela Brașov și vama lor, 50—51. Mărfurile de export la Brașov cu vama lor, 51—52. Mărfurile de transit ale Sașilor prin Țara-Românească, 52—53. Vama acestor mărfuri, 53. Critica privilegiilor lui Mircea, 53—54. „Oprirea" și explicarea ei, 54 55. Comerțul Țării-Românești cu Sibiiul sub Mircea-Vodă, 55. Cu alte orașe, 55. Impiedecarea negustorilor din Nordul Ungariei de a trece în Țara-Românească, 56. Drumul de negoț între Orient și Apus plănuit de regele Sigismund prin Țara-Românească, 56. Negustorii Sași la vadurile Dunării și flota munteană de pe Dunăre, 57. Relațiile de negoț cu Bizanțul, 57. Insemnătatea negoțului cu Ardealul sub Mircea cel Bătrân, 57—58.

Capitolul al III-lea. Negoțul muntean cu Ardealul până la moartea lui Radu cel Mare (1508) 59

Politica Domnilor munteni din acest veac și influența ei asupra negoțului cu Ardealul, 59—60. *Mihail-Vodă* și negoțul cu Ardealul, 60—61. Privilegiile Impăratului Sigismund pentru negoțul mănăstirilor Tismana și Vodița în Ardeal și Ungaria, 61. Privilegiul de negoț al lui *Radu-Voda Cap gol* pentru Brașoveni, 61—62. Negoțul cu Ardealul sub *Dan-Voda;* „haraghia" și banii noui ai acestuia, 62—64. Vămile nouă dela Brașov și Bran, 65. Privilegiul din 1431 al lui Dan-Vodă și negoțul Sașilor cu Orientul, 65—66. Porunca lui Dan-Vodă către târgurile muntene în chestia negoțului Brașovenilor, 66. Negoțul cu Ardealul sub *Alexandru-Aldea*, 66—67. Relațiile comerciale sub *Vlad Dracul*, 67. Monetăria din Sighișoara a lui Vlad Dracul și a lui Ioan Hunyadi, 69—70. „Ducații" lui Vlad Dracul și marfa săsească, pârcălabii de Bran, 70—71. Marfa ardeleană în Oltenia, 71. Negustorii ragusani din Târgoviște și negoțul boierilor lui Vlad Dracul cu Ardealul, 71—72 Negoțul

www.dacoromanica.ro

sub *Vlădislav II Dan-Vodă*, 73—74. *Vlad Țepeș* și negoțul cu Brașovul și Sibiiul, 74. Năvălirea lui Țepeș în Ardeal și omorîrea negustorilor, 74—78. Pretendentul *Don-Vodă* și negoțul, 77. Măsurile regelui Matiaș pentru negoțul cu Muntenia, 77—78. *Radu cel Frumos* și comerțul cu Ardealul, 77—81. Lucrurile lui Duca dintre Greci, 81. Negoțul cu Ardealul sub Basarab Laiotă și cumpărăturile acestuia, 81—84. Negustori turci și sași în București, 82—83. Negoțul în domnia a II-a (sau a III-a?) a lui *Vlad Țepeș*, 84—85. Negoțul cu orașele ardelene sub *Basarab cel Tînar zis Țepeluș*, 85—87. Cumpărăturile lui Țepeluș și ale boierilor săi dela Brașov, 87. Relațiile de negoț cu Ardealul sub *Vlad Călugărul*, 88—95. Privilegiul regelui ungar Vladislav pentru negustori munteni și intervenția contrară a Sașilor, 94. Negoțul cu Brașovul a boierului vornic: Dragomir Udrișteș, 94. Negoțul muntean cu Orăștia, Bretcu, Moldova prin Ardeal, și cu Sassebeș, 94—95. *Radu cel Mare* și Brașovenii, 95. Bunele relații cu Sibienii, darurile acestora și hala de pește a negustorilor munteni în Sibiiu, 95-96. Pierderile negustorilor munteni la Sibiiu, 96. Despre vama dela vadul Oltului, dela Căineni dăruită mănăstirii Cozia, 96-97. Târgul dela Cetatea de baltă și însemnătatea lui pentru negoțul muntean, 97. Falsificare de bani în cele două țeri vecine, 97—98. Cumpărăturile lui Radu cel Mare dela Brașov, 98. Protestările lui Radu la Brașov pentru negustorii săi, 99—100. Radu Vodă și Românii din Șcheiul Brașovului, 100. Relații bune cu Sibiiul și încordate cu Brașovul, 100—101. Mărfurile de export ale Țerii-Românești la Sibiiu pela 1500, 102. Mărfurile levantine la Sibiiu și prețurile lor, 102—103. Mărfurile importate dela Sibiu în Muntenia și prețul lor, 103. Mărfuri exportate din și prin Țara-Românească la Brașov, 103. Societățile săsești de comerț din Brașov, 103—104. Tovărășiile de negoț ale negustorilor munteni, 104. Negustorii din Târgoviște și Pitești la Brașov și Sibiiu 104—105. Cărăușii și negustorii din Argeș la Brașov și Sibiiu, 105. Două contracte de negoț de pela 1500, și negustorii din Râmnicul Vâlcii la Sibiiu, 106. Însemnătatea domniei lui Radu cel Mare pentru negoțul cu Ardealul, 106.

Capitolul al IV-lea. Negoțul muntean cu Ardealul în veacul al XVI-lea, 107. Influența politicei Țerii-Românești asupra comerțului din acest veac, 107. *Mihnea cel Rău* și negoțul cu Sibiiul și Brașovul, 107—109. Negustorul turc Mehmed, 109. Cestile dela Brașov ale Doamnei Voica, 109. Miloș (= Mircea)-Vodă la Cetatea de baltă și lucrurile sale, 110—111. Catastihul lucrurilor Doamnei Voica rămase la Brașov, 111—112. *Vladuța-Vodă* și negoțul cu Ardealul, 112—113. *Neagoe Basarab* și relațiile încordate cu Brașovul, 113—114. Depozite de mărfuri săsești la Târgoviște, Târgșor și Câmpulung, 114. Negustorii munteni la Oradia-Mare, Cluj și Timișoara, 114. Restrângerea negoțului săsesc în Muntenia în favorul negustorilor din țară, 115. Legăturile cu Sibiiul 115—116. Oprirea exportului de piei în Țara-Românească, 116. Neagoe-Vodă și argintarul sas Celestin, 116. Reclamările lui Neagoe-Vodă pentru negustorii săi la Sibiiu și Brașov, 117. Mărfuri comandate de Neagoe la Brașov, 117. *Teodosie-Vodă* și negoțul, 118. Relațiile de comerț cu Ardealul după moartea lui Teodosie, 118. Cumpărăturile lui *Radu dela*

www.dacoromanica.ro

Afumaţi din Braşov şi Sibiiu, 118 119. Daruri trimise de Sibieni şi Braşoveni lui Radu-Vodă, 119—121. *Moise-Vodă* şi negoţul cu Ardealul, 121. Relaţiile negustorului muntean Costea cu Buda şi cu alte oraşe ardelene şi ungureşti, 121. Mărfuri şi datorii ale unor negustori munteni la Braşov, 122. Negustorii şi marfa exportată şi importată la Braşov pela 1530, 122. Intervenţiunea lui *Vlad-Vodă* la Zapolya pentru Braşoveni, 122. Luarea cetăţii Bran dela Braşoveni, 122—123. Darul lui Vlad-Vodă grafului Pemfflinger din Sibiiu, 123. Afacerile de negoţ la Braşov ale vornicului Drăghici, 123. *Vlad-Vodă Vintilă* şi negoţul cu Braşovul 123—124. Negoţul Secuilor cu Muntenia, 124. Exportul de cereale muntene în Ardeal, 124. Darurile Braşovenilor lui *Radu-Vodă Paisie*, 124—125. Aşezământul cel vechiu de judecată pentru negustorii din cele două ţeri, 125. Cumpărăturile lui Radu-Vodă dela Braşov, 126. Negustorii greci şi români la Braşov şi Sibiiu, 126—127. Măsurile tăbăcarilor saşi pentru vinderea opincilor, 127. Descrierea târgului din Braşov, 127—128. O învoială între negustorii din Târgovişte şi Braşov, 128. Negustorul italian Marco Giliatti la Braşov, 128. Negustori şi mărfuri muntene şi turceşti la Braşov în 1543—45, 128—29. Darurile Braşovenilor către *Mircea Ciobanul*, cumpărăturile acestuia dela Braşov, 129 31. Vama şi mărfurile ce treceau pela Turnu-Roşu la 1552, 131. Negustorii din Haţeg la Târgu-Jiu, 131. Daruri braşovene lui *Radu-Vodă Iliaş*, 131—32. Negustori munteni la Mediaş şi Sighişoara, 132. Măsurile dietei ardelene privitoare la negoţul cu Ţara-Românească, 133. Mărimea exportului şi importului muntean la Braşov dela 1545—50, 133. Răvaşul Braşovenilor despre datoriile domnilor şi boierilor în Braşov, 133—34. Legăturile de prietinie ale lui *Petraşcu-Vodă cel Bun* cu Braşovenii şi darurile acestora, 134—35. Venirea lui Petraşcu în Ardeal, 135. Darurile lui Petraşcu reginei Isabela, şi ale Sibienilor lui Petraşcu, 135. Alte hotărîri ale dietei ardelene privitoare la negoţul cu Muntenia, 136. Darurile braşovene lui Mircea Ciobanul în a doua domnie, 136—37. Bunele relaţii ale lui *Petru-Vodă* cu Braşovenii şi dăşurile săseşti, 137—38. Relaţii schimbăcioase cu Braşovul pentru adăpostirea (pretendenţilor) pribegilor duşmani ai lui Vodă, 138. Daruri braşovene lui *Alexandru-Vodă*, 139. Mărfuri muntene la târgurile din Aiud, Mediaş, Sighişoara, Cetatea de baltă, Ghiertan şi Cohalm, 139. Depozitul mărfurilor muntene la Tălmaciu, apoi Şelimbăr, 140. Privilegiul ardelean din 1577 a unui negustor grec, 140. Negustorii greci, 140—42. Indreptarea negoţului românesc spre Răsărit, 142. Negustorii evrei în Ţara-Românească, 142—43. Negoţul între cele două ţeri vecine pela 1580, 143. Sabia lui *Mihnea Turcitul* dela meşterii din Braşov, 143. Daruri braşovene lui *Petru Cercel*, 144. Ştiri despre negoţul de sub *Mihai Viteazul* etc., 144—46. Cumpărăturile boierilor lui Mihai-Vodă, 146. *Negoţul cu hârtie şi pergament*, 146—48. Cărţi e tipărite de Coreşi, ca articol de negoţ al Saşilor, 148 50. *Vinderea acestor cărţi* în Ardeal, Ţările române şi în sudul Dunării, 150—51. Preţurile acestor cărţi bisericeşti, 151—52.

Capitolul al V-lea. Comerţul Ţerii-Româneşti cu Ardealul până la moartea lui Constantin-Vodă Brâncoveanu (1714) 153

www.dacoromanica.ro

Răsboaiele ardelene şi negoţul acestui timp, 153. Ajutorul şi darurile braşovene lui *Radu Şerban*, 153—54. Hotărîrile dietelor ardelene privitoare la negustori, 154. Tratatul lui *Radu-Vodă Mihnea* cu Braşovenii şi darurile acestora, 155. Punctul privitor la negoţ din tratatul lui *Gavril-Vodă Movilă* cu Gavril Bethlen, principele Ardealului, 155. Cumpărăturile muntene la Braşov, şi ardelene în Ţara-Românească, 155—56. Hotărîrile dietelor ardelene privitoare la negustorii străini, 156 57. Exportul de oi al lui Bethlen la Ţarigrad şi peşte dela Bucureşti pentru principele acesta, 157—58. Cărămizile dela Argeş în Ardeal, 158. Negoţul cu odăjdii bisericeşti, 159. Insemnătatea domniei lui *Matei-Vodă Basarab* şi Gheorghe Rakoczy I. pentru vieaţa comercială, 159—160. Cumpărăturile de cai în cele două ţeri, 159. Clopot comandat de Mateiu-Vodă la Braşov, 160. Oi şi brânză ardeleană la Constantinopol, 160. Cumpărăturile lui Mateiu Basarab dela Braşov: postav, 161—63. Echivalenţa banilor curenţi, 162. Pământ pentru sticlăria domnească, 163. Cuie de şindilă, 164. Doamna Elina cere dela Braşov: izvoade de peteare, călţi şi sămânţă cu flori, 164. Chirurgul sibian pentru boierii răniţi în lupta dela Finta, 164. Lână munteană şi dobrogeană la Braşov şi preţul ei, 164—166. Hamuri dela Braşov, 166. Vinul muntean la Braşov şi preţul lui, 167—68. Mărfurile cumpărate de *Constantin-Vodă Şerban* dela Braşov, 168—69. Prietinia lui *Mihnea-Vodă* cu Sibienii, 169—70. Privilegiul lui Mihnea-Vodă pentru „Scheii" din Braşov, 169. Gheorghe Băleanul expoartă rămători la Braşov, 170. Negustorul Prăvan (= Pârvan) la Braşov, 170. Negoţul sub *Radu-Vodă Leon*, 171. Negoţul între cele două ţeri sub Apafi, 171—72. Companiia orientală de negoţ din Ardeal, 172. Negustori greci, turci, armeni şi evrei în Ardeal, 172—73. *Gheorghe Duca-Vodă* şi negoţul cu Ardealul, 173—74. Negoţul cu Ardealul sub *Şerban-Vodă Cantacuzino*, 174—76. Cumpărăturile lui Apafi I. şi Tököly în Ţara-Românească, 177. Negoţul sub *Constantin Brâncoveanu*, 177. Oprirea exportului de grâu în Ardeal, 177—78 Mălaiu muntean în Ardeal, 178—79. Vinul muntean la Braşov 179. Casele lui Brâncoveanu din Braşov, 179—80. Exportul munteanu de vin în Ardeal al lui Brâncoveanu, 180. Daruri de vin ale lui Brâncoveanu mai marilor din Ardeal, 180—82. Export de fân şi viţe în Ardeal, 182. Berbeci munteni vânduţi măcelarilor din Şcheiul Braşovului 182—83. Dajdea nouă pentru vitele Ardelenilor în ţară, 183. Export de miere, ceară şi piei în Ardeal, 184. Tăbăcari munteni în breasla tăbăcarilor din Făgăraş, 184. Importul de mărfuri ardelene al lui Constantin-Vodă: postav, felul şi preţul lui, 184—87. Clopote muntene aduse din Braşov, Viena şi Danzig, 187—88. Tipsii, arginturi şi odoare bisericeşti, 188—90. Inele cu pecetea domnească, 190—91. Cără şi căruţe, 191—92. Sfoară şi preţul ei, 192. Tariful vamal al lui Brâncoveanu. Mărfurile ce se schimbau între cele două ţeri, 193—94. Tariful vamal ardelean dela Turnu-Roşu şi mărfurile ce treceau pe aici, 195—96. *Negoţul cu cărţi bisericeşti*, 196—99. *Românii din Şcheiul Braşovului* şi situaţia lor materială înainte de Brâncoveanu, 199—200. Privilegiul acestuia pentru negustorii români din Şcheiu, 200—201. Negustorii din Şcheiu la Câmpulung şi Bucureşti, 201—2. Negustorii saşi în Mun-

www.dacoromanica.ro

tenia, 202. Alte scutiri pentru „Şcheii" din Braşov în ţară, 202—3. Proprietarii de vii în ţară din Românii din Şcheiu şi scutirile acestora, 203—4. Vama pentru peştele adus în Ardeal de „Şchei", 204. Piedeci muntene pentru negustori din Şcheiu, 204—5. Cererile Românilor din Şcheiu dela dregătorii Impăratului Leopold pentru negoţul lor cu Ţara-Românească, 205—6. *Negustorii greci în Ardeal*, 206. Privilegiul lui Gheorghe Rákoczy I. pentru Greci, 206. Compania grecească din Sibiiu, condica, organizaţiunea, şi scaunul de judecată al ei, 206—7. Compania grecească din Braşov, 207—8. Negustorii din compănii contra unirii Românilor cu Roma, 207—8. Câţiva negustori companişti 208. Hotărîrea din târgul Aiudului a Compăniilor greceşti şi armene din Ardeal, 208—9. Compăniile de negoţ din Bălgrad, Orăştie şi Hunedoara, 209. Situaţia de drept a Compăniilor de negoţ în Ardeal, 210.

Capitolul al VI-lea. Repriviri generală. Foloasele negoţului cu Ardealul pentru Ţara-Românească 211

Insemnătatea înfiinţării Ţerii-Româneşti pentru relaţiile de negoţ între Apus şi Răsărit, 211—12. Negustorii munteni prin târgurile din Ardeal şi Ungaria, 212. Naţionalitatea negustorilor, cari cercetau târgurile ardelene şi muntene, 213. Sfaturile lui Mateiu al Mirelor date lui Alexandru-Vodă în favorul negustorilor străini, 213—14. Saşii cercetează toate târgurile muntene, 214. Neînţelegeri între negustori Saşi şi Români, 214. Slăbirea relaţiilor de negoţ, 214. Depozitele negustorilor munteni la Braşov şi Sibiiu, 214—15. Scutirile de vamă la graniţele celor două ţeri vecine, 215. Sistemul vamal din cele două ţeri, 215—16. Cumpărăturile pe credit, plătirile şi judecăţile, 216. Monetele întrebuinţate în relaţiile de negoţ între cele două ţeri, 216—17. Darurile Saşilor date domnilor şi boierilor munteni, 217. Scutirea de vamă a mărfurilor cumpărate pentru Poartă, 217—18. *Foloasele materiale* rezultate în urma negoţului cu Ardealul pentru Ţara-Românească, 218—19. *Foloasele culturale*, 219. Cuvinte germane trecute prin negoţ în limba românească, 219—20. Cuvinte româneşti în limba săsească, 221. Invăţarea meşteşugurilor dela Saşi, 221—22. Mănăstiri, biserici şi alte clădiri muntene făcute de meşteri saşi, 222. Arta bizantină în odoarele bisericeşti române executate de meşteri saşi, 223. Turnătoria de tunuri şi băile muntene ridicate sub influenţă săsească, 223—24. Saşii ca haragheri, sculptori şi decoratori ai mormintelor de ctitori ai bisericilor muntene, 224—25. Argintăriile şi „moda românească" pentru ele, 225. Imbrăcămintea femeilor, a Domnilor şi ostaşilor de curte influenţată de portul unguresc, 225—26. Părerea d-lui N. Iorga despre însemnătatea cunoaşterei relaţiilor de negoţ ale Ţerilor noastre cu străinătatea pentru istoria Românilor, 226.

Indice bibliografic 227

Tabla numelor geografice şi istorice 235

Tabla de lucruri 255

Tabla analitică a cuprinsului 267

Greşeli de tipar 273

www.dacoromanica.ro

Greşeli de tipar.

Pag.	6	r.	11	de	sus	ceteşte	*protocoaletor*	în loc de	*protocoalele.*
„	6	„	4	„	jos	„	*eódem*	„ „ „	*codem.*
„	13	„	16	„	„	„	*cucerită*	„ „ „	*cucerită.*
„	15	„	14	„	sus	„	*apărare*	„ „ „	*apă.*
„	18	„	16	„	„	„	*ceva*	„ „ „	*cea.*
„	21	„	13	„	„	„	*păzea*	„ „ „	*pazele.*
„	21	„	15	„	„	„	*un*	„ „ „	*au.*
„	22	„	1	„	„	„	*innundaţiunile*	„ „ „	*imundaţiunile.*
„	23	„	14	„	„	„	*vadul*	„ „ „	*valul.*
„	24	„	14	„	jos	„	*baltă*	„ „ „	*boltă.*
„	26	„	8	„	sus	„	*cercetat*	„ „ „	*cerctat.*
„	28	„	4	„	„	„	*consumaţia*	„ „ „	*consumaţi.*
„	36	„	5-6	„	„	„	*un*	„ „ „	*nu.*
„	44	„	1	„	„	„	*piexişe*	„ „ „	*pierişe.*
„	51	„	1	„	jos	„	*vânzare*	„ „ „	*vămare.*
„	51	„	13	„	„	„	*scisso*	„ „ „	*seisso.*
„	104	„	20	„	sus	„	*aciuaseră*	„ „ „	*acinaseră.*
„	135	„	14						
„	111	„	5	„	jos	„	*parantexă*	„ „ „	*pavantexă şi paranteră.*
„	193	„	3						
„	126	„	4	„	sus	„	*venţuze*	„ „ „	*venture.*
„	132	„	17	„	„	„	*turcească*	„ „ „	*drobească.*
„	132	„	6	„	jos	„	*„chezeş“*	„ „ „	*„cheseş“.*
„	139	„	9	„	„	„	*roabe*	„ „ „	*webe.*
„	151	„	8	„	sus	„	—	„ „ „	*la.*
„	152	„	3	„	„	„	*unei*	„ „ „	*mei.*
„	155	„	2	„	jos	„	*1617*	„ „ „	*1417.*
„	157	„	3	„	sus	„	*folosesc*	„ „ „	*fololesc.*
„	167	„	19	„	„	„	*căotatu*	„ „ „	*căstatu.*
„	167	„	13	„	jos	„	*potronici*	„ „ „	*patronici.*
„	168	„	20	„	„	„	*chizăşie*	„ „ „	*chiroşie.*
„	170	„	18	„	sus	„	*abaua*	„ „ „	*abana.*
„	173	„	12	„	jos	„	*Târnova*	„ „ „	*Târnava.*
„	176	„	16	„	„	„	*rodie*	„ „ „	*rochie.*
„	189	„	18	„	sus	„	*grivne*	„ „ „	*grione.*
„	194	nota 5 e reprodusă greşit şi pe pag. 195 n. 1.							
„	39	r.	2	de	sus	ceteşte	*nu*	în loc de	*un.*
„	208	„	13	„	jos				
„	222	„	12	„	„	„	*barbieria*	„ „ „	*barbieric.*
„	225	„	2	„	„	„	*e luat*	„ „ „	*a luat.*

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro